

Democraat

D66

p.04 Bustour & canvassen
Doe mee met de campagne!

p. 21 Dubbelinterview
met Kajsja Ollongren en Ingrid van Engelshoven

p. 42 Bart Somers
Wereldburgemeester spreekt op D66-congres

Foto: Jeroen Mooijman

Stem

D66

Bijgesloten in de seal van dit nummer vindt u onze raamposter. Doe mee en hang 'm voor uw raam of deur!

Democraten,

Het wordt een zinderende eindsprint. Onze bustour is van start en onze vrijwilligers kleuren de straten D66-groen. Nog drie weken en dan mogen we naar de stembus.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar haalden we bijna anderhalf miljoen stemmen, onze één-na-beste uitslag ooit. En met 19 zetels werden wij – niet alleen in een peiling, maar nu ook écht – de grootste progressieve partij van Nederland.

Nu staan de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur. Waar gaan die over? Wat staat er op het spel? Natuurlijk, verkiezingen gaan over de toekomst. Concreet betekent dat deze keer: blijft uw gemeente een plek waar mensen voor elkaar zorgen, elkaar weten te vinden en waar onze kinderen goed onderwijs genieten? Een plaats waar ieder mens met recht kan zeggen: 'hier ben ik thuis'?

Ons doel bij deze verkiezingen is eenvoudig maar ambitieus: alle progressieve kiezers naar de stembus krijgen, en dus in zoveel mogelijk gemeenten de grootste worden.

Wij kunnen het populisme verslaan, dat hebben we gezien, maar we zijn er nog lang niet. Na het landelijke succes kruisen we nu de degens in de gemeente. Als oud-burgemeester van Wageningen en wethouder in Leiden besef ik maar al te goed dat iedere plek een eigen dynamiek kent. Dat onze afdelingen in hechte teams

voor iedere raadszetel zullen moeten knokken. Dat wij het vertrouwen van de kiezer nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen, maar iedere keer opnieuw moeten verdienen.

Ook in de gemeenten worden de kiezers door populistten getraakteerd op geschreeuw en ontregeling. Gelukkig krijgen ze nog niet overal kandidaten op de been. Wilders doet mee in dertig gemeenten, Kuzu in dertien en Baudet durft enkel en alleen te mikken op de hoofdstad. En toch blijft het gevaar reëel. Want geschreeuw verandert niets. Het geeft geen goed onderwijs, verschoont geen bedden, bouwt geen huizen, geen windmolens, geen toekomst. Het reinigt niet de lucht die wij inademen; het vervuult alleen maar. Het vergiftigt langzaam ons politieke en sociale klimaat.

“Wij zijn de grootste groene, liberale ledenpartij van het land. Dit is ons moment”

D66'ers geven wél antwoorden. Dat is niet altijd spectaculair, niet sexy, niet in 280 tekens te vangen. Soms is het zoeken naar het compromis en soms is het zelfs het herstellen van eigen politieke fouten. Maar het is vooral serieus werken, wikken, wegen, verbinden, testen, bespreken en – bovenal – uitvoeren. Doen.

Op heel veel plekken in Nederland maakt D66 nu al het verschil. Wij zeggen 'ja' tegen gewaagde combinaties van partijen. Ja tegen verantwoordelijkheid en vooruitgang. Ja tegen beter onderwijs. Ja tegen zorg op maat. Ja tegen betaalbare woningen. Ja tegen een groene én duurzame gemeente.

Natuurlijk zullen we in de laatste weken van de campagne de verschillen weer benadrukken, maar D66 zal nooit zwelgen in het eigen gelijk. Wij zullen altijd blijven zien wat er bij de ander wél deugt van zijn plannen en ideeën.

De partij staat er nu uitstekend voor. Wij zijn de grootste groene, liberale ledenpartij van het land. Dit is ons moment. Wij zetten door.

Ik vraag jullie, democraten: steek je nek uit. Ga in gesprek met mensen. Overtuig ze van ons verhaal. Praat met vrienden, bel een familielid, klop op de deur van de buurvrouw. Laat het D66-geluid luid en duidelijk horen. Alleen zo brengen wij onze idealen dichterbij. Stap voor stap. Stem voor stem.

Alexander Pechtold

05. campagneleider
Sjoerd Sjoerdsma

10. koplopers

12. kandidatentraining

14. lokale onderwijsagenda

16. nieuwe generatie

18. in gesprek met...
Tjeerd de Groot

25. 4 vragen over de Wiv

26. interview
Annelien Bredenoord

29. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

32. dubbelinterview VMS

34. ALDE Party-congres

37. ondertussen in...
Italië

38. op werkbezoek met...
Sophie in 't Veld

40. Liberal International

42. wereldburgemeester

44. uit de vereniging

46. D66-koppel

47. ledenpagina

48. ik ben D66

#D66bustour

D66

Doe mee!

De D66-campagnebus rijdt vanaf 23 februari tot 21 maart door het hele land. Onderweg stoppen we voor flyeracties en werkbezoeken bij onze lokale afdelingen. Koffie, fris en lunch wordt elke dag verzorgd door onze D66-buscrew. Nooit eerder geflyerd? Geen probleem, u wordt bijgepraat op de bus! Actuele routes en tijden (klik op de datum) en het aanmeldformulier vindt u op: d66.nl/bustour

Gemeente
21 maart 2018

Doe mee!

Route bustour Maart

Donderdag 1 | Kick-off-dag Den Haag CS → Voorschoten → Katwijk → Teylingen → Kaag en Braassem → Zoetermeer → Leiden

Vrijdag 2 Rotterdam CS → Schiedam → Vlaardingen → Goes → Middelburg → Vlissingen

Zaterdag 3 Amsterdam → Congres 107 Rotterdam

Zondag 4 Rotterdam CS → Bergen op Zoom → Breda → Tilburg

Maandag 5 Utrecht CS → Wageningen → Deventer → Lochem → Zutphen → Doetinchem → Arnhem

Donderdag 8 | Internationale Vrouwendag Utrecht CS → Renkum → Lingewaard → Berg en Dal → Beuningen → Wijchen → Nijmegen → Heumen

Vrijdag 9 Rotterdam CS → Waalwijk → 's-Hertogenbosch → Boxtel → Helmond → Geldrop-Mierlo → Eindhoven

Zaterdag 10 Leiden CS → IJmond (Heemskerk/ Beverwijk/Velsen) → Alkmaar → Hooft → Purmerend → Zaandam → Amstelveen

Zaterdag 11 | Klimaatdag Utrecht CS → Hilversum → De Bilt → Zeist → IJsselstein

Maandag 12 Utrecht CS → Assen → Tynaarlo → Oldambt → Coevorden → Apeldoorn

Donderdag 15 Delft → Gouda → Nieuwegein → Houten → Almelo → Enschede

Vrijdag 16 | Onderwijsdag Utrecht → Zwolle → Emmen → Ommen → Ede-Wageningen station → Utrechtse Heuvelrug

Zaterdag 17 Delft → Pijnacker-Nootdorp → Lansingerland → Zoetermeer → Gouda → Amstelveen → Haarlem CS

Zondag 18 Den Haag CS → Scheveningen → Delft → Rotterdam → Utrecht → Amsterdam

Maandag 19 Rotterdam CS → Dordrecht → Gorinchem → Breda → Tilburg → Eindhoven

Dinsdag 20 Amsterdam Sloterdijk → Wageningen → Arnhem → Nijmegen → Eindhoven → Rotterdam

d66.nl/bustour
[instagram.com/d66-insta](https://www.instagram.com/d66-insta)

Op woensdag 21 maart vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Amper een jaar na de Tweede Kamerverkiezingen – met de op één na beste uitslag ooit! – neemt Sjoerd Sjoerdsma opnieuw de rol van campagneleider op zich. Hij is vastberaden het succes te overtreffen: “Ik wil vechten voor het progressieve geluid in elke gemeente.”

“Elke stem kan het verschil maken”

Op het moment dat deze *Democraat* op uw mat valt, rijdt de D66-campagnebus al door het land. Op 1 maart heeft de officiële kick-off plaats in Den Haag; vervolgens rijdt de bus – volgestouwd met vrijwilligers, parlementariërs, bewindspersonen én flyers – tot en met de verkiezingsdag op 21 maart door stad en land. Uiteraard is Tweede Kamerlid, tevens landelijk campagneleider voor D66, Sjoerd Sjoerdsma ook weer van de partij.

Waar haal je de energie vandaan om opnieuw zo'n grote verkiezingscampagne te leiden?

“Campagne voeren is het mooiste wat er is! Natuurlijk leef ik voor mijn portefeuilles in de Tweede Kamer (*o.a. Buitenlandse Zaken, Internationaal Strafrecht, Emancipatie, red.*), maar ik vind niks leuker dan met mijn idealen de straat op te gaan. De vorige campagne wilden we per se winnen van het populisme. Dat is gelukt, dankzij een fantastische uitslag voor D66. Maar we kunnen nu niet achterover leunen. In veel gemeenten – en voor het eerst in alle vier de grootste steden – doen extreemrechtse partijen mee. Ik wil blijven vechten voor het progressieve geluid in elke gemeente. Elke stem kan het verschil maken. In veel gemeenten gaat het om een nek-aan-kekrace. De vorige keer won D66 in Den Haag met een heel kleine marge van de PVV. Die winst is te danken aan onze vrijwilligers, onze campaigners, die op het juiste moment bereid waren de straat op te gaan. Stel je voor dat ze dat niet hadden gedaan!”

Sjoerd Sjoerdsma (achterste rij, midden) tijdens in-gesprek-met-actie in Utrecht

“In een persoonlijk gesprek is de urgentie van een verkiezing veel beter over te brengen”

Veel mensen kijken bij de gemeenteraadsverkiezingen naar wat er in de landelijke politiek gebeurt. Vier jaar geleden was D66 een oppositiepartij, nu zitten we in de regeringscoalitie. Maakt dat straks verschil?

“We moeten zorgen dat we profiteren van het regeren. Ik denk dat veel mensen positief zijn over onze kabinetsdeelname. D66 is een partij die verantwoordelijkheid neemt en ‘ja’ durft te zeggen om Nederland vooruit te helpen, ook als het moeilijk wordt. In 2014 is D66 in veel gemeenten in het lokaal bestuur terechtgekomen. Dat heeft tastbare resultaten opgeleverd, zoals beter onderwijs, meer huizen voor gezinnen met middeninkomens en schonere lucht. Ook in 2017 hebben we na de Tweede Kamerverkiezingen ‘ja’ gezegd. Dat heeft gezorgd voor het groenste regeerakkoord ooit, met een record aan investeringen in onderwijs, zorg en werk. Daar hebben we voor gevochten tijdens de onderhandelingen.”

Maar er was ook kritiek op deze coalitie vanuit onze achterban.

“Het is geen geheim dat D66 liever met GroenLinks in een regering had gezeten. Toch hebben we sindsdien tien procent meer nieuwe leden gekregen. Dat is een grote blijk van waardering. Ik hoor leden van GroenLinks wel eens verzuchten dat ze het jammer vinden dat hun partij niet meeregeert. Wij maken nu hun klimaatambities waar. Mensen weten dat het ‘groene’ regeerakkoord van ons moest komen. Ik ben ervan overtuigd dat ze het resultaat zien, op landelijk én lokaal niveau. Verder is het belangrijk dat we een ervaren politiek leider hebben, die niet in het kabinet zit. Alexander kan ons verhaal en onze idealen herkenbaar en scherp blijven vertellen. Op het laatste D66-congres zei hij niet voor niets tegen onze bewindspersonen: *maak jullie borst maar nat*. Wij houden onze bestuurders scherp.”

Welke lessen neem je mee uit de vorige campagne?

“Onze leden werden soms hoorndol van alle spotjes, posters en flyers. Maar we waren enorm goed zichtbaar vorig jaar – en dat is cruciaal, hebben we gezien. Daarbij is het belangrijk dat de afdelingen gezamenlijk optrekken. Door gezamenlijk campagnemateriaal in te kopen, kunnen we nu betere deals sluiten en zijn we wéér ontzettend zichtbaar: van posters in bushokjes tot grote billboards langs de weg. Verder werkt de *online*-campagne heel goed. Straks krijgen mensen bijvoorbeeld via landelijke nieuwswebsites zoals nu.nl een boodschap en gezicht te zien van hun lokale D66-lijsttrekker. Politiek is mensenwerk. We zijn niet alleen trots op onze politici, ze vormen ook een afspiegeling van Nederland.”

En qua campagne-activiteiten?

“D66 is steeds meer een canvasteam geworden. Aanvankelijk voelen veel leden weerstand om langs de deuren te gaan en aan te bellen voor een praatje. Maar als ze het eenmaal hebben gedaan, merk ik dat ze vaker willen. De reacties zijn namelijk onwaarschijnlijk leuk. Mensen willen graag hun verhaal kwijt. Ze waarderen het als ze serieus worden genomen en er interesse in ze wordt getoond. In een persoonlijk gesprek is de urgentie van een verkiezing bovendien veel beter over te brengen. Toen we de vorige keer langs de deuren gingen, vroegen veel mensen of de verkiezing spannend zou worden. In Den Haag ging het tussen D66 en PVV, dus nou en of! Dat gaf voor veel mensen de doorslag. Overigens wil ik niet alleen het resultaat van de laatste verkiezingen overtreffen, maar hoop ik vooral dat we het weer goed doen in gemeenten in héél Nederland.”

Hoe kun je als lid helpen bij deze campagne?

“We hebben inmiddels meer dan 28.000 leden. Dat zijn dus ruim 28.000 D66-ambassadeurs! Ik roep iedereen op om de laatste weekenden voor de verkiezingen tijd te maken voor de campagne. Meld je aan om mee te gaan met de landelijke bustour, of om te canvassen of op straat te flyeren met je lokale afdeling. Heb je per ongeluk een vakantie geboekt? Check dan gauw je annuleringsverzekering. Heb je die niet? Hang dan in elk geval de raamposter die met deze *Democraat* wordt meegestuurd voor je raam. Je kunt de campagne ook financieel steunen, via onze crowdfundingacties (zie *kader, red.*). Binnen een paar seconden regel je dan via iDeal een kop koffie voor de bustour-vrijwilligers of een bijdrage aan de campagnespot. Tot slot: spoor de mensen om je heen aan om op 21 maart op D66 te stemmen!” ■

Doe mee met uw afdeling!

Wilt u meehelpen met flyeren en canvassen in uw gemeente of regio? Meld u aan bij het campagneteam van uw lokale D66-afdeling. U vindt de contactinformatie van uw afdeling op: d66.nl/partij/d66-in-het-land

Bent u al campagne-proof?

Nog geen campagnejas in de kast hangen? Bestel 'm in onze webshop!

U vindt al onze campagnejassjes, hoodies, sjaals, mutsen, handschoenen en tassen in onze webshop. Voor mooie D66-promotie- en cadeauartikelen bent u hier ook op het juiste adres. Bestellingen vanaf 25 euro worden gratis geleverd!

d66webshop.nl

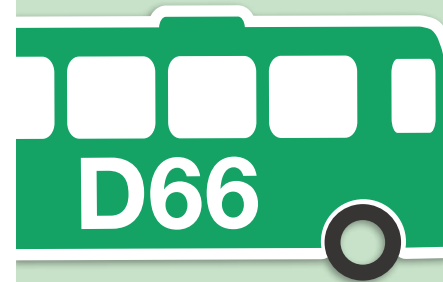
Doe mee!

Geef gul!

Geen tijd om te helpen, maar wilt u de campagne voor deze belangrijke verkiezingen wel steunen? Doneer! Dat kan heel simpel via deze drie speciale crowdfunding-acties:

GEMEENTETOUR

Doneer voor een schone bustour door het hele land en voor bekers koffie voor onze vrijwilligers!

TV-SPOT

Geef gul en zorg dat het progressieve en optimistische geluid van D66 in elke huiskamer te zien én te horen is!

BILLBOARDS

Sponsor onze grote campagneposters langs de wegen en zorg dat D66 overal en altijd zichtbaar is!

Meedoen? Ga naar: crowdfunding.d66.nl

Historische verkiezingsreeks

EP2009

D66 haalt 3 zetels in het Europees parlement: de eerste verkiezingswinst sinds 15 jaar

GR2010

D66 groeit met meer dan 500 raadszetels: in steden als Haarlem, Delft en Leiden wordt D66 zelfs de grootste

TK2010

D66 is weer een helemaal terug met 10 Tweede Kamerzetels (7 zetels winst)

PS2011

In de provincies groeit D66 van 9 naar 42 Statenleden; in de Eerste Kamer van 2 naar 5 senatoren

TK2012

D66 groeit door van 10 naar 12 zetels

GR2014

D66 wordt in 38 gemeenten de grootste partij: in 18 van de 20 grootste steden komt D66 in het stadsbestuur

EP2014

D66 haalt voor het eerst in de partijgeschiedenis de meeste stemmen en krijgt een extra (4de) zetel in Brussel

PS2015

De achtste verkiezingswinst op rij. D66 telt nu 67 Statenleden en heeft in 9 van de 12 provincies zitting in het college. In de Eerste Kamer verdubbelt de D66-fractie van 5 naar 10 zetels

TK2017

D66 haalt haar op één na beste uitslag ooit: 19 zetels in de Tweede Kamer. Op 26 oktober treedt het Kabinet-Rutte III aan; D66 levert zes bewindslieden

GR2018

21 maart 2018

Flyers uitdelen, in-gesprek-met-acties: de meeste campagnevrijwilligers draaien er hun hand niet voor om. Maar langs de deuren gaan – bij mensen thuis aanbellen dus – vinden veel D66'ers toch wel een beetje spannend. *Democraat* loopt een middag mee met **D66 Breda.**

Canvassen doe je zo!

Maddy van Hemel in gesprek aan de deur in Breda.

Twintig D66'ers – campagnevrijwilligers en (kandidaat-)raadsleden – druppelen de vergaderzaal van het voormalige Kapucijnenklooster in Breda binnen. Jeanine Zoet en Marijn Makker, voormalig campagnecoördinatoren van D66 Amsterdam, geven hier een workshop *canvassen*, waarna het 'langs de deuren gaan' in praktijk zal worden gebracht – waarover later meer. Canvassen doen we hier al langer, vertelt Maddy van Hemel, nummer 2 op de lijst, en sinds eind jaren negentig actief voor D66 Breda. Maar niet vaak, vult Faissal Boulakjar, campagneleider en nummer 3 op de lijst, aan. De afdeling is flink gegroeid het afgelopen jaar (naar ruim 340 leden), maar actieve campagnevrijwilligers zijn op twee handen te tellen. Boulakjar: "Dan moet je keuzes maken: een middagje flyeren op een drukke markt, of twintig deuren langs in één wijk."

Get out the vote

Zoet en Makker gaan vandaag in op de do's en don'ts, en wat het beste werkt. "Als je vlak voor de verkiezingsdag zit, dan wil je zoveel mogelijk twijfelaars spreken en D66-stemmers naar de stembus krijgen. *Get out the vote*, noemen we dat in mooi Nederlands. Kies dan een wijk waarvan je weet dat daar vaak op D66 wordt gestemd." Zoet vult aan: "Een mooi moment is bijvoorbeeld vlak nadat de stemkaart op de mat is gevallen, dan zijn mensen alert op het feit dat ze hun stem moeten gaan bepalen." Buiten verkiezingstijd kan het juist weer goed zijn om wijken in te gaan waarvan je weet dat er minder vaak op D66 wordt gestemd, zegt Makker. "Luister wat er speelt, daar leer je veel van."

Canvassen draait om luisteren en *ontvangen*, zeggen Zoet en Makker. "Als je aan het flyeren bent, ben je vooral aan het *zenden*. Bij canvassen vraag je mensen naar wat zij belangrijk vinden. Waar ze tevreden over zijn of juist ontevreden." Beide campagnemethodes dienen in verkiezingstijd hetzelfde doel – mensen naar de stembus krijgen – maar de manier waarop is wezenlijk anders. "En dat maakt canvassen ook zo leuk. De meeste mensen reageren heel positief als ze naar hun mening wordt gevraagd. Dus er komen vaak leuke gesprekken uit, ook als de mensen bij wie je aanbelt niet D66-minded zijn." Een aantal vrijwilligers zegt het toch wat ongemakkelijk te vinden, bij mensen aanbellen – "een beetje alsof je een Jehovagetuige bent." Makker: "Ik vond de eerste keer ook best spannend. Maar... de enige manier om te ontdekken dat het werkt én dat het heel leuk is, is om het gewoon een keer te doen!"

In koppels de wijk in

Zo gezegd, zo gedaan. Nadat iedereen zijn campagnejas heeft aangetrokken, trekken we in viertallen – twee koppels aan weerszijde van elke straat – Boeimeer in. Een diverse en rustige jaren-vijftig-wijk, waar D66 – net als in heel Breda – de tweede partij werd (na de VVD, met slechts duizend stemmen verschil) tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Maddy van Hemel (nr. 2) en Bart Lauwen (nr. 12) doen samen het woord, ik schrijf mee. Bij de eerste twee deuren komt geen reactie, maar de derde zwaait meteen open. We schrikken ervan. Een oudere man kijkt ons breed grijnzend aan. "Ha, de partij van mijn zoon!" Hij vertelt over het burgerinitiatief dat zijn zoon onlangs door de raad heeft gekregen. Van Hemel legt uit dat we vandaag door de wijk gaan om bewoners te vragen naar waar ze tevreden en minder tevreden over zijn. "Helaas, ik ben een zeer tevreden burger. Maar ik zal mijn zoon de hartelijke groeten doen, fijne dag en succes!" Even verderop zien we na het aanbellen de gordijnen bewegen. Een grijze dame opent moeizaam haar huiskamer. "Sorry hoor, ik durf de deur niet meer open te doen, ik heb een insluiper gehad. Van wie bent u? D66? Oh, ik stem altijd op jullie! Nee, ik heb verder eigenlijk geen wensen of klachten, ik woon hier al 22 jaar met veel plezier. Veel succes hoor!"

"In verkiezingstijd wil je zoveel mogelijk twijfelaars spreken en D66-stemmers naar de stembus krijgen"

Weten wat er speelt

Enkele deuren verderop opent een jonge vader de deur. Ook hij is erg tevreden over de wijk: "Veel groen, veel voorzieningen en een heel actieve wijkraad." Een puntje van kritiek is het nieuwe afvalstelsel, waarbij restafval in ondergrondse containers moet worden gestopt. "Voor sommige oudjes is dat nog best een eindje lopen." En het parkeren wordt steeds lastiger, zegt hij. "Maar misschien wordt dat beter als het ziekenhuis weg is." De vrijkomende bouwgrond, waar het Amphia Ziekenhuis nu nog staat, komt later nog verschillende keren voorbij in de gesprekken. De meeste bewoners zeggen te hopen dat er geen hoogbouw komt, en dat de gemeente de inspraak goed regelt, "en niet pas gaat luisteren als alles al beklonken is." Van Hemel weet wat er speelt en herkent de zorgen, en dat is bij deze 'deurgesprekken' soms wel handig, zegt ze. "Je hoeft echt niet alles over zo'n wijk te weten, maar het helpt wel als je van tevoren even verdiept: wat speelt hier, en wat weten en vinden we daarvan?"

We eindigen – anderhalf uur en tien gesprekken later – in het klassieke biljartcafé 'Boeimeer'. Daar worden we luidkeels begroet door een stoet buurtbewoners die zojuist de carnavalsuitdossing heeft getest ("Hééé, D66'ers! Gratis bier?!"). Fractievoorzitter en lijsttrekker Tim van het Hof, grinnikend: "Ja, binnenkort heet Breda weer even *Kielegat*, en dat is even geen goed moment om te canvassen. Ook iets om rekening mee te houden, als Brabantse afdeling." ■

10 canvas-tips

- 1 Kies een goed moment, bijvoorbeeld een zaterdagmiddag. Bel niet aan als het al donker is, of tijdens etens- of kinderbedtijd (of tijdens een belangrijke voetbalwedstrijd).
- 2 Ga altijd in koppels langs de deur, liefst met meerdere koppels tegelijk door één straat.
- 3 Draag altijd je campagnejas, zodat je duidelijk herkenbaar bent.
- 4 En vergeet je flyers niet! Of neem 'in-gesprek-met'-vellen mee en vraag om een goede tip.
- 5 Wees vrolijk en voorkomend; besef dat je op dat moment hét gezicht van de partij bent.
- 6 Leg uit wat je komt doen, en bedenk van tevoren een concrete openingsvraag, zoals: "Wat vindt u van het nieuwe winkelcentrum?" Of: "Als u één dag burgemeester zou zijn...?"
- 7 Wees voorbereid: hoe wordt er in deze wijk gestemd? Wie wonen er, wat speelt er?
- 8 Voorkom onprettige of onveilige situaties; ga niet in op uitnodigingen om binnen te komen.
- 9 Ga geen politieke discussies aan; je komt om te luisteren. Als mensen graag stemadvies willen, vertel dan waarom jij zelf op D66 stemt.
- 10 Moeilijke vraag? Bel een betrokken raadslid, geef het mailadres van het raadslid, of verwijfs naar de website. Landelijke D66-standpunten kun je ter plekke checken in de **D66 Nu app**.

Koplopers

Hij is de nieuwe D66-leider in de tweede grootste stad van Nederland; zij wil de huidige eenmansfractie in een Achterhoekse krimpgemeente uitbreiden en versterken.

4 vragen aan D66-lijsttrekkers
Said Kasmi (42) en Loes ten Dolle (23).

Said
Kasmi

Loes
ten Dolle

Said Kasmi (42), lijsttrekker D66 Rotterdam

Commissaris bij woningcorporatie Woonbron; lid van de Raad van Toezicht van Pameijer Gezondheidszorg

D66 in Rotterdam:
1250 leden; 6 zetels & 2 wethouders
rotterdam.d66.nl

Wat was je motivatie om lijsttrekker te worden? “Mijn motivatie zit in de opgave die mijn stad heeft om armoede te bestrijden, werkgelegenheid te creëren en gelijke kansen in het onderwijs te bieden. Mijn ouders komen uit Marokko; mijn vader is hier als gastarbeider gekomen. Zij hebben nooit de kans gehad om goed onderwijs te volgen. Ik ben opgegroeid met de wetenschap dat gelijke kansen en onderwijs enorm belangrijk zijn om mee te kunnen doen in de samenleving. Onderwijs is de beste emancipatiemotor; het geeft mensen de kans om het meeste uit hun leven te halen.”

Wat zijn de grootste uitdagingen in Rotterdam en wat wil je bereiken? “Rotterdam heeft het hoogste werkloosheidspercentage van Nederland. En we hebben 120 duizend mensen die laagge-

letterd zijn, waarvan een aanzienlijk deel analfabeet. Eén op de vier kinderen groeit op in armoede. Wij zien dat afkomst, de wijk waarin je opgroeit en het inkomen van je ouders bepalend zijn voor het onderwijs dat je krijgt. Wij gaan er alles aan doen om die ongelijkheid achter ons te laten in Rotterdam. “Verder staat er veel druk op onze woningmarkt. We willen de komende jaren 60 duizend woningen bouwen. Vooral voor starters en mensen met middeninkomens, die nu nauwelijks aan een woning kunnen komen in de stad. Voor de toekomst van Rotterdam is ook het vergroenen van onze economie heel belangrijk. De haven is nog steeds gericht op de oude, vervuulende industrie. We moeten toe naar een circulaire economie. Niet alleen vanwege gezondheidsoverwegingen, maar ook om te kunnen blijven concurreren in de veranderende wereld. Rotterdam loopt daarin achter.”

Wat heeft D66 de afgelopen vier jaar in Rotterdam bereikt? “We maken al acht jaar deel uit van het stadsbestuur. Een heel belangrijke bijdrage is de verlevendiging en vergroening van de binnenstad. We zien meer bezoekers. Dat is niet alleen goed voor de leefbaarheid, maar ook voor de werkgelegenheid. Door de introductie van de milieuzone is de uitstoot van roetdeeltjes met 30 procent afgenomen en daardoor is de lucht in korte tijd schoner geworden. Daar ben ik echt trots op. En er is veel

meer ruimte voor fietsers en voetgangers gekomen. We hebben er ook voor gezorgd dat het binnenklimaat in scholen verbeterd is. De lucht was niet in orde en daardoor werden kinderen vermoeid en konden ze zich minder goed concentreren. Dat is verbeterd en daarmee is de prestatie van de leerlingen omhoog gegaan.”

“Wij gaan er alles aan doen om de ongelijkheid achter ons te laten”

Wat vind je de grootste uitdaging van de a.s. gemeenteraadsverkiezingen? “De PVV, DENK en 50Plus gaan meedoen in Rotterdam. Ik vrees dat we te maken krijgen met versplintering en meer verdeeldheid. De bestuurbaarheid van de stad gaat er dan niet op vooruit. Kunnen we straks nog redelijke coalities vormen? We zien nu al verharding van het politieke debat. Partijen die populistische taal gebruiken en angst en verdeeldheid zaaien. Zij zetten alles wat we aan vooruitgang hebben geboekt op het spel. Ik hoop dat de kiezers in Rotterdam dit zien en zullen kiezen voor verbinding, in plaats van voor verdeeldheid, door op D66 te stemmen.”

Loes ten Dolle (23), lijsttrekker D66 Winterswijk

Student Rechtsgeleerdheid Radboud Universiteit Nijmegen; lid commissie Samenleving gemeente Winterswijk; vulploegleider Action Winterswijk

D66 in Winterswijk:
28 leden; 1 zetel
winterswijk.d66.nl

Wat was je motivatie om lijsttrekker te worden? “Door mijn deelname aan debatwedstrijden tijdens mijn studie groeide mijn interesse in de politiek. Daarom heb ik drie jaar geleden D66 Winterswijk benaderd. Ik werd uitgenodigd om een steunfractievergadering bij te wonen. Sindsdien heb ik elke vergadering bijgewoond. Ik werd gevraagd om eens na te denken over het lijsttrekkerschap. Daarvoor heb ik de tijd genomen, het is tenslotte een grote verantwoordelijkheid. Maar een lijsttrekker doet het natuurlijk niet alleen; onze steunfractie heeft veel actieve leden, die

mij de ruimte geven mezelf te scholen en te ontwikkelen. Ik besloot: met deze fractie ga ik ervoor!”

“Ik wil de kracht van jongeren tegen krimp inzetten”

Wat zijn de grootste uitdagingen in Winterswijk en wat wil je bereiken? “Winterswijk is een krimpgemeente. We hebben te maken met vergrijzing en voorzieningen kunnen steeds moeilijker in stand worden gehouden. Door samenwerking in de regio moet daar een goede balans in worden gezocht. We zijn een bruisend dorp en we willen de jeugd behouden. Het is voor mij dan ook essentieel dat we de kracht van jongeren tegen krimp inzetten. Er moet een goede balans in het woningaanbod komen, voor zowel jong als oud. Er zijn genoeg geschikte woningen, maar die staan te verpauperen op bungalowparken. Die zouden we kunnen benutten als woonruimte voor zowel jongeren als ouderen. We denken nog teveel in beperkingen in plaats van

mogelijkheden. Ik zal me ook inzetten voor verenigingen; vrijwilligers zijn immers het fundament van onze samenleving. Tenslotte zijn duurzaamheid en goede zorg een rode lijn in ons programma.”

Wat heeft D66 de afgelopen vier jaar in Winterswijk bereikt? “We waren met onze eenmansfractie vaak de ‘sleutelstem’ in de raad, dus ook vanuit de oppositie hebben we een stempel kunnen drukken. Een recent voorbeeld is ons aangenomen amendement over de afdracht van 20 euro per jaar per lid van sportverenigingen aan de gemeente. De raad heeft die afdracht ingevoerd tijdens de economische crisis. Wij vonden dat deze niet meer nodig was. Zo kunnen we iets teruggeven aan verenigingsleden in Winterswijk.”

Wat vind je de grootste uitdaging van de a.s. gemeenteraadsverkiezingen? “Om jongeren te motiveren daadwerkelijk te gaan stemmen. Hopelijk op D66, natuurlijk. Mijn leeftijd is een voordeel: ik ben een van hen, sta midden tussen de jongeren, ook met mijn werk. Ze kunnen ervan op aan dat ik ook voor hen zal opkomen in Winterswijk. Ik wil er zijn voor alle Winterswijkers – jong en oud.” ■

“Vraag nooit: is er nog ruimte?”

Je staat hoog op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen en wat doe je dan? Je laat je aanscherpen door ervaren partijgenoten. *Democraat* schoof aan bij een landelijke trainingsdag in Arnhem. Over campagne voeren, kernboodschappen en sturen met geld.

Het winterse ochtendlicht dringt voorzichtig door tot de vergadertoren bij het centraal station van Arnhem. Deze trainingsdag – voor kandidaat-raadsleden in Oost-Nederland – begint met een campagnemodule door trainer Adriaan Andringa, campagne-manager van het Landelijk Bureau van D66. Die begint met een waarschuwing: “De successen die je de afgelopen jaren hebt geboekt, zijn de komende periode even van ondergeschikt belang. In campagnetijd gaat het minder over wat je bereikt hebt, dan over wat je in de toekomst voor elkaar wil gaan krijgen. Kiezers moeten het gevoel hebben dat ze jou hun toekomst kunnen toevertrouwen.” Zijn collega-trainer Annelou van Egmond, communicatiestrategen en voormalig lid van het Landelijk Bestuur van D66, voegt toe: “Mensen zijn op zoek naar mensen zoals zijzelf, mensen die ze begrijpen en vertrouwen. Dat vinden ze belangrijker dan de details van beleidsvoorstellen”. Andringa: “Er is niet veel aandacht voor de concrete dingen die we lokaal regelen. Dat is jammer, maar ook wel een compliment. Als we dingen goed regelen, zijn kiezers er ook niet echt mee bezig. Pas als zaken fout gaan, komt er veel aandacht.”

Onderwijs is de basis

De deelnemers krijgen de opdracht in een paar woorden, hooguit een tweet, zichzelf neer te zetten. Dat valt niet mee. De meesten komen met mooie beleidsvoornemens – keurig verwoord, maar saai. Andringa schudt zijn hoofd. Het moet anders. Zelf is hij lijsttrekker van D66 in Voorschoten en hij heeft zijn kernboodschap al klaar: *Alle kinderen en jongeren in Voorschoten moeten toegang houden tot goed onderwijs*. De zaal mompelt. “Is goed onderwijs niet een beetje een open deur?”, vraagt een deelnemer. Andringa: “Nee, goed onderwijs is nooit een open deur voor D66. Voor ons is het vanzelfsprekend dat D66 dé onderwijspartij is. Toch moet

je daarop blijven hameren.” Collega-trainer Van Egmond valt hem bij: “Onderwijs is steno voor ons hele programma. Het staat aan de basis van alles, de kern van kansengelijkheid. Met onderwijs als uitgangspunt kun je over alles praten. Maar dat moet je wel voortdurend uitdragen en overbrengen. Dat is de kernboodschap waar kiezers zich in herkennen.”

“Voor ons is het vanzelfsprekend dat D66 dé onderwijspartij is. Toch moet je daarop blijven hameren”

Sturen met geld

Tijdens de lange trainingsdag, van schemering tot schemering, komen talloze onderwerpen voorbij. Zo praat Martijn Leisink, D66-wethouder van financiën in Arnhem, de kandidaat-raadsleden bij over gemeentefinanciën, en hoe je daar als raadslid invloed op uit kunt oefenen. “Geld is geen doel maar een middel. De gemeentebegroting gaat niet over geld, maar over de doelen die je als raad hebt gesteld.” Als die begroting eenmaal op tafel ligt, ben je eigenlijk al te laat om daar nog iets aan te veranderen. Je kunt als raadslid daarom het beste meteen beginnen aan jouw doelen voor het volgende jaar, zegt Leisink. “Kies drie thema’s waarop je wilt concentreren, en neem ook drie dingen waarop je wil bezuinigen. Die moet je in de voorjaarsnota zien te krijgen.” Gemeenten ontvangen voor het merendeel van hun taken geld van het Rijk, via het Gemeentefonds, legt Leisink uit. Maar hij maakt korte metten met de algemene aanname dat de rijksoverheid voorschrijft waaraan de gemeente het geld precies zou moeten uitgeven. “Uiteraard moet je wettelijke gemeentetaken, zoals jeugdzorg, uitvoeren. Maar hoeveel je daaraan uitgeeft, mag je zelf weten. Gemeenten hoeven alleen aan de éigen gemeenteraad verantwoording af te leggen over de uitgaven van het geld.”

Bepaal je eigen agenda

Een van de deelnemers, een lid van Leisinks eigen Arnhemse gemeenteraad, wil weten hoe je als raadslid financiële dekking vindt voor je plannen. De wethouder grijnst. “Dat ga ik je niet vertellen, want dan word je me te lastig.” Vervolgens, serieus: “Vraag nooit: *is er nog ruimte?* Het antwoord luidt dan namelijk ‘nee’. Ga zelf op zoek. Ga praten met ambtenaren. Dat doen raadsleden bar weinig, terwijl de meeste ambtenaren graag hun kennis doorgeven. Je kunt ook met de gemeente-accountant praten. En bij de rekenkamer kun je jouw thema’s aandragen als studieonderwerp. Maak het jezelf makkelijk door je eigen agenda te bepalen, en niet die van het college te volgen. Als je je beperkt, dan weet je minstens even veel als de wethouder. En als jouw dekking deugt, dan heeft jouw voorstel al bijna gewonnen.”

De deelnemers schrijven al die tips gretig op, want daar kunnen ze echt iets mee als ze (weer) in de raad worden gekozen. “Je gaat het nog moeilijk krijgen met ons, Martijn”, zegt het Arnhemse raadslid tegen zijn wethouder. ■

Bijna achthonderd kandidaat-raadsleden van D66 hebben zich afgelopen winter laten trainen door het Landelijk Bureau van D66. Tijdens acht trainingsdagen, verspreid over het hele land, kregen ze campagnetips en informatie over het aankomende politieke werk, en was er aandacht voor het sociaal-liberale gedachtegoed. Er waren verkennende en verdiepende modulepakketten, bedoeld voor nieuwe en ervaren kandidaat-raadsleden. De nadruk in de trainingen lag vooral op de praktijk: kernachtige presentatie, vraagstukken doorgronden en geld vinden. De theorie zat vooral in het huiswerk vooraf, zoals de speciaal voor deze training ontwikkelde D66-handleiding *Sturen met geld. Gemeentefinanciën: wat & hoe*.

d66.nl/partij/talentontwikkeling-opleiding

D66 is dé onderwijspartij; landelijk, maar ook lokaal. Maar hoeveel invloed heeft een gemeente op goed onderwijs – behalve het regelen van goede huisvesting? We vroegen het aan D66'ers Tim van het Hof, die zich hard maakt voor een brede onderwijsagenda in Breda, en Fonda Sahla die een weekendschool in Den Haag coördineert.

Tim van het Hof

Lokale onderwijsagenda

In de Strategische onderwijsagenda Breda staat een brede waaier van onderwerpen: van voortijdig schoolverlaten tot sport en beweging, en van volwasseneneducatie tot het belang van taal en techniek.

Tim van het Hof, fractievoorzitter en lijsttrekker D66 Breda: “D66 – die in Breda in een coalitie zit met VVD, SP en PvdA – wilde graag dat de gemeente meer ging doen voor onderwijs dan alleen de huisvesting goed regelen. Dat heeft ertoe geleid dat er een onderwijsagenda is gekomen, die samen met de sector is opgesteld. De gemeente heeft er een aantal jaar geleden al voor

gekozen om de huisvestingsmiddelen voor scholen in het basis- en voortgezet onderwijs door te decentraliseren. Dat wil zeggen dat de schoolbesturen gezamenlijk mogen bepalen hoe zij het ‘geld voor de bakstenen’ onderling verdelen. Hierdoor hoeven zij niet meer met elkaar te concurreren om het geld, maar kunnen ze samen afspreken waar de middelen het best op hun plek zijn. De mogelijkheid om samen te werken is een randvoorwaarde geweest voor de huidige onderwijsagenda.”

Kun je een voorbeeld geven van wat die samenwerking tussen scholen oplevert?

“Als je middelen verdeelt op basis van het aantal leerlingen, dan geef je scholen een prikkel om zoveel mogelijk leerlingen binnen te willen halen. Het is echter niet in het belang van goed onderwijs – en van de leerlingen – dat scholen leerlingen van elkaar af proberen te pakken. Scholen verschillen veel van elkaar. Het is beter om een leerling die niet op zijn plek is, in goed overleg te plaatsen op een school waar hij of zij wel tot zijn recht komt. Daardoor komt de ontwikkeling van talenten ook centraler te staan.”

Taal en techniek zijn speerpunten in jullie onderwijsagenda. De gemeente gaat echter niet over het curriculum. Hoe zorgt Breda dan toch voor beter onderwijs?

“Ten eerste krijgen scholen dankzij die door-decentralisering meer ruimte om zich te specialiseren. In de techniek verwachten we een tekort op de arbeidsmarkt. We zijn daarom blij met initiatieven als het Technasium, dat zich vooral richt op techniekonderwijs. Ten tweede werkt de gemeente samen met scholen én bedrijven. De Uitvindfabriek is daarvan een goed voorbeeld. Dit initiatief probeert leerlingen uit het basisonderwijs enthousiast te maken voor techniek. Het gaat om een samenwerking van bedrijven, scholen en de gemeente. Het lokale mkb plukt daar uiteindelijk de vruchten van. We zouden

deze samenwerking graag uitbreiden naar bijvoorbeeld de zorg, creatieve industrie en landbouw. De gemeente kan hierin een belangrijke rol spelen, omdat ze contacten onderhoudt met zowel scholen als bedrijven. Wij willen die werelden met elkaar verbinden. Scholen willen hun leerlingen immers goed voorbereiden op de arbeidsmarkt en hun talenten ontwikkelen; het bedrijfsleven heeft behoefte aan die goed opgeleide, talentvolle mensen. Het uitvoeren van de onderwijsagenda kost dus op deze manier dus niet per se veel geld; de gemeente speelt vooral een faciliterende rol.”

De onderwijsagenda richt zich niet alleen op kinderen, maar ook op volwassenen. Vraagt dat niet om een heel andere aanpak?

“‘Een leven lang leren’ betekent dat het volgen van een opleiding niet ophoudt na je 18de. Het is daarom belangrijk dat we ook aansluiting zoeken met het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs. We moeten blijven investeren in onderwijs, ook voor mensen die al een diploma op zak hebben of nooit gehaald hebben. Neem de John F. Kennedyschool in Breda, daar krijgen laaggeletterden taallessen. Het bijzondere van deze

“Onze onderwijsagenda kost niet per se veel geld; de gemeente speelt vooral een faciliterende rol”

taalklas is dat ouders les kunnen krijgen, terwijl hun kinderen ook op school zitten. Dat scheelt een zorg. Ouders die de taal niet beheersen, zijn vaak minder betrokken bij de ontwikkeling van hun kind en missen zelf kansen. Zo komt alles weer samen.” ■

Best practice: De Transvaal Universiteit

Fonda Sahla coördineert de Transvaal Universiteit, een ‘weekendschool’ voor leerlingen van basisschool Het Galjoen in de Haagse Transvaalbuurt. Daarnaast is ze kandidaat-raadslid voor D66 Den Haag. Ze legt uit hoe deze weekendschool werkt en wat een gemeente kan doen om te investeren in goed onderwijs.

De Transvaal Universiteit is bedoeld voor kinderen van groep 6-8 (9-12 jaar). Zij melden zich vrijwillig aan om op zaterdagochtend extra lessen te volgen. Die lessen zien er heel anders uit dan wat zij doordeweeks gewend zijn. De weekendschool werkt namelijk met thema's, zoals sociale media, kunst & cultuur, filosofie & religie. Elk thema bestaat uit vijf lessen. De introductieles wordt vaak gegeven door een (vrijwillige) gastdocent. Iemand uit de praktijk, bijvoorbeeld een wijkagent, verpleegkundige of een hoogleraar. Een vaste leraar helpt de kinderen om onderzoekend te leren. De leerlingen krijgen opdrachten waar ze gezamenlijk over nadenken. Zo leren ze om samen te werken en daardoor is het ook makkelijker om moeilijke onderwerpen te behandelen, zoals de holocaust.

Gemeentelijke subsidie

Het geld voor de Transvaal Universiteit komt uit een subsidie van de gemeente voor ‘extra schoolactiviteiten’. Scholen mogen zelf bepalen hoe ze dat geld besteden. Basisschool Het Galjoen

koos voor de weekendschool, dat in samenwerking met een buurthuis tot stand kwam. Van het geld worden onder andere educatieve uitstapjes betaald.

Als coördinator bereidt Fonda Sahla de lessen voor, zorgt dat er materiaal is, zoekt naar geschikte gastdocenten en denkt mee over de planning. Ze merkt dat kinderen, leraren en ouders enthousiast zijn over de Transvaal Universiteit, mede omdat er oog is voor de individuele leerling. De weekendschool biedt kansen om hun vaardigheden te ontwikkelen én om alvast om zich heen te kijken: wat zou ik later willen worden?

Initiatieven ondersteunen

De gemeente Den Haag zet zich al jaren actief in om het onderwijs te stimuleren. Volgens Sahla is het belangrijk dat de wethouder Onderwijs zich inzet voor lokale initiatieven. Wat dat betreft heeft haar gemeente het getroffen: eerst was dat huidig D66-minister Ingrid van Engelshoven [zie ook het interview op pagina 21, red.]; nu is dat de ervaren D66-wethouder Saskia Bruines. Als het om gemeentelijk onderwijsbeleid gaat, hoeft het overigens niet altijd om geld te gaan, zegt Sahla. “Soms is het belangrijker dat de gemeente een podium biedt en in gesprek wil gaan met mensen die hetzelfde doel hebben, namelijk: goed onderwijs.”

17 jaar én in de top-5

Ze waren nog maar zeventien jaar oud toen ze in de top-5 van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen belandden. Verslaggever Frans Dijkstra ging op Texel en in Nederweert kennismaken met een nieuwe generatie D66-politici – inmiddels stemgerechtigd.

4

“D66 is voor Nederweert een nieuw avontuur; dat trekt me”

Fleur Gijsen (18)

Nummer 4 op de kandidatenlijst voor D66 Nederweert

Toen ze met school op excursie ging naar de Tweede Kamer raakte Fleur Gijsen zwaar onder de indruk. In de vergaderzaal ging ze even zitten op zo'n blauwe zetel. Dat deden de andere leerlingen ook, om te geinen. Maar zij was serieus. Ter plekke besloot ze dat ze daar ooit in 't echt wilde zetelen. “Ik ben een van de weinigen op school die politiek interessant vindt. Niemand praat erover. Ook mijn vrienden niet. Maar we hebben gelukkig genoeg andere dingen om het over te hebben.”

Het politieke zaadje begon al eerder te ontkiemen tijdens de lessen maatschappijleer op de havo. Toen ze twee dagen mocht meelopen met een wethouder in haar Limburgse woonplaats Nederweert besloot ze om bestuurskunde te gaan studeren. Ambtenaar worden leek haar ook best mooi. “Helemaal niet saai, wat iedereen denkt”, zegt ze. Maar op die blauwe zetel wist ze dat het uiteindelijk de politiek moest worden. Alleen voor welke partij was even de vraag. Het moest een middenpartij zijn: CDA – nog altijd de grootste in Nederweert – of D66, die hier voor het eerst in twintig jaar weer meedoet met de verkiezingen. Ze ging op onderzoek uit. De jonge lijsttrekker van D66 gaf de doorslag. Hij wilde een jonge top-vijf op de kandidatenlijst en Fleur paste daar prima in, ook al was ze toen nog maar zeventien jaar oud. Ze staat op plaats 4, dus de kans dat ze nu echt in de raad komt, is nog klein. Dat weerhoudt haar niet om politiek actief te zijn. “D66 is voor Nederweert een nieuw avontuur”, zegt ze. “Dat trekt me. We gaan voor twee van de zeventien raadszetels.”

Voor haar ouders was het even wennen. Zelf hebben ze niets met politiek, maar ze steunen Fleur in haar ambitie. Wel waren ze even bezorgd of ze het allemaal zou kunnen. Want ze heeft het druk. Natuurlijk met school in Weert. Op zaterdag en een halve zondag werkt ze in de winkel van bakkerij Tommie. In haar vrije tijd speelt ze saxofoon bij de plaatselijke harmonie en ook gitaar in een bandje met haar vader. “Dat zijn allemaal 50-plussers en we spelen muziek uit hun jeugd. Dat vind ik ook leuk.”

Haar broer steunt D66 ook, maar hij blijft buiten de politiek. Het was wél even schrikken voor Fleurs vriend, want die is voor Forum voor Democratie. “In de zomer zaten we in de tuin te barbecueën. Mijn vriend, mijn broer en ik zaten heftig over politiek te discussiëren, terwijl mijn ouders verbaasd toekeken. Dat was wel gek.”

3

“De meeste jongeren komen niet terug; het eiland vergrijsst”

Minderjarige raadsleden?

Raadsleden in Nederland moeten minimaal 18 jaar zijn. Een kandidaat die jonger is, mag echter wel op de kandidatenlijst (maar moet meerderjarig worden tijdens de zittingsduur van de nieuw te kiezen gemeenteraad). Indien de minderjarige kandidaat voldoende stemmen heeft voor een raadszetel, neemt een vervanger diens plek in. Op de dag van de 18de verjaardag mag de kandidaat alsnog zijn/haar raadszetel opeisen en moet de vervanger vertrekken.

Jeffrey Eelman (18)

Nummer 3 op de kandidatenlijst voor D66 Texel

“Op het strand zullen ze me niet vaak meer zien”, zegt Jeffrey Eelman. “Twee zetels moet lukken, en een derde... wie weet.” Dat de leden hem zo hoog op de lijst zetten, hoger dan een bekende oud-wethouder, verbaasde hem ook. Het maakt hem nog actiever dan hij al was. Zijn politieke belangstelling ontwaakte tijdens de lessen maatschappijleer op de enige middelbare school van het eiland. Op zijn veertiende kwam hij in de leerlingenraad, inmiddels is hij de voorzitter. Dat betekent veel overleg met de schoolleiding, vooral over inkrimping. Minder docenten, meer zelfstudie, dat is onontkoombaar. Over een paar jaar zijn er van de 800 leerlingen nog 600 over. Want het gaat achteruit met de jeugd op Texel. Jeffrey: “Als je na de middelbare school verder wil leren, moet je naar ‘de overkant’, zoals wij dat noemen. De meesten komen niet meer terug van het vasteland, want op Texel zijn er nauwelijks banen voor hoger opgeleiden. En dan moet je ook nog een woning zien te krijgen hier, dat is niet makkelijk. Dus het eiland vergrijsst.”

Jeffrey vond het heerlijk om op te groeien op het Noord-Hollandse waddeneiland. Maar nu begint hij toch te verlangen naar een leven in Amsterdam, waar hij aan de VU politicologie wil studeren. “Daar kan ik naar een debat gaan, dat is vanuit hier onmogelijk want je moet altijd nog met de boot terug.” Maar eerst maar eens de verkiezingsuitslag afwachten. Veel jongeren op Texel grijpen naar drank en drugs, bleek in september vorig jaar uit een GGD-onderzoek. Ruim een kwart heeft een lager zelfbeeld dan elders in de regio en lijdt onder eenzaamheid. “Zelfmoord komt veel voor”, weet ook Jeffrey. Hij snapt het wel. “Als je op school niet lekker ligt, dan kun je het vergeten. Je komt overal dezelfde mensen tegen.”

De meeste jongeren op Texel werken hard, naast school. Als de school om drie uur uitgaat, haasten ze zich naar hun baantje om vier uur. Jeffrey ook. Hij werkt in de keuken van een strandpaviljoen, waar hij begonnen is als afwasser. “Ik vind het leuk werk, want we maken echte maaltijden, geen fast food. Het is ook een leuke ploeg mensen. Maar over politiek praat ik daar niet, dat kan niemand iets schelen.”

Met zijn beste vriend, die ook in de leerlingenraad zit, kan hij het er wel over hebben. Maar met zijn vriendin weer niet. “Zij gaat helemaal op in muziek. Dat houdt het spannend tussen ons.” ■

Het voorstel van het Gronings D66-raadslid Tom Rustebiel om tot één beheersorganisatie in het Waddengebied te komen, haalde het regeerakkoord. Tweede Kamerlid Tjeerd de Groot, met ‘natuur’ in zijn portefeuille, was onder de indruk en nodigde hem uit voor een goed gesprek.

In gesprek met...

We nemen plaats in de prachtige fractiekamer van D66, waar sinds de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar maar liefst 19 fractieleden rond de tafel zitten. Tjeerd de Groot is er daar één van. Hij is onder de indruk van wat Tom Rustebiel voor elkaar heeft gekregen: zijn voorstel om tot één beheersorganisatie van het Waddengebied te komen, kwam via het congres in het landelijke verkiezingsprogramma, en vervolgens in het regeerakkoord van de nieuwe coalitie terecht.

Tjeerd: “Vertel eens, hoe kwam je op dit voorstel?”

Tom: “Er zijn veel verschillende belangenverenigingen rondom de Waddenzee actief, van visserij en landbouw, tot de toeristische sector en natuur. En er zijn ook verschillende overheden bij betrokken, want het gebied is echt enorm groot. Je hebt alleen al met drie provincies te maken, een bak gemeenten en drie provinciale landschappen,

Fractievoorzitter Alexander Pechtold over Tom Rustebiel en de relatie tussen landelijk en lokaal:

“Het kabinet gaat de Wadden effectief beschermen dankzij één actief lid van D66. Het verhaal van Tom is het verhaal van onze partij. Van een nationale maar ook een Europese en zeker een lokale partij. Een partij die mensen en ideeën verbindt. (...) Dit is het grote verschil tussen D66 en de puur lokale partijen. Die zijn als een snelweg zonder afrit. Natuurlijk, ze hebben wortels in de gemeenschap, maar geen toegang tot de boomtoppen van Brussel of het Binnenhof. In de Tweede Kamer zien we het omgekeerde. Daar zitten landelijke partijen, met nauwelijks toegang tot lokale ideeën.”

Lees verder op:
d66.nl/toespraak-alexander-pechtold-congres-106

de eilanden zelf. Dat remt ontwikkelingen. Terwijl we voor grote uitdagingen staan: bodemdalingen en de stijgende zeespiegel vormen een gevaarlijke cocktail. Daar moet je wat mee. Dat werd ook breed erkent.”

Tjeerd: “Ja, we lopen achter op Duitsland, die daar al een nationaal park van heeft gemaakt, en ook op Denemarken. Het is tijd dat dit geregeld wordt. Maar hoe kwam jouw voorstel in het regeerakkoord terecht?”

Tom: “Nou, ik schreef het bij mij thuis, met hulp van de afdeling Friesland; we zijn natuurlijk allebei Waddenprovincies. Het voorstel kreeg op onze ledenvergaderingen een meerderheid. We hebben ons amendement vervolgens ingediend op het verkiezingscongres in Amsterdam, waar het via digitale stemming werd aangenomen en in het landelijke verkiezingsprogramma terechtkwam. D66 nam het vervolgens succesvol mee in de coalitieonderhandelingen. En zo kwam het in het regeerakkoord terecht. Daar kwamen veel positieve reacties op, want veel natuurbeschermingsorganisaties willen dit al decennialang regelen.”

Tjeerd: “Ik denk sowieso dat in het regeerakkoord veel dingen goed voor de natuur zijn geregeld. Het is voor het eerst sinds jaren dat er weer extra geld is voor natuur. Naast één autoriteit voor de Waddenzee, jouw voorstel dus, hebben we namelijk ook 275 miljoen extra geld voor de Waddenzee geregeld. Een primeur! Provincies krijgen ook extra geld voor natuur. Het is noodzakelijk dat we onze natuur en biodiversiteit verbeteren, want die gaan zienderogen achteruit.” Hij voegt enthousiast toe: “D66 krijgt het voor elkaar!”

Tom: “Ja, precies, en dat is ook het verschil tussen ons en een partij die besluit niet mee te doen. Je kan telkens wel zeggen: *het is niet genoeg, we willen meer, meer, meer*, maar als wij er niet hadden gezeten, dan was er helemaal niks gebeurd. Je moet de kansen om dingen te realiseren wel pakken.”

Tjeerd: “Hetzelfde geldt voor dierenwelzijn; er is nog nooit een regeerakkoord geweest waarin zoveel over dierenwelzijn is opgeschreven.”

Tom: “Dierenwelzijn zit ook in jouw portefeuille?”

Tjeerd: “Ja, mijn portefeuille luidt officieel: *Landbouw; Visserij; Natuur; Dierenwelzijn; Voedsel (productie); Krimp*. Ik ben altijd bezig geweest met de verduurzaming van onze voedselproductie, dierenwelzijn en natuur. Waar ik ook zit, ik kijk altijd wat er beter kan. Dan is het natuurlijk ook de sport om het daadwerkelijk voor elkaar te krijgen. Als student deed ik mee aan een onderzoek naar een toen nog op te zetten Europees netwerk van natuurgebieden. Als wetenschapper schreef ik een proefschrift over hervormingen van het Europese Landbouwbeleid, en als medewerker van Laurens Jan Brinkhorst mag ik mij de geestelijk vader noemen van de eerste nota over dierenwelzijn, met de mooie titel *Houden van Dieren*. Toen

“Ons amendement werd aangenomen en zo kwam het in het verkiezingsprogramma – en uiteindelijk in het regeerakkoord – terecht”

– Tom

was er nog geen dierenpartij in de Kamer. De laatste jaren heb ik vanuit het bedrijfsleven, de zuivelsector, gewerkt aan de verduurzaming van de zuivelketen. Waar je ook zit, je kan altijd bijdragen aan een betere wereld. En die begint met natuur en voedsel wat mij betreft. Wat is jouw verhaal eigenlijk, Tom?”

Tom: “Ik heb eerst bij de Business School van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt en daarna ben ik als opleidingsontwikkelaar bij de Hanzehogeschool Groningen aan de slag gegaan. Nu werk ik op het Alfa-college, een ROC, in een communicatiefunctie. De omgekeerde volgorde van hoe ik zelf mijn studietijd heb doorlopen: op het mbo begonnen, en me vervolgens naar boven gewerkt.”

Tjeerd: “Dat is wel een mooi D66-verhaal over het benutten van kansen die ons onderwijs je geeft!”

Tom: “Ja! Daarnaast heb ik ook twee jaar bij Natuurmonumenten gewerkt. Daar maakte ik kennis met de dynamiek van de Waddenzee en de enorm ingewikkelde organisatie eromheen. Het was een interessante inijk in de gepolariseerde wereld tussen landbouw en natuur. Toen zag ik ook dat samenwerking daar niet altijd van nature wordt gezocht, helaas.

“Verder ben ik raadslid in Groningen. Ik doe daar groen, verkeer en de herinrichting van de binnenstad. Groningen is – na Amsterdam en Utrecht – de hardst groeiende stad van het land, dus er ligt veel druk op de ruimte. Ik zoek naar manieren om groen te koppelen aan klimaatadaptatie, zoals leefbaarheid, gezondheid en biodiversiteit. Als dat bij elkaar komt, krijgt een motie heel veel steun. Anders blijf je hangen op discussies over tien bomen die ergens wel of niet gekapt moeten worden. Dat moet ook besproken worden, maar als je een stap verder wilt, moet je meer *next-level* gaan nadenken. Ik ben er bijzonder trots op dat Groningen nu ‘natuurinclusief’ gaat bouwen en meer parken, meer natuur en een beter watersysteem krijgt. De uitvoering

van deze motie betekent een stadsbrede vergroening, die je in elke wijk gaat merken.”

Tjeerd: “Dat zie ik echt als onze rol, om die tegenstellingen te overstijgen met inhoudelijke ideeën. Hoe naïef het ook klinkt, het werkt wanneer je ideeën brengt op een manier die mensen niet bedreigend vinden, maar inspirerend. Dat is wat ik jou ook wel hoor zeggen. Dat is het begin van verandering. En wat je net zei – over die gepolariseerde wereld tussen landbouw en natuur, en het gebrek aan samenwerking – dat is voor een Tweede Kamerlid ook heel belangrijk. Dat je je niet ingraaft in deze kleine wereld op het Binnenhof, maar nadrukkelijk wat doet met organisaties om ons heen. Dat je het gesprek met ze aangaat.”

Tom: “Dat kan je als raadslid ook gebeuren, dat je helemaal opgezogen wordt door de vergadercyclus. Voor je het weet, klop je jezelf op de borst als je vergadert en vergadert en dan af en toe een motie indient. Hoe ga je daarmee om als Kamerlid?”

Tjeerd: “Ik lees in het reces de vergaderstukken van het komend kwartaal. Dat is echt zo’n stapel [*houdt handen halve meter uit elkaar, red.*] leswerk. Dan heb ik dat gehad, zodat ik de rest van mijn tijd kan besteden aan de buitenwereld. Ik wil met ondernemers en organisaties spreken die al bezig zijn met waar ik me op richt. Ik krijg dan ‘het-kan-wel-momenten’. Veel mensen zeggen

vaak dat iets niet kan, maar dan blijken sommigen dat gewoon al te doen. Die lopen alleen tegen hindernissen aan en dan is het aan de politiek om deze proberen weg te nemen.

“Het is voor het eerst sinds jaren dat er weer extra geld is voor natuur. Zo hebben we 275 miljoen extra voor de Waddenzee geregeld”

– Tjeerd

“Om nog even terug te komen op dat gepolariseerde debat over voedsel en natuur: door meer vanuit de kringloop naar onze voedselproductie te kijken, kom je met oplossingen die goed zijn voor de aarde en voor de boer. Onlangs werd een voorstel om wettelijke belemmeringen voor kringlooplandbouw in kaart te brengen met algemene stemmen aangenomen. Daarnaast wil ik gezond leren eten aanmoedigen. Als je jong gezond leert eten, bijvoorbeeld met een schoolmoestuin, betaalt dat zich later uit. Ik zet me ervoor in hier extra geld voor te regelen, zodat dit niet op het bordje van leraren komt. Dat is trouwens ook echt iets voor de gemeenteraad.”

Tom: “Andersom heb ik een mooi voorbeeld over scooterwetgeving. De Tweede Kamer had in december besloten dat gemeenten zelf mogen bepalen om scooters naar de rijbaan te verbannen. Ik had hierover mail-contact met onze Kamerleden Rob Jetten en Matthijs Sienot, die zelf raadslid zijn geweest en die de discussie goed kennen. Een paar dagen na de Kamerbeslissing diende ik een motie in om dat voor Groningen ook te regelen. Met succes, want scooters gaan straks naar de rijbaan. Zonder dat goede contact met de fractie had ik niet zo vlot kunnen anticiperen.”

Tjeerd: “Ja, dat tweerichtingsverkeer is belangrijk. Als je alles goed timet, informatie deelt en de juiste bewoordingen kiest, kan je op heel veel terreinen een heel krachtig geluid laten horen.” ■

Een kabinet van wethouders

Sigrid Kaag
Minister voor Buitenlandse
Handel en Ontwikkelings-
samenwerking

Stientje van Veldhoven
Staatssecretaris van
Infrastructuur en Waterstaat

Menno Snel
Staatssecretaris
van Financiën,
zie ook p. 48

Ingrid van Engelshoven
Minister van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Kajsa Ollongren
Vicepremier en minister
van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

Wouter Koolmees
Minister van Sociale
Zaken en Werkgelegenheid

Op 26 oktober 2017 werd het kabinet-Rutte III (VVD, CDA, D66 en CU) beëdigd. D66 levert zes bewindslieden, onder wie maar liefst vier vrouwen. Redacteur Marishka Neekilappillai sprak met twee van hen: Kajsa Ollongren en Ingrid van Engelshoven. Over het wethouder- en ministerschap, over de aanstaande verkiezingen en over de staat van Nederland.

GR2018 in Groningen

Niet alle inwoners van de provincie Groningen kunnen op 21 maart naar de stembus. Inwoners van Groningen, Haren en Ten Boer stemmen pas op 21 november 2018 voor een nieuwe gemeenteraad vanwege de herindeling tot één gemeente per 1 januari 2019. Dit geldt ook voor inwoners van de nieuwe gemeenten Westerkwartier en Het Hogeland. Inwoners van Midden-Groningen en Westerwolde zijn op 22 november 2017 al naar de stembus geweest vanwege de herindeling van hun gemeenten per 1 januari 2018.

Kajsa Ollongren

Leiden, 1967

Opleiding

Economie (1 jaar) en Geschiedenis, Universiteit van Amsterdam
Ecole Nationale d'Administration (Parijs en Straatsburg)
Leergang Internationale Betrekkingen, Instituut Clingendael

Loopbaan

1992 – 2001
Beleidsmedewerker Economische Zaken (EZ)
Hoofd Parlementaire Zaken EZ
2001 – 2007
Directeur Europese Integratie en Strategie (EZ)
2005 – 2007
Plaatsvervangend directeur-generaal Economische Politiek (EZ)

2007 – 2011

Plaatsvervangend secretaris-generaal en raadadviseur Algemene Zaken (AZ)

2011 – 2014

Secretaris-generaal ministerie van AZ

2014 – 2017

Locoburgemeester en D66-wethouder (Economische Zaken en Cultuur), gemeente Amsterdam

2017 – heden

Vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Jullie zijn allebei wethouder geweest van een grote stad. In hoeverre kun je een wethouder met een minister vergelijken?

Kajsa – “In beide ambten ben je een politieke bestuurder die verantwoording aflegt aan de volksvertegenwoordigers. Toen als wethouder aan de gemeenteraad; nu als minister aan het parlement. Als wethouder is het vaak heel concreet waar je mee bezig bent. Als minister moet je soms over wetgeving en beleid nadenken op een hoger abstractieniveau. Een mooie illustratie daarvan is dat ik als minister van BZK verantwoordelijk ben voor het openbaar bestuur, terwijl ik als wethouder zelf onderdeel uitmaakte van het openbaar bestuur.”

Ingrid – “Het college van burgemeester en wethouders is inderdaad vergelijkbaar met de ministerraad. Je raakt als wethouder gewend om in hoog tempo veel besluiten te nemen, maar de besluiten die je als minister neemt, hebben meer impact en liggen meer onder een vergrootglas. Als wethouder heb je veel meer in de hand wanneer je wel of niet in de pers komt.”

Kajsa – “Ja, soms voelt het bijna als een glazen huis. Iedereen kijkt echt letterlijk met je mee. Vandaag heb ik bijvoorbeeld de ministerraad gehad. Je komt 's ochtends aan, en dan staan er journalisten te wachten om je te bevragen over bijvoorbeeld een kwestie die in de kranten heeft gestaan. We gaan weg uit de ministerraad, en dan lopen we opnieuw langs journalisten die allerlei vragen aan je stellen. Er is erg veel belastingstelling voor hetgeen je als minister aan het doen bent.”

Ingrid – “Dat hogere abstractieniveau zie ik trouwens ook als een belangrijk verschil. Als wethouder in Den Haag hield ik mij bijvoorbeeld bezig met een universiteit die hier een vestiging heeft. Als minister van OCW ben je verantwoordelijk voor alle universiteiten in Nederland.”

Hoe neem je die lokale ervaringen als wethouder mee in je ministerschap?

Kajsa – “Dit kabinet heb ik wel eens een wethouderskabinet genoemd. Het is een enorm voordeel dat in het kabinet veel voormalig wethouders zitten. We weten allemaal hoe de besluiten die wij op landsniveau nemen effect op lokaal beleid kunnen hebben. Er wordt wel eens gezegd dat je in Den Haag een beetje op afstand staat, maar wij nemen als voormalig wethouders al die lokale ervaringen mee.”

Ingrid – “Het wethouderschap is een heel nuttig voortraject. Als minister ben ik bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het mbo-onderwijs. Als wethouder had ik regelmatig te maken met een ROC-instelling, waardoor ik weet hoe zo'n instelling werkt.”

Zie je jezelf primair als D66-politicus of als bestuurder?

Kajsa – “Allebei – het kan ook niet echt anders. Ik zit op deze plek, omdat D66 mij daarvoor naar voren heeft geschoven. Maar als je in deze stoel zit, dan moet je ook het algemeen belang vertegenwoordigen als bestuurder. Je wil de dingen doen die goed zijn voor Nederland; daarvoor hebben we het regeerakkoord waar we op terug kunnen vallen. Maar er zijn ook kwesties die niet in het regeerakkoord staan. Zowel de minister als de wethouder is een politieke

bestuurder. Je bestuurt omdat je politicus bent; dat is het rechtssysteem dat we hebben. Ik zal ook proberen om herkenbaar te zijn als D66'er. Overigens – als ik het niet probeer, dan ben ik het tóch. Heel veel standpunten waarin ik geloof, zijn standpunten waar D66 voor staat. Ik vind ook echt dat wij dankzij het onderhandelingsresultaat van het regeerakkoord meer dan genoeg herkenbaar zijn op onze portefeuilles als D66-bewindslieden.”

Ingrid – “Het feit dat je D66'er bent, zit zo in je genen dat ik niet het partijprogramma erbij hoeft te pakken om te kijken hoe D66 over een bepaalde kwestie denkt. Natuurlijk dien je de Kroon en ligt er een regeerakkoord, maar je zit op die plek omdat D66 deelneemt aan de coalitie. Iedereen verwacht ook dat je een zekere D66-kleur geeft aan je portefeuilles.”

“Er wordt wel eens gezegd dat je in Den Haag een beetje op afstand staat, maar wij nemen als voormalig wethouders veel lokale ervaring mee”

– Kajsa

Welk signaal geeft D66 af door de meeste vrouwelijke bewindslieden te leveren?

Kajsa – “Alexander heeft over de D66-bewindslieden wel eens gezegd: *ik ben voor kwaliteit gegaan, maar ik kon echt niet meer mannen vinden.*”

Ingrid – “Het signaal dat D66 hiermee geeft, is dat er genoeg vrouwen te vinden zijn, anders dan anderen vaak beweren. Ik ben ook minister van emancipatie. Ik vind dat je een zekere voorbeeldfunctie hebt om te laten zien – ook naar jonge vrouwen toe die voor een keuze staan – dat het dus kan. Het is heel erg leuk om beslissingen te nemen, en

belangrijk om economisch op eigen benen te staan. Die voorbeeldrol van vrouwen aan de top is belangrijk. Zeker ook in onze partij moeten we vrouwen blijven oproepen om je vinger op te steken om raadslid of bestuurslid te worden. Blijf niet aan de kant staan.”

Kajsa – “Ja, grijp de kans als je die krijgt. Aarzel niet teveel, doe het gewoon. Dankzij D66 zit in dit kabinet een redelijk aantal vrouwen. Gemengde teams zijn beter – het is een cliché, maar wel waar. Het kabinet is in allerlei opzichten nog geen afspiegeling van de maatschappij, maar langzaam bewegen we wel richting een betere afspiegeling.”

Het regeerakkoord heet *Vertrouwen in de toekomst*. Hoe ziet dat vertrouwen er volgens jullie uit? Waar mogen we als samenleving trots op zijn?

Kajsa – “Nederland is een vooruitstrevend land waar heel veel ruimte is voor verschillende mensen en opvattingen. Vrijheid, tolerantie en internationale samenwerking passen goed bij Nederland. Dat komt onder andere omdat Nederland van oudsher een open land is geweest; dus ook mensen van buiten heeft aangetrokken die ondernemend en nieuwsgierig waren, want anders waren ze niet gekomen. Die mensen met verschillende wortels hebben hier altijd een warme ontvangst gehad, en hebben zich verder kunnen ontplooien. Als je door de eeuwen heen kijkt, dan heeft dat Nederland gekenmerkt, en ook gevormd.”

Ingrid – “Het is altijd goed om je te realiseren hoe goed dingen in Nederland geregeld zijn. We hebben goed onderwijs, goede huisvesting en heel goede gezondheidszorg. Je mag zeggen wat je vindt. Er is hier heel veel ruimte om jezelf te zijn. Het is goed om dat te blijven beseffen. Natuurlijk zijn er ook altijd zaken die beter kunnen, en natuurlijk zijn er ook mensen die het minder goed hebben of die onzeker zijn over de toekomst. Maar over het algemeen gesproken gaat het heel erg goed met ons land. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederlanders een van de gelukkigste volkeren ter wereld zijn.”

Kajsa – “En dat geeft ons land een voorsprong. Vervolgens heb je ook de verantwoordelijkheid om met die voorsprong

wereldwijd iets te doen. Meedenken en meebeslissen over hoe Europa nog beter kan functioneren, bijvoorbeeld. Er gebeurt echt heel veel in de wereld, en daarin moeten we onze rol willen spelen. Ik heb ook het gevoel – het gaat natuurlijk economisch wat beter – dat we nu wat meer over de dijken heen kijken, mee willen doen en onderdeel willen zijn van een oplossing voor de problemen die in de wereld bestaan. Of het nu gaat over de omgang met de Brexit, de versterking van de Europese Unie of allerlei onrust in de wereld. Ik zie het zelfvertrouwen terugkomen, en ik hoop dat wij als D66 in deze kabinetperiode onze stempel hierop gaan drukken.”

“Ik vond het altijd ontzettend leuk om op straat en langs de deuren het gesprek aan te gaan met de kiezer”

– Ingrid

Op 21 maart vinden de gemeenteraadsverkiezingen én het raadgevend referendum over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) plaats. Veel mensen kijken naar de landelijke politiek, ook als het om lokale verkiezingen gaat. Welke tips hebben jullie voor onze lokale campagnevrijwilligers?

Ingrid – “Allereerst: door met heel veel vrijwilligers in je gemeente op de been te zijn, bereik je heel veel mensen met je eigen D66-verhaal. Daarom is het goed om te bedenken welke kwesties belangrijk zijn voor onze potentiële kiezers, en wat hen motiveert om naar de stembus te gaan. Ik vond het altijd ontzettend leuk om op straat en langs de deuren het gesprek aan te gaan met de kiezer. Vraag hen wat zij lokaal belangrijk vinden, en wat wij als D66 daar lokaal in kunnen betekenen.”

Kajsa – “Het feit dat wij als D66 er altijd in slagen om heel zichtbaar te zijn in de gemeenten gedurende de hele campagne – zeker in de laatste fase – met een optimistische en herkenbare boodschap, is volgens mij het allerbelangrijkste. Ik zou heel graag alle vrijwilligers willen oproepen om vol energie en met je eigen verhaal – precies wat Ingrid zegt, het verhaal dat past bij jouw gemeente – de straat op te gaan. En natuurlijk, wat er landelijk gebeurt, interfereert altijd met lokale verkiezingen. Er zullen tijdens de campagne dus ook zeker mensen zijn die je vragen stellen over de Wiv of over het referendum (zie pagina hiernaast). Het zou dan fijn zijn als je daar een antwoord op kunt geven. Maar: je bent er om campagne te voeren voor de gemeenteraadsverkiezingen. Dus kom in zo’n gesprek vooral terug op je eigen agenda, en wat jij als D66’er wil helpen realiseren in jouw dorp of stad. Dat is volgens mij de kern van de campagne die wij allemaal gaan voeren. Als we de energie vasthouden die we ook bij de vorige verkiezingen hebben gezien, dan heb ik daar alle vertrouwen in.” ■

Ingrid van Engelshoven Delfzijl, 1966

Opleiding

Beleids- en bestuurswetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen
Nederlands recht, Universiteit Leiden

Loopbaan

1989 – 1996
Beleidsmedewerker Tweede Kamerfractie D66
Secretaris D66-fractievoorzitter Thom de Graaf
1997 – 2001
Consultant Pauw & van Spaendonck
2001 – 2004
Hoofd strategie-afdelingen, ministerie van Verkeer en Waterstaat
2004 – 2008
Directeur Stichting Verantwoord Alcoholgebruik (STIVA)

2007 – 2013

Partijvoorzitter D66

2008 – 2010

Senior adviseur bij Dröge & van Drimmelen.

2010 – 2014

D66-wethouder (Onderwijs en Dienstverlening), gemeente Den Haag

2014 – 2017

Locoburgemeester en D66-wethouder (Kenniseconomie, Internationaal, Jeugd en Onderwijs), gemeente Den Haag

2017

Tweede Kamerlid voor D66

2017 – heden

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Dezer dagen gaat het vooral over de gemeenteraadsverkiezingen. Maar soms begint iemand ineens over de Wiv. Voor je het weet, zit je in een discussie waarvan je ook niet precies weet waar het over gaat. Daarom hierbij vier vragen (én antwoorden), zodat ook jij de discussie aan kan gaan bij de koffieautomaat, tijdens de borrel of terwijl je aan het canvassen bent.

4 vragen over de Wiv

Wat is de Wiv?

Grote kans dat je gesprekspartner niet over de Wiv begint, maar over de ‘sleepwet’. Daarom goed om even te weten waar het precies over gaat. Wiv staat voor ‘Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten’. De huidige wet stamt nog uit de tijd dat we Snake speelden op een oude Nokia. Die wet liep dus achter op de digitale realiteit van vandaag en ging uit van communicatie via satelliet en zendmast – niet via internetkabels onder de grond. De Tweede en Eerste Kamer hebben ingestemd met de vernieuwing van deze wet. Hiermee krijgen onze inlichtingen-

diensten dezelfde bevoegdheid voor die internetkabels, die ze nu ook al hebben voor communicatie over de telefoon en via satellieten.

Waarom is die nieuwe wet nodig?

Zonder deze wet kunnen diensten als de AIVD in dit digitale tijdperk hun belangrijke werk niet doen. Het gaat voorbij aan de romantiek uit James Bond-films, maar het gaat wel degelijk over het voorkomen van terroristische aanslagen. Over onze nationale veiligheid. Over onze militairen die we veilig moeten houden in het buitenland en spionage waar we onszelf

tegen moeten beschermen. Daarvoor hebben veiligheidsdiensten wel moderne middelen nodig.

En hoe zit dat dan met privacy?

Toen de wet in 2016 werd besproken in de Tweede Kamer, maakte D66 zich zorgen over privacy. Dat ging bijvoorbeeld om de mogelijkheid om *willekeurig* en *massaal* gegevens van mensen te verzamelen. Daarom hebben we in het regeerakkoord dit geregeld: van een zogenaamd sleepnet “kan, mag en zal geen sprake zijn”. De AIVD mag niet bij iedereen rondneuzen. Alleen aan de hand van strenge selectiecriteria: zo gericht mogelijk en alleen als het echt noodzakelijk is. Daarnaast is veel informatie die jij online verstuurt versleuteld (en dus niet zomaar in te zien). Toch kan het zijn dat jij bijvangst bent van een onderzoeksopdracht naar iemand. Dan is de kans heel klein dat die gegevens ook echt bewaard of bekeken worden. Bij de eerste filtering wordt al ongeveer 98 procent van de data verwijderd. Tenslotte moet de AIVD ook vóóraf toestemming vragen aan een onafhankelijke commissie.

In het regeerakkoord hebben we geregeld: van een zogenaamd sleepnet “kan, mag en zal geen sprake zijn”

Dus D66 is nu vóór de Wiv?

Ja. Met de wijzigingen in het regeerakkoord zijn onze zorgen geborgd. De angel is voor ons uit de wet. Zonder deze wet kunnen diensten als de AIVD in dit digitale tijdperk hun belangrijke werk niet doen. De nieuwe bevoegdheden zijn nodig om terroristische netwerken te monitoren en om de veiligheid van onze militairen op missies te kunnen waarborgen. Uiteraard blijven wij kritisch meekijken naar hoe de wet in de praktijk uitwerkt. Daarom hebben we ook in het regeerakkoord geregeld dat de wet versneld, al binnen twee jaar, geëvalueerd wordt. ■

Op 21 maart 2018 is er een raadgevend referendum over de Wiv.

Dinsdag Senatordag

Op 13 februari stemde de Eerste Kamer in met het D66-initiatiefwetsvoorstel voor een Actieve Donor Registratie (ADR-systeem). Vóór die spannende, hoofdelijke stemming, sprak redacteur Marishka Neekilappillai met Annelien Bredenoord, Eerste Kamerlid voor D66 én hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie. “D66 heeft hier jaren naartoe gewerkt.”

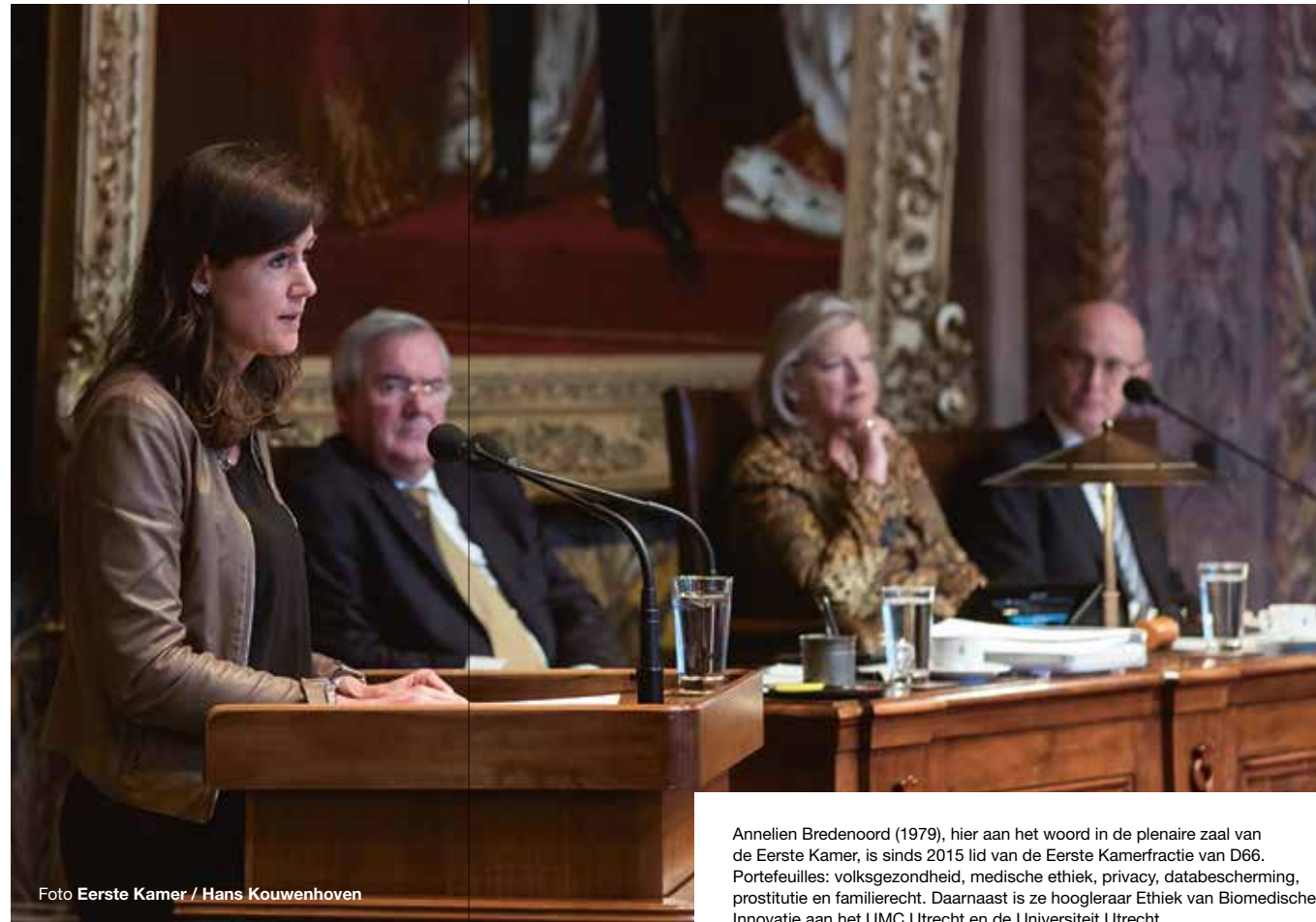

Foto Eerste Kamer / Hans Kouwenhoven

Annelien Bredenoord (1979), hier aan het woord in de plenaire zaal van de Eerste Kamer, is sinds 2015 lid van de Eerste Kamerfractie van D66. Portefeuilles: volksgezondheid, medische ethiek, privacy, databescherming, prostitutie en familierecht. Daarnaast is ze hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie aan het UMC Utrecht en de Universiteit Utrecht.

Donorwet aangenomen!

Het initiatiefwetsvoorstel van D66-Tweede Kamerlid Pia Dijkstra werd op 13 februari jl. met 38 stemmen vóór en 36 tegen aangenomen door de Eerste Kamer. “Tot op het laatste moment was het spannend. Dit is een heel belangrijk moment voor alle patiënten die op de wachtlijst staan voor een nieuw orgaan of mensen die in de toekomst een orgaan nodig hebben”, aldus Dijkstra. “Aan veel keukentafels is orgaandonatie het afgelopen jaar onderwerp van gesprek geweest. Nu is het belangrijk dat de donorwet zorgvuldig wordt uitgevoerd. Er moet een duidelijke voorlichtingscampagne komen voordat de wet halverwege 2020 in werking treedt.”

d66.nl/wat-houdt-nieuwe-donorwet-in

Dit nummer ging ter perse op 14 februari.

Er wordt wel gezegd dat het politieke primaat bij de Tweede Kamer ligt, omdat de leden rechtstreeks worden gekozen. Eerste Kamerleden worden indirect gekozen door de leden van de Provinciale Staten.

Hoe kijk jij daar tegenaan? “Tweede Kamerleden zitten aan het politieke stuur. Zij dienen initiatiefwetsvoorstellen in, en maken eigen afwegingen hoe een wetsvoorstel past in de politieke lijn van hun partij, hun verkiezingsprogramma en – in het geval van coalitiepartijen – het regeerakkoord. Pas daarna komt het wetsvoorstel bij ons in de Eerste Kamer terecht. Als Eerste Kamerlid ben je dus terughoudend bij wetgeving die nog ‘aan de overkant’ is, hoewel we natuurlijk wel afstemmen en elkaar op de hoogte houden – zeker bij een wetsvoorstel als het Actieve Donor Registratie-systeem.”

Dit voorstel raakt niet alleen aan onze partij, maar ook aan jouw portefeuilles én aan jouw vakgebied. Hoe ga je daarmee om? “Sinds 2010 – of misschien zelfs wel eerder – staat het ADR-systeem in ons verkiezingsprogramma. D66 heeft hier dus al jaren naartoe gewerkt. Maar het is echt de verdienste van ons Tweede Kamerlid Pia Dijkstra dat ze de handschoen heeft opgepakt en een initiatiefvoorstel heeft gemaakt. Natuurlijk is dit een bijzondere wet, maar ik heb het wetsvoorstel, net als andere wetten, beoordeeld volgens de Eerste Kamer-criteria: rechtsstatelijkheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid.”

Hoe gaat dat proces? Specifieker, hoe ging dit proces rondom het ADR-wetsvoorstel? En wat was jouw rol hierin? “Nadat de wet in september 2016 was aangenomen in de Tweede Kamer, heeft het nog anderhalf jaar bij ons in de Eerste Kamer gelegen. We hebben verschillende vragenrondes gehad, deskundigen-bijeenkomsten georganiseerd, en op 30 januari en 6 februari is het wetsvoorstel plenair in de Eerste Kamer behandeld. In de schriftelijke vragenrondes heb ik bijvoorbeeld vragen gesteld over de grondwettelijke aspecten van het voorstel. Hoe verhoudt zich bijvoorbeeld het recht op lichamelijke integriteit met een actief donorregistratiesysteem? En hoe verhoudt het huidige tekort aan donoren zich met de inspanningsverplichting van de overheid om adequate gezondheidszorg aan te bieden?”

Hoe bereid je je voor op dit soort vragenrondes? “De rechtsstatelijke kant van een wetsvoorstel onderzoek je door literatuur te lezen en gesprekken met deskundigen aan te gaan. Het advies van de Raad van State over een wetsvoorstel lees ik ook altijd goed door, omdat het vaak een rechtsstatelijke analyse bevat. Verder maak ik een lijstje met vragen die ik wil uitzoeken, zoals in dit geval de vraag hoe het precies zit met de rol van familieleden. De rol van nabestaanden bleek in het laatste debat in de Eerste Kamer ook een belangrijk thema. Omdat er op 30 januari, na een hele dag debatteren, tegen elf uur ’s avonds nóg vragen open lagen – en ook wat vermoeidheid toesloeg, is besloten het debat te schorsen en

de week erop verder te gaan. Pia heeft vervolgens op verzoek van woordvoerders in de Eerste Kamer een brief opgesteld om haar zienswijze te geven op die positie van nabestaanden in het nieuwe voorstel.”

“Als Eerste Kamerlid ben je terughoudend bij wetgeving die nog ‘aan de overkant’ is”

Hoe kom je vervolgens tot een oordeel op basis van de criteria die je net noemde: rechtsstatelijkheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid? “In het geval van de hoofdelijke stemming over het ADR-voorstel geldt dat het een zogenaamde vrije kwestie is: alle senatoren maken hun eigen afweging. Als woordvoerder op dit onderwerp heb ik mijn collega’s van de D66-fractie geadviseerd om vóór het wetsvoorstel te stemmen. Wat mij betreft is het voorgestelde ADR-systeem een aanzienlijke verbetering ten opzichte van het huidige beslissingsstelsel voor orgaandonatie. Kern van het nieuwe wetsvoorstel is dat het de bijna 9 miljoen mensen die nu

niet geregistreerd staan, aanmoedigt om te bepalen wat er met hun lichaam gebeurt na hun overlijden. We kunnen redelijkerwijs aannemen dat het aantal geregistreerde donoren dan omhoog zal gaan. Daarmee zullen meer mensen op de wachtlijst een perspectief krijgen, is er meer kans op uitoefening van zelfbeschikking dan onder het huidige systeem, en is er meer hoop op duidelijkheid voor nabestaanden bij plotseling overlijden. Natuurlijk is er ook een prijs die je betaalt, namelijk dat mensen die géén donor willen zijn zich moeten uitschrijven, en dat mensen die twijfelen moeten registreren dat ze de keuze aan de familie laten – of zich voorlopig als ‘nee’ registreren. Maar ik vind het redelijk dat we als samenleving elkaar vragen om in beweging te komen bij zo’n aanhoudend maatschappelijk probleem.”

De gemiddelde leeftijd van senatoren is 58 jaar. Jij was 35 jaar toen je je kandidaat stelde voor de Eerste Kamerfractie van D66. Wat waren jouw beweegredenen? “Ik was al heel lang actief bij D66. Op een gegeven moment stel je jezelf dan de vraag of je ook een politiek vertegenwoordigde functie wil vervullen. De beschouwende, onderzoekende maar toch óók politieke rol die je als Eerste Kamerlid hebt, sluiten aan bij mijn karakter en mijn werk als hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie. Op het gebied van onderwijs, universiteit, gezondheidszorg, big data, privacy en medische ethiek speelt er veel. Over de wetgeving op deze onderwerpen wilde ik graag meepraten. En omdat de Eerste

Kamer een parttime orgaan is, kan ik ook mijn academische werk blijven uitoefenen. Die combinatie vind ik fantastisch. Daarnaast was ik ook gemotiveerd door het feit dat bijna 70 procent van de Eerste Kamerleden blanke mannen van tegen de 60 jaar zijn. Ook in een Eerste Kamer heb je diversiteit nodig om tot betere en rechtvaardige beslissingen te komen. Dat ik vrouw en 35 jaar was, vond ik dus een extra reden om mij te kandideren. Ik ben er dan ook trots op dat mijn partij mij op de kandidatenlijst heeft gezet, dat is namelijk niet vanzelfsprekend.”

Senatoren hebben soms ‘dubbele petten’ op; zij zijn vaak maatschappelijk actief én zij toetsen wetsvoorstellen. Hoe ziet de wisselwerking tussen politiek en wetenschappelijk onderzoek er bij jou uit? “Als je een bijdrage wil leveren aan de grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van *big data*, *healthy urban living*, klimaatproblematiek en vluchtelingenproblematiek, moet je als wetenschappers interdisciplinair samenwerken. Dit noemen wetenschapssociologen het ‘vervlechtingsmodel’. Dat is een andere visie op wetenschap dan het klassieke ‘Olympus-model’, waarbij universiteiten en laboratoria worden beschouwd als een soort van afgeschermd kokers, die zelfstandig kennis ontwikkelen die objectief en waardenvrij is. Wetenschap is niet waardenvrij – ideologische overtuigingen kunnen een rol spelen. De visie van mijn onderzoeksgroep is dat het politieke domein en het kennisdomein minder gescheiden zijn dan mensen denken. In beide domeinen gaat het wat mij betreft uiteindelijk om het verbeteren van de kwaliteit van leven, maar natuurlijk zijn de aanpak en de spelregels totaal verschillend.

“Daarnaast vind ik het belangrijk dat er in de politiek meer *evidence based* beslissingen worden genomen. Bij de behandeling van de Wet cliëntenrechten, over de elektronische verwerking van gegevens in de zorg, ben ik gaan praten met patiëntenverenigingen, artsen, apothekers, ziekenhuisjuristen en IT’ers. Het is dan handig dat ik in een ziekenhuis werk, ik loop makkelijk even bij collega’s naar binnen. Andersom kan ik mijn ervaring ten aanzien van politieke besluitvorming weer meenemen in een adviserende rol naar de gezondheidszorg en de universiteit. En ik vertel regelmatig in mijn colleges aan geneeskundestudenten over besluitvorming op het gebied van gezondheidszorg en de achtergronden van de debatten. Studenten vinden dat heel erg leuk.”

Elke dinsdag komt de D66-senaatsfractie bijeen, en vindt de plenaire vergadering van de Eerste Kamer plaats. Hoe ziet jouw dinsdag er gemiddeld uit? “’s Ochttends begin ik meestal rond 9.30 uur met een kopje koffie met een gast van buiten. Ook heb ik regelmatig een overlegje ‘aan de overkant’ met een van onze Tweede Kamerleden, of regel ik klusjes als fractiesecretaris. Om 11.00 uur begint onze fractievergadering. Daarin bespreken we actuele zaken of verdiepen we ons in bepaalde dossiers. Soms zijn daar gasten bij, zoals D66-leden van een thema-afdeling. Van 12.45 uur tot 13.30 uur hebben we lunch in de Noenzaal. Het restaurant van de Eerste Kamer is echt een ontmoetingsplek. Wat ik sowieso leuk vind aan de Eerste Kamer is dat de sfeer heel gemoedelijk is. Debatten zijn scherp en inhoudelijk, maar de sfeer is heel fijn.

“Om 13.30 uur begint de plenaire vergadering, die wordt geopend door voorzitter Ankie Broekers-Knol. Eerst zijn er stemmingen. Het kan zijn dat je per fractie stemt, maar soms is er ook hoofdelijke stemming. Dan wordt de hele namenlijst van senatoren opgenoemd, en zeg je ‘voor’ of ‘tegen’. Na de stemmingen begint het plenaire debat. Soms neem ik daaraan deel, als het gaat om een onderwerp dat in mijn portefeuilles valt. Zo niet, dan ga je naar de commissievergaderingen – ik ben bijvoorbeeld lid van de vaste commissies voor VWS, Justitie & Veiligheid, en Immigratie & Asiel. Daarin bespreken senatoren van alle fracties beleidsstukken en wetsvoorstellen.”

Hoeveel tijd ben je eigenlijk bezig met je Eerste Kamerwerk?

“Op vrijdag staan de vergaderstukken meestal al in de Eerste Kamer-app, en maak ik dan een inschatting hoeveel tijd ik nodig heb om deze stukken voor te bereiden. Dan weet ik vóór de vrijdagmiddagborrel hoeveel weekend er over zal zijn, haha. Overigens neem ik voor een groot plenair debat altijd een paar dagen vrij, want die voorbereiding is niet te doen in één weekend. Uiteindelijk ben ik zo tussen de 15 en 20 uur per week bezig met mijn Eerste Kamerwerk. Wat betreft die app: wij hebben een heel modern iPad-systeem. De hele wereld is daar jaloers op. Er zijn zelfs buitenlandse delegaties die speciaal komen kijken naar de digitalisering van onze Eerste Kamer!” ■

Krijg
een
boek

Meer lezen over de kijk van Annelien Bredenoord op medisch-ethische kwesties?

Maak kans op een exemplaar van *Redelijk Radicaal*. *Vijftig jaar D66* (€ 19,99 in de boekhandel). Dit boek staat vol met beschouwende essays van huidige en voormalige D66-senatoren, met thema's als medische ethiek, democratie en rechtsstaat, emancipatie, Europa, vrijheid en duurzaamheid. Samen kijken zij kritisch terug, maar vooral vooruit, naar een toekomst waarin het praktische en soms radicale idealisme van D66 onverminderd noodzakelijk blijft.

Mail uw naam en (post)adres o.v.v. van 'Redelijk Radicaal' naar: democraat@d66.nl en wie weet valt dit boek binnenkort op uw deurmat!

De democratie is in beweging. Nationaal en lokaal klinkt de roep om vernieuwing en wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van burgerparticipatie. Sociaal-liberalen zijn het aan hun stand verplicht om aan die ontwikkeling bij te dragen, stellen [Daniël Boomsma](#) en [Susanne Dallinga](#).

Democratie
is meer dan
stemmen

2017 was een levendig jaar voor de democratie in Nederland. Van allerlei kanten klonk de roep om vernieuwing en discussieerde men over of experimenteerde men met nieuwe vormen van inspraak en zeggenschap. Het debat over de voor- en nadelen van het referendum laaide op, de regering stelde een staatscommissie in over de 'herziening van het parlementair stelsel' (commissie-Remkes) en lokale partijen experimenteerden met 1000-bijeenkomsten, burgerraden en andere vormen van (digitale) burgerparticipatie. Telkens speelde de vraag: moeten we niet toewerken naar andere vormen van vertegenwoordiging in en betrokkenheid bij onze democratie?

Democratie is meer dan stemmen

Vanuit sociaal-liberaal oogpunt is dit een positieve ontwikkeling. Het vergroten van individuele zeggenschap over vertegenwoordiging en bestuur is een belangrijk uitgangspunt van ons gedachtegoed. Democratie is immers veel meer dan stemmen. Het staat of valt met deelname aan het bestuur van het land. In een democratie zijn er rechten vastgelegd in de Grondwet om die deelname mogelijk maken. Maar die rechten zijn betekenisloos als er geen betrokken burgers zijn om ze in de praktijk te brengen. De discussie gaat over de vraag hoe het in Nederland anders en beter kan. Meer (correctieve) referenda? Ruimte voor burgerinitiatieven? Digitale consultatie en inspraak, zoals in Estland? Of misschien (meer) gebruik maken van loting, bijvoorbeeld voor de leden van de senaat of het parlement, zoals de Vlaamse schrijver David van Reybrouck in zijn boek *Tegen verkiezingen* voorstelde? Over een ding lijkt in ieder geval overeenstemming: eens in de vier jaar stemmen is te karig.

Ook op lokaal niveau beweegt de democratie. Op verschillende plaatsen in het land zijn experimenten toegepast met (gelote) burgerraden. Dat gebeurde bijvoorbeeld in Rotterdam, op initiatief van (het begin dit jaar tot de droefenis van velen overleden) D66-raadslid Gerda Eeuwijk.

De gemeente Groningen riep op initiatief van D66-raadslid Wieke Paulusma een coöperatieve wijkraad in het leven, met échte beslissingsbevoegdheid en de beschikking over een budget. Een ander voorbeeld is de zogenaamde 'sociale raad' in Peel en Maas in Limburg, bestaande uit burgers die bij loting zijn verkozen. Afgelopen jaar boog deze raad zich

over de vraag hoe meer flexibiliteit in het woningaanbod van de gemeente gecreëerd kon worden. De gemeenteraad steunde de voorstellen unaniem.

Twee vormen van democratie

Niet alleen vertegenwoordiging in de nationale en lokale politiek speelt een rol bij democratische vernieuwing. Naast deze 'politieke democratie', staat de 'maatschappelijke democratie'. Politieke democratie gaat over de manier waarop we bestuurders en andere machthebbers aanwijzen en ter verantwoording roepen, bijvoorbeeld door (vierjaarlijkse) verkiezingen – evenredig of bij meerderheid? – of door directere vormen van democratische zeggenschap, zoals referenda, volks- en burgerinitiatieven en het direct kiezen van bestuurders zoals de burgemeester. Veranderingen in de politieke democratie vragen meestal om wijzigingen van de (Grond)wet. En het initiatief ligt uiteindelijk bij regering en parlement. Bij de politiek dus.

Zowel politieke als maatschappelijke democratie staat of valt met betrokkenheid van mensen zélf

De maatschappelijke democratie gaat over zeggenschap voor mensen over bijvoorbeeld de gezondheidszorg, woningcorporaties en scholen. Denk aan ondernemingsraden, cliëntenconsultaties en huurderscommissies. Kortom, democratie die bij wijze van spreken elke dag plaatsvindt. Die maatschappelijke democratie is minstens zo belangrijk als de politieke. Het versterken van betrokkenheid en invloed van mensen kan niet beperkt blijven tot staatsstructuren en parlementaire initiatieven. Het gaat er ook om dat zeggenschap door mensen zélf met eventueel helpende hand wordt georganiseerd. In het onderwijs, op de werkvloer, in de zorg, over pensioenen. Actieve participatie leidt tot eigenaarschap, en eigenaarschap is een teken van betrokkenheid en verantwoordelijkheid van mensen zélf.

De politieke en de maatschappelijke democratie zijn twee kanten van dezelfde medaille. De eerste gaat met name over de invloed en controle op macht. De tweede gaat uit van zelfbestuur; *government by the people* in de gevleugelde woorden van Abraham Lincoln. Maar voor beide vormen

van democratie geldt dat ze staan of vallen met betrokkenheid van mensen zelf.

Democratische vernieuwing

De politieke noch de maatschappelijke democratie is 'af'. Integendeel. Als het om het staatsbestel gaat, vallen grote tekortkomingen op. Eens in de vier jaar kiezen we met slechts één stem regering én parlement. Dat is een marginale invulling van democratische betrokkenheid en komt de scheiding der machten niet ten goede. Daarnaast zien we de ledengroei van D66 helaas niet terug bij alle partijen. De deelname van mensen aan het maken van beleid en het nemen van politieke beslissingen is zeer beperkt. Politiek lijkt toch vooral iets voor 'professionals', zo constateerde de commissie-Remkes al. Willen we de politieke democratie versterken, dan zijn innovatieve vormen van burgerparticipatie op nationaal en lokaal niveau nodig.

Evengoed verdient de maatschappelijke democratie meer aandacht. Het vergroten van directe zeggenschap binnen maatschappelijke kaders maakt democratie 'tastbaar' en geeft mensen eigenaarschap over onze samenleving. Het is om die reden dat we initiatieven moeten toejuichen om artsen en ander zorgpersoneel ook in het beleid van ziekenhuizen te laten meebeslissen, om studenten te laten meebeslissen over waar hogescholen of universiteiten hun geld aan besteden, en om iedere Nederlander het recht te geven mee te beslissen over de manier waarop pensioen wordt opgebouwd. En vergeet niet de oplaaierende discussie over het democratisch gehalte van 'techbedrijven' als Facebook, Twitter en Google en hun invloed op dagelijkse informatievoorziening.

Genoeg redenen dus voor verbetering van de democratie. Sociaal-liberalen zijn het wat ons betreft zowel met oog op waar ze vandaan komen als waar ze naartoe willen, aan hun stand verplicht om daar een grote bijdrage aan te leveren. ■

Het Landelijk Bestuur van D66 heeft de wens uitgesproken tot een bestuursresolutie te komen over democratische vernieuwing. Op het D66-congres van 18 november 2017 te Leeuwarden is aangekondigd dat deze resolutie tijdens het najaarscongres van 2018 wordt gepresenteerd.

Daniël Boomsma is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS). **Susanne Dallinga** is secretaris van de Permanente Programmacommissie (PPC).

De Mr. Hans van Mierlo Stichting heeft de vijf richtingwijzers uitgewerkt in essays.

Deze kunt u downloaden via de website of bestellen in een mooie *hardcover* uitgave – afzonderlijk óf alle vijf verzameld in een prachtige bewaarcassette: de Richtingwijzerbox.

De VMS bij uw afdeling?

De Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS), het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66, heeft tot doel het sociaal-liberale gedachtegoed verder te ontwikkelen en te verspreiden binnen en buiten D66. De VMS organiseert daartoe o.a. trainingen en workshops door het hele land. Interesse om voor uw D66-afdeling een workshop of lezing te organiseren? **Mail naar:** vanmierlostichting@d66.nl

Meer informatie & verder lezen:
vanmierlostichting.d66.nl
en vmswebshop.nl

**Mr. Hans
van Mierlo
Stichting**

idee: bent u al abonnee?

idee is het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting en verschijnt vier keer per jaar. Het laatste nummer – met als thema: *Democracy and its discontents* – is in december 2017 verschenen; de volgende editie verschijnt in maart.

Abonneren? Ga naar:
vanmierlostichting.d66.nl/idee
en vul het formulier in.

Kosten: € 36 per jaar (€ 21 voor een digitaal abonnement)

**Onze
Richtingwijzers
heeft u ze al?**

Bestellen: vmswebshop.nl
Online lezen: vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties

Op 1 januari volgde **Coen Brummer** Tweede Kamerlid **Joost Sneller** op als directeur van de **Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS)**. Beide **D66'ers** zijn nu terug op de plek waar hun loopbaan jaren geleden begon. Redacteur **Milan Assies** vroeg hen hoe het wetenschappelijk bureau en de Tweede Kamerfractie van **D66** elkaar kunnen versterken.

Bouwen aan gedachtegoed

Wat is de kracht van het wetenschappelijk bureau van een politieke partij?

Joost – “Coen heeft een boek geschreven over de strijd tussen ideeën en macht [*Vuile Handen (2015), red.*] waarin een interview stond met Ab Klink, die vóór zijn tijd als CDA-minister directeur van hun wetenschappelijk bureau was. Klink zei: ‘je moet de actuele politiek niet voor de voeten lopen, daar heb je geen mandaat voor. De toegevoegde waarde zit in de lange tot middel-lange termijn.’ Daar ben ik het mee eens.”
Coen – “We bouwen verder aan het politiek gedachtegoed van D66. Dat zijn vaak thema’s die niet iets zijn voor de politiek van vandaag, maar die in de toekomst belangrijk gaan worden.”

D66 zit voor het eerst sinds elf jaar weer in de coalitie. Verandert dat de rol van een wetenschappelijk bureau ten opzichte van de rest van de partij?

Joost – “Nou, je moet de continuïteit niet onderschatten. Wij zijn nooit een tegenpartij geweest die maar wat aanrommelt; we hebben constructief en verantwoordelijk oppositie gevoerd. Dat is iets dat de afgelopen jaren ook door kiezers herkend en gewaardeerd is.”

Coen – “Het blijven nadenken over politiek gedachtegoed is voor een partij die in de regering zit nóg belangrijker dan in oppositietijd. In de oppositie heb je meer prikkels om te vernieuwen. In regeringstijd moet je niet enkel tevreden zijn met het feit dat je invloed hebt, je moet ook verder kijken dan het regeerakkoord. Dat is volgens mij de uitdaging van een wetenschappelijk bureau.”

“Zetelbehoud is geen doel *an sich*; zetels heb je om idealen te bereiken”

Joost Sneller (links) begon als stagiair bij de Tweede Kamerfractie van D66 en bleef daar negen jaar werken. Hij was net anderhalf jaar directeur van de Van Mierlo Stichting (VMS), toen hij in oktober een telefoontje kreeg: hij werd (als nr. 22 op de lijst) alsnóg Kamerlid, omdat drie fractieleden in het nieuwe kabinet stapten.

Coen Brummer (rechts) begon als stagiair bij de VMS, en werkte daarna als persvoorlichter voor de D66-fractie in de periode dat Sneller daar politiek secretaris was. Na drie jaar als speechschrijver op het ministerie van Justitie en Veiligheid, volgde hij zijn oud-collega per 1 januari op als directeur van de VMS.

Er is dus, zoals Gerard Schouw in de vorige editie van de *Democraat* stelde, een gevaar dat het gedachtegoed stilstaat als je in een coalitie zit?

Joost – “Coen interviewde laatst Michael Ignatieff voor *idee*, het tijdschrift van de VMS. Hij was leider van de Canadese liberale partij en ervoer dat je in de macht zoveel dingen aan je hoofd hebt, dat je bewust tijd en aandacht moet besteden aan die vernieuwing. Anders gebeurt het niet. En als progressieve partij moet je programmatische stilstand te allen tijde voorkomen.”

Coen – “De politieke angst om macht te verliezen moet niet je ontwikkeling en je nieuwe plannen gaan dwarsbomen, want daar zal je uiteindelijk nog meer voor moeten betalen.”

Joost – “Zetelbehoud is geen doel *an sich*; daar zijn zetels niet voor. Die heb je om idealen te bereiken. Het is goed dat er instituten zijn die je daaraan herinneren.”

Moet er altijd een bepaalde wrijving zijn tussen een politieke partij en het wetenschappelijk bureau?

Coen – “Niet per se. Het ligt er aan hoe beiden zich opstellen. Kijk, als een directeur van een wetenschappelijk bureau bij *Nieuwsuur* gaat zitten en zegt: *nou, dit voorstel is écht niet sociaal-liberaal*, dan krijg je natuurlijk wrijving.”

Joost – “Ik denk dat het goed is om te realiseren dat als de macht dichterbij komt, er een zware verantwoordelijkheid op de schouders van het wetenschappelijk bureau rust om daar een duidelijke positie in te behouden.”

Coen – “Het is niet voor niets dat deze instituten in principe onafhankelijk zijn. Dat is juist om dit te bewaken. Maar dat betekent niet dat Joost en zijn collega’s in de krant moeten lezen wat wij doen. Er is goed contact en dat is belangrijk.”

Verschillen de wetenschappelijke bureaus van politieke partijen veel van elkaar?

Coen – “Nou, je hebt een soort spectrum als je naar Nederlandse wetenschappelijk bureaus kijkt. Het bureau van de SP is heel erg gericht op het doen van onderzoek dat hun politici ten goede komt. Bijvoorbeeld enquêtes over klachten van bepaalde beroepsgroepen. Dat zit heel erg dicht op de politiek. Bij de TelderStichting, van de VVD, is het eerder het omgekeerde, dat bureau heeft veel ruimte en staat meer op afstand van de fractie. Ik denk dat je het meest effectief bent als je in het midden gaat zitten.”

Het was vast wennen om van het middel-lange-termijndenken van de VMS ineens in de actualiteit van de Tweede Kamer terecht te komen?

Joost – “Bij de VMS was ik met heel veel verschillende onderwerpen tegelijk bezig. Als Kamerlid in een fractie van negentien heb je de vrijheid om je helemaal op je eigen onderwerpen te storten. Ja, de schijnwerpers staan wel op de Kamer, maar er zijn ook veel inhoudelijke debatten en gesprekken waar de buitenwereld minder van meekrijgt.”

Coen – “*Designated survivor* [zie kader, red.] heeft de buitenwereld toch zeker wel bereikt.”

Joost – “Ja, het is grappig hoe dat soort dingen gaan. Ik had twee voorstellen bij het bespreken van de begroting van Algemene Zaken: één was het openbaar maken van de agenda van de ministerraad – bepaald geen kleinigheid, wat mij betreft – de ander was *Designated survivor*. De één had een klein stukje op pagina 4 van *De Telegraaf*, de ander... [*maakt knalgeluid, red.*] werd supergroot [*het bericht haalde zelfs Teletekst 101, red.*].”

Coen – “Politiek is een proces van kleine stapjes. Het gaat om die stip aan de horizon. In het geval van dit voorstel: de macht moet altijd democratisch gelegitimeerd zijn.”

Waar gaat de VMS zich het komend jaar op focussen?

Coen – “We hebben een vol programma met publicaties over migratie, burgerschap en kansengelijkheid, en over medische ethiek. En we brengen een canon van het sociaal-liberalisme uit.”

Joost – “Het is belangrijk om de lange lijn te zien. Kijk naar wat er in het regeerakkoord staat over de arbeidsmarkt en pensioenen. Die grote hervormingen komen onder andere voort uit projecten die de VMS jaren geleden heeft gedaan. Het is voor een partij belangrijk om de blik naar buiten gericht te houden, op wat de ontwikkelingen in de ‘echte’ wereld zijn – buiten die Haagse vierkante kilometer.” ■

vanmierlostichting.d66.nl

Designated survivor is een Amerikaanse tv-serie over een kabinetslid – tevens ‘aangewezen overlever’ – die zich schuil moet houden als het voltallige landsbestuur bijeenkomt. Indien het gehele landsbestuur uitgeschakeld wordt, bijvoorbeeld door een aanslag, dan mag hij/zij namens de regering handelen. D66 wil deze regeling ook in Nederland treffen. d66.nl/democratische-legitimatie

Pan-Europese inspiratie

Begin december vond in Amsterdam het 38ste congres van de ALDE Party plaats. Meer dan duizend liberale democraten vanuit heel Europa kwamen samen in congrescentrum RAI om een politieke lijn uit te zetten, nieuwe leiders te kiezen, met oude bekenden te praten en nieuwe liberalen te leren kennen.

De Partij van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa is een pan-Europese politieke partij, waarbij Europese partijen (en individueel geïnteresseerden) zich kunnen aansluiten. De ALDE Party vormt, samen met de European Democratic Party, de op drie na grootste fractie in het Europees Parlement: de ALDE Group, onder leiding van Guy Verhofstadt. Het partijcongres in Amsterdam was, zeker gezien de naderende Europese parlementsverkiezingen in 2019, belangrijk voor alle aanwezigen. Voor D66 was het weekend nóg iets spannender, aangezien voormalig lid van het Landelijk Bestuur Annelou van Egmond zich verkiesbaar had gesteld voor de positie van *vice president* (zie ook p. 36).

Meningsverschillen

Een wandeling door het congrescentrum is een bijzondere ervaring. Overal lopen bekende Europese politici rond, gemakkelijk aanspreekbaar; overal hoor je het geluid van geëngageerde discussies in diverse talen. Want, hoewel iedereen lid is van dezelfde Europese partij: meningsverschillen zijn er zeker.

In de plenaire zaal werd gestemd over *resolutions*: stuk voor stuk grote dilemma's waar Europa voor staat, zoals migratie, defensiesamenwerking en klimaatbeleid. Daarnaast waren er – net als bij een D66-congres – diverse themasessies waar congresgangers aan konden deelnemen. In het kader van de verkiezingen in 2019 gingen die met

name over campagnevoeren, het positioneren van je partij en je politieke boodschap, en *Fighting Populism*.

Millennial-generatie

Aangezien het congres dit keer in Nederland plaatsvond, waren zowel D66 als de VVD – beiden lid van de ALDE Party – nauw betrokken bij het evenement. Alexander Pechtold en Mark Rutte gaven beiden keynote speeches en deelden hun visie op een liberaal Europa. De D66-leider benadrukte de interne en externe dreigingen waar Europa op dit moment voor staat, en noemde klimaatverandering de grootste uitdaging van deze tijd. Ook stelde hij dat

de *millennial*-generatie, opgegroeid zonder oorlog, zich bewuster moeten worden van het belang van een verenigd Europa. Op de laatste congresdag werd bekend dat Annelou van Egmond tot *vice president* is verkozen (zie foto). Een betere afsluiter van het ALDE Party-congres had de D66-delegatie, onder leiding van de Tjeerd Dierckxsens, Internationaal Secretaris van D66, zich niet kunnen wensen. ■

Meer informatie: internationaal.d66.nl | aldeparty.eu

Congresgangers aan het woord

Niklas Drexler
FDP,
Duitsland

“Dit is mijn eerste partijcongres, maar ik ben wel eerder bij evenementen van de jongerenbeweging van de ALDE Party, LYMEC, geweest. Ik heb me op dit congres voorbereid door de amendementen en resoluties die ik het belangrijkste vond door te lezen. Ik denk dat het heftigste debat die over Europees defensiebeleid zal zijn. Uit de conceptresolutie en de amendementen blijkt wel dat er uiteenlopende meningen zijn over hoe ver Europese integratie op het gebied van defensie moet gaan.”

Eva Tovmasyan
ANC,
Armenië

“Het is niet de eerste keer dat ik op een congres van de ALDE Party ben, maar het is wel de eerste keer dat ik stemrecht heb. We proberen als delegatie altijd om met een diverse groep te komen. Ik ben het jongste delegatielid én de enige vrouw. Een van de voordelen van een congres als dit, is dat je met zoveel verschillende liberalen uit verschillende landen kan praten. Het geeft me nieuwe ideeën en inspiratie over waar je je als lid van de liberale familie mee bezig moet houden. Overigens, naast dit congres heb ik de afgelopen dagen ook meegedaan aan een trainingsprogramma van D66 in Den Haag.”

Richard Moore
Liberal Democrats,
Verenigd Koninkrijk

“Ik ben al mijn hele leven groot voorstander van Europese integratie. Zo was ik begin jaren zestig secretaris-generaal van Liberal International (zie ook p. 40-41, red.). Later was ik betrokken bij de oprichting van de voorloper van de ALDE Party: ELDR. Ik ben van een generatie die te jong was om in de oorlog te vechten; ik was 14 toen het ophield. Maar ik ben me zeer bewust van de horror die voorkomt uit totalitarianisme. Europese democratieën moeten samenwerken; ze lijken zoveel meer op elkaar dan dat ze van elkaar verschillen. De Europese Unie werkt zoveel beter dan alles wat eraan vooraf ging. Moeten we het hervormen? Ja! Maar om het uiteen te laten vallen, is stupide.”

Jorge Tanarro
Individual Member,
Spanje/Nederland

“Ik kom uit Madrid, maar woon in Nederland. Ik ben erg politiek betrokken, maar spreek de taal hier niet goed genoeg om bij een partij actief te worden. Dus ging ik op zoek naar een pan-Europese partij. ALDE sloot het meest aan bij mijn politieke overtuiging. De groep Individual Members is geen partij, maar we hebben als groep wel delegatielieden die tijdens congressen kunnen stemmen. Dit is de eerste keer dat ik een congres van de ALDE Party bezoek. Het is heel fascinerend om hier rond te lopen en allerlei bekende politici te zien. En je kunt ze gewoon benaderen en een gesprek met ze beginnen. Heel indrukwekkend.”

Katka Cseh
Momentum,
Hongarije

“Ik ben al drie keer eerder naar een partijcongres van ALDE geweest, maar dat was altijd als Individual Member. Ik ben blij dat ik nu mijn eigen partij kan vertegenwoordigen. Momentum zit nog niet in het parlement, maar ik heb goede hoop dat dat na onze verkiezingen in april wel het geval is. Een congres als deze is belangrijk voor het vormen van coalities met andere Europeanen die onze ideeën delen. Elke partij, elk land is sterker als het sterke partners heeft. Het is daarom belangrijk om onderdeel van deze *big family* te zijn. En het is geweldig om van elkaar te kunnen leren.”

Kanstantin
Party of Freedom and Progress,
Wit-Rusland

“Het is enorm belangrijk dat Wit-Russen op dit soort Europese congressen komen. Mijn partij heeft geen stemrecht, omdat ze niet *full members* zijn. Maar het is voor ons alleen al heel leerzaam om te zien hoe een congres eruit zou moeten zien; hoe een stemming in z'n werk gaat; hoe je resoluties moet schrijven. De themasessies zijn ook erg informatief. Ik was net bij de sessie *Fighting Populism*, erg interessant. Na het congres heb ik niet heel veel tijd meer, maar ik ga nog proberen om iets van de stad te zien, of een lokaal biertje te drinken.”

Annelou, bedankt!

Sinds Annelou van Egmond betrokken raakte bij D66, won de partij elke verkiezing. Tijdens het najaarscongres nam ze onder luid applaus afscheid, maar gelukkig zijn we haar niet kwijt: in december werd ze verkozen tot vicepresident van ALDE Party – de Europese partij waarvan D66 lid is.

Ingrid van Engelshoven, D66-minister van OCW, haalde Annelou in 2006 binnen toen ze partijvoorzitter werd: “Annelou was niet alleen een hele fijne collega om mee samen te werken, zij heeft ook een nieuwe kwaliteitsstandaard neergezet voor D66-campagnes en -communicatie. Ik hoop dat we met haar vertrek de ‘Van Egmond-standaard’ kunnen behouden.”

Alexander Pechtold, D66-fractievoorzitter, kan zich geen campagne zonder Annelou herinneren: “Met Annelou kan ik lezen en schrijven. In 2006 werd ze onze campagnecoördinator, en tijdens die eerste nationale campagne hield ze me op de been. Tussen optredens en debatten door kreeg ik van haar in de auto mint-chocolaatjes toegevoegd. Die campagne bleek het begin van de weg omhoog. Sinds het aantreden van Annelou is er geen houden aan. Tien jaar achter elkaar verkiezingsoverwinningen. Alleen al daarom ga ik haar enorm missen. Gelukkig raken we Annelou niet helemaal kwijt. Op naar tien jaar verkiezingsoverwinningen met ALDE!”

Sophie in 't Veld, D66-delegatieleider in het Europees Parlement, werkte nauw met Annelou samen tijdens EP-verkiezingen in 2009 en 2014: “Twee succesvolle campagnes onder leiding van Annelou spreken voor zich: ze is een echte professional en haalt het beste uit mensen. Tijdens die campagnes trokken we intensief met elkaar op. Als lijsttrekker kon ik rekenen op de beste ondersteuning, begeleiding en adviezen. Maar ook: Sultana's uit haar tas, als onderweg de maaltijd er weer eens bij inschoot. Daarnaast is Annelou een heerlijk mens; ze heeft een onverwoestbaar goed humeur en veel gevoel voor humor. En in tijden van stress blijft ze onverstoorbaar kalm. Voor de campagne richting de Europese verkiezingen in mei 2019, en zeker ook de campagne voor de ALDE-Spitzenkandidat, is de toevoeging van Annelou aan het ALDE-partijbestuur de allerbeste keuze!”

Sjoerd Sjoerdsma, Tweede Kamerlid en landelijk campagneleider van D66, zat met Annelou in het Campagne Kernteam: “Als campagneleider is het belangrijk om een goed team om je heen te verzamelen. Het werk vraagt om veel enthousiasme en bereidheid om lange dagen te draaien. En weten hoe we stemmen kunnen winnen om onze idealen te realiseren. Een cruciale functie in dat team is er een die zich het best laat beschrijven als de kruising tussen een brandweerman en masterchef. Annelou vulde die positie perfect in. Een duizendpoot, die meedacht van strategie tot woordvoering, duizend brandjes bluste en de heerlijkste gerechten voor ons kookte tijdens onze brainstormen.”

Rob Meyer, voormalig voorzitter van D66 Midden Nederland, wist Annelou altijd te vinden als er brand was: “Annelou is naar mijn mening de merknaam gebleken van de meest betrouwbare en vooral bereikbare D66-generator, die voortdurend – en veelal op de achtergrond – voor D66 aan het draaien is geweest. Politiek is vaak zeer complex. Zeker als het gaat om interne verschillen in visie. Als regiovoorzitter krijg je daar met regelmaat en op de meest onmogelijke momenten mee te maken. Je komt soms behoorlijk ingewikkelde situaties tegen waarbij vooral snel gehandeld moet worden. Even sparren met Annelou leverde altijd weer nieuwe inzichten en constructieve oplossingen op. Regelmatig dermate effectief, dat een persbericht – mijn feitelijke aanleiding om altijd eerst Annelou te bellen – achteraf niet eens meer nodig bleek!” ■

Opvolger Landelijk Bestuur D66: Thomas Hermans werd tijdens het najaarscongres gekozen tot bestuurslid Communicatie & Campagne.

Annelou van Egmond Amsterdam, 1960

Opleiding

Politologie en Nederlands
Recht, Universiteit van
Amsterdam

Loopbaan D66 2006

Woordvoerder Alexander
Pechtold

2009

Woordvoerder Sophie in 't Veld

2009

Co-auteur verkiezings-
programma EP

2010

Co-auteur verkiezings-
programma TK

2016

Auteur *Een nieuw Appèl*

2011 – 2017

Lid Landelijk Bestuur

(Communicatie & Campagne)

2012 – 2017

Lid Campagne Kernteam

Heden

2005 – heden

Directeur-eigenaar van
Commedia Consult (o.a.
woordvoerder van bewindspers-
onen EZ, OCW, BuZa, I&M)

2017 – heden

Vicepresident ALDE Party
in Brussel

Bijzonder

Was in 2010 finalist in
MasterChef

Ondertussen in... Italië

Jasper Simons (27), oud-redacteur van Democraat, doet een PhD politicologie aan de European University Institute in Florence. Hij doet graag een poging de Italiaanse parlementsverkiezingen voor u te duiden.

Over de Italiaanse politiek wordt doorgaans sporadisch bericht in Nederlandse media. Wat vooral blijft hangen, zijn de seksueel en fiscaal geladen capriolen van Silvio Berlusconi, het technocratisch bezweren van de Italiaanse bankencrisis door Mario Monti, en het (verloren) constitutionele referendum van de afgetreden Matteo Renzi.

Tijdens mijn verblijf hier, sinds september, is me vooral duidelijk geworden dat de Italiaanse politiek ongelooflijk complex en onstuimig is. Maar wanneer ik door de stad fiets of met mijn Italiaanse vrienden spreek, heb ik niet het idee dat de verkiezingen erg leven. Men lijkt vooral erg ontevreden over de corruptie, partijpolarisatie en de lamgelegde besluitvorming. Ter illustratie: Italië staat net boven Saoedi-Arabië op plaats 60 van de 2016 *Corruption Perception Index*; de huidige regering is de 64ste sinds 1946, en geen enkele regering heeft de rit uitgezet. Daarom gebeurt er helaas maar weinig aan de slecht functionerende arbeidsmarkt, de hoge belastingdruk en de migratie-problematiek. Geen wonder dat er zo'n gelatenheid heerst.

Schisma's en blokken

Waar gaan de aanstaande parlementsverkiezingen over? En wie maken er kans op regeringsdeelname? In Italië zijn er verschillende schisma's: tussen het noorden en de Mezzogiorno; tussen de gevestigde orde en de buitenstaanders; en tussen de winnaars en verliezers van mondialisering. Deze kloven typeren grotendeels de partijpolitiek en verkiezingsthema's. In Italië gaan partijen bovendien al vóór de verkiezingen dwarsverbanden aan, en zodoende zijn er drie coalitieblokken in beeld. Ten eerste, de huidige regeringscoalitie van de *Partito Democratico*, een mix van sociaaldemocraten, christendemocraten en centrumlinkse partijen. Ondanks zijn eerdere aftreden, is Renzi weer de voorman. Deze partij lijkt overigens het dichtst bij D66

te staan, maar is geen lid van onze liberale ALDE-club in Europa. (*Radicali Italiani* is dat wel, maar die partij is electoraal onbeduidend.)

Dan is er de *MoVimento Cinque Stelle*, een diverse *bottom-up*-beweging van hervormingsgezinden en radicalen. Leden zijn zowel anti-mondialisering, anti-corruptie en euro-sceptisch, als pro-homohuwelijk, pro-directe (e-)democratie en pro-duurzaamheid. In rap tempo heeft de partij – die per regio overigens sterk verschilt in standpunten – zijn opmars gemaakt. Tot voor kort was ex-komiek Beppe Grillo de voorman, nu is dat de jonge Luigi di Maio. Ten slotte het derde, rechts-conservatieve en populistische blok. Dat bestaat enerzijds uit de *Forza Italia* van comeback kid Berlusconi, die gewoon weer meedoet ondanks dat hij door zijn veroordeling voor belastingontduiking tot 2019 geen politieke functie mag vervullen. Anderzijds is er *Legha Nord*, die tot het aantreden van leider Matteo Salvini actief streefde naar de onafhankelijkheid van noordelijke regio's. Momenteel wint de partij gek genoeg ook aan populariteit in het Italiaanse zuiden. Het streven naar onafhankelijkheid van die noordelijke regio's heeft namelijk plaatsgemaakt voor anti-immigratiestandpunten en eurosceptis.

Tweestrijd of proteststem

Welk blok het grootste wordt, is lastig te voorspellen. Mogelijk ontstaat er een op personen gerichte tweestrijd tussen Renzi, Berlusconi en/of di Maio. De *Partito Democratico* van Renzi verliest echter al sinds 2014 aan populariteit in de peilingen, terwijl *Cinque Stelle* al even lang sterk in de lift zit. Zal de onvrede over de Italiaanse politiek zich vertalen in een proteststem? Wat de uitslag ook wordt, de formatie wordt een lastige. Vooral omdat *Cinque Stelle* de mogelijkheid tot samenwerking tot nu toe heeft verworpen. (Weer) nieuwe verkiezingen zijn dus beslist niet uitgesloten... ■

De Italiaanse parlementsverkiezingen hebben plaats op 4 maart 2018. Dit nummer ging ter perse op 14 februari.

Sophie in 't Veld, namens het Europees Parlement rapporteur voor de herziening van de EU-Opvangrichtlijn, kwam naar Amsterdam om te zien en te horen wat de succesfactoren zijn van de alom geprezen 'Amsterdamse Aanpak Statushouders'.

Dit zijn de verhalen

Tijdens de Olympische Zomerspelen van 2016 in Rio de Janeiro had het internationale vluchtelingenteam een eigen vlag: feloranje met een zwarte balk, geïnspireerd op een zwemvest.

Ontworpen door de Syrische vluchteling en kunstenaar Yara Said. Zij heeft – mede dankzij de 'Amsterdamse Aanpak Statushouders' – veel werkervaring en een groot netwerk opgedaan, en is nu een veelgevraagd kunstenaar en vormgeefster. De vlag wordt momenteel tentoongesteld in het Victoria and Albert Museum in Londen.

Europees schoolvoorbeeld

Het zijn dit soort verhalen waarnaar D66-Europarlementariër Sophie in 't Veld op zoek is tijdens haar werkbezoek aan Amsterdam. In 't Veld is namens het Europees Parlement rapporteur voor de herziening van de EU-Opvangrichtlijn.

Ze zegt al bij het begin van haar bezoek niet om chauvinistische redenen naar Amsterdam te zijn gekomen, maar omdat de stad een Europees schoolvoorbeeld is. Naast haar staat Reinier van Dantzig, fractievoorzitter en lijsttrekker van D66 Amsterdam; hij neemt het compliment graag in ontvangst. Ook 'Den Haag' is enthousiast. Tweede Kamerlid Jan Paternotte: "Het toont aan dat D66 ook over de verschillende niveaus – zowel lokaal, als landelijk als op Europees niveau – heen haar stempel kan drukken op beleid. De Amsterdamse aanpak is bijvoorbeeld ook terug te vinden in het regeerakkoord."

De huidige EU-Opvangrichtlijn stamt pas uit 2013, maar de vluchtelingencrisis van 2015 heeft pijnlijk duidelijk

gemaakt dat de lidstaten van de Europese Unie er zeer verschillende standaarden op nahouden. Daarom is herziening nodig. In 't Veld kreeg brede steun voor haar voorstel om de normen voor opvang van asielzoekers in de hele Europese Unie gelijk te trekken. "Europa kan dan gezamenlijk asielzoekers een opvang kan bieden, in lijn met Europese waarden." Maanden heeft ze – samen met alle fracties, van links tot rechts – gewerkt aan een voorstel voor fatsoenlijke opvang. "Met het besluit laten we zien dat het Europees Parlement tot duurzame oplossingen kan komen. Nationale regeringen zetten te vaak in op detentie, maar dat is niet de oplossing." Nu onderhandelt ze namens het EP met de Europese Raad (de lidstaten) over deze nieuwe Europese regels. En daarvoor is ze op zoek naar verhalen en voorbeelden. Naar een aanpak die werkt.

Indrukwekkende cijfers

De gemeente Amsterdam startte in juli 2016 – onder bevlogen aanvoering van toenmalig D66-wethouder Kajsa Ollongren (o.a. Economische Zaken) en toenmalig D66-fractievoorzitter Jan Paternotte – met de nieuwe aanpak voor statushouders. Emerentia Meijburg, programmamanager van de gemeente Amsterdam, houdt tijdens het werkbezoek een inspirerend verhaal. "De gemeente wil vluchtelingen zo vroeg mogelijk, liefst al in het asielzoekerscentrum

Emerentia Meijburg en Sophie in 't Veld

“Het is in ieders belang dat nieuwkomers zo snel mogelijk meedoen in de samenleving. Taalles is daarvoor het startpunt”

(azc), spreken over zaken als opleiding en werkervaring. Daarmee maak je hun wachttijd betekenisvoller.” En ze heeft ook indrukwekkende cijfers voor 2017: 326 personen uitgestroomd uit de bijstand; 454 parttime aan het werk; 833 gestart met een opleiding; 2.115 mensen die intensief worden begeleid naar werk en scholing.

Een belangrijk onderdeel uit het aangenomen voorstel van In 't Veld is snelle toegang tot taallessen en de arbeidsmarkt. "Leer nieuwkomers in Europa direct de taal, zodat ze een goede start maken met integreren en sneller aan het werk kunnen. Het is in ieders belang dat ze zo snel mogelijk meedoen in de samenleving. Taalles is daarvoor het startpunt." Fractievoorzitter Van Dantzig vult aan: "Dat zien wij ook in Amsterdam. Hoe sneller mensen de taal kunnen leren, naar school gaan of kunnen werken, hoe groter de kans dat zij voor zichzelf kunnen zorgen als ze eenmaal een verblijfsstatus hebben." De gemeente Amsterdam introduceerde *Taalboost*, een intensieve taalopleiding op maat waarin conversatie en praktische toepassing voor op de werkvloer centraal staan. Samen met de taallessen wordt ook de screening en matching opgepakt. Wat zijn de talenten van de nieuwkomer? En hoe past dat bij de vraag van werkgevers?

De kracht van het traject zit hem in het brede maatschappelijke draagvlak, legt programmamanager Meijburg uit. De landelijke en lokale politiek, de gemeente, vrijwilligers, maatschappelijke organisaties én het bedrijfsleven doen mee. En niet alleen uit menslievendheid: onderzoekers hebben vastgesteld dat één euro geïnvesteerd twee euro resultaat oplevert. De gemeente heeft tien miljoen euro gekregen voor het programma, onder andere om meer klantmanagers aan te nemen en te trainen. Zij begeleiden nu 50 statushouders per persoon, in plaats van de 250 van voorheen, vertelt Meijburg.

Bezoek aan de Refugee Company

Een spil in dit Amsterdamse netwerk is de Refugee Company. Directeur Fleur Bakker ontvangt het D66-

gezelschap op locatie in het Carrégebouw van de voormalige Bijlmer Bajes. Daar zit niet alleen de Refugee Company, maar ook het Movement Hotel, restaurant a Beautiful Mess en een atelier van Design Agency. Je kunt er eten, de hamam bezoeken, logeren in een celblok, of gewoon koffie drinken. Keurig verzorgd door mensen die na een vreselijke tijd en moeizame ontsnapping hun gastvrijheid kunnen tonen en hun talent weer kunnen gebruiken. Bakker: "Wij benaderen asielzoekers vanuit de veelzijdigheid van hun identiteit. We doen een beroep op hun talenten en vermijden dat zij vooral aangesproken worden op één aspect van hun identiteit, namelijk: vluchteling-zijn". In 't Veld knikt instemmend: "Jullie zetten in op de wortel en zo min mogelijk op de stok". Die talenten koppelt The Refugee Company vervolgens aan bedrijven die met de gemeente samenwerken. Zo werd de Refugee Company door Booking.com gevraagd om 25 gastheren en -vrouwen te leveren voor een groot evenement. "Naast de hosting hebben we ook de vormgeving gedaan. Een groot deel van de mensen die toen meededen is nog steeds betrokken bij Refugee Company", vertelt Bakker.

De succesvolle ontwerpster van de vlag van het vluchtelingenteam, Yara Said, werd hier ook opgevangen. Net als Khaled, die aan een baan als stock controller werd geholpen. En Muaz, die nu als tandarts in een orthodontiepraktijk werkt. En Saeed, die met zijn portfolio en werkervaring een fulltime baan vond als grafisch ontwerper. Sophie in 't Veld schrijft en schrijft. Dit zijn de verhalen die ze zocht. ■

Ruim zestig liberale en democratische partijen uit de hele wereld zijn lid van Liberal International (LI). Onlangs kwamen ze bijeen in Zuid-Afrika. Oud-Tweede Kamerlid Boris van der Ham – namens D66 vertegenwoordigd in het mensenrechtencomité van LI – was erbij.

Hoe bevrijd je je van je bevrijder?

Liberal International

Liberal International (LI) – opgericht in 1947 – is een wereldwijde federatie van gelijkgezinde liberale partijen. Momenteel zijn er meer dan 65 liberale partijen aangesloten, waaronder D66 en de Liberal Party of Canada van premier Justin Trudeau. LI is vertegenwoordigd bij de Verenigde Naties en organiseert diverse bijeenkomsten over vrijheid en democratie over de hele wereld. Sinds 2014 zit Boris van der Ham namens D66 in het Human Rights Committee van Liberal International.

liberal-international.org

Het zijn spannende tijden in Zuid-Afrika. Pas in 2019 zijn er landelijke verkiezingen, maar de campagne is nu al voelbaar. Het ANC is al sinds de afschaffing van de apartheid in 1994 aan de macht. Maar dat kan weleens gaan veranderen. Door falend beleid en corruptie van president Jacob Zuma en andere ANC'ers, verliest de partij steeds meer aanhang. Het belangrijkste alternatief is de Democratic Alliance (DA), een partij die al jaren lid is lid van Liberal International. Als zij met andere oppositiepartijen een coalitie vormen is verandering nabij. Lokaal is dit al gebeurd. In grote steden als Kaapstad en Johannesburg heeft de DA inmiddels de leiding van het stadsbestuur.

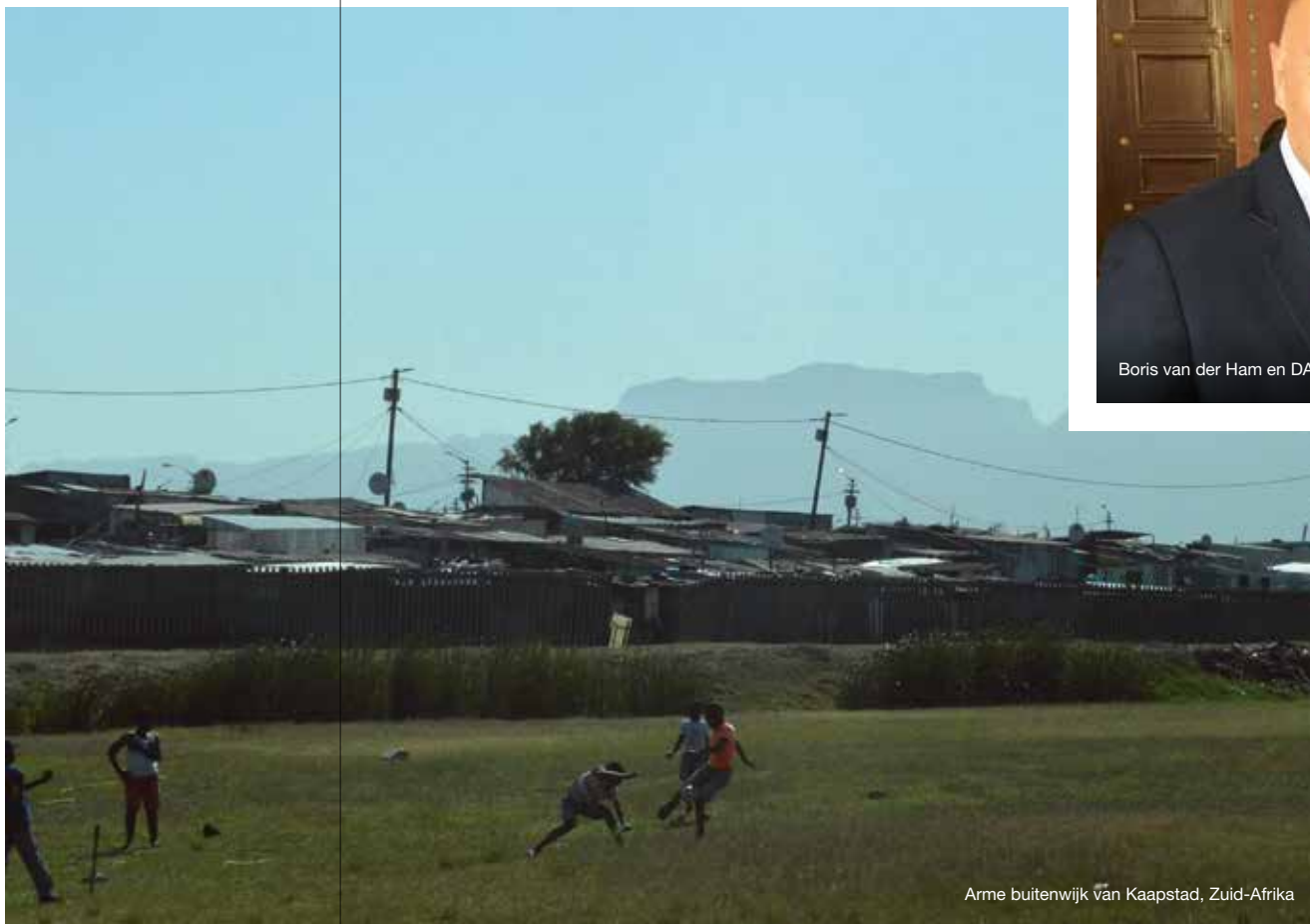
Om de verkiezingsstrijd van DA te ondersteunen, strijkt de jaarlijkse bijeenkomst van Liberal International neer in Johannesburg. DA-partijleider Mmusi Maimane heet ons van harte welkom en neemt ons mee in zijn strijd: “Nelson Mandela staat symbool voor de bevrijding van het Apartheidsregime. Maar het ANC is niet meer de partij van toen. Ze gedraagt zich alsof ze een eeuwigdurend recht heeft op de macht. Mensen willen dat het eerlijker wordt, opener, en dat er banen komen. De Zuid-Afrikaanse democratie

wordt pas volwassen als de kiezer zich ook kan bevrijden van haar bevrijder.”

Religie als bindmiddel én splijtzaam

Tijdens de bijeenkomst staat er op initiatief van D66 een debat gepland over ‘religie en levensbeschouwing’. In Zuid-Afrika zijn enkele percentages van de bevolking moslim en hindoe; vijftien procent is niet-godsdienstig. Ongeveer tachtig procent noemt zichzelf christelijk, onderverdeeld in verschillende stromingen. Tijdens het Apartheidsregime stelden blanke orthodox-christenen dat het discrimineren van de zwarte bevolking vanuit de Bijbel te verdedigen was. Het andere deel van de blanke en de zwarte bevolking hield zich juist vast aan een andere visie op de Bijbel.

Religie is ook in veel andere landen zowel bindmiddel als splijtzaam. Zoals in Europa en Amerika, waar in het publieke debat moslims continu onder vuur liggen. Tegelijk riskeer je in dertien streng-islamitische landen de doodstraf als je van geloof verandert of helemaal niet religieus bent. De liberale moslim Raif Badawi kreeg in Saudi-Arabië een lange gevangenisstraf en stokslagen omdat hij kritiek uitte op de

Arme buitenwijk van Kaapstad, Zuid-Afrika

Boris van der Ham en DA-partijleider Mmusi Maimane

streng religieuze wetten in zijn land. Ook christenen worden in streng-islamitische landen in het nauw gedreven omdat ze als godslasteraars en afvalligen worden gezien. En ook humanisten en atheïsten zijn het afgelopen jaar actief vervolgd in landen als Soedan, Pakistan en Maleisië. Religieus extremisme neemt ook toe onder hindoes in India, en onder boeddhisten in Myanmar.

“Mensen overtuigen gaat trager dan het veranderen van een wet”

Wetgeving is niet genoeg

Liberalen van over de hele wereld moeten opkomen voor ieders persoonlijke recht om te geloven of niet te geloven wat je wilt, stelt de tekst die met succes in stemming wordt gebracht tijdens de LI-bijeenkomst in Johannesburg. Wetten die dit fundamentele mensenrecht in de weg staan moeten worden bestreden. Na de stemming over deze tekst raak ik in gesprek met een jonge Arabier. Hij heeft de discussie

achter in de zaal aangehoord. Hij vindt wetgeving belangrijk, maar zegt dat er nog veel meer nodig is. “In veel landen – vooral in Afrika – is de gezondheidszorg in handen van religieuze organisaties. Lange tijd waren zij de enigen die een beetje structuur in de samenleving brachten. Dat was mooi, maar vaak zijn die organisaties buitenlands gefinancierd. Door Amerika, of door Saoedi-Arabië. Als je voor de meest primaire levensbehoeften afhankelijk bent van een bepaalde godsdienst, zorgt dat voor slaafsheid. Ook hier moet een volwassen samenleving zich gaan bevrijden van de bevrijder.”

Ik vraag hem of ik zijn naam mag opschrijven voor dit artikel. Hij schudt zijn hoofd. “Ik kom uit een conservatief-islamitisch gezin, maar ik heb gestudeerd. Heel stiekem durf ik je wel te zeggen: *Psst, ik geloof eigenlijk vooral in wetenschap*. Maar als ik mijn kritiek hardop zeg, krijg ik niet zozeer problemen met de overheid, maar met mijn familie. Daarom hou ik mijn mond maar. Vrijheid krijg je niet alleen via de wet, maar hangt ook af van de dreiging uit je familie. Ik zeg: gun de ander om een eigen mix aan ideeën te mogen samenstellen. Maar mensen daarvan te overtuigen, gaat trager dan het veranderen van een wet.” ■

70 jaar Universele Mensenrechten

In 1948 is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aangenomen door de Verenigde Naties. Voor het eerst in de geschiedenis werd afgesproken dat mensenrechten universeel zijn. Hoe staat het er 70 jaar later voor met mensenrechten wereldwijd? Wat is een ‘menswaardig bestaan’? En zijn mensenrechten écht universeel?

D66 Internationaal en het mensenrechtencomité van Liberal International staan dit jaar stil bij het 70-jarig bestaan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens tijdens twee bijeenkomsten met Boris van der Ham en internationale experts en politici.

SAVE THE DATE

Individual or Collective Identity

9 april 2018
Groningen
Academiegebouw RUG
(in samenwerking met studentenvereniging SIB)

11 april 2018
Utrecht
Stadskasteel Oudaen

De bijeenkomsten zijn van 20.00-21.30 uur met borrel na afloop.

Meer informatie?
Kijk op: internationaal.d66.nl of neem contact op met International Officer van D66 Martine van Schoor: internationaal@d66.nl

Wereldburgemeester

De Vlaamse liberaal Bart Somers – verkozen tot 's werelds beste burgemeester – is een van de hoofdsprekers op het D66-congres op 3 maart a.s. in Rotterdam. Redacteur Jan Vincent Meertens vroeg de gevierde burgervader van Mechelen naar de kern van zijn boodschap.

U volgt D66 al lang, begrijp ik? “De eerste D66'er door wie ik bijzonder was gefascineerd, was Jan Terlouw. Zijn *Koning van Kantoren* was het eerste politieke boek dat ik ooit gelezen heb. Jan stond bij de laatste Europese verkiezingen bij Open Vld op de lijst – als lijstduwer. Wij waren erg blij met zijn enorme ervaring. Als beginnend politicus heb ik ook nauw samengewerkt met de Jonge Democraten. Wij droomden van een progressief liberale partij, maar dat is nooit echt gelukt. Mijn partij (*waarvan*

Somers fractievoorzitter is in het Vlaams Parlement, red.) probeert het liberalisme aan beide zijden te overspannen; D66 én de VVD, bij wijze van spreken.”

Wat is de kern van uw boodschap als burgervader? “In het politieke debat maken we vaak de fout door samenleven in diversiteit heel sterk te herleiden tot een discussie over de omgang met nieuwkomers. Wie laten we toe en wie niet, en hoe integreren we deze mensen in de

samenleving? Maar de realiteit is een heel andere. In onze steden zijn mensen met een migratieachtergrond van de tweede of derde generatie in overtal. Ze zijn hier geboren en opgegroeid. Ze zijn burgers van onze samenleving. De grote uitdaging is veel meer de vraag hoe we dat organiseren, dat samenleven in diversiteit. Hoe bewaken en herijken we gedeelde spelregels? Hoe begrijpen we dat we allemaal moeten integreren in die nieuwe realiteit?”

Het populisme biedt eenvoudige keuzes en is een contrast met onze complexe samenleving, schrijft u in uw boek *Samen leven* (2016). Wat is volgens u de oplossing? “Dat is het inzicht dat mensen niet één maar vele identiteiten hebben. Elk mens is uniek en moet als een individu worden benaderd. Een authentiek liberale benadering, die niet in de val trapt van klassiek links of klassiek rechts. Die kijken vaak naar mensen als onderdeel van een groep. Links om te pampieren en rechts om te stigmatiseren. Men gaat dan een doelgroepenbeleid voeren, waardoor je mensen opsluit in een idee van identiteit en waardoor je hen niet meer als volwaardige burgers beschouwt. Maar de tijd is voorbij dat we moeten kiezen wie we zijn. We zijn het allemaal én tegelijk: Syriër én Mechelaar én Vlaming én Belg én Europeaan. Het inzicht dat een ander anders mag zijn, geeft vrijheid aan ons zelf. Populisten proberen die vrijheid van ons af te pakken en terroristen rekruteren onder hen die zijn uitgesloten. Een inclusieve samenleving is het sterkste wapen tegen extremisten.”

Geen enkele jonge Mechelaar is naar Syrië of Irak afgereisd. Wat is de essentie van de Mechelse aanpak? “Aan de linkerzijde roept men om een preventieve aanpak en aan de rechterzijde om een repressieve aanpak. In Mechelen kiezen wij voor een combinatie van die twee: preventie waar het kan, repressie waar het moet. En door goed te begrijpen dat veiligheidsbeleid een sociaal beleid is. Door burgerschap te creëren. Door ook in verloederde wijken de parken op te knappen en drugsdealers van de straat te halen, zodat die bewoners zien dat ook zij als volwaardige Mechelaars worden gezien. En dat ze zich kunnen identificeren met de stad. Armoede, verloedering en terrorisme zijn geen fataliteit. Wij kunnen die gezamenlijk ontsnappen door te investeren en door naar de mensen toe te stappen. Maar ook door burgers medeverantwoordelijk te maken. Wie alleen rekent op de overheid, verkijkt zich op de natuur van onze tegenstander. Elke burger zal zijn deel moeten doen: als ouder, stadsgenoot, buur, collega, familielid. De zijlijn is geen optie.”

In oktober 2018 zijn er gemeenteraadsverkiezingen in België. Ziet u het succes en de waarding voor uw beleid terug in de peilingen? “In deze stad stemde in 2003 ruim 30 procent extreem rechts. Vandaag is dat nog 8 procent. In de peilingen staat mijn partij nu op 43 procent. We waren

“Een inclusieve samenleving is het sterkste wapen tegen extremisten”

een gepolariseerde en verzuurde stad. Niet meer, we gaan op een ontspannen manier met elkaar om. Het resultaat van beleid dat respect voor iedereen uitdraagt. Wij zijn bijvoorbeeld een stad die seksuele intimidatie op straat zeer consequent aanpakt. Weer: door preventie waar het kan, en repressie waar het moet. Zo gaan we met de campagne ‘Neen is neen’ naar jeugdclubs om jongeren voor te lichten, en hen door middel van rollenspellen te laten voelen hoe het is om geïntimideerd te worden. Maar wij hebben dit jaar ook 24 proces-verbalen uitgeschreven. Ik tolereer niet dat iemand wordt lastiggevallen op onze straten. Dat geldt zowel voor een vrouw met een hoofddoekje, als voor een vrouw met een minirokje.”

Hoe staat u eigenlijk tegenover het dragen van een hoofddoek in publieke functies? “Er zijn veel steden in België waar een ambtenaar geen zichtbare religieuze symbolen mag dragen. De ambtenaar moet neutraal zijn. De lijn die we volgen in Mechelen is een andere. Wij zeggen: *we moeten de diversiteit niet verbergen*. Anders is morgen iemand die een shirt van KV Mechelen draagt een probleem voor iemand die voor Anderlecht is [*voetbalclubs, red.*]. Bij de politie is dat anders. Daar draagt men een uniform. Dat is een uiting van neutraliteit. Daar waar een uniform gedragen wordt is het uniform standaard.”

U spreekt op 3 maart op het D66-congres in Rotterdam. Wat is uw boodschap aan onze leden? “Rotterdam is natuurlijk een prachtige stad om in op te treden. En ik heb veel bewondering voor burgemeester

Aboutaleb. Er is moed nodig om de eigen mensen een spiegel voor te houden, om op te treden; pas dan ben je een echte leider. Op uw congres heb ik een boodschap van hoop. Dat radicalisme bestreden kan worden. Dat de populist niet moeten winnen. En dat diversiteit kan lukken. Ik ben daar zeer optimistisch over.” ■

's Werelds beste burgemeester
Begin 2017 werd Bart Somers (1964) uitgeroepen tot 2016 *World Mayor*. Deze prijs wordt tweemaal uitgereikt door de internationale denktank *City Mayors*. De jury stelde dat Somers sinds zijn burgemeesterschap (in 2001) Mechelen “getransformeerd heeft van een veeleer verwaarloosde stad tot een van de meest aantrekkelijke plaatsen in België” en tot “een rolmodel voor integratie van vreemdelingen” heeft gemaakt. Mechelen telt 86.000 inwoners en meer dan 128 nationaliteiten.

Meebeslissen, meedenken en andere leden ontmoeten? Kom naar Congres 107! U kunt stemmen op kandidaten voor diverse verenigingsfuncties, en er worden verschillende moties behandeld. Daarnaast zijn er inhoudelijke sessies en speeches van o.a. 'wereldburgemeester' Bart Somers (zie p. 42) en partijleider Alexander Pechtold.

Meer informatie: d66.nl/congres

Strategisch Plan 2017-2021

Nieuw Strategisch Plan voor de politieke vereniging gepresenteerd tijdens Congres 106.

Partijvoorzitter Letty Demmers presenteerde het nieuwe Strategisch Plan tijdens haar speech op het najaarscongres in Leeuwarden. Na reparatieplan 'Klaar voor de Klim' (2007) en versterkingsplan 'Verbindende Vereniging' (2013), is het nu hoog tijd voor dit 'Innovatieplan' voor onze groeiende en bloeiende vereniging. Doe mee!

Meer weten? toekomst.d66.nl

Archiefvrijwilligers

Heeft u tijd en zin om het partijarchief van D66 te helpen ontsluiten?

Het landelijk partijarchief van D66 wordt bewaard en beheerd bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) in Groningen. D66 wil dit archief beter ontsluiten door belangrijke documenten in te scannen en online inzichtelijk te maken. Te beginnen met onze congres-geschiedenis (congresagenda, moties e.d.). Heeft u tijd en zin om hier aan bij te dragen? Mail uw contactgegevens (o.v.v. 'archiefvrijwilliger') naar: democraat@d66.nl

5de Onderwijssymposium

Op 27 januari vond de vijfde editie van het Onderwijssymposium plaats, met als thema: **klasse!LOKAAL**.

Spreker Ingrid van Engelshoven, D66-minister van Onderwijs, vertelde hoe zij haar functie de komende jaren invulling zal geven. Daarna konden deelnemers meedoen aan diverse workshops gericht op lokale onderwijsinitiatieven. Alvorens het symposium in Rotterdam werd afgesloten – met een terugblik door Paul van Meenen (D66-Tweede Kamerlid), Said Kasmi (D66 Rotterdam) en Kevin Brongers

(voorzitter Jonge Democraten) – werden diverse moties opgesteld voor het D66-congres op 3 maart in Rotterdam.

onderwijssymposium.d66.nl

Maak kennis met D66!

Vrijdag 20 april
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Bent u lid van D66 en wilt u de partij graag beter leren kennen?

Elke derde vrijdagmiddag van de maand (behalve in maart) organiseert D66 een kennismakingsbijeenkomst in de Tweede Kamer. U maakt kennis met de partij, het sociaal-liberale gedachtegoed en de mogelijkheden om actief te worden. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Let op: in verband met beveiliging is vooraf aanmelden een vereiste!

Aanmelden: d66.nl/nieuweleden/maak-kennis-met-d66

Fractiewerk D66

Stichting Fractiewerk D66 is een facilitaire organisatie voor D66-fracties in het hele land.

De stichting verzorgt administratieve, fiscale en wettelijke aan-gelegenheden m.b.t. personeel (ook stagiairs) voor D66-fracties in gemeenteraden, Provinciale Staten en die van de Eerste Kamer. Een reactie uit een enquête onder deelnemers (2017): "Het ontzorgt, zowel voor ons als onze fractiemedewerker, zodat wij ons met onze kerntaken kunnen bezig houden, terwijl we intussen ook goed werkgever kunnen zijn. Erg fijn."

Meer informatie? Mail Martijn Bordewijk: fractiewerk@d66.nl

Nederland kleurt groen!

Op deze zogenoemde 'deelnamekaart' ziet u in welke gemeenten u op 21 maart (donkergroen) of bij herindelingsverkiezingen (lichtgroen) op D66 kunt stemmen. Dat betekent dat circa 95 procent van de kiezers op D66 kan stemmen! De 'witte vlekken' zijn gemeenten waar D66 (nog) niet meedoet aan deze gemeenteraadsverkiezingen.

Route66

Zeven deelnemers van het talentenprogramma Route66 reisden af naar Libanon.

D66 Internationaal

In november reisden twintig D66'ers naar het Midden-Oosten voor een *fact-finding mission*.

De reis stond in het teken van onderwijs, innovatie en duurzaamheid. De invloed van het Israëliisch-Palestijns conflict, ook op de wijdere regio, kwam daarbij veelvuldig ter sprake. Op het programma stonden onder andere gesprekken met het Peres Center for Peace and Innovation, de Nederlandse vertegenwoordiging in de Palestijnse gebieden, en bezoeken aan verschillende start-ups en innovatieve bedrijven.

Lees het volledige verslag op: internationaal.d66.nl

Opvang van vluchtelingen in de regio, hoe werkt dat eigenlijk? Dat was de vraag die de zeven-koppige Route66-delegatie wilde beantwoorden door deze winter af te reizen naar Libanon, waar één op de vier inwoners vluchteling is. Ze spraken met de minister van Educatie en de minister van Vluchtelingen, en er werden verschillende vluchtelingenkampen bezocht, waaronder een permanente locatie met Palestijnse vluchtelingen en een Syrisch kamp in de Bekavallei.

Lees het hele reisverslag op: route66.d66.nl/lessen-uit-libanon

Oproep

Voor onze verenigingsevenementen zijn wij op zoek naar diverse en betaalbare locaties.

D66 organiseert regelmatig grote en kleine verenigingsevenementen, zoals trainingen en kaderdagen. Het aantal deelnemers varieert van 20 tot 250 personen. Daarvoor zoeken wij diverse locaties die betaalbaar, centraal gelegen en goed bereikbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan scholen, culturele instellingen of bedrijfspanden.

Heeft u zo'n locatie of kent u er één? Mail naar: vereniging@d66.nl

Europees idee? Mail de PCC!

Heeft u een goed idee voor ons Europees verkiezingsprogramma?

De Europese Parlementsverkiezingen zijn in aantocht! Daarom gaat de Permanente Programma Commissie (PPC) van start met het schrijven van het Europees verkiezingsprogramma 2019-2024. PPC-voorzitter Annet Aris: "Nog nooit waren de Europese verkiezingen zo belangrijk voor de toekomst van vrijheid, veiligheid en welvaart van 500 miljoen Europeanen. Dat vraagt om een sterk D66-programma en daarvoor zijn de ideeën van onze leden onmisbaar."

Deel uw ideeën met de PPC via: d66.nl/europeesidee

Arabische Richtingwijzers

Op 15 december werd de Arabische vertaling van de vijf Richtingwijzers van D66 gelanceerd in Libanon.

Tijdens de officiële presentatie in Beiroet reflecteerde een ijzersterk gezelschap – politici uit Marokko en Libanon, Gert Jan Geling (VMS), Milan Assies (D66 Internationaal) en Emil Kirjas (Liberal International) – op progressief liberalisme in de Arabische wereld. De speciale uitgave is een initiatief van de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS) en het Internationaal Democratisch Initiatief (IDI).

Gratis bestellen? Ga naar: vmswebshop.nl
Vragen? Mail naar: internationaal@d66.nl

D66

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we **Erik Bus** en **Luz Maria Camacho** – beiden actief voor D66 in Apeldoorn – tijdens Congres 106 in Leeuwarden.

Erik, jij bent de partijveteraan van jullie twee. Vertel?
Erik – “Ik ben sinds 1980 lid van D66. Nadat ik eerder in Holten het een en ander gedaan had voor de partij, ben ik na mijn verhuizing in 2006 in Apeldoorn actief geworden. Eerst in het bestuur, later in de raad, en sinds 2016 terug in het bestuur. Nu ben ik penningmeester.”

En wat is jouw verhaal, Luz Maria?
Luz Maria – “Ik kom uit Colombia. 27 jaar geleden ben ik naar Nederland gekomen, enerzijds vanwege het feit dat ik in Colombia met mijn politieke ideeën niet als socioloog aan de bak zou kunnen komen; anderzijds vanwege de problemen die er heersten, zoals drugscriminaliteit.”
Erik – “Naar Colombiaanse begrippen was je behoorlijk links.”
Luz Maria – “Ja, maar hier in Nederland zou je me relatief rechts kunnen noemen. Ik ben hier veertien jaar getrouwd geweest en ik heb drie prachtige kinderen gekregen. Na mijn scheiding moest ik weer aan de bak. Aan mijn Colombiaanse diploma had ik hier niets, daarom ben ik in de thuiszorg gaan werken omdat ik niet bij de gemeente aan wilde kloppen. Je bent per slot van rekening verantwoordelijk voor je eigen keuzes, in mijn geval om te gaan scheiden.”

En hoe hebben jullie elkaar ontmoet?
Erik – “De zoon en dochter van Luz Maria waren allebei fractie-assistent. Zij had zelf ook interesse in D66, maar twijfelde wat ze daarmee moest doen. Ik stelde haar dochter voor om haar moeder mee te laten gaan naar het voorjaarscongres in Eindhoven, om haar het reilen en zeilen binnen de partij te laten zien.”
Luz Maria – “Ja, dat was in 2013. In de auto bleek dat we wederzijds een enorme klik voelden. En dat gevoel is er nog steeds! Na dat congres ben ik lid geworden van D66.”
Erik – “In mijn geval was die klik sterker dan ik ooit voor iemand gevoeld had. Dat gaf nogal wat inwendige strijd, omdat ik toen nog in een andere relatie zat. Ik was tot dat moment gewend geweest om naar mijn verstand te luisteren. Maar bij Luz Maria heb ik gekozen voor mijn gevoel en ik voel me sindsdien happier dan ooit. Mede dankzij D66!”

OPROEP:
Heeft u uw partner (ook) leren kennen bij D66? En wilt u samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Ledenpagina

D66

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar MijnD66.nl en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘contributie’ en uw ‘lidnummer’ (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘gift’. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Wilt u iemand lid maken? Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of stuur hem of haar deze link door: d66.nl/word-lid

Maak kennis met D66

D66 organiseert elke derde vrijdag van de maand een kennismakingsbijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 107) is op zaterdag 3 maart 2018 in Rotterdam. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagneteam via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl. Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen. U kunt zich aanmelden voor een TA via: MijnD66.nl

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl. Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

D66 Nu app

Blijf op de hoogte en download de D66 Nu app (voor Android & iPhone).

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Menno Snel (47) is 'onze' staatssecretaris van Financiën in het kabinet Rutte-III. *Democraat* heet hem hierbij van harte welkom als kersvers D66-lid!

U bent sinds oktober lid van D66 – welkom!

"Ik ben inderdaad vrij laat uit de kast gekomen als D66'er. Dit had alles te maken met de banen die ik hiervoor had. Als adviseur van regeringen – eerst als ambtenaar en daarna als bewindvoerder bij het IMF – vond ik dat ik een politiek neutraal profiel moest hebben. De regering die je adviseert moet, ongeacht de eigen politieke koers, overtuigd zijn van de kwaliteit en onafhankelijkheid van je adviezen. Dat betekent overigens niet dat ik vind dat je geen mening mag hebben; ik stem al mijn hele leven op D66 en heb daar ook nooit een geheim van gemaakt."

Ah, dus voor D66 was u geen onbekende?

"Ik heb zeker weleens met mensen zoals Wouter en Kajsa gesproken over D66-issues, maar nooit vanuit een formele positie. Maar toen er aan de onderhandelingstafel over het profiel van de staatssecretaris van Financiën gesproken werd – en mijn naam voorbij kwam – wisten de meeste mensen dus wel dat ik sympathie naar de partij had. Voor mij kwam de vraag overigens als een absolute verrassing. Ik was helemaal niet bezig met een dergelijke stap."

Kun u uzelf beschrijven? Wie is Menno Snel?

"Diplomatiek is een woord dat echt bij me past. Ik ben niet iemand die onversneden en ongezouten meningen overal maar rondslingert. Dat zou als ambtenaar en bewindvoerder bij het IMF ook zeer onwenselijk geweest zijn. Ik houd van redelijkheid en ik durf te denken in dilemma's. Verder houd ik erg van sporten, zoals voetbal, tennis en squash. Je zou kunnen zeggen dat als er een balletje bij betrokken is, ik 'in' ben."

Hoe waren uw eerste maanden aan het Binnenhof?

"Mijn eerste maanden zaten vol met hoogtepunten, dus ik heb me nog geen seconde hoeven vervelen. Dat had natuurlijk te maken met de belastingplannen waar we mee bezig waren – nog vóór de regeringsverklaring had ik een debat met de Kamer, een staatsrechtelijk novum. Maar ook vervelende zaken, zoals de *Paradise Papers*. Ik heb gemerkt dat het perspectief echt anders is dan dat van de ambtenaar die de minister adviezen geeft, maar allerlei patronen zijn nog steeds herkenbaar. Alles bij elkaar is het de eerste maanden vreselijk druk geweest, maar ik heb er ook heel veel lol in gehad."

Ik ben
D66

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties

Sander van Diepen
Jan Remmert Fröling
Erik Haverkort
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde

Willem van de Nadort

ontwerp / vormgeving

de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk

Senefelder Misset

oplage

29.000 exemplaren
Den Haag, februari 2018

redactieadres

Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Bijgesloten in dit nummer:

Stem

D66

Democraat

D66

“Als je idealen hebt, moet je ver vooruit kijken”

– Sigrid Kaag

**Fijne
zomer!**

p.06-11 Na de GR2018

**Nieuwe wethouders,
raadsleden én deelnames**

p.28 Gerben-Jan Gerbrandy

**Interview met onze
Groenste Politicus**

p.32 D66 Techpartij

**Archeologische vondst:
D66-website uit de jaren '90**

Democraten,

We bewegen richting het parlementaire zomerreces. Tijd om onze knopen te tellen. Ik grapte laatst in het coalitieoverleg: “We zitten er nu gelukkig langer dan de zeven maanden die we nodig hadden om te formeren”.

Ondanks het verbond met drie onnatuurlijke partners krijgen onze bewindspersonen ruim baan voor de verwezenlijking van onze gedeelde idealen. Ingrid van Engelshoven geeft een nieuwe impuls aan de wetenschap en aan Nederland als internationale broedplaats voor academische vooruitgang. Stientje van Veldhoven trekt een kwart miljard euro uit voor een nationaal fietsenplan. Ondertussen zit onze fractie in de Tweede Kamer niet stil. Rob Jetten heeft namens D66 met andere partijen, ook van conservatieve zijde, de Klimaatwet tot stand gebracht. Een prestatie van formaat! En Vera Bergkamp komt steeds dichterbij een wijziging van de Algemene wet gelijke behandeling, die mogelijk maakt dat transgenders en intersekse personen expliciet kunnen worden beschermd tegen discriminatie. En ondertussen regelt ze de wietexperimenten.

We blijven kritisch, maar een tevreden glimlach is soms moeilijk te onderdrukken. In Den Haag krijgt D66 het voor elkaar.

En in Brussel? Daar was ik recentelijk te gast ter gelegenheid van de Europese top. Ik sprak met Gerben-Jan Gerbrandy, die onder andere de Europese Klimaatwet tot stand bracht en voor zijn inspanningen werd beloond met de titel *Groenste Politicus* (zie p. 28). En natuurlijk ook met onze delegatieleider in het Europees Parlement, Sophie in 't Veld, die deze maand liet zien hoe de scheppende belofte van Europa kan worden ingelost. Na lange onderhandelingen gelden dankzij haar inzet straks voor de hele Europese Unie asielregels die lijken op wat we in Amsterdam al kennen: een fatsoenlijke plek om te wonen, medische zorg, taalles vanaf dag één en binnen zes maanden toegang tot werk.

Verkiezingen 2019

Op 20 maart 2019 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats. De nieuw verkozen Statenleden kiezen op 27 mei 2019 de leden van de nieuwe Eerste Kamer. Daarnaast zijn er op 23 mei 2019 verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement. Zie pagina 14 en 30 van dit nummer voor meer informatie over deze verkiezingen.

Meer informatie over profielen, kandidaatstelling en het tijdspad van EK2019 en EP2019: d66.nl/partij/verkiezingen

Ondanks het Haagse en het Europese succes stonden de schijnwerpers geheel terecht afgesteld op raadszalen in alle uithoeken van ons land. We schrijven nu ruim drie maanden na de gemeenteraadsverkiezingen. Bijna overal zijn de onderhandelingen over nieuwe colleges en coalitieakkoorden rond. Net als in de landelijke politiek lag een vergaande versplintering van de lokale politiek in sommige gemeenten ten grondslag aan marathononderhandelingen. Heel even was ik bang dat de Rotterdamse fractie mijn zwaarbevochten nationale record uit de boeken zou spelen. Gelukkig kwam het niet zover.

De verkiezingsuitslag liet zien dat wij een volwassen, stabiele partij zijn geworden. De grootste progressieve partij van het land. Een partij die op steeds meer plekken wortel schiet.

“Onder leiding van onze nieuwe campagneleider Jan Paternotte maken wij ons op voor de volgende verkiezingen”

Nu is het tijd om ook lokaal niet alleen zetels te bezetten, maar zetels te benutten. Gasvrije huizen, windmolens, handen aan het bed en inspirerende leraren voor de klas: niets van dit alles komt tot stand zonder de lokale politiek.

Maar een jaar zonder campagne is een jaar niet geleefd. Onder leiding van onze nieuwe campagneleider Jan Paternotte maken wij ons op voor de aanstaande herindelingsverkiezingen en voor de verkiezingen voor de Provinciale Staten en het Europees Parlement volgend voorjaar. De lijsttrekkersverkiezing voor het Europees Parlement is open. Een referendumcampagne over de donorwet van collega Pia Dijkstra blijft uit, maar de campagne voor actieve donorregistratie (ADR) dendert onverminderd voort. Geen moment voor verveling.

Ik zie dit alles om mij heen gebeuren, maar denk niet dat ik alleen toekijk. Ik geniet met volle teugen van mijn nieuwe rol: de koers van de partij bewaken en brandjes blussen – als fractieleider van een regeringspartij is er genoeg te doen. En iedere dinsdag in de fractie en donderdag in het bewindspersonenoverleg kijk ik vol trots om mij heen; wat hebben we een mooie ploeg!

Voor nu wens ik iedere Democraat een fijne zomer. Tijd om ons in zonnige stilte op te maken voor de storm van het nieuwe politieke jaar.

Alexander Pechtold

16.
Antje Diertens is...
solidair met de eilanden

28.
Gerben-Jan Gerbrandy is...
Groenste Politicus

04. feiten&cijfers

06. vers in het college

08. vers in de raad

10. nieuwe deelnames

12. ondertussen in...
Groningen

15. D66-koppel

19. nieuwe donorwet

20. LHBTI-rechten

22. predikant & vrijdenker

24. interview met...
minister Sigrid Kaag

31. column D66 Londen

32. D66-website:
toen en nu

35. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

38. Democratie van Nu

40. gekozen burgemeester

42. Strategisch Plan

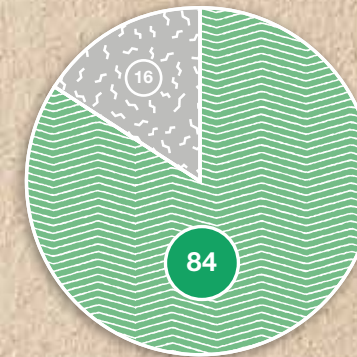
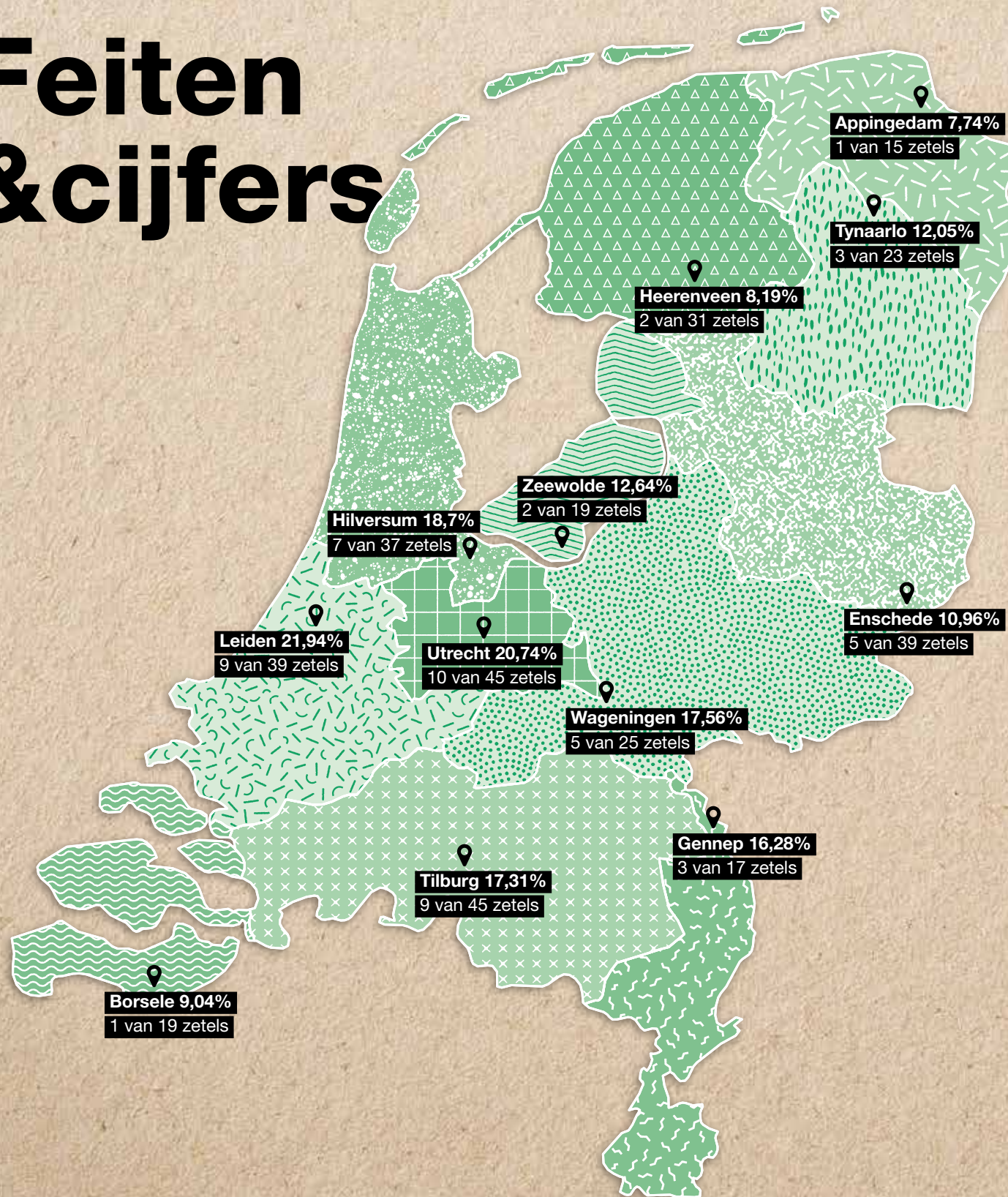
44. uit de vereniging

46. 10 jaar Route66

47. ledenpagina

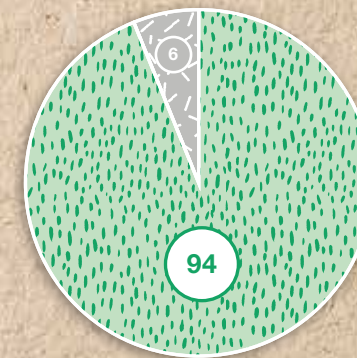
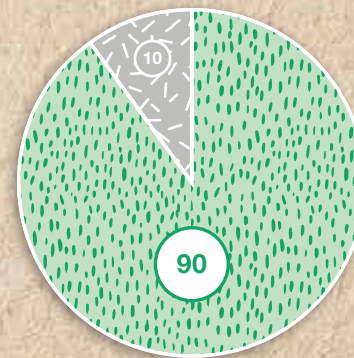
48. ik ben D66

Feiten & cijfers

Percentage zelfstandige deelnames D66 in 2018

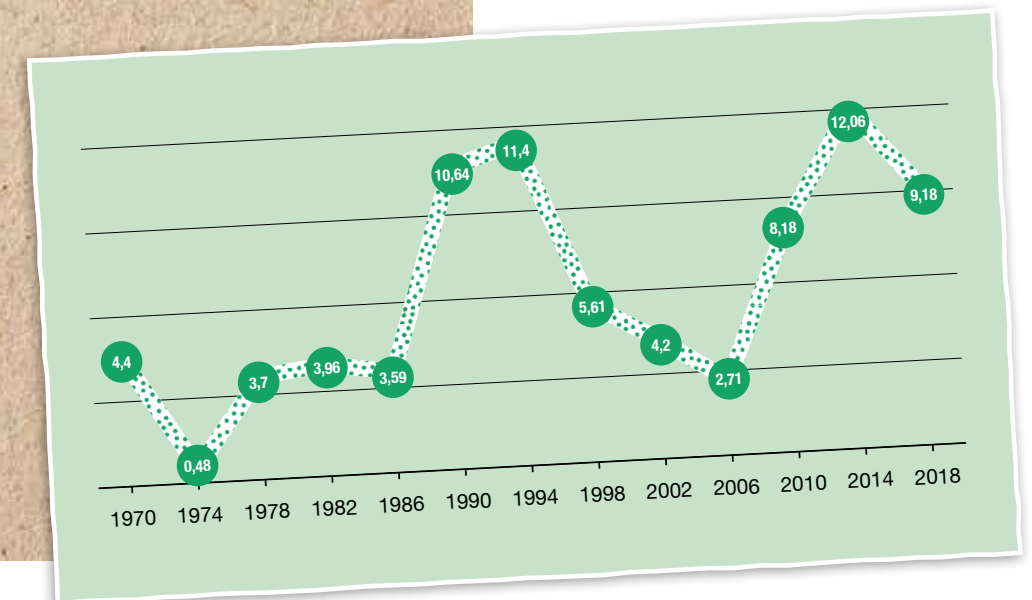
Percentage zelfstandige en combi-deelnames D66 in 2018

Percentage stemgerechtigden dat op D66 kon stemmen in 2014 (zowel zelfstandig als in gecombineerde vorm)

Percentage stemgerechtigden dat op D66 kon stemmen in 2018 (zowel zelfstandig als in gecombineerde vorm)

Uitslagen gemeenteraadsverkiezingen voor D66, 1966-heden

Bij het ter perse gaan van dit nummer waren nog niet alle coalitieonderhandelingen afgerond. Daarom heeft de redactie ervoor gekozen om een aantal andere feiten en cijfers te presenteren naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen die op 21 maart jl. in 335 gemeenten plaats vonden.

In de onderstaande lijngrafiek ziet u de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen voor D66 – op basis van het percentage behaalde stemmen – vanaf haar oprichting in 1966 tot en met heden (D66 deed voor het eerst mee aan de gemeenteraadsverkiezingen in 1970).

In de cirkeldiagrammen ziet u het percentage zelfstandige deelnames en gecombineerde deelnames (met een andere partij) van D66 in 2018. Van de 335 gemeenten deed D66 dit jaar dus in 278 gemeenten mee, waarvan in 256 zelfstandig en 22 in gecombineerde vorm. Ook ziet u het percentage stemgerechtigden dat op D66 kon stemmen in 2018 – in vergelijking met 2014.

Veel meer Nederlanders konden dus op 21 maart in hun gemeente op D66 stemmen! En hoewel we minder stemmen hebben behaald dan vier jaar geleden, doet D66 in vele coalities weer mee. **Dat is een resultaat om trots op te zijn.**

Tot slot ziet u op de landkaart de gemeenten waar D66 op 21 maart het hoogste percentage stemmen behaalde per provincie.

Bij deze feiten en cijfers zijn de **herindelingsverkiezingen** – die in november 2016 (o.a. Meierijstad) en 2017 (o.a. Leeuwarden) plaats vonden, én die op 21 november a.s. plaats zullen vinden (o.a. Groningen) – niet meegenomen. (Zie ook pagina 14 en 48.)

Op pagina 6 t/m 11 leest u meer over de resultaten van deze gemeenteraadsverkiezingen. ■

Vers in het college

Hij is de nieuwe D66-wethouder in Heumen, waar de partij vanuit het niets twee zetels haalde; zij is de nieuwe D66-wethouder in Leiden, waar de partij de grootste wist te blijven. 5 vragen aan Frank Eetgerink en Fleur Spijker.

Frank Eetgerink (61)

Wethouder inwonerparticipatie, zorg en welzijn, onderwijs, jeugd en jongeren, cultuur, communicatie, ICT en digitalisering én eerste loco-burgemeester

Van 0 naar 2 zetels: hoe verklaar jij deze D66-overwinning in Heumen? “Wij zijn niet alleen een nieuwe partij in Heumen, we hebben vooral een fris geluid laten horen. De afgelopen twee jaar waren we overal – op straat, in dorpshuizen – te vinden en te horen met onze boodschap ‘meer openheid van bestuur en meer inwonerparticipatie’. Dat frisse geluid viel op, omdat de coalitie hier jarenlang bestond uit DGH (*Democraten Gemeente Heumen*,

foto Goedele Monnens

Frank Eetgerink

Heumen

red.) en PvdA-GroenLinks. Bij de Tweede Kamerverkiezingen werd D66 de tweede partij in Heumen. De uitslag op 21 maart – één zetel – was daarom een enorme teleurstelling. We dachten: *dat kán gewoon niet!* De volgende dag belde de burgemeester; na hertelling bleek dat we een tweede (rest)zetel hadden behaald. Een grote opluchting.”

Op 26 april werd het coalitieakkoord Samen sterk en duurzaam gepresenteerd. De grootste partij, DGH, doet niet mee. Hoe is dat gegaan? “Vóór de verkiezingen hebben we met alle fractievoorzitters besloten dat we de coalitievorming door een informateur zouden laten onderzoeken, in plaats van door de grootste partij. Een coalitie van CDA, VVD, GroenLinks en D66 bleek na 21 maart meteen favoriet en had een zeer ruime meerderheid. We zijn direct aan de slag gegaan en vonden het belangrijk ons concept-akkoord ook voor te leggen aan onze inwoners. Omdat we kritiek niet uit de weg wilden gaan, deden we dit in Overasselt; waar veel DGH-stemmers wonen. De inhoud van het akkoord werd goed ontvangen en we konden het gevoel dat DGH buitenspel was gezet wegnemen.”

Wat is volgens jou de grootste uitdaging voor deze nieuwe coalitie? “Meer duurzaamheid en meer inwonerparticipatie creëren. We willen hier bijvoorbeeld vijf windmolens plaatsen. Dat is best veel voor een kleine gemeente als Heumen. Dat zal het een en ander omwoelen. Wat betreft die participatie moet je denken aan digitale platforms. Een voorbeeld daarvan is een succesvol experiment in Madrid, waar mensen online mee kunnen denken over budgetverdeling. Een toegankelijke manier om mensen meer te betrekken bij lokale besluitvorming.”

Wat is de grootste uitdaging binnen jouw éigen portefeuille? “Naast inwonerparticipatie, is dat zorg en welzijn. Heumen is een relatief welvarende, maar ook vergrijzende gemeente. Het klinkt misschien weinig ambitieus, maar ik zie het als een grote uitdaging om het huidige, goede niveau van zorg en welzijn de komende periode te kunnen handhaven. En ‘cultuur’ wordt nog een kluit. Daarvoor heb ik een budget van nul euro. Dat kan natuurlijk niet.”

Tot slot: hoe bevalt je nieuwe functie als wethouder? “Het is iets totaal anders dan ik gewend ben. Ik was jarenlang zelfstandig adviseur in innovatieve regionale samenwerking. En ik was afgelopen jaar lijsttrekker van een kersverse D66-afdeling – een heel andere politieke rol. Nu ga ik mij fulltime op het wethouderschap richten. Overigens kan ik mijn functie prima relativeren, hoor. Laten we wel zijn: wij zijn een klein dorp met 16.500 zielen. Als eerste loco-burgemeester moet ik ook regelmatig ceremoniële taken verrichten, denk aan het hijsen van de vlag tijdens Koningsdag. Dat had ik me een jaar geleden niet kunnen voorstellen, maar dat is dus enorm leuk. Bovendien leer je zo allerlei lokale gemeenschappen kennen.”

D66 Rijk van Nijmegen

Het afdelingsbestuur van D66 Rijk van Nijmegen organiseert de dagelijkse gang van zaken binnen de afdelingen Nijmegen, Wijchen, Beuningen, Berg & Dal en Heumen. Eetgerink: “Zij dachten en hielpen op alle niveaus mee, waardoor wij als kersverse afdeling een topcampagne konden neerzetten. Daarin zie je ook het verschil met lokale partijen, die zo’n sterke organisatie achter zich missen.”

rijkvannijmegen.d66.nl

Fleur Spijker (46)

Wethouder Duurzame Verstedelijking, Ruimte en Wonen

Van 12 naar 9 zetels: hoe verklaar jij dit verkiezingsresultaat in Leiden? “Het klinkt misschien raar, maar ik ben heel tevreden met deze uitslag. De afgelopen twee periodes, en sinds 21 maart dus wéér, was D66 de grootste partij in Leiden. We gingen daarbij van 10 naar 12 naar 9 zetels nu. Natuurlijk hadden we liever 10 zetels gehad, maar je moet ook realistisch zijn. Als je in de coalitie zit, zit je in de wind. Dat geldt niet alleen landelijk, maar ook lokaal.”

Op 17 mei werd het beleidsakkoord Samen maken we de stad gepresenteerd door D66, GroenLinks en PvdA. Jij was informateur; hoe is dat gegaan? “Onze lijsttrekker Paul Dirkse vroeg mij, als beoogd wethouder, de opties te verkennen. Gezien de verkiezingsuitslag – D66 de grootste partij en GroenLinks de grote winnaar – is GroenLinks aangeboden om mee te informeren. Samen met Rob van Lint heb ik vervolgens alle partijen uitgenodigd om inhoudelijk op een set vragen te reageren en hun coalitievoorkeuren kenbaar te maken. Daar kwamen twee opties uit: D66-GroenLinks-VVD, en D66-GroenLinks-VVD-PvdA. Onze toenmalige wethouder Robert Strijk is daarna als formateur aan de slag gegaan. Nadat de formatie met de VVD was stukgelopen, stapte de PvdA vrij snel en soepel in. Ik was tijdens die formatiefase alleen nog maar betrokken als het ging om mijn beoogde portefeuille: duurzame verstedelijking.”

Wat is volgens jou de grootste uitdaging voor deze nieuwe coalitie? “We hebben drie hoofdpunten in het akkoord, die gaan – even grof geschetst – over duurzame verstedelijking, het sociaal domein en Leiden als kennisstad. Een aantal onderwerpen binnen die drie thema’s zijn portefeuille-overstijgend, zoals de omgevingswet en duurzaamheid. Dat vraagt dus om een integrale aanpak en nauwe

Fleur Spijker

Leiden

foto buro JP

samenwerking; een uitdaging op zichzelf. Het sociaal domein is natuurlijk een enorme uitdaging, maar niet specifiek voor Leiden; het is een onderwerp waar alle gemeenten het leeuwendeel van hun budget aan kwijt zijn. Ik denk dat duurzame verstedelijking de grootste uitdaging wordt voor onze coalitie en onze stad.”

Jouw portefeuille dus. Kun je een paar voorbeelden noemen? “Zeker! Er moeten 8500 woningen bijkomen in 2030 – waarvan 30 procent sociaal, dat was voorheen 20 procent. Dat moet natuurlijk duurzaam, zo moet een deel al in 2035 aardgasvrij zijn. Daarnaast moeten er 2700 nieuwe studentenwoningen bijkomen. Ook belangrijk is het autoluw maken van de binnenstad en de duurzame ontwikkeling van het stationsgebied. Dat moet een aantrekkelijke wijk worden en een mooie entree tot onze mooie stad. Met meer dan twintig partijen hebben wij een *Green Deal* gesloten; het stationsgebied moet in 2025 de duurzaamste kilometer van Nederland zijn.”

Tot slot: hoe bevalt je nieuwe functie als wethouder? “Het is nog leuker dan ik dacht! Ja echt, het is geweldig om in je eigen stad áán je eigen stad te mogen werken, samen met de Leidenaren. Je zit met allerlei mensen aan tafel, van buurtbewoners tot grote stakeholders, dus je krijgt ook een veel breder beeld van de stad. Groot voordeel is dat ik ruim twintig jaar ervaring heb op het gebied van bestuurs- en omgevingsrecht (*o.a. als advocaat, red.*) en dat ik de vorige periode al als raadslid heb meegedraaid. Ik stap dus vrij gemakkelijk in.” ■

Ze zijn alle drie jong, vrouw en ambitieus. En ze zijn alle drie op 21 maart vers in de gemeenteraad gekozen namens D66.

Vers in de raad

Iris Schors

Leudal

Iris Schors (23) wil... lokale besluitvorming begrijpelijker maken

D66 in Leudal: 3 zetels / 1 wethouder
Coalitie: Samen Verder, Ronduit Open en D66

Iris kreeg maar liefst 555 voorkeurstemmen bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen in Leudal. Een totale verrassing, want ze is "helemaal fris in de lokale politiek". Dat ze bij D66 terecht kwam, is vooral te danken aan Rens Raemakers, huidig Tweede Kamerlid en tijdens de vorige periode fractievoorzitter van D66 Leudal. Ze kende hem via via, ze kwamen elkaar tegen op verjaardagen, en zo raakte ze steeds meer geïnteresseerd in de partij. Ze was overigens al langer politiek geïnteresseerd en volgde regelmatig de raadsvergaderingen. Nadat Robert Martens – inmiddels wethouder – vorig jaar tot lijsttrekker was gekozen, vroeg hij of Iris zich verkiesbaar wilde stellen. "Daar moest ik even over nadenken, want ik was net begonnen aan mijn eerste baan als inkomensconsulent bij de gemeente Heerlen. Ik wist niet of ik dat kon combineren." Maar haar interesse won het van de twijfel. Daarna begon een hectische periode van fulltime werken, steunfractievergaderingen bijwonen en campagnevoeren. Op straat, op sociale media, én via de telefoon. De unieke belactie, waarbij de afdeling ruim

drieduizend inwoners bereikte, bleek een succes: D66 Leudal ging op 21 maart van 2 naar 3 zetels. Iris werd behoorlijk in het diepe gegooid, maar gelukkig heeft de gemeente een goed introductieprogramma voor nieuwe raadsleden. En binnen de (steun)fractie zijn de taken goed verdeeld, vindt ze. De dag na ons gesprek zal Iris voor het eerst in de raadsvergadering spreken. "Heel spannend, ja. Ik ga ons standpunt uitdragen over de voorgenomen scholenfusie in de vier dorpskernen. We zijn in principe voor het collegevoorstel, maar we hebben ook twee amendementen ingediend met betrekking tot verkeersveiligheid en leegstand. En we willen weten of het plan voldoende draagvlak heeft onder inwoners." Haar portefeuille is het sociaal domein. Dat is ook haar expertise, als inkomensconsulent én als alumna van de Hogere Juridische Opleiding te Sittard. Daarnaast heeft ze zichzelf – en haar fractie – tot doel gesteld lokale besluitvorming begrijpelijker te maken. "Denk aan minder beleidsmatig taalgebruik, zowel tijdens raadsvergaderingen als in de verslagen op de website. Ik hoop dat anderen ons daarin volgen. Ik vind het belangrijk dat alle inwoners begrijpen wat hier besproken en besloten wordt. Wij zitten tenslotte namens en voor hén in de raad!"

Meryem Çimen (31) wil... inwoners actief opzoeken en met hen in gesprek

D66 in Haarlem: 5 zetels / 1 wethouder
Coalitie: GroenLinks, PvdA, D66 en CDA

Meryem is de enige nieuwkomer in de vijfkoppige D66-fractie in Haarlem. Maar de geboren en getogen Haarlemse is bepaald geen nieuweling voor de partij: eerder was Meryem onder andere werkzaam als medewerker van de Tweede Kamerfractie van D66. Tegenwoordig werkt ze voor het ministerie van Binnenlandse Zaken, waar ze zich bezighoudt met digitale overheidsdienstverlening. Maar vorig jaar begon het toch weer te kriebelen. Toen ze door de Haarlemse D66-fractie werd benaderd om zich

Meryem Çimen

Haarlem

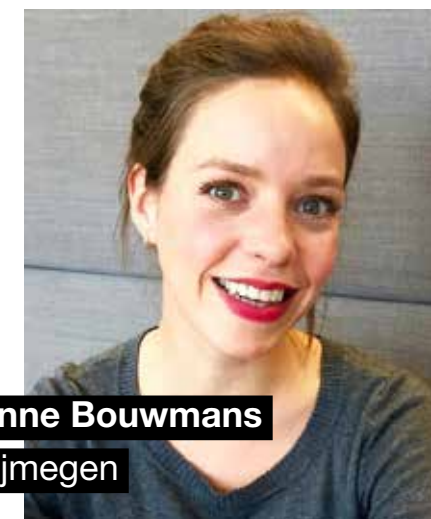
kandidaat te stellen, greep ze die kans dan ook met beide handen aan. Ze is er trots op dat ze met 647 voorkeurstemmen in de raad is gekozen. Inmiddels houdt Meryem zich bezig met diverse portefeuilles. Als woordvoerder 'samenleving' is ze onder andere verantwoordelijk voor onderwijshuisvesting, participatie, sociale zaken en werkgelegenheid. Om zichzelf in te werken, is ze direct in gesprek gegaan met haar voorgangers in de raad, draait ze sinds december al mee met fractievergaderingen en gaat ze op werkbezoek. "Daarnaast helpt het enorm om in een ervaren en enthousiaste fractie van start te kunnen gaan." Als student voelde Meryem zich vooral aangetrokken door het onderwijsstandpunt van D66. Toen ze zich meer verdiepte, voelde ze zich ook verbonden met het sociaal-liberale gedachtegoed: "Ik vind zowel de ruimte voor het individu, als de aandacht voor het individu als onderdeel van een gemeenschap belangrijk." De komende jaren wil Meryem zich zichtbaar en toegankelijk opstellen: Haarlemmers actief opzoeken en vaker op werkbezoek gaan. Op die manier wil ze de vraagstukken van bewoners verbinden met haar werk in de raad. Vooral in de wijken waar die verbinding minder vanzelfsprekend is, zoals in Schalkwijk en Haarlem-Oost – waar Meryem zelf vandaan komt. Het zijn wijken waar de jeugdwerkloosheid en het aantal vroegtijdige schoolverlaters hoger is dan in de rest van de stad. En waar het D66-geluid nog niet goed te horen is. "Ik wil met die jongeren in gesprek over wat de gemeente voor hen kan doen en wat zij vooral zélf kunnen doen. Het leuke aan de lokale politiek is dat als je iets bedenkt en dat uitvoert, je het effect ervan al snel merkt in een wijk. Dan weet ik waarvoor ik het doe!"

Lusanne Bouwmans (29) wil... uitleggen waarom de energietransitie nodig is

D66 in Nijmegen: 6 zetels / 2 wethouders
Coalitie: GroenLinks, D66 en SP

Lusanne is als student Kunst- en Cultuurwetenschappen in Nijmegen komen wonen en er nooit meer weggegaan.

Ze verbaasde zich erover dat veel mensen uit Nijmegen vertrokken, omdat ze geen huis of werk konden vinden. Na jaren van lidmaatschap werd ze daarom actief voor de partij die pleit voor meer middeldure huurwoningen en goedkope koopwoningen, zodat starters en alleenstaanden niet meer buiten de boot vallen in de stad. Ze solliciteerde op een vacature voor 'fractievoolger', ter ondersteuning van de D66-fractie in de gemeenteraad. Hoewel ze op dat moment nog een onbekende was binnen de afdeling, was Tweede Kamerlid Rob Jetten – tijdens de vorige periode fractievoorzitter van D66 Nijmegen – enthousiast over haar. Zo kreeg Lusanne de kans om op een laagdrempelige manier een kijkje te nemen in de keuken van de gemeentepolitiek. Haar eerste dagen als raadslid waren hectisch vanwege de coalitieonderhandelingen. Lusanne is trots op de deelname van D66 én op het akkoord zelf. Omdat Nijmegen van oudsher een linkse gemeente is, is het volgens haar goed dat er een 'liberaal sausje' over de stad heen komt. Inmiddels is ze verkozen tot vicefractievoorzitter. "Vanuit die rol kan ik de belangen van de fractie in de gaten houden." Daarnaast werkt Lusanne als projectleider bij de provincie Noord-Brabant, waar ze zich bezighoudt met de energietransitie. Daarvoor gaat ze in gesprek met gemeenten en lokale verenigingen om hen te steunen bij het duurzamer maken van hun panden. Op dit moment speelt het 'aardgasvrij' maken van woningen een grote rol. Haar werk komt goed van pas in haar functie als raadslid, omdat ze duurzaamheid en energie in haar portefeuille heeft. Hoewel Lusanne vindt dat raadsleden hun stukken moeten kennen, vindt ze het belangrijker dat zij hun inwoners opzoeken. Bijvoorbeeld om uit te leggen waarom de gemeenteraad bepaalde keuzes maakt. "De energietransitie is een enorme opgave die om grote maatregelen vraagt. Het is belangrijk om ambitieus te zijn, maar de keuzes die we de komende jaren moeten maken, betekenen nogal wat voor onze dagelijkse leefomgeving. En omdat de energietransitie nu nog voor veel mensen een abstract begrip is, moeten wij blijven uitleggen waarom we doen wat we doen: ons inzetten voor een schone en duurzame wereld, voor de volgende generaties." ■

Lusanne Bouwmans

Nijmegen

Op 21 maart kon er in 23 gemeenten voor het eerst (of sinds jaren) op D66 gestemd worden. Zoals in het Brabantse Dongen, waar D66 maar liefst 13,6 procent van de stemmen kreeg. *Democraat* sprak met lijsttrekker en huidig fractievoorzitter Marieke Schouten: “Voorbijgangers staken de duim op en toeterden naar ons.”

V.l.n.r.: Marieke Schouten (fractievoorzitter), Berry van Rosmalen (steunfractielid) en Maarten Baijens (raadslid); vooraan: Paulien Trommelen (campagnecoördinator) en Joeri de Jong (raadslid)

Van 0 naar 3 zetels!

Hoe is de oprichting van jullie afdeling gegaan? “In het voorjaar van 2015 kregen alle mensen in Dongen die lid waren van D66 een uitnodiging om bij elkaar te komen. Doel was om te kijken of er weer een actieve D66-afdeling in Dongen kon worden opgestart. Er kwamen acht leden op af die elkaar praktisch niet kenden, waaronder ikzelf. Ik woon sinds 2012 in Dongen en ik ben sinds 2013 lid van D66. Wij bleven daarna bij elkaar komen, om elkaar te leren kennen én om te verkennen of en hoe we aan de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 mee zouden kunnen doen. Het leuke van deze eerste groep was de diversiteit: in leeftijd, ervaring en achtergrond. De jongste was een twintiger, de oudste 70-plus. Zes van deze acht mensen vormden uiteindelijk de kerngroep, die in de loop van de tijd aangevuld werd met nieuwe actieve leden.”

Hoe verliep die ledenwerving? Je hebt aardig wat actieve leden nodig als je zelfstandig meedoet aan verkiezingen! “Ledenwerving is niet zo makkelijk, nee. We hebben geprobeerd om via lokale media nieuwe mensen enthousiast te maken voor D66. Vaak waren mensen wel geïnteresseerd, maar door andere

drukke bezigheden gaven de meeste aan slechts een beperkte bijdrage te kunnen leveren. Langzaam breidde de groep zich toch uit, met name doordat we gesprekken hebben gevoerd met de lokale partij Democratisch Podium (DP). Een aantal van hun actieve leden besloot naar D66 over te stappen. Hierdoor kregen wij er ineens een hoop extra energie en ervaring bij, waar we heel veel aan gehad hebben – zeker in de campagneperiode.”

Wat zijn jullie succesfactoren in die campagne geweest, denk je? “Constante aanwezigheid bijvoorbeeld. Vanaf september kregen alle politieke partijen van het plaatselijke huis-aan-huisblad de ruimte om iedere week een gratis stukje te plaatsen. Als enige partij hebben we hier ook echt elke week gebruik van gemaakt. We hebben persoonlijke stukjes – de mensen achter D66 – met inhoudelijke bijdragen afgewisseld. Daar kwamen veel leuke reacties op. En we zijn vanaf januari bijna elke zaterdag de straat op gegaan. Een paar keer gewoon flyerend in het centrum, maar meestal waren we met een kleine groep aan het canvassen (*gesprekken voeren aan de deur, red.*) – als enige partij in Dongen! Door de landelijke abri’s

kleurde Dongen de laatste week ook behoorlijk groen. Op de dag van de verkiezingen stonden we met een grote banner in de berm met de tekst: *Goedemiddag, heeft u al gestemd?* Veel voorbijgangers staken de duim op en toeterden. Maar onze origineelste campagneactie was de groene-fietsactie. Een van de partners van onze leden heeft vijf fietsen opgeknapt en D66-groen gespoten. Deze fietsen hebben op verschillende plaatsen in het dorp gestaan. Door middel van de prijsvraag *Hoeveel D66-fietsen staan of rijden er in het dorp?* konden inwoners zo’n fiets winnen.”

Wat is jullie politieke boodschap? “Onze voornaamste boodschap is dat Dongen behoefte heeft aan een nieuwe manier van besturen. Eentje waarbij inwoners vroegtijdig en meer worden betrokken. En verder zijn we echt de groenste partij van Dongen.”

“We waren constant aanwezig: in het huis-aan-huisblad, flyerend in het centrum, canvassend langs de deuren”

Hoe is de samenwerking met D66 Midden-Brabant? “In november 2016 zijn we samengegaan met de afdeling (*zie kader, red.*). Hier hebben we voor gekozen omdat het heel fijn is, vooral als je zelf nog een kleine afdeling bent, om een deel van de formele werkzaamheden – denk aan bestuurszaken, de lijstadviescommissie en de verkiezingscommissie – met elkaar te kunnen delen. De grootste afdeling, Tilburg, is erg succesvol en zo konden wij delen in al hun ervaringen. In de voorbereidende fase heeft deze fusie goed uitgepakt. Tijdens de laatste campagneperiode hadden we misschien nog beter kunnen samenwerken. Hier liggen dus zeker kansen voor over vier jaar.”

Hoe zijn de coalitiebesprekingen gegaan en hoe waren je eerste weken in de raad? “Al vóór de verkiezingen was het duidelijk dat de vorige coalitie (*Volkspartij Dongen, VVD en PvdA, red.*) het liefst nog vier jaar met elkaar door zou willen gaan. De uitslag zorgde ervoor dat de Volkspartij, ondanks verlies nog steeds de grootste partij, opnieuw de leiding mocht nemen tijdens de informatiefase. Zij koersten voortvarend aan op voortzetting van de coalitie, al hebben alle partijen nog wel gesprekken met de informateurs mogen voeren. Al tijdens de eerste raadsvergadering werd duidelijk dat het vier jaar taai oppositie voeren zal worden en dat we heel goed moeten samenwerken om zaken voor elkaar te kunnen krijgen. Maar de contacten zijn goed en we hebben er zin in. Over vier jaar leveren wij een wethouder!” ■

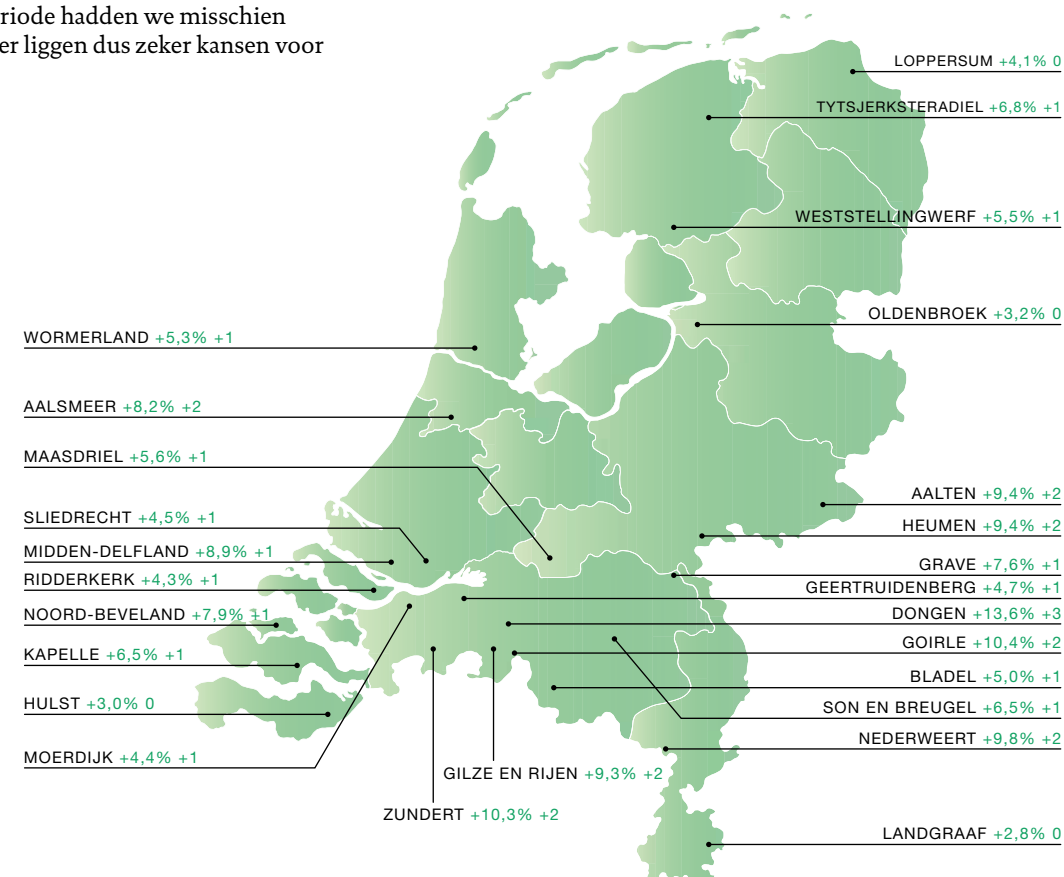
D66 Midden-Brabant groeit

De afdeling D66 Midden-Brabant organiseert de dagelijkse gang van zaken binnen de afdelingen Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek, Waalwijk, Loop op Zand en Dongen. In Tilburg bleef D66 de grootste met 9 zetels; in Waalwijk ging de partij van 2 naar 3 zetels. In Dongen (van 0 naar 3) en Goirle (van 0 naar 2) kon dit jaar voor het eerst op D66 gestemd worden. In Hilvarenbeek en Loop op Zand hoopt D66 over vier jaar ook mee te kunnen doen. middenbrabant.d66.nl

Nieuwe (zelfstandige) deelnames!

Op deze kaart ziet u waar D66 voor het eerst (of sinds jaren) zelfstandig meedeed aan de gemeenteraadsverkiezingen op 21 maart 2018. Daarnaast ziet u het percentage behaalde stemmen en het aantal behaalde zetels. Met ‘zelfstandig’ wordt bedoeld dat de partij onder eigen naam meedoet, en geen combinatie vormt met een andere partij. Een voorbeeld uit Zuid-Holland: daar kon in Midden-Delfland én in Ridderkerk dit jaar voor het eerst gestemd worden op D66. In Midden-Delfland deed D66 voor het eerst mee; in Ridderkerk had D66 voor het eerst een zelfstandige lijst (daar deed D66 de afgelopen 16 jaar mee onder de naam D66/GroenLinks).

ondertussen in Groningen

Op 20 maart 2019 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats. De verkozen Statenleden kiezen op 27 mei 2019 de nieuwe Eerste Kamer. Democraat vroeg D66-Statelid Geert Kamminga en D66-senator Henk Pijlman naar hun (gedeelde) passie voor... Groningen!

Niet veel mensen zijn bekend met het werk van de Provinciale Staten en de senaat. Waarom hebben jullie je in 2015 kandidaat gesteld voor deze functie?

Henk – “Ik ben vijf jaar raadslid en tien jaar wethouder geweest in de stad Groningen. Ik woon daar nog steeds, overigens. Ik wilde me graag opnieuw inzetten voor D66-idealen. In de Eerste Kamer zit je meer op afstand van de dagelijkse politiek. Als collegevoorzitter van de Hanzehogeschool en als senator ben ik in staat kennis te combineren en deze vervolgens over te dragen. Zo zet ik mij als senator in voor duurzame energie en het geven van kansen aan kinderen via onderwijs, en staat het thema duurzame energieontwikkeling weer centraal bij de Hanzehogeschool.”

Geert – “Als Statelid kijk je verder dan je provincie. D66 Groningen denkt in termen van mondiale problemen en het nemen van verantwoordelijkheid voor het oplossen daarvan. Denk aan het tegengaan van

klimaatverandering; op provinciaal niveau wordt veel regelgeving gemaakt die bepaalt hoe de energietransitie eruit komt te zien. Ik wil ook een bijdrage leveren aan de leefbaarheid in krimpgebieden, denk aan regionale bereikbaarheid en culturele voorzieningen. En je kunt je – als gekozen volksvertegenwoordiger – verzetten tegen de gaswinning.”

Henk – “Als senator probeer ik de belangen van Groningen in het oog te houden, omdat ik door Groningen word gevoed. Toen afgelopen december in de Eerste Kamer het energiedebat werd gevoerd, heb ik een motie ingediend om een schadevergoedingsregeling af te dwingen voor Groningers die vast zitten in hun huizen omdat deze in het Gronings aardbevingsgebied staan. Zij kunnen daardoor hun huizen niet verkopen, terwijl zij wel willen verhuizen, vanwege werk bijvoorbeeld. Voor deze motie heb ik heel nauw samengewerkt met de provincie Groningen en onze

D66-Gedeputeerde Fleur Gräper. Die motie is uiteindelijk aangenomen en wordt nu uitgevoerd.”

Waarom heeft het zo lang geduurd voordat deze aardbevingschade, veroorzaakt door de gaswinning, serieus werd genomen door de landelijke politiek?

Henk – “Omdat het gewoon altijd werd ontkennd door de NAM (*Nederlandse Aardolie Maatschappij, red.*). De NAM zei altijd: *Ja ja, kleine probleempjes, de schade vergoeden we wel.* Er zijn veel onderzoeksrapporten gepubliceerd die vaststellen dat de gaswinning leidt tot aardbevingen. Onze oud-partijleider Jan Terlouw is trouwens de eerste persoon die dit heeft aangekaart. Dat feit werd toen weggehoond. Nadat de huizen begonnen te beven, schrok Nederland pas wakker. Het vorige kabinet heeft de gaskraan wijd opengezet en heeft daarmee de aardbevingsproblematiek verhevigd. Dit besluit was ingegeven door de gedachte: *Ja, uh, crisis, we hebben de gasopbrengsten nodig, dus we gooien de productie omhoog, en de belangen van Groningers zijn daaraan totaal ondergeschikt.* Ik zou een parlementaire enquête naar deze kwestie buitengewoon verstandig vinden.”

Zou zo'n parlementaire enquête nu verstandig zijn?

Henk – “Huidig minister Wiebes en dit kabinet pakken het probleem heel goed aan. Respect daarvoor, en zo'n parlementaire enquête moet dat proces nu zeker niet verstoren. Maar het zou heel erg goed zijn om uiteindelijk te weten hoe het hele proces is gegaan, wie welke verantwoordelijkheid had, en hoe die verantwoordelijkheid is waargemaakt. Naast de overheid gaat het ook om de rol en de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven. Er is zoveel onduidelijk. Welke afspraken zaten er achter de gascontracten? Met wie zijn deze afspraken gecommuniceerd, en wat is de rol van het parlement in deze kwestie geweest? Jij weet het niet, ik weet het niet, Geert weet het niet. Niemand die het weet. En als je als parlementariër vraagt naar de waarheid, wat ik destijds aan minister Henk Kamp heb gevraagd, krijg je geen antwoord. Naast hiervan leren, is waarheidsvinding belangrijk. Want heel veel mensen voelen zich door de politiek heel erg in de steek gelaten.”

Geert, hoe zie jij de rol van Den Haag in deze kwestie vanuit jouw positie als Statelid?

Geert – “Elke beslissing die in Den Haag wordt genomen, heeft invloed hier in de provincie. Het huidige kabinet heeft een historische beslissing genomen om de gaswinning naar nul af te bouwen. Je ziet dat inwoners daardoor weer een beetje vertrouwen in de landelijke politiek terugkrijgen, omdat het probleem serieus genomen wordt. Iedere terugtrekkende beweging van minister Wiebes in dit dossier tast het vertrouwen van Groningers in de landelijke politiek aan. Ons Tweede Kamerlid Rob Jetten pakt dit dossier goed op in de Tweede Kamer, en stelt kritische vragen aan de minister. Het is ook belangrijk dat het kabinet de gevolgen van de gaswinning goed afhandelt. Want ook als de gaswinning is gestopt, zullen de inwoners van

Groningen nog tientallen jaren aardbevingen ervaren, en daarmee schade ondervinden, als gevolg van de eerdere gaswinning.”

“Groningen wil de energieleverancier van Nederland blijven, maar nu met duurzame energie”

– Geert Kamminga

Hoe kan de landelijke politiek de provincie en haar inwoners compenseren, denken jullie?

Henk – “In Groningen hebben we goede plannen om de provincie van de energietransitie en waterstof te worden. In samenwerking met het bedrijfsleven, Eemshaven en de kennisinstellingen, zoals de Hanzehogeschool en de Rijksuniversiteit Groningen. Je kunt de gasleidingen en de transportlijnen die hier liggen ook benutten om de windenergie die gewonnen gaat worden om te zetten in waterstof, en deze te transporteren. Het ministerie heeft daarvoor een prachtig plan ontvangen. Ik zou het buitengewoon logisch vinden als het Rijk zegt: Groningen laten we niet zitten, Groningen ontwikkelt zich door. Op die manier compenseren we dat we voorheen zwaar leunden op fossiele winning van energie.”

Geert – “Ik sluit mij volledig bij Henk aan. Die energietransitie levert ook nog eens veel werkgelegenheid op. We hebben veel kennis hier, niet alleen vanuit de hogeschool en universiteit, maar ook vanuit de gaswinningsindustrie die we hier hebben gehad. Groningen wil de energieleverancier van Nederland blijven, maar nu met duurzame energie.”

Over D66 wordt wel eens gezegd dat het een Randstedelijke partij is. Wordt dat ook zo ervaren in Groningen?

Henk – “De overgrote meerderheid van onze leden woont in de Randstad. Dat heeft wel zijn weerslag in het denken van de partij. De voeding is meer vanuit de Randstad dan vanuit de regio. Aan de andere kant: Groningen is altijd een hele belangrijke D66-stad geweest. We zijn hier de grootste partij. In Haren hebben we in 2014 zelfs het hoogste percentage D66-stemmen *landelijk* behaald. Maar er zijn ook regio's waarin we zwak vertegenwoordigd zijn. Ik denk dat de Tweede Kamerfractie en het Landelijk Bestuur open staan voor ontwikkelingen in de regio en hun best doen om een evenwichtig beleid te voeren, ook op cultureel gebied. D66 hecht landelijk ook veel waarde aan een goede culturele infrastructuur in de regio. Groningen is uitgeroepen tot de provincie met de meeste culturele voorzieningen. Dat komt omdat een partij zoals D66

Geert Kamminga (31) is sinds maart 2015 lid van de Provinciale Statenfractie van D66 in Groningen (4 leden). Portefeuille: cultuur, sport, water, natuur en landschap, landbouw, bodembeheer, leefbaarheid, wonen, welzijn, zorg, jongerenparticipatie.

Henk Pijlman (63) is sinds juni 2015 lid van de Eerste Kamer voor D66 (10 leden). Portefeuille: Onderwijs, Woningmarkt, Ruimtelijke Ordening, Energiebeleid, Duurzaamheid.

landelijk oog heeft voor Noord-Nederland, maar dat komt ook omdat D66 in de provincie hier werk van maakt.”

Geert, jij had het net over krimpgebieden. Hoe staat het daarmee in Groningen?

Geert – “Krimp zorgt voor problemen in Groningen. Het zorgt voor verdwijnen van voorzieningen en het leeglopen van dorpen. Ik denk niet dat het een probleem is dat tegengegaan kan worden. Je moet er als regio mee leren om te gaan. Je moet ervoor zorgen dat de dorpen leefbaar blijven en dat ze voldoende toegang tot voorzieningen hebben.”

Henk – “Ik wil het beeld wel iets corrigeren. Het probleem is niet zozeer krimp, maar verschuiving. De regio Groningen-Assen en regio Groningen-Drachten groeien bijvoorbeeld heel sterk. Maar Noord-Groningen en Oost-Groningen zijn zeker krimpgebieden, en dan kom je in het verhaal van Geert, namelijk dat je enorm je best moet doen om de leefbaarheid in die krimpgebieden op peil te houden.”

Geert – “Gebrek aan werkgelegenheid is een van de redenen waarom mensen wegtrekken uit Oost-Groningen en Noord-Groningen, en dat versterkt zichzelf ook in die ontwikkeling. De provincie organiseert allerlei projecten om juist in die gebieden voor werkgelegenheid te zorgen. Dat gaat van sociale werkplaatsvoorzieningen tot en met initiatieven in samenwerking met het hoger onderwijs.”

Henk – “Zo richt Hanzehogeschool – gesteund door de provincie – in Oost-Groningen gebiedscorporaties op en zorgen wij dat de vragen die het bedrijfsleven heeft, worden beantwoord door studenten, docenten

en onderzoekers om innovatie tot stand te brengen. Hiermee willen wij het midden- en kleinbedrijf sterker maken. Dat is heel effectief.”

Tot slot, het is binnenkort zomervakantie. Waar moeten D66'ers beslist naartoe als ze een dagje of weekend Groningen 'doen'?

Geert – “Als je Groningen bezoekt, moet je echt langer dan een dag blijven. We hebben de stad, maar ook het ommeland. Dus: een dag heerlijk eten, drinken en cultuur snuiven in de stad én een dag op de fiets door het ommeland. Bijvoorbeeld via de wierden en dorpjes van het Middag-Humsterland naar de prachtige natuur van het Lauwersmeergebied fietsen. Visje eten in Zoutkamp en daarna lekker zwemmen of surfen. Er is zoveel te ervaren in Groningen, ik zou een reisboek kunnen schrijven!”

Henk – “Helemaal mee eens. Een bezoek aan het Groninger Museum, waar tot dit najaar een prachtige De Ploeg-tentoonstelling is te zien, is daarbij echt een *must*. En daarna een fietsroute halen bij de vvv en de provincie in!” ■

Tijdpad (getrapte) verkiezingen 2019

Op 20 maart 2019 vinden de verkiezingen voor de leden van de Provinciale Staten (PS) plaats. De verkozen Statenleden kiezen op 27 mei 2019 de leden van de Eerste Kamer (EK).

PS2019

Deze verkiezingen worden georganiseerd door de regiobesturen van de betreffende D66-regio's. Wilt u zich oriënteren of kandideren als Statenlid voor D66 in uw provincie? Ga eens langs bij een Statenvergadering of een regiovergadering (ARV) of kijk op de website van uw D66-regio voor meer informatie (via: d66.nl/partij/d66-in-het-land). D66 biedt dit najaar een uitgebreid opleidingstraject aan voor kandidaat-Statenleden.

d66.nl/partij/talentontwikkeling-opleiding/provinciale-statenverkiezingen-2019

EK2019

Deze verkiezingsprocedure staat onder leiding van de Landelijke Verkiezingscommissie (LVC) van D66. De kandidaatstellingsperiode voor de lijsttrekker van de Eerste Kamerverkiezingen sluit op maandag 20 augustus 2018. Van 13 t/m 23 september kunnen alle D66-leden middels e-voting hun stem uitbrengen voor deze lijsttrekkersverkiezing. U ontvangt een e-mail ter uitnodiging voor deze stemming. Van 29 oktober t/m 29 november kunnen leden zich aanmelden voor de kandidaatstelling voor de overige leden van de Eerste Kamer.

Meer informatie over de profielen, de kandidaatstelling, het tijdpad en contact met de LVC: d66.nl/partij/verkiezingen

foto Hans Kouwenhoven

D66

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we **Adriaan Andringa** en **Annemarie de Jong** uit Vorschoten, die onlangs in het huwelijksbootje stapten.

Waar hebben jullie elkaar ontmoet?

Adriaan – “In de campagnewinkel van D66 Den Haag. Vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar geleden.”

Annemarie – “Ik kwam daar als campagnevrijwilliger. Ik was net uit Brussel verhuisd, koud een jaar lid, en ik wilde wat doen. Verder zijn D66'ers natuurlijk heel leuke mensen dus ik ging naar de vrijdagmiddagborrel om aan te geven dat ik actief wilde worden.”

Adriaan – “Ik was campagnemanager en zat 24/7 in die campagnewinkel. Op die borrel hebben we gezellig staan dansen. Op de zondag daarna zouden we met een grote groep D66'ers de City-Pier-City lopen.”

Annemarie – “Tijdens de borrel heb ik vol bravoure gezegd dat ik wel mee zou lopen. Terwijl ik nog nooit tien kilometer hardgelopen had. Maar ik heb mijn woord gehouden.”

Adriaan – “Ik heb die zaterdagmiddag toen nog snel even een rugnummer voor je gecharterd.”

Hebben jullie de tien kilometer uitgelopen?

Annemarie – “Dat is wel een grappig verhaal, maar ik denk dat Adriaan dat moet vertellen.”

Adriaan – “Nou, ik doe wel vaker dat soort lopen, twee of drie keer per jaar. Dus ik was die zondag vol goede moed van start gegaan en ik zag het aan het begin nog helemaal zitten...”

Annemarie – “Ik zei nog dat ik hoopte dat ik hem uit zou lopen...”

Adriaan – “Waarop ik voorstelde om samen op te lopen maar dat ik het laatste stuk een sprintje zou trekken omdat ik wel graag een redelijke tijd neer wilde zetten. Helaas eiste het gestage bier- en pizzadieet van de campagnewinkel, en het gebrek aan beweging en training, zijn tol. Na een kilometer of zes kon je me volledig opvegen. Ik kon eigenlijk geen been meer voor de andere zetten; Annemarie heeft me naar de finish geschreeuwd en gegild.”

En vier jaar later stappen jullie in het huwelijksbootje!

Annemarie – “Ja! Niet helemaal conventioneel, want we doen alles aaneengesloten: we trouwen op een zaterdagavond met eerst een korte ceremonie, daarna de receptie en direct aansluitend het feest. Met allemaal leuke mensen, natuurlijk.”

Adriaan – “En we worden getrouwd door een heel bijzondere BABS (*Bijzondere Ambtenaar Burgerlijke Stand, red.*): onze minister Ingrid van Engelshoven, mijn voormalige baas!”

OPROEP:

Heeft u uw partner (ook) leren kennen bij D66? En wilt u samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Kaart provinciegroningen.nl

Herindelingsverkiezingen Groningen

Niet alle inwoners van de provincie Groningen konden op 21 maart naar de stembus. Inwoners van Groningen, Haren en Ten Boer stemmen op 21 november 2018 voor een nieuwe gemeenteraad. Dit geldt ook voor inwoners van de nieuwe gemeenten Westerkwartier (in groen) en Het Hogeland (in blauw).

Solidair met de eilanden

Tweede Kamerlid Antje Diertens weet hoe belangrijk het is om de aandacht van ‘Den Haag’ vast te houden voor lokale belangen. Meer nog dan voor Groningen – haar woonplaats – geldt dat voor de overzeese gebieden van ons Koninkrijk. Redacteur Jan Vincent Meertens vroeg haar naar de onderlinge relaties en naar haar eigen band met ‘de eilanden’.

In de Tweede Kamercommissie

Namens D66 zijn Antje Diertens en Alexander Pechtold lid van de vaste **Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties** (KR). Deze commissie houdt zich bezig met het beleid inzake Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De commissie overlegt regelmatig met Kajsa Ollongren, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en met staatssecretaris Raymond Knops. Daarnaast leggen commissieleden werkbezoeken af.

Alexander Pechtold: “Als voorzitter van deze Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties had ik het voorrecht als waarnemer op te treden bij de recente Statenverkiezingen op Sint Maarten. Ik heb mijn bezoek met de Kamercommissie toen ook aangegrepen om kennis te nemen van de situatie zes maanden nadat orkaan Irma het eiland in puin achterliet. Ik was diep onder de indruk van de veerkracht van de bevolking. Het verschil met de eerste televisiebeelden na de orkaan was groot. Maar ik zag ook: de klap van de orkaan dreunt door. De weg naar volledig herstel is lang. Mijn hoop is dat Sint Maarten hier sterker uitkomt dan ooit tevoren. Daarvoor is goede samenwerking en actieve steun uit Nederland hard nodig. Dat is precies waar ik me in Den Haag sterk voor blijf maken.”

Sinds ze deel uitmaakt van de Tweede Kamerfractie van D66 heeft Antje Diertens ‘Koninkrijksrelaties’ in haar portefeuille. Daarnaast is ze lid van de vaste Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties. Maar lang daarvoor al had Diertens een speciale band met de Antillen. “Ik kom al jaren op de eilanden. Ik voel me er thuis. De mensen zijn hartelijk en verdraagzaam. Ik heb er een mix van vrienden, zowel oorspronkelijke bewoners als Nederlanders die er al lang wonen.” Als ze er op bezoek is met de Kamercommissie zijn de relaties wat verkrampt, merkt ze. “De hartelijkheid is er dan ook wel, maar men is voorzichter. Dat heeft te maken met hoe wij tot nu toe met elkaar zijn omgegaan.” Diertens doelt op de staatsrechtelijke veranderingen sinds oktober 2010 (zie infographic op p.18). “Er moet aan beide kanten nog altijd geleerd worden hoe we na die veranderingen met elkaar omgaan. Op persoonlijk niveau gaat dat vaak goed. Maar als het gaat om de verhoudingen binnen het Koninkrijk, dus tussen Nederland en de autonome eilanden en tussen Nederland en de BES-eilanden, is dat heel complex. Ik merk wel dat het positiever wordt en dat we elkaar binnen het Interparlementair Koninkrijk Overleg meer gunnen.”

Culturele verschillen

De Raad voor de Rechtshandhaving, sinds 2010 onder andere belast met de inspectie van de justitiële keten op de eilanden, wees recentelijk op het belang om de culturele verschillen tussen het Europese en het Caribische deel van Nederland te respecteren. Er zou volgens de raad geen verbondenheid en geen gedeelde visie zijn. Diertens ziet vooral een achterstand in de kennis over de eilanden,

bij het publiek én in de politiek. “Wat ik merk, is dat het niet leeft. We zijn één koninkrijk. We gaan er graag naartoe op vakantie. Maar we hebben allerlei vooroordelen, bijvoorbeeld over de integriteit van de mensen daar. En we laten het erbij zitten als we moeten samenwerken. Ik probeer collega’s daarop aan te spreken. Ik erken daarbij dat het niet altijd goed gaat, maar wijs ook graag op de stappen die wél gezet zijn. We moeten er juist aan werken om het gezamenlijk beter te doen. Sommige partijen richten zich op het uiteindelijke vertrek van de BES-eilanden, bij D66 vinden we dat ze erbij horen. Zo moeten we dus ook met ze omgaan. Op een gelijkwaardige manier, constructief en zonder paternalistisch te zijn.”

Lokale politiek

De Raad voor de Rechtshandhaving is ook kritisch over de rol van de lokale politiek. Zo zijn de vele bestuurlijke wisselingen op Bonaire volgens de raad niet goed voor een consistente aanpak van de rechtshandhaving. Diertens: “Ja, er zijn cultuurverschillen op dat gebied. En natuurlijk, men is er daar zelf ook van overtuigd dat de *governance* beter ingericht moet worden. Met codes en breed gedragen moreel besef. Maar we hebben in Caribisch Nederland te maken met een heel kleine gemeenschap waar ook een neef of een vriendin de juiste expertise in huis kan hebben. Wij leggen dat dan meteen uit als vriendjespolitiek. Maar het gebeurt hier ook, in de dorpen. Daar kent iedereen ook iedereen. In de cultuur van Caribisch Nederland is die verwevenheid vooral meer zichtbaar.” Naast cultuurverschillen is er de lange, gezamenlijke geschiedenis.

“In Oost-Groningen is ook onzichtbare armoede en die wordt wél aangepakt”

Diertens: “We zijn niet automatisch een Koninkrijk omdat het zo in de geschiedenis is ontstaan. Onze kennis over de geschiedenis van Caribisch Nederland schiet tekort. Daar hoort bijvoorbeeld ook de slavernij bij. Die geschiedenis wordt stilzwijgend van de ene op de andere generatie meegenomen en drukt nog altijd een stempel op de verhoudingen met Nederland. Wij stappen daar heel gemakkelijk overheen, maar ik denk dat die geschiedenis soms belangrijker is dan alle juridische en financiële regels die wij opstellen.”

Gebrek aan solidariteit

De vaste Tweede Kamercommissie voor Koninkrijksrelaties behandelt het hele bestuurlijke spectrum. Diertens vindt dat we niet zomaar kunnen verwachten dat onze gesprekspartners binnen het Koninkrijk óók al die kennis in huis hebben. “Neem onze marktwerking in de elektriciteitssector. Die kan je niet zomaar eisen van Bonaire. Er is daar slechts één aanbieder – punt. Bij het vorige kabinet vielen op die manier zaken tussen wal en schip.

Wat mij ook stoort is dat we al jaren zeggen dat er een nieuw onderzoek komt naar de levensstandaard op de eilanden. Maar dat onderzoek komt maar niet. Het is belangrijk onderzoek, omdat de sociale uitkeringen gekoppeld zijn aan die levensstandaard. Het blijkt al jaren dat daar een enorme onderstand is (*inkomensondersteuning vergelijkbaar met onze bijstand, red.*). In Oost-Groningen is ook onzichtbare armoede en die wordt wél aangepakt. Als we voor een inclusieve samenleving en een integrale aanpak zijn, moeten we diezelfde solidariteit ook aan Caribisch Nederland laten zien.” De integrale aanpak is daarbij essentieel, zegt Diertens. “Ik heb collega’s die veel meer verstand hebben van duurzaamheid, transport, energie enzovoort. Als deze thema’s voor Caribisch Nederland aan de orde komen, betrek ik hen erbij.”

Een leven lang leren

Gelukkig gaat het steeds beter, constateert Diertens. D66 heeft een motie ingediend die Raymond Knops, Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, meer regie geeft over Koninkrijksrelaties en daarmee de ruimte om op het ministerie meer in te spelen op actuele problematiek. Ook heeft Diertens onlangs zelf een motie ingediend om het levenlangleren-beleid in Caribisch Nederland te introduceren. “Als maatregel tegen die eerdergenoemde onderstand. Bijvoorbeeld door bibliotheken in te richten als centrum voor persoonlijke ontwikkeling. Het is lastig voor inwoners van Bonaire om volwassenenonderwijs te volgen op de andere eilanden. Het zou mooi zijn als zo’n centrum digitaal ingericht wordt en dat je bijvoorbeeld

↑ Bron rijksoverheid.nl

Eilandraadsverkiezingen 2019

De eilandsraden op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (ook wel: BES-eilanden of Caribisch Nederland) zijn vergelijkbaar met onze gemeenteraden en worden elke vier jaar gekozen. Deze verkiezingen hebben gelijktijdig plaats met onze Provinciale Statenverkiezingen. In 2019 zal een speciaal Kiescollege in Caribisch Nederland ook (voor het eerst) stemmen voor de leden van de Eerste Kamer, samen met de gekozen Statenleden in Nederland.

op afstand colleges kan volgen.” De motie werd aangenomen en zal worden uitgevoerd door Onderwijsminister Ingrid van Engelshoven. Diertens is ook heel blij mee met de werkgroepen binnen het Interparlementair Koninkrijk Overleg die gelieerd zijn aan de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties. “Dat zijn internationale standaarden waar we ons allemaal toe kunnen verhouden. In die werkgroepen zitten deelnemers uit de vier landen. We trekken daar als koninkrijk samen en gelijkwaardig in op. In het overleg ben ik zelf betrokken bij de werkgroep *People*.”

“Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 werd D66 de grootste partij in Caribisch Nederland”

Buurland Venezuela

Niet iedereen is zich ervan bewust, maar het grootste buurland van Nederland is Venezuela. De grote (economische) crisis daar slaat ook over op Nederlandse bodem. Bijzondere gemeente Bonaire wordt bijvoorbeeld direct getroffen door de vluchtelingenstroom, handelsblokkades en beslagleggingen van Venezuela op het eiland. “Wij zijn daar binnen het koninkrijk heel actief mee bezig en nemen er onze verantwoordelijkheid in”, stelt Diertens gerust. “Zo wordt de Nederlandse kennis en ervaring met asielzoekersprocedures gedeeld met de eilanden.” D66 vindt dat alle asielzoekers, ook in Caribisch Nederland, recht hebben op een correcte procedure. “Maar we moeten niet vergeten dat dit niet alleen maar een procedurele kwestie is. Er zijn veel families uit Venezuela die familiebanden op de eilanden hebben. Dan krijg je een heel andere dynamiek dan met vluchtelingen die van heel ver weg komen. Bovendien hebben we te maken met andere landen in de regio. Daar moeten we mee samenwerken. Niet iedereen kan naar de eilanden – die zijn simpelweg te klein.”

Op 20 maart 2019 zijn er eilandraadsverkiezingen in Caribisch Nederland (zie kader). Hierbij kan niet op D66 gestemd worden. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 kon dat uiteraard wel. D66 werd met 26 procent van de stemmen de grootste partij. Diertens: “Ik heb toen zelf campagne gevoerd op Curaçao en Bonaire. Dankzij mijn vrienden daar kreeg ik veel media-aandacht. En Alexander Pechtold is sinds zijn ministerschap (*Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, 2005-2006, red.*) erg populair in Caribisch Nederland. Mensen hebben zijn inzet gewaardeerd en je kan goed zien dat dat wederzijds is. Respect en vertrouwen, daar gaat het om bij goede relaties.” ■

Er komt toch geen raadgevend referendum over de nieuwe donorwet van D66-Tweede Kamerlid Pia Dijkstra. Farid Abdo, neuroloog-intensivist in het Radboudumc en voorzitter van de Commissie Donatie van de Nederlandse Vereniging voor Intensive Care, hoopt dat er nu een goede bewustwordingscampagne van de grond komt.

3 vragen aan...

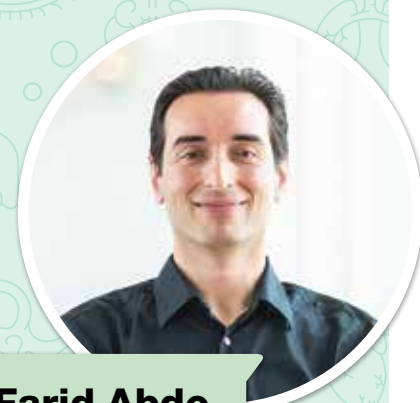
Waarom is de nieuwe donorwet zo belangrijk? “De huidige opt-in-variant, die we nu zo’n twintig jaar in Nederland hebben, spooft mensen onvoldoende aan om een keuze te maken. De uitwerking hiervan is dat zo’n 60 procent van de Nederlanders niets registreert. Dat betekent dat die verantwoordelijkheid van de keuze om wel of niet te doneren bij de nabestaanden terecht komt. Zij moeten die keuze maken op een emotioneel moeilijk moment, midden in het rouwproces, omdat hun dierbare zal overlijden. Dat is de belangrijkste reden waarom wij op de Intensive Care, waar deze gesprekken worden gevoerd, vóór actieve donorregistratie (ADR) zijn. De opt-out-variant dus. Het feit dat straks iedereen geregistreerd staat met een keuze – of dat nu ‘ja’, ‘nee’ of ‘geen bezwaar’ is – haalt die huidige verplichte en zware verantwoordelijkheid weg bij de nabestaanden.”

Er bestaan veel misverstanden over de nieuwe donorwet. Wat zijn de belangrijkste? “Een fundamentele misvatting is dat je bij de nieuwe wet minder zeggenschap over je keuze of over je lichaam zou hebben omdat er ‘geen bezwaar’ (*om donor te zijn, red.*) wordt geregistreerd als

je géén keuze maakt. Voor zowel het huidige als het ADR-systeem geldt: de enige manier om er zeker van te zijn dat je niet doneert, is door je te registreren met een ‘nee’. Nu staat slechts 40 procent geregistreerd met een ‘ja’ of een ‘nee’. Die 60 procent die nu niets doet, die beslist dus niet over het eigen lichaam. In het nieuwe ADR-systeem worden mensen beter aangespoord om wél een keuze te maken, omdat veel duidelijker is wat de consequentie is als je niets doet. Een tweede misverstand is dat de nabestaanden met de nieuwe wet buitenspel worden gezet. Dat is niet zo. De verplichting tot het móeten maken van een keuze op een ongelukkig moment, omdat hun dierbare niets geregistreerd had, vervalt. Maar de mogelijkheid om bezwaar te maken, blijft bestaan. Dus als zij onoverkomelijke bezwaren hebben, vindt er geen donatie plaats. Dat was al zo, en dat is straks nog steeds zo. Een derde misverstand betreft de effectiviteit – een opt-out zou niet effectief zijn. Dat is onjuist om twee redenen. Ten eerste: bij de ADR waarvoor gekozen is, krijg je straks een nagenoeg 100 procent registratiegraad. Effectiever kan niet! Ten tweede, als het gaat om het aantal donoren, dan is duidelijk dat landen met een opt-out-systeem *grosso*

modo meer orgaandonoren hebben dan landen met een opt-in-variant. Een ander punt dat veel commotie veroorzaakte in de debatten, was hersendood. Dat heeft hier echter niets mee van doen. De hersendoodprocedure die artsen volgen, ligt gewoon vast in de wet. En die verandert niet.”

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mensen zo goed mogelijk geïnformeerd worden over de nieuwe wet? “De overheid moet groot inzetten op bewustwording en zoveel mogelijk duidelijkheid verschaffen. Daarvoor moet zij een doorlopende, heldere publiekscampagne organiseren. Niet alleen voor de wet in werking treedt (*medio 2020, red.*), maar ook door mensen te blijven herinneren aan het feit dat ze geregistreerd staan. En dat ze een keuze kunnen maken, en die ook weer kunnen wijzigen. Denk aan een flyer bij de verzekeringspolis die je elk jaar krijgt toegestuurd. Wat ik belangrijk vind om hierbij te zeggen, is dat deze campagne niet gefocust moet worden op het verkrijgen van meer donoren. Dat is uiteraard heel belangrijk, want we redden er levens mee, maar dat is niet waar de nieuwe wet – wat mij betreft – over gaat. Het gaat over het belang van bewustwording over en de verantwoordelijkheid voor je eigen keuze.” ■

... Farid Abdo

Meer weten?
d66.nl/donorwet

foto Jeroen Mooijman

Gun elkaar de vrijheid

Naast minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), ben je ook minister van Emancipatie! “Zeker. Ik hoor inderdaad regelmatig: *Je bent minister van OCW, en oh ja, ook van Emancipatie.* Je kunt bij de portefeuille van een minister natuurlijk niet eindeloos letters aan elkaar plakken, maar emancipatie is voor mij wel een essentieel onderdeel van mijn portefeuille. De afspraken in het regeerakkoord over LHBTI-rechten zijn daarbij voor mij een enorme steun in de rug. Er zijn vier partijen die pal staan voor de uitvoering van die afspraken.”

Wat is jouw grootste zorg als het gaat om LHBTI-emancipatie? “Dat is de constatering die onlangs in het SCP-rapport *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa* zichtbaar werd. Als je aan Nederlanders vraagt of zij de gelijkheid en de rechten van LHBTI-personen accepteren, dan zegt vrijwel iedereen ja. Maar tegelijkertijd zien ze liever niet twee zoenende mannen of vrouwen op straat. Intersekse personen vinden veel mensen ook nog ingewikkeld. Dat laat zien dat, hoewel het in Nederland relatief goed geregeld is met de formele rechten van die groep, tolerantie voor LHBTI'ers een dun laagje vernis is. Daaronder zit een weerbarstige werkelijkheid die maakt dat wat voor mij als heterovrouw normaal is, voor heel veel LHBTI-personen niet de realiteit is. We moeten er dus voor zorgen dat we twee zoenende vrouwen op straat of twee mannen die in een reclamespotje samen de was doen, net zo normaal vinden als in het geval van een heterokoppel. En daarvoor moeten we nog grote stappen maken.”

Welke rol kan de overheid spelen, landelijk én lokaal, om de sociale acceptatie van LHBTI-personen te vergroten? “De zogenoemde Regenbooggemeenten zijn onze lokale bondgenoten, en dat aantal willen we verhogen. Het kabinet ondersteunt gemeenten om een sociaal veilig klimaat voor LHBTI-personen te creëren. Sociale veiligheid creëer je niet hier vanaf de Hoftoren, maar vanuit lokaal beleid. Het is heel belangrijk dat gemeentebesturen zich hierover uitspreken richting de eigen inwoners met een boodschap

Deze zomer vinden wereldwijd weer tal van Gay Prides plaats, waarbij de rechten en vrijheden van LHBTI'ers gevierd én bevochten worden. In de Emancipatienota *Principes in praktijk* presenteert minister Ingrid van Engelshoven de kabinetsvisie op dit (nog steeds gevoelige) onderwerp.

LHBTI staat voor...

Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender en Intersekse personen

van *Wij vinden het belangrijk dat mensen hier op straat, in de publieke ruimte, zichzelf mogen zijn.* Via het openbare-ordebeleid en activiteiten die zij ondersteunen, bijvoorbeeld op scholen, kunnen gemeenten een belangrijke bondgenoot zijn in het vergroten van die sociale acceptatie. Tegen alle D66-wethouders zou ik willen zeggen dat zij hierin een belangrijke rol vervullen. Zij kunnen ervoor zorgen dat mensen zich veilig voelen op straat wanneer zij zichzelf zijn.”

“Waarom bestaat in reclames, schoolboeken, en tijdschriften het gezin uit een man, vrouw en twee kinderen?”

Hoe ga je om met minderheden die op grond van hun religieuze of culturele achtergronden of opvattingen LHBTI-personen niet normaal vinden? “Dat begint in het onderwijs. We hebben aangekondigd dat de thema's seksuele geaardheid en seksuele weerbaarheid in het onderwijs beter geadresseerd gaan worden, bijvoorbeeld in het burgerschapsonderwijs in het MBO. Jongeren moeten daar meekrijgen dat we LHBTI in Nederland normaal vinden, ook in het straatbeeld en op school. We willen deze thema's ook beter verankeren in de lerarenopleiding, zodat leraren niet handelingsverlegen zijn. Ik merk dat docenten het een ingewikkeld gesprek vinden om te voeren. Naast onderwijs spelen de media ook een belangrijke rol. In mijn Emancipatienota heb ik gesteld – en dat heeft veel gedoe opgeleverd – dat ik ga kijken naar stereotiepe beelden in de media.

Waarom bestaat in heel veel reclames, schoolboeken, tijdschriften, en televisieprogramma's het gezin uit een man, vrouw en twee kinderen? Moeten we dat beeld niet aanpassen aan het gezin van deze tijd, dat vele varianten kent? In die zin is je rol als minister ook beperkt. Ik kan de media en de uitgevers van schoolboeken niets voorschrijven, maar ik kan wel de dialoog aangaan en de vraag stellen of we het passend vinden om jongeren en volwassenen een beeld voor te schotelen dat de samenleving van nu niet meer weerpiegelt. Je merkt door het voeren van dit gesprek, en de gespannen reacties die het oplevert, dat je iets raakt in de samenleving.”

En hoe zouden D66'ers dat kunnen doen tijdens gesprekken op straat of bij de koffieautomaat? “Volgens mij helpt het enorm als je in het gesprek het onderwerp altijd terugbrengt naar het individu, dat het recht heeft om te zijn wie hij of zij is. Mensen met een sterk religieuze overtuiging mogen in dit land ook zijn wie ze zijn. Gun die vrijheid ook anderen, zeg ik dan. Bijvoorbeeld mensen met een andere seksuele geaardheid. Benadruk ook hoe pijnlijk het voor mensen kan zijn als die vrijheid om te zijn wie je bent je keer op keer publiekelijk wordt ontkend. Je kunt eindeloos discussiëren over abstracties zoals grondrechten, maar het verhaal terugbrengen naar het individu, en de ruimte die het individu moet krijgen om zichzelf te kunnen zijn, is essentieel. En heel D66.”

Wij kennen vrijheid van onderwijs in Nederland. Hoe ga je om met confessionele scholen waar men denkt – en uitdraagt – dat een relatie alleen tussen man en vrouw kan bestaan? “Alle scholen in Nederland zijn gehouden aan de kerndoelen. Onderwijs geven over seksuele diversiteit is onderdeel van die kerndoelen. Als scholen zich niet houden aan deze kerndoelen, dan worden zij door de Onderwijsinspectie aangesproken. Dat is wat wij binnen de kaders van de vrijheid van onderwijs hebben afgesproken. Iedereen in Nederland is gelijk voor de wet, en iedereen – ook scholen met bijvoorbeeld een christelijke denominatie – hebben zich aan de wet te houden.” ■

foto Henri Verhoef

Ondertussen in... Brussel

Op 17 mei, de Internationale Dag tegen Homofobie en Transfobie, schitterde de **Amsterdam Rainbow Dress** in het Europees Parlement op initiatief van D66-Europarlementariër *Sophie in 't Veld*. In de zestien meter lange jurk – hier gedragen door het transgender-model Maxim Magnus – zijn 75 nationale vlaggen verwerkt van landen waar homoseksualiteit nog altijd strafbaar is. Zodra een land zijn wetten betert, wordt de vlag in de jurk vervangen door een regenboogvlag. In 't Veld: “D66 strijdt ook vanuit het Europees Parlement voor gelijke rechten. Hoewel wereldwijd belangrijke resultaten zijn geboekt, is er nog veel werk aan de winkel, bijvoorbeeld op het gebied van LHBTI-emancipatie. Ook in Europa. Kijk naar Polen of naar Litouwen. Mensen worden nog steeds gediscrimineerd of geïntimideerd om wie ze zijn of van wie ze houden. Dat is onacceptabel.”

amsterdamrainbowdress.com

Predikant, opiniemaker en D66'er Joost Röselaers begint deze zomer als hoofdredacteur van *idee*, het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. *Democraat* vroeg hem naar zijn plannen en naar zijn visie op hoe D66 en religie zich tot elkaar verhouden.

Predikant & vrijdenker

Wat kunnen de lezers van *idee* van jou verwachten? “Ik wil betrokken zijn, zonder al te politiek te zijn. Niet meteen een mening hebben en volgens de waan van de dag, maar op een bepaalde afstand mensen voorzien van een verfrissende en verdiepende invalshoek op een kwestie die leeft. En daarmee een basis geven voor verder gesprek binnen partij en samenleving. Dat verdere gesprek kan via sociale media, maar ik ben ook van plan om activiteiten te organiseren rondom een nieuwe uitgave, in samenwerking met lokale afdelingen. Ik heb D66'ers leren kennen en waarderen als geïnteresseerde mensen die graag over maatschappelijke onderwerpen in gesprek gaan. Het lijkt mij heel geschikt om dat gesprek te voeren aan de hand van *idee*.”

Welke thema's wil je aansnijden? “De eerste editie waar ik verantwoordelijk voor ben, gaat over Europa, de Europese Unie en ook over Brexit. In latere edities zou ik graag de financiële wereld aan bod laten komen. Ik ben niet tegen het kapitalisme, begrijp me niet verkeerd. Het is een groot goed, maar het is af en toe ook grenzeloos. Er zijn geen intrinsieke waarden aan verbonden, net zoals zoveel zaken in het leven eigenlijk. Die waarden moeten wij er dus zelf aan geven. Zoals Herman van Veen zei: *het leven is niet mooi, maar jij kan haar een beetje mooier kleuren*.”

Actuele vraagstukken, maar geen actuele politiek. “Inderdaad. *idee* gaat niet over de dagelijkse politiek. Maar ik denk wel dat het heel belangrijk is dat het debat over onze politieke ideeën doorgaat; juist nu D66 in een coalitie zit.

Het is een mooi regeerakkoord, maar het denken mag niet stilstaan. Daar wil ik met *idee* en binnen de Van Mierlo Stichting graag een bijdrage aan leveren.”

Je bent predikant bij de Remonstrantse Kerk. Wat betekent religie voor jou? “Religie betekent oorspronkelijk verbinden. Diepgang zoeken. Een vertrouwde plek waar je met elkaar kwetsbaar kan zijn. Duiding zoeken. Zonder oordeel zijn. Als predikant vraag ik altijd door, maar zal ik nooit zeggen dat iets 'fout' is. En verder heb je de verhalen. Bijbelse vertellingen zijn prachtig en kunnen een basis bieden voor een goed gesprek. Het is geen 'laatste waarheid'; het draait immers niet om de bestemming, maar om de reis ernaar toe.”

Tot 2017 was je predikant van de Nederlandse Kerk in Londen. Hoe was dat? “Deze kerk is in 1550 gesticht door protestantse vluchtelingen. Het is een kerk van passanten, je kunt er geen lid van worden. Dat maakt je los van een bepaalde kramp, want je hoeft geen mensen binnen te halen. Ik heb met een aantal mensen daar ook het *Dutch Centre* opgericht. Een cultureel centrum, met aandacht voor cabaret, cultuur, maar ook voor bezinning. Denk aan diners – met z'n allen aan tafel, en dan tussen de gangen door een goed verhaal doorspreken. Met natuurlijk een goede fles wijn op tafel. Daar is een gemeenschap ontstaan van zo'n vijftig à zestig mensen, die zien elkaar nog steeds. Maar ze zijn niet kerkelijk; op zondag zie je die mensen niet.”

“Voor D66 zou het af en toe goed zijn om zich uit te laten over de waarden van religie”

idee: bent u al abonnee?

idee is het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting en verschijnt vier keer per jaar. Het laatste nummer – met als thema: *Democratische vernieuwing* – is in april 2018 verschenen; de volgende editie verschijnt in juli.

Abonneren? Ga naar: vanmierlostichting.d66.nl/idee en vul het formulier in. Kosten: € 36,- per jaar (€ 21,- voor een digitaal abonnement).

Nederlandse kerk trouwt eerste Britse homo's

Van onze correspondent

LONDEN • Het eerste kerkelijk ingezegende homohuwelijk in het Verenigd Koninkrijk is een feit. Dat gebeurde dankzij de Nederlandse Kerk in het hart van het Londense financiële district. Eind vorige week werd daar het huwelijk ingezegend

tussen John Cunningham en John Johnston. Het huwelijk werd gesloten, juist op het moment dat elders in Engeland, in Canterbury, Anglicaanse bisschoppen bij elkaar kwamen om te steggelen over de wenselijkheid van een kerkelijk huwelijk voor homoseksuelen. De dames en heren kwamen er niet uit.

De Nederlandse Kerk is weliswaar onderdeel van het zogenoemde Royal Charter, waardoor het dezelfde rechten heeft als de Church of England, maar heeft niet dezelfde plichten. Edward Vilverdonneerde in 1550 dat de Nederlandse Kerk mocht vasthouden aan haar eigen gebruiken, ook als die niet overeenstemden

met de geldende Engelse gebruiken. De Nederlandse dominee Joost Röselaers heeft verschillende reacties gehad. Hele positieve, onder ander van een Engelse bisschop die zich volgens Röselaers schaamt voor zijn eigen kerk. Maar ook veel negatieve, met name via sociale media.

↑ Primeur: In 2016 voltrok predikant Joost Röselaers het eerste kerkelijke homohuwelijk in het Verenigd Koninkrijk. *De Telegraaf*, 18 januari 2016

D66 laat zich voorstaan op vrijzinnige thema's; van voltooid leven tot *modern family*. Dit conflicteert soms met religieuze opvattingen van mensen. Hoe zie jij dat? “Nou, bij het kerkelijke deel der natie denk ik wel dat D66 het imago heeft van een anti-kerkelijke partij. De partij laat zich er ook niet over uit. VVD en FVD proberen dit wel, al is het op een buitengewoon onhandige manier. Het christendom valt dan samen met paaseieren en kerstbomen. Voor D66 zou het af en toe goed zijn om zich uit te laten over de waarden van religie – van alle religies, bedoel ik dan. En hoe we die waarden kunnen vertalen naar vandaag, zodat het zinvol blijft.”

Kun je een voorbeeld noemen van hoe D66 dat zou kunnen doen? “Het zou mooi zijn als Alexander Pechtold een Kerstboodschap, Paasboodschap en een Suikerfeestboodschap zou opnemen. Niet religieus, maar op waarden gestoeld. Kerstmis is het lichtfeest, daar kan je als politicus mooie dingen aan verbinden. En dat geldt ook voor Pasen en het Suikerfeest. Het sociaal-liberalisme biedt daar ruimte voor, met haar nadruk op het sociale, menselijke liberalisme. Dat je er als mens niet alleen voor staat en de gemeenschap nodig hebt om tot volledig mens-zijn te komen. Dat gaat overigens niet meer via bestaande, traditionele gemeenschappen – en dat is prima.”

Met die traditionele gemeenschappen bedoel je kerken? “Ja, ik denk dat er over twintig à dertig jaar weinig van de bestaande kerken over is. Wellicht nog wel de strenge kerken, hoor, maar de ontkerkelijking gaat zo hard in Nederland. Als kerken in Nederland dit willen tegengaan, zullen ze veel moeten loslaten. Loslaten om mensen te behouden. Dat zie je wel een beetje, maar nog te weinig. Maar er gebeurt veel aan de rand – nieuwe en verrassende initiatieven. Dat is hoopvol. Het gaat mij namelijk niet om de instituties, maar om het gedachtegoed en de waarden.”

Speelt politiek hierin nog een rol? “De staat moet zich vooral niet bemoeien met de religieuze beleving van een individu. Maar daarnaast heb je ook nog zoiets als een *civil religion*; een maatschappelijk debat over waarden, die enorm belangrijk is voor het creëren van samenhang en zingeving. Nederland is daarin zoekende. Neem nou de MH17-ramp, die werd een jaar na dato in de RAI in Amsterdam herdacht; de meest troosteloze plek op aarde. Dat vind ik een gemiste kans. Daar moet je iets nieuws voor verzinnen, en wees dan ook niet bang als dat een kerkgebouw is. De politiek kan aan dat maatschappelijk debat een draai te geven. Zeker D66, omdat we er open in staan. Andere partijen, zoals het CDA, hebben toch te veel last van hun ideologieën, zodat ze terugvallen op wat er al was.” ■

Ze is een topdiplomaat van de buitencategorie. President Obama schreef haar zelfs persoonlijk een dankbrief. Maar voor veel D66'ers was ze tot voor kort nog een onbekende: Sigrid Kaag, onze Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Minister van Hoop

foto Ritdhi Parekh / Ministerie van Buitenlandse Zaken

“Kijk! Daarom wilde ik minister worden!” Sigrid Kaag is op bezoek bij The Movement Hotel in de voormalige Bijlmerbajes, een initiatief van Movement on the Ground en mede-opgericht door presentator Johnny de Mol in 2015. Met onder meer een campus in Lesbos probeert deze stichting vluchtelingen een warm welkom te bieden. Het hotel in Amsterdam geeft statushouders in Nederland bovendien de mogelijkheid om werk(ervaring) op te doen. *From sea to safety, from camp to campus, from refugee to employee.* Van pessimisme naar hoop. Dat is ook het grotere verhaal van Sigrid Kaag. Kaag laat zich uitgebreid informeren en spreekt de hotelmedewerkers aan in het Arabisch, een van de zes talen die ze vloeiend spreekt en beheerst. Tijdens het bezoek straalt ze niet alleen gezag uit, maar vooral passie en enthousiasme. Dit is een project naar haar hart en een boodschap waar ze ontzettend blij van wordt – net als de deelnemers.

“Ik noem het liever geen hulp. Het gaat om de verbintenis van handel met internationale samenwerking”

Hulp en handel

Op weg naar The Movement Hotel zegt ze: “Als je idealen hebt, moet je ver vooruit kijken. Naar de weg om bij die idealen te komen.” Als Minister van Handel en Ontwikkelingssamenwerking grijpt Sigrid Kaag de kans om haar idealen na te streven, door beleid om te zetten in concrete stappen met meetbare resultaten. “Het speelveld van hulp en handel is een moderne manier van werken. Tijdens het vorige kabinet is hulp en handel samengevoegd. Mijn voorganger Lillianne Ploumen heeft dat heel goed gedaan. Ik noem het overigens liever geen hulp. Ik denk dat hulp een achterhaald concept is. Dat vinden de ontvangende gemeenschappen in die landen ook. Het gaat om de verbintenis van handel met internationale samenwerking.”

Kaag vindt dat die combinatie helemaal in de geest van D66 is: “Het handelscomponent is aan de ene kant een verdienvermogen voor Nederland, maar wel op een manier die duurzaam is. Je kijkt en handelt vanuit het perspectief van de menselijke waardigheid en van gelijke kansen. Zijn deze er niet, dan moet je dat perspectief creëren. Dat is niet alleen heel erg D66; het is ook een moderne en effectieve manier van handelen in een wereld waarin zoveel is verschoven.” Ontwikkelingssamenwerking is daarbij een katalytisch element, zegt Kaag. “Het gaat om gezamenlijke doelen bereiken, vanuit de combinatie van handel en diverse vormen van internationale samenwerking.” Maar je moet de realiteit niet uit het oog verliezen, waarschuwt ze. “Ik wil bijvoorbeeld inzetten op een versnelde uitfasering van investeringen in fossiele energie. Veel landen in ontwikkeling kunnen daar echter niet op korte termijn aan voldoen. Daar moeten we een balans in vinden. Maar je moet die stip wel op de horizon zetten en de boodschap blijven uitdragen.”

Handelsmissie naar India

De recente handelsmissie naar India was voor Kaag het bewijs dat de combinatie van handel en hulp goed uitpakt. Het merendeel van de deelnemende ondernemers was zich zeer bewust van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, de

foto Jeroen Mooijman

↑ **Sigrid Kaag grijpt iedere kans aan** om de partij en de vereniging beter te leren kennen. Zo reed ze de dag voor ze naar New York vloog – om de vergadering van de VN-Veilighedsraad voor te zitten op Internationale Vrouwendag – mee op de campagnebus voor de gemeenteraadsverkiezingen. “De sfeer in de bus was geweldig en de lokale werkbezoeken en flyeracties waren ontzettend leuk. Ik heb veel bewondering voor al onze vrijwilligers die zoveel tijd en energie aan de campagne en de partij geven. Niet alleen hun betrokkenheid en bevolgenheid, maar ook de inbreng van nieuwe ideeën is van grote waarde voor D66.”

Sustainable Development Goals. “Ik hoefde er niet eens over te beginnen.” Deze internationale doelen vormen tevens de basis onder de drie pijlers van de nieuwe beleidsnota voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking *Investeren in Perspectief – Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland:* 1) het voorkomen van conflict en verminderen van armoede; 2) duurzame inclusieve groei en klimaatactie; en 3) een sterk internationaal verdienvermogen voor Nederland.

Wensen van mensen zijn overal ter wereld hetzelfde, zegt Kaag. “Ook de allerarmsten willen toegang tot schoon drinkwater en alle kinderen willen naar school om iets relevant te leren en daarmee aan de slag te kunnen. Wij verkeren in de geprivilegieerde positie dat wij daar krachtig aan kunnen – en moeten – bijdragen. Niet

alleen omdat het verstandig is, maar omdat het een gedeelde verantwoordelijkheid is.”

In India droeg Kaag een bijzondere circulaire jurk van de Nederlandse ontwerper Ronald van der Kemp, gemaakt van textielafval (zie foto omslag en op p.24). Hiermee vroeg ze nadrukkelijk aandacht voor de noodzaak en mogelijkheden om duurzaam te produceren in de textielsector. “Een netwerk van Nederlandse ondernemers heeft kwalitatief hoogwaardige garens van textielafval weten te maken. Het biedt aantrekkelijke mogelijkheden voor innovatieve samenwerking tussen Nederlandse en Indiase bedrijven. Circulair ondernemen moet serieus genomen worden. Dat is een ideaal. Geen droom, maar de realiteit.”

Gendergelijkheid

In de nieuwe nota is gendergelijkheid een opvallend en leidend thema. Kaag: “Het is een rode draad - en letterlijk een rode pagina - in onze nota. Ik denk dat niemand in Nederland tegen gelijke rechten van vrouwen en meisjes is. Maar er wordt onvoldoende werk van gemaakt. Dan heb ik het over onderwijs, gelijke kansen op de arbeidsmarkt, politieke participatie, vrouwen als ondernemers – we moeten echt een slag vooruit maken. We nemen in Nederland te makkelijk aan dat we progressief zijn en dat vrouwen in andere landen per definitie worden achtergesteld. Maar we zijn soms niet goed geïnformeerd over hoe het werkelijk is georganiseerd voor vrouwen en meisjes in andere landen. En we komen zelf soms juist te makkelijk weg met wat best een conservatieve inslag is. Er is in Nederland bijvoorbeeld nog steeds een oordeel over vrouwen die fulltime werken. En het is frappant dat de vrouwenparticipatie hier zo laag is, in vergelijking met andere OESO-landen. Daardoor duurt het doorstoten naar de top ook zo veel langer en zijn er minder rolmodellen. Alexander

Pechtold schreef onlangs een geestige maar vooral scherpe tweet naar aanleiding van de benoeming van elf vrouwelijke ministers in Spanje: *Gek dat zoveel partijen tegenvoerdig voor kwaliteit gaan en geen oog meer hebben voor de positie van mannen.*”

Sigrid Kaag is zo’n rolmodel. Haar hele loopbaan werkt ze fulltime, terwijl ze samen met haar Palestijnse man – gepensioneerd tandarts en oud-ambassadeur – hun vier kinderen opvoedde. Sinds 1994 werkt ze onder andere voor de Verenigde Naties, in diverse functies en in diverse landen. Ze is met vallen en opstaan, en vaak op intuïtie, op de posities gekomen die ze heeft bekleed. “Ik geloof niet dat carrières lineair zijn. Ik heb altijd grote interesse gehad in Nederland en in de internationale politiek. En in relevante dingen doen vóór anderen mét anderen. Intuïtief zoek ik kansen of verandering. Ik geloof in openstaan voor het onbekende, het onverwachte. Ik sta soms nog steeds versteld van hoe het leven kan lopen.”

25 jaar in het buitenland

Van oktober 2013 tot september 2014 gaf Sigrid Kaag leiding aan de ontwapeningsmissie in Syrië met als doel de vernietiging van het chemisch wapenarsenaal. President Obama schreef haar later persoonlijk een dankbrief voor deze monsterklus. “Het was een

onzekere missie. Er was alleen een officiële verklaring, een vastgesteld doel en een einddatum. Niemand verwachtte echt succes. Alles werd op de schouders van de missie gelegd, terwijl het in feite het grootst mogelijke geopolitiek spel was. De kunst was om in die geopolitiek de missie zuiver te houden. Echt onafhankelijk te opereren. Dat was geen sinecure.” Was het Nederlander-zijn een voordeel tijdens de diplomatieke onderhandelingen en contacten? “Zaken durven te benoemen, ja. Dat wordt vaak afgeschreven als Nederlandse bothed, het wordt in elk geval niet universeel ervaren als een sterk punt. Maar het kan, als je het op de juiste manier toepast, ook ontwapenend zijn. We worden namelijk wel als transparant en betrouwbaar ervaren. Nederlanders kijken – gelukkig nog steeds – over de grens. Ik merkte dat ook weer tijdens de handelsmissie naar India. De Nederlandse ondernemer is nieuwsgierig en geïnteresseerd, die trekt erop uit. Dat is heel fijn om te zien.”

“Hechten aan je eigen waarden en identiteit hoeft niet ten koste te gaan van anderen”

Als topdiplomaat voor de Verenigde Naties heeft Sigrid Kaag 25 jaar in het buitenland gewoond. Onder andere in Genève, Amman (Jordanië), New York en Beiroet (Libanon). Hoe is het om weer terug in Nederland te zijn? “Een van de redenen om terug te keren naar Nederland, is dat ik me zorgen maak om een aantal kernwaarden waar we hier altijd bekend om zijn geweest: tolerantie, harmonie in de samenleving, respect. Ruimte creëren voor de ander.

Sigrid Kaag Rijswijk, 1961

Opleidingen

Midden-Oostenstudies en Internationale Betrekkingen in o.a. Cairo, Oxford, Exeter en aan Instituut Clingendael

Loopbaan

1988 – 1990
Werkzaam bij Shell International in London
1990 – 1993
Werkzaam bij Ministerie van Buitenlandse Zaken, afdeling politieke VN-zaken
1994 – 1997
Programmamanager, hoofd donorrelaties UNRWA (United Nations Relief and Works Agency) In Jeruzalem
1998 – 2004
Werkzaam bij Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) in Genève

2004 – 2005

Senior adviseur Verenigde Naties in Khartoum en Nairobi

2005 – 2010

Diverse functies UNICEF (o.a. kabinetschef in New York, regionaal directeur Midden-Oosten/Noord-Afrika in Amman)

2010 – 2013

Assistent secretaris-generaal UNDP (United Nations Development Programme) in New York

2013 – 2014

Onder-secretaris generaal VN (leiding missie voor de vernietiging van chemische wapens in Syrië)

2015 – 2017

Onder-secretaris generaal VN in Libanon

2017 – heden

Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, kabinet-Rutte III

Ik vind de polarisering in het debat hierover heel zorgwekkend; de manier waarop met identiteitspolitiek gespeeld wordt. Ik heb in veel landen gewerkt waar identiteit werd geïnstrumentaliseerd. Dat leidt niet alleen tot afbreuk van sociale cohesie maar benadrukt ook verschillen tussen mensen die tamelijk kunstmatig zijn. Dat zijn gevaarlijke politieke keuzes. Hechten aan je eigen waarden, je eigen identiteit en je nationale trots hoeft niet ten koste te gaan van anderen. We moeten het juist over het grotere verhaal hebben; dat we sámen moeten leven, mét die culturele verschillen en andere geloofsovertuigingen. Soms hoor ik mensen zeggen dat dat de ideeën zijn van een politicus uit de jaren negentig. Daar schrik van: mensenrechten, tolerantie en respect zijn van alle tijden. Daar strijden we juist voor!”

Je oog op de bal houden

Juist D66 heeft zich altijd tegen die polarisering verzet en biedt ook een goed alternatief, vindt Kaag. “De afgelopen twaalf jaar zijn cruciaal gebleken. Onze partij is van drie zetels in 2006 teruggekomen tot de negentien van nu. D66 heeft een sleutelrol te vervullen. Ik hoop dat onze stemmers zien dat dit processen van de lange adem zijn. Als je meeregeert moet je ook de lucht en de ruimte krijgen om te laten zien dat de D66-lijn ook echt wordt meegenomen. Zonder te krampachtig te worden in het vasthouden aan instrumenten die sommigen liever meteen hadden ingezet. Politiek is ook een kwestie van compromissen en van balans. Je moet omgaan met wat je wordt gegeven en daar je eigen richting aan geven.” Maar je moet wel altijd je oog op de bal houden en je doelen niet uit het oog verliezen, benadrukt Kaag. Neem bijvoorbeeld het handelsconflict met de Verenigde Staten. “Binnen de Europese Unie werken we nu gezamenlijk aan een reactie op, en hopelijk een uitweg uit, de eenzijdige staalheffingen van de VS. We willen geen handelsconflict, maar we willen ons wél sterk maken voor een Europa dat relevant is en dat maatregelen neemt als dat nodig is. Er valt van alles op de Europese Unie aan te merken, evenals op de Wereldhandelsorganisatie trouwens. Maar het hele systeem maar afbreken of opblazen omdat sommige dingen niet bevallen – dat is een heilloze weg. Voor ons allemaal.” ■

↓ **Johnny de Mol en Sigrid Kaag** tijdens het werkbezoek aan The Movement Hotel in de voormalige Bijlmerbajes

Man van lange adem

Gerben-Jan Gerbrandy, sinds 2009 Europarlementariër voor D66, werd dit voorjaar verkozen tot Groenste Politicus 2017. Democraat vroeg hem naar zijn successen, zijn zorgen en zijn ambities. “Het biodiversiteitsprobleem is vreselijk breed; alle seinen staan op rood.”

Dieselgate, ook wel bekend als het emissieschandaal, betreft de manipulatie van het verbrandingsgedrag van dieselmotoren dat in 2015 breed in het nieuws kwam. Door sjoemelsoftware stoten auto's op straat veel meer schadelijke stoffen dan tijdens de laboratoriumtests (en dus ook veel meer dan wettelijk is toegestaan).

Gefeliciteerd! Wat waren je grootste successen het afgelopen jaar? “2017 stond vooral in het teken van het onderzoek naar *Dieselgate* (zie inzet, red.). Als rapporteur van de enquêtecommissie namens het Europees Parlement heb ik bijgedragen aan strenger toezicht op de Europese autosector. Een nieuwe Europese wet, die dit jaar is aangenomen, maakt het makkelijker om sjoemelsoftware op te speuren en aan te pakken. Ook komen er voor het eerst onafhankelijke Europese controles en boetes. Allemaal belangrijke aanbevelingen die direct zijn overgenomen uit ons onderzoeksrapport. Verder zat ik aan de onderhandelingstafel voor de belangrijkste Europese groene wetgeving van dit moment: de Europese Klimaatwet. Deze wet bepaalt hoe Europa het klimaatakkoord van Parijs gaat uitvoeren. Dat gaat over de uitstoot van broeikasgassen die buiten het Europese CO₂-emissiehandelssysteem vallen, zoals transport, afval, landbouw en gebouwen. Deze sectoren zijn verantwoordelijk voor maar liefst 60 procent van de broeikasgassenuitstoot in Europa. Het waren moeilijke onderhandelingen met de Raad, maar als rapporteur namens het parlement heb ik onder andere gezorgd voor een extra CO₂-uitstootvermindering die gelijk staat aan de uitstoot van zo'n vier miljoen auto's – bovenop het aanvankelijke voorstel van de Europese Commissie. Een flinke aanscherping dus.”

Kun je iets meer vertellen over de Klimaatwet? “Een onderdeel ervan is dat Europese doelstellingen worden vertaald naar de lidstaten. Het is dus aan de landen zelf om te bepalen uit welke sector ze die doelstellingen willen gaan halen. Het is boeiend om te zien dat er nu een soort concurrentie ontstaat tussen ministeries in de landen. De Duitse landbouwminister klaagt bijvoorbeeld dat zijn doelstelling veel groter wordt omdat de auto-industrie in Duitsland nog steeds de hand boven het hoofd gehouden wordt. En dat terwijl juist de autosector door het nemen van relatief eenvoudige maatregelen veel meer CO₂ kan besparen!”

Wat heb je nog meer gedaan en bereikt de afgelopen jaren? Je was in 2016 ten slotte ook al genomineerd voor deze titel. “Ik heb onderhandeld over de hervorming van het Europese emissiehandelssysteem, waardoor de Europese industrie- en milieucommissies – mede op mijn aandringen – hebben ingestemd met hogere energiedoelen. Daarnaast is er een speciale onderzoekscommissie naar pesticiden in het leven geroepen

met als doel om het gebruik te verminderen. Ook heb ik jarenlang druk uitgeoefend op de Europese Commissie om de plastic afvalberg aan te pakken. Mede daardoor is er nu eindelijk een Europees voorstel om wegwerpplastic fors te verminderen. Waar ik heel trots op ben is het Europees actieplan tegen stroperij. Hiervan durf ik wel te zeggen dat als ik dat niet geïnitieerd had, het er niet gekomen zou zijn. Dit actieplan richt zich vooral op Afrika, Zuidoost-Azië en Zuid-Amerika – eufemistisch ook wel de ‘donorlanden’ genoemd, omdat daar heel veel van de gestroopte dieren vandaan komen. Europa is zowel een bestemming als een doorvoerroute. Vanaf hier gaan de olifantenslagtanden en de hoorns van de gestroopte neushoorns door naar landen als China, Vietnam en Laos. Het is een internationale miljarden business, een heel grote criminele sector. Ik heb dat actieplan opgesteld en de Europese Commissie ervan overtuigd dat er écht iets moest gebeuren. Het is vorig jaar geïmplementeerd en wordt dit jaar voor het eerst geëvalueerd. Een mijlpaal.”

“Waar ik heel trots op ben, is het Europees actieplan tegen stroperij. Als ik dat niet geïnitieerd had, was het er niet gekomen”

Het werk is natuurlijk nooit klaar. Wat wil je graag nog bereiken? “Er is nog ontzettend veel te doen. Zo is er in het proces van het Parijsakkoord afgesproken dat de IPCC – een organisatie van de Verenigde Naties om de risico's van klimaatverandering te evalueren – dit najaar met een berekening komt. We weten nú al dat daaruit zal blijken dat landen onvoldoende doen om de Parijsafspraken te halen. Het voornaamste doel van het akkoord is om wereldwijd onder de twee graden temperatuurstijging te blijven – en als het even kan onder de 1,5 graad. De 1,5 graad gaan we met de huidige uitstoot over een paar maanden al passeren. Twee graden zal bij de huidige CO₂ uitstoot nog wat langer duren, misschien tien jaar. Dus we moeten keihard aan de slag. Zeker met Trump in het Witte Huis, die klimaatproblemen afdoet als spookjes en fabeltjes.”

Is Trump in dat kader een absolute ramp of juist een blessing in disguise? “Vooral dat eerste. Ik denk dat zijn voorganger Obama het indertijd treffend zei: *Wij zijn de eerste generatie die geconfronteerd zal worden met de gevolgen van de klimaatverandering en zijn de laatste generatie die er nog wat aan kan doen.* Trump heeft – door zich terug te trekken uit het Parijsakkoord – die noodzaak nog eens dik onderstreept. Iedereen is daardoor goed wakker geschud. Het is natuurlijk fantastisch wat we allemaal hebben afgesproken met elkaar, maar er zal nog een behoorlijke schep bovenop moet worden gedaan – ook door Europa. Gelukkig delen steeds meer mensen die mening. Het aanpakken van klimaatverandering en

Groenste Politicus

De verkiezing van de Groenste Politicus van het jaar wordt georganiseerd door Natuurmonumenten. Uit de nominaties koos de jury dit voorjaar twee winnaars: D66-Europarlementariër Gerben-Jan Gerbrandy en CU-Tweede Kamerlid Carla Dik-Faber.

Uit het juryrapport:

“Europarlementariër Gerben-Jan Gerbrandy van D66 is een man van de lange adem. Gerbrandy spant zich al jarenlang in voor het versterken van natuur en biodiversiteit in Europa. En als hij bijt, laat hij niet meer los. Gerbrandy spant zich in voor verduurzaming en vergroening van het Europese Landbouwbeleid, en pleitte onder andere voor een verbod op het landbouwgif glyfosaat.”

“Duurzaamheid is me met de paplepel ingegoten. Ik kan woest worden als ik zie hoe de natuur zomaar vernietigd wordt”

de bescherming van het milieu zijn voor Nederlanders de belangrijkste thema's in aanloop naar de Europese verkiezingen van volgend jaar. Dat bleek onlangs uit onderzoek van de Eurobarometer 2018. Die zorgen zijn in Nederland hoger dan in de rest van Europa. Voor mij is dat een extra motivatie om mij nog harder in te zetten voor een schonere toekomst, juist vanuit de positie als Europarlementariër.”

Wat kunnen wij het komende jaar van jou verwachten?

“Waar ik nog veel aan wil doen, is natuurverbetering en dan in het bijzonder biodiversiteit. Dat is een beetje een vergeten crisis, omdat alle aandacht naar klimaatverandering gaat. Er is nu een discussie gaande over het verlies aan insecten. Maar dat is nog maar het topje van de ijsberg; het probleem rond de biodiversiteit is echt vreselijk breed. De Europese doelstelling voor 2020 gaan we niet halen, alle seinen staan op rood, dus daar wil ik het komend jaar heel erg hard aan trekken. Met name in de landbouwsector gaat nu het een en ander niet goed. En maar liefst de helft van het grondgebied van Europa wordt beheerd door boeren. Dus als je wat aan natuurverbetering en biodiversiteit wilt doen – de achteruitgang wilt stopzetten – zit dáár een van de sleutels.”

Hoe is het om Europarlementariër te zijn?

“Ik werk samen met een enthousiast team binnen een ambitieuze Europese liberale fractie. Dat is professioneel gezien ontzettend inspirerend en ontzettend leuk. Sociaal gezien kan het af en toe best zwaar zijn. Je bent vijf dagen per week continu van huis. Dat is soms lastig als je een gezin hebt. En dan houd ik me nog in wat betreft extra activiteiten, want los van de dagen in Brussel en Straatsburg zou ik nog veel meer op pad kunnen zijn. Ik doe dat niet: je moet zekere grenzen durven stellen.”

Je woont met je gezin in Den Haag. Nooit overwogen om naar Brussel te verhuizen?

“Zeker wel. Toch hebben we er voor gekozen om hier te blijven voor onze kinderen. We wonen vlakbij een Natura 2000-gebied waar ik zo kan gaan wandelen (*Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden, red.*)

In Brussel ben je al snel op de auto aangewezen met alle verkeersellende van dien. Wat voor mij ook meespeelt, is dat ik veel in Nederland moet zijn. Je kunt me zo'n beetje elke vrijdag in Den Haag vinden voor afspraken op het Landelijk Bureau of in de Tweede Kamer, om met collega's bij te praten.”

Waar haal jij jouw inspiratie vandaan? “Uit mijn portefeuille. Die is in alle opzichten bijzonder relevant, want de onderwerpen gaan feitelijk over ons voortbestaan. Mijn portefeuille is bovendien ook een echte Europese competentie: milieu, klimaat en natuur zijn land-overstijgende onderwerpen. Nog beter zou het zijn als we het mondiaal aanpakken. Maar met een onvoorspelbare Trump is het aan Europa om de kar te trekken. Dat kan alleen als we samenwerken en ambitieuze afspraken maken. Daar strijd ik voor vanuit het Europees Parlement. Nadelen? Eigenlijk kan ik – behalve dat het dus soms pittig kan zijn voor je sociale leven – niets verzinnen. Het werk sluit perfect aan op mijn maatschappelijke betrokkenheid. Duurzaamheid is me door mijn ouders, die beiden bioloog waren, met de paplepel ingegoten. Ik kan heel erg genieten van de natuur, maar kan tegelijkertijd ook woest worden als ik zie hoe dat zomaar vernietigd wordt. Die combinatie is de motor achter mijn werk.” ■

Tijdpad Europese verkiezingen 2019

Op 23 mei 2019 vinden de verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement (EP) plaats. De kandidaatstellingsperiode voor de lijsttrekker sluit op dinsdag 31 juli 2018. Van 30 augustus t/m 9 september kunnen alle D66-leden middels e-voting hun stem uitbrengen voor de lijsttrekkersverkiezing. U ontvangt een e-mail ter uitnodiging voor deze stemming. Van 1 oktober t/m 1 november kunnen leden zich aanmelden voor de kandidaatstelling voor de overige leden van het EP. De verkiezingsprocedure staat onder leiding van de Landelijke Verkiezingscommissie (LVC) van D66. Meer informatie over de profielen, de kandidaatstelling, het tijdpad voor de verkiezingen en contact met de LVC: d66.nl/partij/verkiezingen

Ondertussen in... Londen

Mark Bartelds (28), penningmeester van de Britse D66-afdeling, woont en werkt sinds 2014 in Londen. Hij doet graag een poging de politieke chaos sinds de Brexit-stemming voor u te duiden.

Op 3 mei mochten de Engelsen weer naar de stembus voor lokale verkiezingen. Hoewel Labour en de Conservatives daarbij de grootste partijen zijn gebleven, waren de Liberal Democrats de echte winnaars van deze verkiezingen. Met hun slogan *Exit from Brexit* wisten de LibDems in verscheidene *councils* een meerderheid te bemachtigen. Dat is wellicht mede te danken aan het feit dat drie miljoen EU-ingezetenen, waarvan er circa één miljoen in Londen wonen, óók hun stem mochten uitbrengen – al was dit misschien wel de laatste keer.

Hoe zit het ook alweer? Op 23 juni 2016 stemde een krappe Britse meerderheid van 51,9 procent tijdens een raadgevend referendum voor uittreding uit de Europese Unie. Op 29 maart 2017 diende Groot-Brittannië Artikel 50 in, waarmee de scheiding formeel in gang werd gezet. Inmiddels zijn we ruim een jaar vol stroeve onderhandelingen verder, terwijl de wettelijk vastgestelde deadline van 29 maart 2019 aanstaande is.

Na het referendum ontstond er een politieke chaos van ongekende grootte. Premier David Cameron diende zijn ontslag in, en ook de andere voorstanders van de Brexit wilden hun verantwoordelijkheden niet nemen. Zelfs UKIP-partijleider Nigel Farage, één van de luidruchtigste pro-Brexit campagnevoerders, hield het snel voor gezien nadat de schokkende uitslag eenmaal goed was doorgedrongen. Ook de grote Brexit-voorstanders van de Conservatives, waaronder Boris Johnson, toenmalig burgemeester van Londen, gaven niet thuis of werden niet langer gesteund door hun eigen fractie.

Anti-Brexitteer Theresa May zag haar kans wel schoon en stelde zich kandidaat om haar partijgenoot Cameron op te volgen. Veel concurrentie was er niet, en zodoende heeft Groot-Brittannië momenteel een premier die tot de tegenstanders behoorde van Brexit, niet democratisch verkozen is en die die Brexit nu wel moet doorvoeren.

Politieke onrust is dan ook eerder regel dan uitzondering. Bijvoorbeeld toen May eerdergenoemde Johnson tot Minister van Buitenlandse Zaken benoemde. Of toen ze vorig jaar vervroegde verkiezingen uitriep, waardoor de Conservatives hun parlementaire meerderheid verloren en genooddaakt werden om een ingewikkelde coalitie te vormen met de Noord-Ierse Unionisten.

In een land waar de voetbaluitslagen de basis zijn voor menig discussie, werd in de periode na het referendum de politieke situatie ineens het gesprek van de dag. Frustraties liepen daarbij hoog op. Ondanks dat het momenteel onzeker is wat de consequenties van Brexit zijn voor mij als European in het Verenigd Koninkrijk, word ik in het dagelijkse leven al geconfronteerd met de gevolgen. Meerdere internationale vrienden zijn inmiddels verhuisd, omdat ze zich niet meer welkom voelden. Vreemd genoeg worden zelfs door collega's lichtelijk sarcastische grappen gemaakt als: *Ga terug naar je eigen land.*

Het land bevindt zich nu in een tijd van bezinning en transitie, maar de frustratie is duidelijk voelbaar. De Conservatieve Brexit-minister David Davis moet laveren door een politiek mijnenveld waar onrust, onzekerheden en significante schade aan de Britse 'soft power' op de loer liggen. Kiezers zijn en voelen zich slecht of beperkt voorgelicht en menigeen realiseert zich dat de potentiële gevolgen van zowel het referendum als de Brexit zijn onderschat. Experts proberen momenteel de schade te beperken en wij als niet-Britten, wij hopen ondertussen maar *for the best...* ■

D66 in het buitenland

Gaat u verhuizen naar (of woont u al in) het Verenigd Koninkrijk? Sluit u aan bij de lokale D66-afdeling in Londen! Meer informatie: buitenland.d66.nl

D66-websites door de jaren heen

1998

2001

2002

2006

2009

Bron Website 1998: Koninklijke Bibliotheek.
Overige websites: Archipol/DNPP

Met de snelheid van het licht

D66 is van meet af aan een partij die optimistisch naar de toekomst kijkt. Dit blijkt maar weer uit een toevallige en unieke vondst van de Koninklijke Bibliotheek (KB): twee D66-websites uit de jaren negentig. Het enthousiasme over de nieuwe mogelijkheden van het internet straalt van de webpagina's af.

Het wereldwijde web is een relatief nieuw verschijnsel; de eerste websites ontstonden in 1991. In vergelijking met het begin van de boekdrukkunst in Europa, ruim vijfhonderd jaar geleden, is er nauwelijks aanleiding om van historisch erfgoed te spreken. Toch is er vanuit cultuurhistorisch perspectief alle reden om nu al zorgvuldig om te gaan met dit webmateriaal uit de jaren negentig. Dat zeggen Kees Teszelszky (conservator digitale collecties) en Peter de Bode (collectiespecialist webarchivering) van de Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag. Zij houden zich bezig met het selecteren en archiveren van websites voor het KB-webarchief, dat een selectie bevat van Nederlandse websites die sinds 2007 zijn verzameld door de KB. Door toeval stuitten zij onlangs op webpagina's van D66 uit medio/eind jaren negentig. Een unieke vondst, zeggen Teszelszky en De Bode, aangezien de eerste archivering van websites van politieke partijen pas in 2001 begon (zie kader 'Archipol' op p.34).

Laatst aangepast op: 23-02-1998

Ze vonden de webpagina's toen ze euronet.nl afstruinden. Teszelszky: "Het is soms net als Indiana Jones in de *Temple of Doom*: je weet niet precies wat je zoekt, wat je vindt en waar het vandaan komt. We zagen eerst pagina's van de landelijke website van D66, en later pagina's van D66 Aalsmeer. Uit dezelfde periode. De landelijke pagina's waren doorgelinkt via de lokale website en stonden op de server van dezelfde persoon. We weten inmiddels wie dat is, maar we moeten hem nog benaderen voor meer informatie." Hoe oud de D66-pagina's precies zijn, is niet te achterhalen. Wel is bekend wanneer ze voor het laatst zijn aangepast: op 23 februari 1998, om 15:02. Dat betekent dat de website van vóór die periode stamt. Het is de oudste versie van een website van een landelijke politieke partij die online te vinden is. Teszelszky: "Archipol begon in 2000. Websites van politieke partijen vóór 2001 zijn dus niet gearchiveerd. Hosting was indertijd duur, dus veel materiaal is weggegooid. Daardoor is een gat van drie jaar ontstaan." Het is dus een geluk dat deze bewaard is gebleven, zegt hij, "al werken de meeste links niet meer en zijn de interactieve onderdelen verloren gegaan."

Mailen met de minister

De websites laten zien hoe enthousiast men in de jaren negentig was over de nieuwe technologische mogelijkheden. Op de landelijke webpagina's van D66 kunnen bezoekers chatten met Kamerleden en het D66-congres live volgen. Mensen worden aangespoord om per e-mail contact op te nemen met minister en beoogd lijsttrekker Els Borst, al wordt ook om begrip gevraagd dat zij niet altijd evenveel tijd heeft om haar e-mail te beantwoorden. Ook de website van D66 Aalsmeer – waarop het complete lokale verkiezingsprogramma van 1998-2002 te lezen is – blaakt van het enthousiasme over de nieuwe mogelijkheden van het internet. Zo lezen we op de welkomspagina: *Welkom op de homepage van D66 Aalsmeer. Al sinds de oprichting stelt D66 alles in het werk om de afstand tussen de burgers en het bestuur te verkleinen. [...] Wij hopen dat iedereen veel gebruik gaat maken van de fantastische mogelijkheden die de nieuwe media bieden om informatie te krijgen over het bestuur van het land, de provincie en de gemeente. Maar, veel belangrijker nog, u kunt heel gemakkelijk – en met de snelheid van het licht! – ongehinderd door afstand en tijd, uw stem laten horen.*

De vondst geeft dus een uniek tijdsbeeld van zowel de partij als van het internet van medio/eind jaren negentig. Webarcheologen spreken van een webwiegendruk: een website van het allereerste begin, toen het digitale domein nog nauwelijks ontgonnen was. Teszelszky: "Die websites vertonen nog veel overeenkomsten met papieren drukwerk, maar zijn tegelijkertijd vernieuwend, bijvoorbeeld door het gebruik van interactiviteit, kleuren en gifjes (*bewegende plaatjes, red.*)"

Webarcheologisch onderzoek

Kees Teszelszky en Peter de Bode doen voornamelijk webarcheologisch onderzoek naar het materiaal uit de beginperiode. Zo proberen ze het Nederlandse web in kaart te brengen. Dat is niet altijd eenvoudig, omdat je daarvoor gericht moeten zoeken. Teszelszky: "In de vroege jaren negentig waren er nog geen zoekmachines. De maker van een website hield daarmee dus ook geen rekening. Dat is bijvoorbeeld te merken doordat de maker

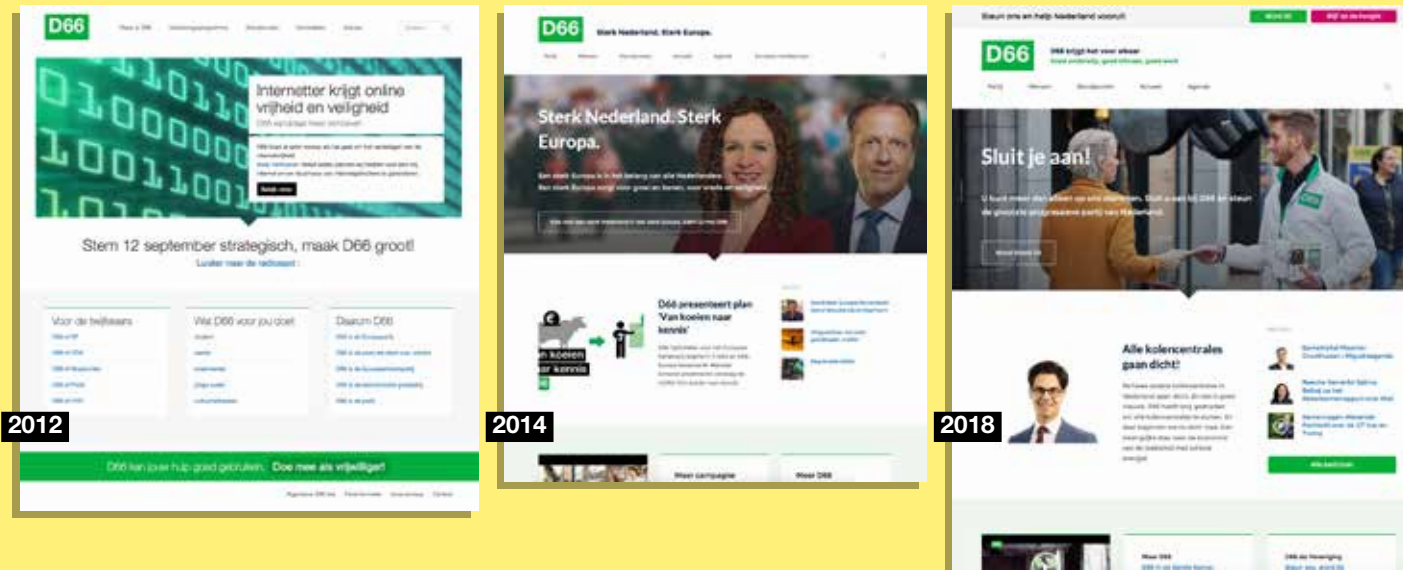
soms wel de homepage van een website verwijderde, maar niet de achterliggende pagina's." De Bode: "We houden ons ook bezig met webadressen die dreigen te verdwijnen, zodat we die nog op tijd kunnen archiveren. Daarvoor kijken we bijvoorbeeld naar het nieuws. Denk aan het faillissement van warenhuis V&D of de recente overname van Bart Smit door Intertoys." Zij gaan anders te werk dan bijvoorbeeld de *Wayback Machine* van het *Internet Archive*. De Bode: "Het *Internet Archive* archiveert geen websites, maar webpagina's. Op basis daarvan stelt het vervolgens zelf websites samen, die dus kunnen bestaan uit webpagina's van verschillende momenten. Wij zorgen er juist zo veel mogelijk voor dat een gearchiveerde website ook daadwerkelijk als zodanig heeft bestaan op een bepaald moment."

“Als de eigenaar de website van de server verwijdert, dan is die voor altijd verdwenen”

– Kees Teszelszky

Zeldzamer dan middeleeuwse boeken

Ze lopen in hun werk voortdurend tegen uitdagingen en problemen aan. Zo zijn interactieve onderdelen van websites niet te archiveren. Bovendien worden veel webpagina's afgeschermd door inlogschermen en betaalmuren. De Bode: "We kunnen niet zomaar elke website archiveren. Eerst moeten we bijvoorbeeld de eigenaar benaderen met ons voornemen. Bij oude websites is die echter vaak niet meer te achterhalen." Soms benadert hij providers uit de jaren negentig of zij nog iets in de kelder hebben liggen. Ook die hebben echter niet altijd zeggenschap over dat materiaal. Teszelszky en De Bode pleiten daarom voor eenvoudigere regels voor een wettelijk depot van websites. De Auteurswet zou het mogelijk moeten maken om websites in elk geval te kunnen archiveren en – hopelijk – ook online beschikbaar te houden voor onderzoek.

2012

2014

2018

Een ander probleem is de vergankelijkheid van het materiaal. Teszelszky: “Websites zijn soms zeldzamer dan middeleeuwse boeken. Als de eigenaar de website van de server verwijdert, dan is die voor altijd verdwenen. Daarnaast staan websites soms opgeslagen op kwetsbaar materiaal. Zo zijn cd-roms niet altijd meer leesbaar. In een enkel geval moeten we zelfs forensisch te werk gaan om bronnen te restaureren.” ■

Nieuwsgierig naar de historische webpagina's van D66 en D66 Aalsmeer? Kijk op: www.euronet.nl/users/ptl/d66

Tips of vragen?

Mail naar: webarchivering@kb.nl

Pionierswerk: Archipol

De primeur van de twee historische D66-websites uit de jaren negentig mag dan voor de KB zijn; het pionierswerk op het gebied van webarchivering werd verricht door het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), onderdeel van de Rijksuniversiteit Groningen. Historicus Gerrit Voerman geeft sinds 1989 leiding aan het DNPP en zag al snel het belang van webarchivering voor zijn instituut. “De websites veranderden – in de begintijd al – snel van vorm. Ik begon daarom met het regelmatig uitprinten van webpagina's. Dat was lastig, want vaak kwamen de plaatjes of kolommen niet mee op zo'n print. Die schreef of tekende ik er dan bij. Tot ik dacht: wat ben ik in hemelsnaam aan het doen?!”

Eerste D66-website al in 1995

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 1998 doet Voerman uitgebreid webonderzoek, waarvan hij verslag doet in het artikel

De websites van de Nederlandse politieke partijen 1994-1998 (na te lezen via dnpp.ub.rug.nl). Daaruit blijkt dat GroenLinks de eerste was in 1994, gevolgd door PvdA en D66 in 1995. Pas in 1997 gingen de eerste websites van VVD en SP online – SGP vond het nieuwe medium aanvaardbaar te omstrepen. De eerste websites werden gebouwd door enthousiaste leden, vertelt Voerman, maar al snel nemen partijprofessionals het over. Zo ook bij D66: in 1997 gaat het 'Nieuwe Media Team' van start met allerlei vernieuwende tools. “Zo kon je een vraag aan een prominente D66'er naar een op het congres rondlopende ‘razende reporter’ mailen. Die ging dan op zoek naar die politicus. De reacties werden op video opgenomen en later op de site gezet.”

Vanaf 2000: Archipol

Na zijn onderzoek dient Voerman een subsidieverzoek in bij de universiteitsbibliotheek om een professioneel

webarchief van politieke partijen aan te kunnen leggen. En van verwante sites, zoals die van lijsttrekkers en andere politici. Zijn subsidieverzoek wordt toegekend en in 2000 ziet Archipol het licht. “Hierop worden de websites maandelijks gedownload, zodat je een actueel overzicht houdt. Bij bijzondere situaties, zoals verkiezingen, doen we dat vaker.” De problemen waar het KB tegenaan loopt, herkent Voerman. “Maar het belangrijkste archiveringsprobleem voor ons, is de verplaatsing van online communicatie van websites naar sociale media. Twitteraccounts kunnen we opslaan, maar Facebook en Instagram bijvoorbeeld niet. Dat betekent dat een groot deel van deze digitale informatie – nu én in de toekomst – wellicht verloren gaat.”

Meer informatie: archipol.nl

D66 in het DNPP

Het DNPP verzamelt en catalogiseert publicaties van en over Nederlandse politieke partijen. Daarnaast beheert het instituut een aantal bijzondere collecties (zoals verkiezingsaffiches) en landelijke partijarchieven, waaronder van D66. Er wordt momenteel gewerkt aan digitale ontsluiting van het D66-archief. Oproep: Heeft u oude verkiezingsaffiches, partijparafernalia of bijzondere foto's die u ter beschikking wilt stellen? Neem contact op met het DNPP via: dnpp@rug.nl

Meer informatie: dnpp.ub.rug.nl

In 2015 kregen 31.500 asielmigranten een verblijfstatus in Nederland. Hun integratie is een kwestie van algemeen belang. Investeer zó in integratie dat de hele samenleving er baat bij heeft. Maak programma's voor taal, werk en opleiding daarom lokaal toegankelijk voor iedereen, betoog Marthe Hesselmans.

Te veel nieuwkomers maken nu een valse start. Te veel nieuwkomers belanden in een uitkering en raken hier niet thuis. De verwachtingen zijn hoog, maar de kansen zijn laag. Het is tijd voor een denkomslag. Integratie is niet alleen de eigen verantwoordelijkheid van de nieuwkomer, maar ook die van de samenleving.

Waarom? Ten eerste omdat integratie iedereen aan gaat. Zodra is besloten dat een nieuwkomer hier – al dan niet tijdelijk – mag verblijven, is hij of zij een inwoner van Nederland. Het is in ieders belang dat alle inwoners mee draaien met de maatschappij, met werk of opleiding en met kennis van de taal en de samenleving. Integratie raakt, ten tweede, aan brede sociale thema's. Werk, opleiding, taal: daar worstelen niet alleen nieuwkomers mee. Uit onderzoek blijkt dat zo'n 2,5 miljoen Nederlanders moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen. Niet iedereen is even zelfredzaam, zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid vorig jaar constateerde in haar rapport *Weten is nog geen doen*. Ten derde heeft integratie weinig kans van slagen als het alleen vanuit de nieuwkomer moet komen. De afgelopen jaren was dit het speerpunt van beleid: nieuwkomers moesten zelf hun inburgering regelen, zelf een taalcursus vinden en daar zelf geld voor lenen. De realiteit is dat slechts een derde van asielmigranten het inburgeringsexamen haalt binnen de periode die daarvoor staat, blijkt uit cijfers van de Algemene Rekenkamer.

Lokale startpunten

Wat te doen? In de nieuwe publicatie *Van nieuwkomer naar Nederlander. Een sociaal-liberale visie op migratie, asiel en integratie* doet de Mr. Hans van Mierlo Stichting voorstellen voor een kansrijk integratiebeleid. Sociaal-liberalisme staat voor vrijheid in verbondenheid. We gaan ervan uit dat iemand die het nu niet redt, geholpen wordt om in de toekomst wél zelfstandig te kunnen zijn. Nieuwkomers lukt het niet altijd om zelfstandig de taal te leren of werk te vinden. Dan moeten er vanuit de samenleving kansen zijn om dat wel te kunnen. Net zoals er vanuit de samenleving kansen én herkansingen moeten zijn voor iedereen die (tijdelijk) niet mee kan komen.

Eén voorstel is daarom de oprichting van lokale 'startpunten', waar alle inwoners van een gemeente, naar behoefte, terecht kunnen voor laagdrempelige programma's. Het voornaamste doel is: zorgen dat mensen die nu niet actief zijn, (weer) mee kunnen doen met de maatschappij. Denk aan cursussen Nederlands voor nieuwkomers of voor laaggeletterden. Statushouders en laagopgeleide jongeren kunnen er stages of werkervaringsplaatsen vinden, terwijl oudere werklozen een workshop digitale vaardigheden volgen.

De startpunten moeten mensen bereiken die nu vastlopen in de bureaucratie van de verzorgingsstaat. Juist voor deze groep is het belangrijk dat het hier geen landelijk

digitaal platform betreft of een pagina op de website van de gemeente. Het moeten toegankelijke loketten zijn op plaatsen in een wijk of dorp waar mensen regelmatig komen, zoals naast het winkelcentrum of een school.

We zien de startpunten als kans om bestaande voorzieningen te versterken. Als er al leerwerktrajecten bestaan in een gemeente, laat dan ook statushouders instromen. Of als er al taalcursussen zijn voor nieuwkomers, zorg dan voor een breed programma met cursussen in geletterdheid voor alle inwoners die taalproblemen hebben. Hoe meer van deze programma's duidelijk zichtbaar zijn voor iedereen, bij een herkenbaar startpunt in de buurt, hoe meer mensen er baat bij kunnen hebben.

Werk, opleiding, taal: daar worstelen niet alleen nieuwkomers mee. Zo'n 2,5 miljoen Nederlanders hebben moeite met lezen, schrijven en/of rekenen

Gelijke kansen op een goede (her/door)start

Menselijk maatwerk is geboden. Het werkt niet om een laaggeletterde Schiedamse in dezelfde taal te zetten als een Syrische statushouder. Wel kunnen ze elkaar ontmoeten tijdens de pauzes of bij gezamenlijke excursies. In die zin beschouwen we de startpunten ook als ontmoetingsplaats en als vrijwilligersportaal. Het moeten plekken zijn waar mensen kunnen brainstormen over initiatieven in de buurt en waar ze samenwerking vinden met lokale bedrijven en organisaties. Uiteindelijk is integratie een kwestie van mensen onderling. De beste manier om een taal te oefenen is op straat, bij de koffieautomaat op kantoor of tijdens een ouderavond. Een kansrijk integratiebeleid bouwt voort op wat mensen nu al op veel plaatsen zelf organiseren, van voorlezen aan asielkinderen tot fietsles in de wijk.

Ten slotte, dient het idee van startpunten als brug tussen algemeen sociaal beleid en integratiebeleid dat specifiek op nieuwkomers is gericht. Het laatste is nodig omdat nieuwkomers bijzondere behoeftes hebben waarvoor algemene voorzieningen ontoereikend zijn. Werkbegeleiding bijvoorbeeld, heeft met deze groep vaak slechts zin als het gekoppeld is aan een cursus Nederlands. Maar alleen specifiek beleid voldoet evenmin. Daarmee ontstaat het risico dat nieuwkomers als groep apart worden gezet of gestigmatiseerd raken. Uitgangspunt is juist dat niemand voorrang krijgt of wordt achtergesteld. Alle inwoners – de Irakese statushouder, de Bulgaarse arbeidsmigrant en de geboren en getogen Oldenzaler – krijgen zo gelijke kansen op een goede start, herstart en doorstart in de maatschappij. ■

Dit najaar organiseert de Van Mierlo Stichting een serie lokale bijeenkomsten over dit thema. Kijk voor meer informatie op vanmierlostichting.d66.nl/vannieuwkomernaarnederlander. Een bijeenkomst in jouw afdeling organiseren? Mail naar vanmierlostichting@d66.nl

Marthe Hesselmans is senior wetenschappelijk medewerker van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Nieuwe publicaties

Over medische ethiek gesproken. Bespiegelingen op leven, levenseinde en zorg

In deze essaybundel draagt de Van Mierlo Stichting bij aan de verdieping van fundamentele én actuele vraagstukken op het gebied van de medische ethiek. Deze onderwerpen worden door auteurs vanuit verschillende visies belicht. Met bijdrages van o.a.: de wetenschappelijke bureaus van de ChristenUnie en SGP, Rathenau Instituut en wetenschappers verbonden aan diverse universiteiten.

Bestellen: € 9,95 (excl. verzendkosten) via: vmswebshop.nl
Downloaden: lees de pdf via: vanmierlostichting.d66.nl

Van nieuwkomer naar Nederlander. Een sociaal-liberale visie op migratie, asiel en integratie

Centraal in deze publicatie van de Van Mierlo Stichting staat de vraag hoe we een toekomstbestendig migratiebeleid kunnen voeren op basis van sociaal-liberale kernwaarden. Hoe zorgen we ervoor dat EU-lidstaten verantwoordelijkheid delen voor asielopvang? Hoe kunnen nieuwkomers menswaardig en op eigen kracht integreren? En hoe kan de samenleving dit faciliteren? (Zie ook het essay hiernaast).

Bestellen: € 8,95 (excl. verzendkosten) via: vmswebshop.nl
Downloaden: lees de pdf via: vanmierlostichting.d66.nl

Van Mierlo Academie Weekend 2018

Sociaal-liberalisme en de wereld

24 & 25 november 2018

Op zoek naar inhoudelijke verdieping en intellectuele uitdaging? Kom naar het Van Mierlo Academie Weekend van de Mr. Hans van Mierlo Stichting op zaterdag 24 en zondag 25 november 2018.

In het prachtige conferentiehôtel Kontakt der Kontinenten in Soesterberg worden de deelnemers meegenomen langs de grondslagen en geschiedenis van het sociaal-liberalisme – en de toepassingen van dit gedachtegoed op actuele, internationale vraagstukken zoals migratie en internationale veiligheid – met inspirerende workshops en lezingen van onder andere Matthew Steinglass (*The Economist*), prof. Dr. Annelien de Dijn (Universiteit Utrecht) en... een *mystery guest*.

Meld je aan vóór 15 september via het webformulier op vanmierlostichting.nl/academie met een CV en een korte motivatie (max. 350 woorden).

Deelnemersbijdrage (incl. overnachting, ontbijt, 2x lunch, diner en goodiebag): € 109,-.

Mr. Hans van Mierlo Stichting

Op het najaarscongres wordt de nieuwe visie van D66 op democratische vernieuwing voorgelegd aan de leden. Input voor deze bestuursresolutie werd onder andere opgehaald tijdens diverse bijeenkomsten in het land. *Democraat* schoof aan in Amsterdam. “De-helft-plus-één is niet overal een goed idee.”

Democratie van Nu

Op een zomerse avond zitten ruim vijftig mensen – leden en niet-leden – in een koele vergaderzaal van Vondel CS, het voormalige Filmmuseum in het Amsterdamse Vondelpark. Henk Beerten, politiek secretaris van het Landelijke Bestuur van D66, opent deze derde *Democratie van Nu*-bijeenkomst. Hij is verheugd dat er zoveel reuring is in de vereniging – en daarbuiten – over dit thema. “Ik hoop dat iedereen die hier iets van vindt zijn of haar ideeën bij ons aandraagt. Zo kunnen wij tot een gedegen en breed gedragen bestuursresolutie komen.” Tonko van Leeuwen, projectcoördinator Democratische vernieuwing, leidt de discussie. “Het draait om de vraag: wat voor democratie willen we zijn? Dat is een normatieve vraag die ik nadrukkelijk bij jullie neerleg vanavond. Dat wil ik graag doen aan de hand van drie stellingen. Ik neem al jullie ideeën en voorstellen vervolgens mee tijdens het schrijfproces.”

De band tussen kiezer en gekozene is kapot

“Wie is het met deze stelling eens?”, vraagt Van Leeuwen. Er gaan 12 handen omhoog. De eerste hand vindt dat er een groot gebrek is aan diversiteit en inclusiviteit binnen de huidige volksvertegenwoordiging. “Mensen herkennen zich gewoon niet meer in bestuurders en politici”. Een raadslid aan de overzijde vindt dat onzin. “Wij hebben academici, maar ook verpleegkundigen en kappers in onze raad. Als je je dan niet vertegenwoordigd voelt, dan weet ik het ook niet meer.” Er is in Nederland eigenlijk sowieso geen band tussen kiezer en gekozene, brengt iemand anders in. “Zoals in Groot-Brittannië of Amerika. Mensen stemmen hier veel meer op een partij dan op een persoon.” In de rij voor hem zegt een jonge vrouw dat ze daar juist blij mee is: “Ik heb echt geen behoefte aan die ronkende moddercampagnes!”

De discussie gaat vervolgens van ‘te weinig democratie binnen de partijen zelf’, naar het politieke partijstelsel, dat als geheel niet democratisch zou zijn. “Nog geen twee procent van de Nederlanders is lid van een politieke partij. Daarvan stemt slechts een fractie tijdens partijcongressen voor voorstellen en resoluties. Dat gaat toch nergens over?” “Maar wat dan?”, vraagt gespreksleider Van Leeuwen, die toch vooral oplossingen zoekt in plaats van problemen. “Regelmatige stemmingen via de app”, stelt iemand voor. “Zorg voor een constante check met je leden en je achterban door hen bijvoorbeeld dagelijks of wekelijks voorstellen voor te leggen. En zorg voor feedback; dan blijven mensen betrokken en gemotiveerd.”

“Als mensen ‘nee’ stemmen, dan betekent dat niet dat ze het niet snappen; het betekent dat ze tégen zijn”

De kiezer heeft altijd gelijk

“Gaat het om het resultaat of om het proces?”, vraagt gespreksleider Van Leeuwen. Deze stelling brengt vuur in de discussie. Een jongeman kiest voor het proces: “Het is niet erg dat je in een coalitie iets niet binnenhaalt, als je maar redelijkerwijs uit kunt leggen waarom niet.” Een lid van het eerste uur reageert onthutst. “Sinds wanneer gaat het niet meer om het resultaat? Daarvoor richt je toch een politieke partij op!” Ze hekelst ook het feit dat

veel politici lijken te denken dat mensen ingewikkelde onderwerpen niet begrijpen. “Als mensen ‘nee’ stemmen bij een referendum, dan betekent dat niet dat ze het niet snappen; het betekent dat ze tégen zijn.” Iemand aan de overzijde stelt: “Maar wat zo jammer aan is, is dat je alleen een ‘ja’ of een ‘nee’ hebt. Geef mensen – net als parlementariërs – het recht op amendement; laat ze zelf met een voorstel komen.” Er wordt instemmend gemompeld, maar iemand vraagt ook: “Hoe ga je die miljoenen voorstellen in hemelsnaam inventariseren en meenemen in de besluitvorming?” Voordat het antwoord gegeven kan worden, wil een jonge vrouw iets zeggen over representativiteit. “Dat is nu op alle lagen hetzelfde geregeld; lokaal, regionaal en landelijk. Maar de-helft-plus-één is niet op alle niveaus een goed idee. Of rechtvaardig, zoals mensen vaak denken. Op lokaal niveau, in de wijken, zou ik dat heel graag anders zien.”

“Sommige mensen stemmen nooit, maar zijn wel actief bij de lokale sportvereniging. Dat is óók democratie”

Te veel democratie bestaat niet

De handen gaan weer omhoog. “Ik hoor partijen altijd maar praten over dat iedereen mee moet doen. Ik wil zou graag elke dag via de app over voorstellen stemmen, maar mijn buurman misschien niet. Dat is toch prima?” Zijn buurman vindt dat ook: “Sommige mensen stemmen nooit, maar zijn wel actief bij de lokale sportvereniging. Daar worden ook besluiten genomen door leden, dat is óók democratie.” Aan de overzijde wil iemand nog even terug naar het partijstelsel, dat niet democratisch zou zijn. “Volksvertegenwoordigers komen allemaal uit dezelfde kleine politieke kweekvijver. Dat is echt doodzonde. Neem bijvoorbeeld Els Borst. Die moest echt door Van Mierlo worden overgehaald om zich verkiesbaar te stellen. En zij werd de beste minister die we ooit gezien hebben. We zouden meer mensen van buiten de politiek in de politiek moeten halen. Kundige mensen, met vakkennis.” Mooi idee, “maar we moeten wel onderscheid blijven maken tussen bestuurders en volksvertegenwoordigers”, vindt een ander. “Ik zou er juist voor zijn als die laatste groep terug gaat naar de basis. Zij moeten, zonder eigen- of partijbelang, gewoon hun achterban vertegenwoordigen.” ■

Meedoen met de thema-afdeling?

De thema-afdeling (TA) Democratie & Rechtsstaat is terug van weggeweest. Met twee nieuwe werkgroepen wil het nieuwe bestuur deze TA weer een nieuw en actief leven inblazen. Interesse? Stuur een mail naar secretaris@d66democratie.nl of kijk op: democratie.d66.nl

Bestuursresolutie op het congres

Iedere D66'er voelt zich betrokken bij onze democratie. Dat was al zo in 1966, toen een groep bezorgde burgers de partij oprichtte, en dat is zo vandaag. Nog altijd willen D66'ers dat mensen invloed hebben op de macht, op de mensen die namens hen het land besturen. Maar de afgelopen vijftig jaar is de samenleving ook veranderd. Mensen weten elkaar razendsnel te vinden als ze een goed idee hebben of als ze vinden dat iets anders moet. Het huidige democratisch bestel houdt daar geen rekening mee. Dat moet anders. Willen we onze democratie versterken, dan is democratische vernieuwing pure noodzaak. Daarom werkt D66 aan een vernieuwde visie op onze democratie. De democratie van nu.

Het project *Democratie van Nu* is een samenwerking van de Mr. Hans van Mierlo Stichting (het wetenschappelijk bureau), het Landelijk Bestuur en de Tweede Kamerfractie van D66.

Deze zomer wordt de bestuursresolutie *Democratie van Nu* voorbereid op basis van alle bijeenkomsten die hebben plaatsgevonden met leden en betrokkenen. Daarna worden er drie ‘terugkoppelingsbijeenkomsten’ georganiseerd vóór de resolutie wordt ingediend voor het najaarscongres op 6 oktober, al waar het aan de leden wordt voorgelegd. De terugkoppelingsbijeenkomsten vinden plaats op 28 augustus (Den Haag), 29 augustus (Eindhoven) en op 1 september (Zwolle).

Meer weten?

Over het project:
vanmierlostichting.d66.nl/democratische-vernieuwing
Over het congres:
d66.nl/congres-108

Ervarings- deskundig

Letty Demmers volgt de discussie rondom de aanstelling van de burgemeester met grote belangstelling. Niet alleen als D66'er, als partijvoorzitter en als waarnemend burgemeester van Veldhoven, maar ook als ervaringsdeskundige. In 2002 was zij namelijk een van de twee eerste gekozen burgemeesters van Nederland!

Letty Demmers tijdens het jubileumcongres van D66 in 2016.

foto Jeroen Mooijman

In 2002 werd Letty Demmers middels een referendum gekozen tot burgemeesterskandidaat van de Brabantse gemeente Best. Daarmee werd zij één van de twee eerste gekozen burgemeesters van Nederland (de andere kandidaat werd dezelfde dag verkozen in Vlaardingen). Demmers solliciteerde terwijl ze nog burgemeester was van Reusel-De Mierden. Pas tijdens de aanstellingsprocedure kwam de verordening dat de gemeente via een referendum tot een burgemeestersbenoeming wilde komen. “Dat was toen heel nieuw, we wisten geen van allen wat dat precies inhield. Het was de bedoeling dat er twee kandidaten zouden worden voorgedragen aan de gemeenteraad en die twee kandidaten gingen dan campagne voeren.”

Omdat het een raadplegend referendum betrof, kon de raad de uitslag ter harte nemen of naast zich neerleggen, vertelt Demmers. “Ik heb toen wel nagedacht over wat dat nou betekent. Niet zozeer het campagne voeren, maar wat het betekent voor de gemeente waar je vandaan komt. Want een van de twee wordt niet aangenomen. Maar je staat wel luidkeels te verkondigen hoe geweldig die andere gemeente is. Stel dat je terug moet: heb je dan nog wel een draagvlak om op terug te vallen? Wat voor mij erg fijn was, was dat de raad (*in Reusel-De Mierden, red.*) erg trots was dat hún burgemeester dit deed. Er kwam zelfs een soort anti-campagne op

gang, waarbij de raad zei dat ze mij wilde behouden. Een betere campagne kan je niet krijgen, natuurlijk!”

Referendum afgeschaft

In 2008 werd het raadplegend burgemeestersreferendum – na zeven jaar – weer afgeschaft na wijziging van de Gemeentewet. De reden was dat het referendum “ten onrechte de suggestie van een verkiezing heeft gewekt, terwijl de positie van de burgemeester in het lokaal bestuur hem of haar geen ruimte biedt om een eigen beleidsprogramma te presenteren” – zo stelde het wetsvoorstel tot afschaffing. Demmers kan het tweede argument wel beamen. “Tijdens het campagne voeren moet je heel veel van jezelf laten zien, want verder heb je eigenlijk weinig te bieden. Je hebt geen budgetrecht. Dus je kunt nauwelijks iets anders doen dan zeggen dat je je ergens voor zal inspinnen. Je krijgt allerlei vragen als: *gaat u nu die sporthal realiseren?* Tja, je kunt er van alles van vinden, maar je gaat er niet over.”

Demmers vond het campagne voeren desalniettemin een mooie en leerzame tijd. “Een betere inwerktijd kun je niet hebben, want na de campagne weet je alles van de gemeente. Je leest je in, je spreekt heel veel mensen.” Bovendien is zo’n campagne een prima test voor je overtuigingskracht. “Je hele burgemeesterscarrière handel je vanuit je gezag en niet vanuit de macht. Je moet vanuit overtuigingskracht, vanuit je droom over bepaalde dingen, men-

“Ik hoorde nog jarenlang mensen trots zeggen: *ik heb op u gestemd. Een heel prettig draagvlak om mee te beginnen*”

sen meenemen. Dat is een bepaalde stijl die je wel of niet hebt. En daarop beoordeelt een gemeenteraad en de bevolking jou als kandidaat.” Een ander voordeel van kiezen en gekozen worden, is het draagvlak. “Ik hoorde jarenlang in Best nog mensen zeggen: *ik heb op u gestemd*. Er was een bepaalde verbondenheid en trots. Het is een heel prettig draagvlak om mee te beginnen. Maar draagvlak verdien je uiteindelijk door het werk dat je doet. Door te laten zien dat je het netwerk kunt aanwenden om de gemeente een stapje verder te helpen.” Haar ervaring in Best in 2002 is in elk geval een goede geweest “maar dat is natuurlijk makkelijk gezegd als je gewonnen hebt.”

Bestuurlijke vernieuwing

Benoemd of gekozen: uiteindelijk gaat het om het vinden en benoemen van een goede burgemeester, vindt Demmers. De ene periode is er een *crimefighter* nodig, een andere keer een dienstverlenende en zorgzame burgemeester. Dat hangt ook van de

cultuur van de stad af. “Voor de vertrouwenscommissie is het de kunst daar rekening mee te houden. En als je kandidaat bent voor een gemeente is het prettig om je op de cultuur te oriënteren en te bepalen of jouw leiderschapsstijl bij de stad past en andersom.” Demmers hoopt dat de benoeming van de burgemeester door de Kroon uit de grondwet zal worden gehaald (zie kader). “Dat biedt ruimte om na te denken over hoe we het met z’n allen willen regelen. En er moet wel meer veranderen. Dat is eigen aan alles wat met bestuursrecht te maken heeft. Je kunt niet een dingetje eruit halen en vervolgens zeggen: kom, dat gaan we eens veranderen. Denk bijvoorbeeld aan de verhouding met de gekozen gemeenteraad. Daarom moeten en willen wij binnen de partij een discussie voeren over hoe wij in brede zin omgaan met deze bestuurlijke vernieuwing.” Ze hoopt dat die discussie op alle fronten op een zuivere manier gevoerd wordt. “Laten we niet meteen in de instrumenten duiken maar eerst het gesprek voeren met elkaar over wat er – als we naar de maatschappij van nu kijken – nodig is om een goed antwoord te geven. De inwoners staan centraal, de overheid participeert. Wat we nodig hebben is een brede dialoog over overheidsparticipatie.” ■

Uit de Grondwet

Het voorstel van D66 tot *deconstitucionalisering van de aanstelling van de burgemeester* is in 2015 al door de Tweede en Eerste Kamer gekomen. Omdat het een aanpassing van de Grondwet betreft, moesten beide Kamers ná nieuwe Tweede Kamer-verkiezingen (die in 2017 plaats hadden) opnieuw instemmen met de betreffende grondwetswijziging. De Tweede Kamer heeft hier in januari mee ingestemd op voorstel van D66-Tweede Kamerlid Rob Jetten. Het wachten is nu op de tweede stemming in de Eerste Kamer. Wat betekent dit nu? Voorlopig niets. Als de Eerste Kamer instemt met het verwijderen van de aanstellingswijze door de Kroon uit de Grondwet, dan betekent dat simpelweg dat de benoemingswijze gewijzigd kan worden middels een aangenomen wetsvoorstel. De wijze waarop we de burgemeester kiezen, hoeft namelijk niet in de Grondwet geregeld te worden.

Maatschappelijke actie!

V.l.n.r.: Siham Bouysaghouan, Bart Woltjes, Marcella Heijboer (regisseur innovatie D66), Marieke Nouws en Lois Grootsholten tijdens de presentatie van het stappenplan

Bart Woltjes (24) en Siham Bouysaghouan (26), masterstudenten aan de Universiteit Leiden, onderzochten hoe D66 op lokaal niveau tot (meer) maatschappelijke impact kan komen. Het resultaat: een helder driestappenplan op basis van *best practices*.

Nee, ze zijn geen lid van D66. En nee, ze hadden geen idee hoe een politieke partij in elkaar steekt, toen ze het Strategisch Plan van D66 als praktijkopdracht kregen toegewezen. Masterstudenten Bart Woltjes (Natuurkunde) en Siham Bouysaghouan (Geneeskunde) volgen het éénjarige *Leiden Leadership Programme* van de Universiteit Leiden. Belangrijk onderdeel is de praktijkopdracht, waarbij de studenten aan een opdrachtgever worden gekoppeld op basis van opgegeven ‘interessegebieden’. Zo kwamen Bart en Siham, samen met twee medestudenten (zie foto), bij D66 terecht. Siham: “Marcella Heijboer van het Landelijk Bureau van D66 was onze contactpersoon. Zij vertelde over het nieuwe Strategisch Plan en over de innovatiepunten die om meer onderzoek en uitwerking vragen (zie *kader, red.*). Gezamenlijk kwamen we uit op innovatie 5: Maatschappelijke actie met internationale blik. Dat werd onze praktijkopdracht.”

Werk samen: best practice

De gemeente Renkum motiveert inwoners om zelf plannen in te dienen voor de verbetering van hun dorp (burgerplanvorming). Via de website promoot zij bijvoorbeeld een budget voor maatschappelijke initiatieven. Initiatiefnemers gaan met de wethouder om tafel om hun plan te bespreken. Een mooi voorbeeld is *Masterplan: Centrum Doorwerth*. De raad heeft inmiddels ingestemd met het inwonersplan voor een nieuw dorpscentrum als uitgangspunt voor realisatie. D66-wethouder Jasper Verstand werkte hierbij samen met de initiatiefgroep.

Hoe kom je tot actie?

De vier studenten ontdekten al snel dat die ‘internationale blik’ wat teveel gevraagd was. Daarop besloten ze hun onderzoek te richten op lokaal niveau: hoe kunnen fracties en afdelingen – maar ook individuele D66’ers – hun maatschappelijke impact vergroten? In het Strategisch Plan schrijft het Landelijk Bestuur hierover: *Een politieke vereniging is een geweldig instrument om actieve werken aan maatschappelijke verbeteringen. Om die potentie te verwezenlijken moet onze vereniging meer gericht worden op actie. Daarom faciliteren we mensen die zich willen inzetten om onze idealen te realiseren en verbinden we ons meer met maatschappelijke organisaties waarmee we een ideaal delen.*

Bart: “Wij vroegen ons af: hoe zorg je ervoor dat je niet alleen blijft praten en discussiëren over die idealen, maar dat ze ook worden uitgevoerd? Hoe kom je tot actie? En hoe kun je dat het beste doen, en met wie?” Siham: “We besloten ons te richten op maatschappelijke initiatieven waarbij D66 een rol heeft gespeeld. Met als doel *best practices* te verzamelen en op basis daarvan een stappenplan te maken.”

“De D66-fietsactie kreeg veel aandacht op sociale media en in de pers; uiteindelijk trok de minister haar plannen in”

Tip 1: Verbind

Sihams eerste interview was met Has Bakker, D66-raadslid in Utrecht. “Hij vertelde dat elk fractielid in Utrecht contactpersoon is voor één specifieke wijk. En dat je op die manier heel effectief kunt bijdragen aan lokale initiatieven. Door bijvoorbeeld bureaucratische problemen – waar de initiatiefnemers tegenaan lopen – tijdens het vragenuurtje met B&W aan te kaarten en de reactie terug te koppelen. Als raadslid kun je zo een verbindende rol spelen tussen initiatiefnemers en de gemeente. Belangrijk hierbij is wel dat je goed zichtbaar én vindbaar bent voor wijkbewoners. Alleen je mailadres op de website zetten, is niet genoeg.”

Tip 2: Kom in actie

Bart: “Maar je kunt natuurlijk ook zélf tot actie overgaan! Een goed voorbeeld daarvan vonden wij de duinenfietsocht die D66-Tweede Kamerlid Fatma Koşer Kaya in 2016 heeft georganiseerd, samen met lokale fracties en afdelingen.” Siham: “Dat idee ontstond naar aanleiding van een plan van VVD-minister Schultz om de kuststrook niet langer te beschermen tegen bebouwing. Daar was veel weerstand tegen vanuit maatschappelijke organisaties, zoals Natuurmonumenten, maar ook vanuit D66. De fietsactie kreeg veel steun en aandacht op sociale media en in de pers, en uiteindelijk trok Schultz haar plannen in.” Belangrijk is dat zo’n actie goed en snel georganiseerd wordt en dat je je netwerk goed onderhoudt, adviseert Siham op basis van interviews met betrokkenen. “Zodat iedereen gemotiveerd blijft om mee te doen.”

Tip 3: Werk samen

Samenwerken is het moeilijkst, denken beide studenten. Siham: “Samenwerken vraagt om een lange adem, maar ook om vertrouwen. Het vertrouwen dat alle partijen zich aan de afspraken houden en geen verborgen agenda hebben. Bijvoorbeeld om alleen de eigen

naamsbekendheid te willen vergroten.” Bart: “Kleur bekennen blijkt vaak het grootste obstakel bij samenwerking met politieke partijen, hoorden wij. Lokale initiatieven deinen ervoor terug, uit angst voor gedoe om die politieke kleur. Een concreet voorbeeld en een tip: als je een school wilt ondersteunen bij de jaarlijkse boomplantdag: vraag hoe je kunt helpen, regel bijvoorbeeld de boompjes, maar ga niet met z’n allen in een D66-jasje tussen de kinderen staan.”

Op de campagnebus

De vier studenten deden niet alleen onderzoek door interviews te houden; ze dompelden zich ook onder in de vereniging zelf. Zo reden ze alle vier een dag mee op de campagnebus, in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. Siham: “Ik vond dat best spannend, ik had nog nooit geflyerd. Ik was vooral verrast door de open en toegankelijke sfeer. We werden meteen opgenomen in het team, en er was geen enkele hiërarchie tussen Kamerleden en vrijwilligers.” Bart: “Dat was voor ons ook lastig. Ik zat bijvoorbeeld naast een Kamerlid – wist ik veel – en na een uur gezellig praten vroeg ik wat hij eigenlijk in het dagelijks leven deed...”

De potentie van het idealisme, van de energie en van het enthousiasme van al die – vooral jonge – D66’ers die ze hebben ontmoet is groot, zeggen de studenten. Maar daarin zit tevens een valkuil, denkt Bart. “Want hoe zet je die potentie om in duurzame maatschappelijke impact?” Het antwoord is simpel en tegenstrijdig tegelijk. Bart: “Het is uiteindelijk een kwestie van doen. Loop eens binnen bij een lokale club, doe mee aan een actie, wees betrokken in je eigen buurt of wijk.” Siham: “Maar denk bij elke samenwerking wel goed na: past dit bij mij, bij mijn rol, en bij onze partij? Passen we bij elkaar? Omarm een initiatief dus ook niet té snel; dat voorkomt teleurstellingen.” ■

Strategisch Plan: 7 innovatieve keuzes

Tijdens het najaarscongres in 2017 presenteerde het Landelijk Bestuur van D66 het nieuwe Strategisch Plan voor de vereniging. Hierin worden 7 innovatieve keuzes gepresenteerd die momenteel worden uitgewerkt door diverse betrokkenen. Het artikel hiernaast gaat over de uitwerking van innovatie 5: Maatschappelijke actie. Marcella Heijboer, regisseur innovatie op het Landelijk Bureau: “De samenwerking met het Leiden Leadership Programme gaat zeker een vervolg krijgen. De studenten hebben met veel enthousiasme en een frisse blik op de partij aan hun opdracht gewerkt. Met als resultaat een set praktische tips voor lokale afdelingen die met dit thema aan de slag willen. Daarnaast leverden zij aanvullende adviezen voor het Landelijk Bestuur en het Landelijk Bureau en hebben ze een sessie voor lokale bestuurders begeleid op de D66-Kaderdag op 16 juni.”

Het Strategisch Plan is na te lezen op d66.nl/leden. Het 3-stappenplan van de studenten is na te lezen op het verenigingsdashboard (alleen voor bestuurders). Vragen of suggesties? Mail naar: innovatie@d66.nl

foto Jan Remmert Fröling

Save the date Congres 108 Zaterdag 6 oktober 2018

1931 Congrescentrum | 's-Hertogenbosch
Meer informatie: d66.nl/congres

EP2019

Op 5 juni vond de 'Oriëntiedag Europees Parlement' plaats in Brussel.

Op 23 mei 2019 vinden de verkiezingen voor het Europees Parlement plaats. D66-leden die overwegen zich te kandideren, konden zich aanmelden voor een speciale 'Oriëntiedag Europees Parlement' op 5 juni. Een grote groep geïnteresseerde D66'ers bracht die dag een bezoek aan onze D66-delegatie in Brussel. Zij konden al hun vragen afvuren op onze Europarlementariërs, woonden een delegatieoverleg bij en waren getuige van een ALDE-fractievergadering.

Meer informatie over EP2019:
d66.nl/partij/verkiezingen

Permanente Programma- commissie

Dit najaar organiseert de PPC een consultatiefase voor het Europees verkiezingsprogramma.

De PPC is erg blij met alle input die leden, thema-afdelingen en andere geledingen hebben aangeleverd voor het Europees verkiezingsprogramma. Inmiddels is de verkiezingsprogrammacommissie (VPC) van start gegaan en is het schrijfteam bezig met de conceptteksten. Ook wordt er een consultatiefase georganiseerd voor dit najaar, waarvoor 66 leden op basis van loting worden uitgenodigd per e-mail. Daarnaast wordt er gewerkt aan een digitaal platform, zodat ook online discussie kan plaatsvinden. Tijdens Congres 108 kan uiteraard ook worden meegelezen aan en -gediscussieerd over het verkiezingsprogramma.

Vragen? Mail ze naar:
susanne.dallinga@d66.nl
(secretaris PPC)

D66 Academie

In de D66 Academie worden alle vormen van opleiding, coaching en scouting samengebracht.

D66 is dé onderwijspartij. Ook binnen haar eigen vereniging vindt D66 het daarom van belang dat leden, vrijwilligers en functionarissen zich kunnen blijven ontwikkelen. De D66 Academie voorziet daarin met een toegankelijk en coherent opleidingsaanbod met trainingen, opleidingsdagen en talentontwikkelingsprogramma's. De drie pijlers zijn: basisopleidingen, nascholing en persoonlijke ontwikkeling. Interesse? Voor meer informatie en het actuele opleidingsaanbod, bekijk de website: d66.nl/partij/talentontwikkeling-opleiding

Cadeau- lidmaatschap

Een origineel cadeau? Geef een D66-lidmaatschap!

Het cadeaulidmaatschap wordt verstuurd in een leuke cadeauverpakking, met een kleine verrassing. Hij of zij wordt ook meteen uitgenodigd voor de eerstvolgende 'Maak kennis met D66-dag' en het landelijk partijcongres van D66. Het lidmaatschap kost 15 euro en is één jaar geldig. Het enige wat de ontvanger hoeft te doen, is het cadeaulidmaatschap te activeren. d66.nl/cadeaulidmaatschap

D66 Internationaal

Afgelopen mei bezochten D66-parlementariërs een Jordaans vluchtelingenkamp.

Mensen die vluchten voor oorlog en geweld mogen we niet in de steek laten. Daarom is D66 blij dat Nederland investeert in zorg en onderwijs in vluchtelingenkampen. Zo geven we kinderen de kansen die zij verdienen. D66 Internationaal reisde, samen met D66-Tweede Kamerleden Maarten Groothuizen en Achraf Bouali en D66-senator Petra Stienen, op 18 mei af voor een driedaags werkbezoek aan Jordanië. Zij bezochten daar o.a. een vluchtelingenkamp met 80.000 vluchtelingen, onder wie veel kinderen.

Lees het verslag op: internationaal.d66.nl

Interessante stage?

Heb je altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toe gaat? Misschien is een stage op het Landelijk Bureau dan wel iets voor jou!

Het Landelijk Bureau van D66 heeft – evenals de Mr. Hans van Mierlo Stichting en de fracties (Eerste en Tweede Kamer, Europees Parlement) – regelmatig stage-vacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn.

Kijk voor meer informatie op: d66.nl/werken-bij-d66

#ingesprekmet

Op zaterdag 25 augustus gaat D66 weer de straat op – doet u mee?

De lokale campagneteams van D66 gaan regelmatig de straat op en de deuren langs om het gesprek met Nederland aan te gaan. Welke kansen zien bewoners voor een betere wijk, gemeente, provincie of land?

Benieuwd naar ideeën uit uw gemeente? Kijk op: ingesprekmet.d66.nl
Ook meedoen? Meld u aan bij uw lokale afdeling: d66.nl/partij/d66-in-het-land

SAVE THE DATE

D66 Day of the Middle East

Op 15 september 2018 vindt de zesde editie van D66 Day of the Middle East plaats in Utrecht.

Met het thema *Stories of the Unusual Suspects* zal deze dag in het teken staan van de vergeten verhalen van het Midden-Oosten; over minderheden die strijden voor emancipatie, over de vergeten conflicten en over het menselijke perspectief dat vaak buiten beschouwing wordt gelaten bij verslaggeving over geopolitiek. Deze verhalen worden verteld door experts van en uit de regio: academici, journalisten, ondernemers en politici.

Meer informatie: internationaal.d66.nl

Bestuurders- vereniging

Op 7 en 8 september vindt de Politieke Tweedaagse plaats in Papendal te Arnhem.

Voor de jaarlijkse Politieke Tweedaagse – voorheen bekend als het Bestuurdersweekend – worden alle gekozen en benoemde bestuurders van D66 uitgenodigd namens de Bestuurdersvereniging. Het programma is inmiddels bekend: d66.nl/partij/bestuurdersvereniging/activiteiten

Route66

Meedoen aan Route66, het talentontwikkelprogramma van D66?

Route66 is een tweejarig talentontwikkelingsprogramma dat wordt georganiseerd door de deelnemers zelf. Elk jaar rondom 20 'Routers' het traject af en stromen 20 nieuwe deelnemers met uiteenlopende achtergronden in. Het programma richt zich op D66-leden tussen de 25 en 33 jaar. De inschrijving voor de nieuwe lichting (2019-2020) sluit in het najaar (houd de website in de gaten voor deadlines & details).

Meer informatie: route66.d66.nl

Verkiezing partijvoorzitter

Na de zomer kiezen de leden van D66 een nieuwe partijvoorzitter.

Op 16 juli a.s. opent de kandidaatsstelling voor het partijvoorzitterschap van D66. Deze kandidaatsstellingsperiode loopt tot 10 september. Eind september kunnen alle stemgerechtigde leden van D66 door middel van e-voting hun stem uitbrengen. U ontvangt tzt een e-mail met meer informatie ter uitnodiging voor deze stemming.

Meer informatie: d66.nl/partij/verkiezingpartijvoorzitter

Marijn Bosman (raadslid Amsterdam), Attie Wang en Anke Klein (wethouder Utrecht) behoren tot de eerste Route-lichtingen

Imke Verburg (bestuurslid Els Borst Network) straalt naast Dov Ballak, Annika Fawcett en Nienke Offringa

Nieuwe Routers Mattijs Loor (raadslid Arnhem), Jesper Diebels, Nena van Beuningen en Lizet Krabbenborg dirken zich graag op voor de fotograaf

10 jaar Route66

Tien jaar geleden werd Route66, het talentenprogramma voor jonge D66'ers, opgericht. Een gouden greep: inmiddels dragen zo'n 200 Routers (huidige deelnemers en alumni) op allerlei manieren hun steentje bij aan de partij. Het tweede lustrumfeest vond plaats op 2 juni in de Rotterdamse cocktailbar Amehoela. Redacteur en oud-Router Reyner van der Vlies was erbij.

Nienke Beek, Annelien Bredenoord (lid Eerste Kamer, eerste Routelichting 2008!) en Imke Verburg (bestuurslid Els Borst Network) zoeken buiten verkoeling met een fameuze lustRUMcocktail

Sahidah Somer (Lid Geschillencollege), Cherine Mathot en Sijr Hoeijmakers presenteren zich in stijl

De lustrumcommissie was met recht aanjager van het thema 'Groen als gras'

Koen Kegel (raadslid Vlaardingen), Suzanne Klaassen (Statenlid Noord-Holland) en Jasper Aalbers (bestuurslid Veenendaal) zijn even aan de drukte in Amehoela ontsnapt

'Oudgedienden' Joost Koomen (raadslid Haarlemmermeer), Bart van Grevenhof, Thomas Walder (kandidaat-wethouder Deventer), Anne-Lotte Masson en Pascal Spijkerman vermaken zich opperbest.

Ledenpagina

D66

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt?
Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs?
U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar MijnD66.nl en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'contributie' en uw 'lidnummer' (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'gift'. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Wilt u iemand lid maken? Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of stuur hem of haar deze link door: d66.nl/word-lid

Maak kennis met D66

D66 organiseert regelmatig een kennismakingsbijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 108) is op zaterdag 6 oktober 2018 in 's-Hertogenbosch. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagneteam via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl. Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen. U kunt zich aanmelden voor een TA via: MijnD66.nl

Els Borst Network

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl. Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

D66 Nu app

Snel een standpunt opzoeken? Download de D66 Nu app (voor Android & iPhone).

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Rodney Swelsen (47) legde zijn functie als wethouder neer om met 'zijn' nieuwe afdeling D66 Beekdaelen mee te kunnen doen aan de herindelingsverkiezingen op 21 november a.s.

Je was wethouder namens een andere partij?

"Ja, ik was van 2012 tot en met 2017 wethouder in Onderbanken namens Democraten Onderbanken. D66 was namelijk niet vertegenwoordigd in Nuth, Onderbanken en Schinnen, die per 1 januari 2019 samengaan in de nieuwe gemeente Beekdaelen. Anderhalf jaar geleden vroeg Leon Vaessen, voorzitter van de Provinciale Statenfractie van D66 Limburg, of ik mij wilde inzetten voor een nieuwe afdeling. Daar moest ik even over na denken, want ik vond beide functies – wethouder zijn namens de ene partij, en je verkiesbaar stellen voor de andere – niet verenigbaar."

Je koos natuurlijk voor D66! "Een moeilijke keuze, maar ik ben niet voor niets al jaren lid van D66. Deze herindeling is een perfect moment om een nieuwe afdeling van de grond te krijgen. We hebben momenteel zo'n vijftien leden die zich actief willen inzetten. Die hebben zich gemeld na berichtgeving over de oprichting in lokale media en via onze eigen mailings. En drie van de vijf raadsleden van Democraten Onderbanken – die partij wordt opgeheven – sluiten zich bij ons aan."

De leden hebben jou gekozen als lijsttrekker; hoe nu verder? "Tijdens de ALV is besloten dat de kandidaatstelling op 31 mei sluit. Daarna gaat onze lijstadviescommissie aan de slag. Begin juli kunnen onze leden stemmen voor de definitieve lijstvolgorde. Deze zomer schrijven we verder aan ons verkiezingsprogramma; het concept leggen we ter vaststelling aan alle leden voor, vermoedelijk ná de zomervakanties. En daarna wordt het flink campagnevoeren voor de verkiezingen op 21 november!"

Wat zijn jullie speerpunten? "De nieuwe gemeente bestaat uit vijftien dorpen en zo'n 37.000 inwoners. De agrarische sector speelt hier een grote rol. D66 Beekdaelen wil zich inzetten voor een groene gemeente, en voor de ontwikkeling en het behoud van het landschap. Daarbij willen wij meer ruimte creëren voor recreatief gebruik van het landschap. Ook de sociale samenhang in de dorpen vinden we belangrijk. Tot slot willen we een optimistisch en vrijzinnig geluid laten horen. Dat klinkt misschien wat afgezaagd, maar in Limburg is dat niet zo'n vanzelfsprekende boodschap."

**Ik ben
D66**

foto Jeroen Mooijman

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat versijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veelevoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties

Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde

Riddhi Parekh / Ministerie van
Buitenlandse Zaken

ontwerp / vormgeving

de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk

Senefelder Misset

oplage

28.000 exemplaren
Den Haag, juli 2018

redactieadres

Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Democraat

D66

Tijd voor een nieuwe generatie

p.04 Afscheidsspeech

**Het was een roerig congres,
het 108ste D66-congres...**

p.11-15 Even voorstellen:

**Campagneleider Jan Paternotte
en onze 12 PS-lijsttrekkers!**

p.16 Een dag op pad met

**Commissaris van de Koning
Han Polman in... Zeeland**

“Ik voel bij u en bij mezelf urgentie. Urgentie om vooruit te blijven gaan”

foto Jeroen Mooijman

Democraten,

Op het moment dat deze *Democraat* bij u op de mat valt, is het precies een maand geleden dat in 's-Hertogenbosch ons najaarscongres plaatsvond. Een drukbezocht en gedenkwaardig congres, waar Alexander Pechtold zijn afscheid als partijleider aankondigde. In een tot de nok gevulde zaal blikte hij terug op 12,5 jaar vallen en opstaan, lief en leed en vooral passie voor de democratische idealen van onze partij. Idealen die landelijk en lokaal, in provincies en in Europa zijn en worden omgezet in daden en resultaten.

Op deze plek wil ik Alexander van harte bedanken voor zijn inzet, zijn inspiratie. “Tijd voor een nieuwe generatie”, zei hij in zijn afscheidsspeech. Van die generatie maak ik deel uit; we hebben veel van hem en dóór hem geleerd. Niet alleen de partij is geprofessionaliseerd, ook individuele leden hebben volop de kans gekregen om zich te ontwikkelen. Via Masterclasses, Route66, het Driebergen-programma en diverse trainingen voor volksvertegenwoordigers en bestuurders.

Drie dagen na het congres koos de Tweede Kamerfractie Rob Jetten tot fractievoorzitter. Ik wil hem van harte feliciteren. De komende jaren zullen wij veel samen optrekken; u gaat ons tegenkomen in het land, bij afdelingen, in regio's. Graag zijn we in gesprek, blijven we in verbinding over manieren waarop we onze dromen kunnen omzetten in daden. Hoe we verantwoordelijkheid durven nemen.

In mijn eerste congresspeech als partijvoorzitter zei ik: ik voel bij u en bij mezelf urgentie. Urgentie om vooruit te blijven gaan. Om niet aan de zijlijn te staan, maar actief aan de slag te gaan.

Verkiezing partijvoorzitter

De leden van D66 konden tussen 20 september en 3 oktober 2018 hun stem uitbrengen op drie kandidaten: Anne-Marie Spierings, Henk Beerten en Wimar Jaeger. 5162 leden brachten hun stem uit op hun eerste en tweede voorkeur. Bij de eerste ronde haalde geen van de kandidaten meer dan 50% van de stemmen; Spierings won daarop met 62,9% in de tweede ronde.

Verkiezingen 2019

Op 20 maart 2019 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats. De nieuw verkozen Statenleden kiezen op 27 mei 2019 de leden van de Eerste Kamer. Kandidaatstellen voor de Eerste Kamerverkiezingen kan nog t/m 29 november. Daarnaast zijn er op 23 mei 2019 verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement. Die kandidaatstellingsperiode is inmiddels gesloten. D66-leden bepalen de uiteindelijke lijstvolgorde; u ontvangt een uitnodiging voor deze twee stemmingen per e-mail. Meer informatie: d66.nl/partij/interne-verkiezingen

Om bij te dragen aan een mooiere, duurzame samenleving. Zoals Rob Jetten zegt: “Wij zijn onderdeel van de laatste politieke generatie die iets kan doen om opwarming van de aarde te voorkomen.” Een samenleving waarin iedereen de kans krijgt om mee te doen.

Nu is hét moment, om samen met mensen en organisaties die onze idealen delen, maatschappelijk ons stempel te drukken. Zo deed de afdeling Wijchen dit jaar mee aan *World Cleanup Day* en onderneemt Doen66 Dordrecht activiteiten met de Voedselbank en natuurorganisatie Nivon.

Urgentie, ik noemde het al. Want de eerstvolgende (herindelings-)verkiezingen staan voor de deur. Op 21 november, in twaalf gemeenten. Wij wensen de lijsttrekkers, hun campagneteams en de kandidaat-raadsleden enorm veel succes toe.

Op pagina 20 leest u een interview met Miranda den Tuinder, lijsttrekker van D66 Hoeksche Waard. Zij liet zich het afgelopen jaar inspireren door streekgenote Suze Groeneweg, in 1918 de eerste vrouw die toetrad tot de Tweede Kamer. Samen met andere lokale partijen, musea en scholen zette Miranda een ‘Suze-campagne’ op, met als doel het interesseren van vrouwen en meisjes voor de politiek.

Ook andere lijsttrekkers lopen zich al volop warm. Campagneleider Jan Paternotte reisde stad en land af voor een gesprek én een selfie met de twaalf lijsttrekkers voor de Provinciale Statenverkiezingen in 2019. Op pagina 12 t/m 15 stellen we ze graag aan u voor.

Van die lijsttrekkers ben ik er één. Na bijna vier jaar als gedeputeerde in Noord-Brabant, ga ik met veel motivatie de campagne in. Want er is veel gerealiseerd, maar er zijn nog veel méér idealen die ik graag wil verwezenlijken.

Want ook, juist, in de provincies kijken we over grenzen heen. Maken we werk van onze richtingwijzer ‘Denk en handel internationaal’. Zoals Han Polman, onze Commissaris van de Koning in Zeeland, het verwoordt: “Wij zijn niet het einde van het land, maar het begin van de wereld”.

Dromen, durven, doen is mijn motto. Als partijvoorzitter, als gedeputeerde en als lijsttrekker.

Ik kijk enorm uit naar de komende periode en dank u voor het vertrouwen, de felicitaties, de ideeën. Tot ziens!

Anne-Marie Spierings

11.
Jan Paternotte
presenteert ‘zijn’
gouden team

24.
Minister van Staat
Winnie Sorgdrager

04. afscheidsspeech

08. Congres 108

10. welkom & bedankt!

16. provincie in beeld

19. waterschaps-
verkiezingen

20. herindelings-
verkiezingen

22. het wonder van Rhenen

28. in Midden-Drenthe

30. Mister & Miss Europa

33. D66 Frankrijk

34. Europees
verkiezingsprogramma

36. in gesprek met...
Matthijs Sienot

38. D66-koppel

39. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

42. Transgenderwet

44. uit de vereniging

46. schenkings-
overeenkomst

47. ledenpagina

48. ik ben D66

Het is
mooi
geweest.
Het ga
jullie
goed.

Het was een roerig congres, het 108ste partijcongres van D66, dat op zaterdag 6 oktober plaatsvond in 's-Hertogenbosch. De motiebehandeling loopt flink uit, waardoor diverse plenaire toespraken ad hoc uit het programma moeten worden geschrapt. Ook de afsluitende speech van fractievoorzitter Alexander Pechtold begint een half uur later dan gepland. Het duurt even eer de aanwezigen in de overvolle plenaire zaal zich realiseren wat er staat te gebeuren. Na een lange, staande ovatie ("Met zulk enthousiast applaus, begrijp ik dat ik dit besluit niet hoeft te heroverwegen"), vervolgt Alexander Pechtold zijn verhaal, dat 12,5 jaar geleden begon. Tijdens het intense half uur dat volgt, klinken af en toe wat weggeslikte tranen, zowel in de zaal als op het podium.

Dit is wat hij zei:

Congres,

Bijna 12,5 jaar geleden kozen jullie mij voor de eerste keer tot lijsttrekker. Het was op ons congres in Den Haag. Dáár begon het. Dáár begon het avontuur. Dáár stapte ik het podium op. En vandaag, vandaag eindigt het. Hier op ons congres in Den Bosch stap ik het podium af. Het is tijd voor een nieuwe generatie.

Het juiste moment om afscheid te nemen van de politiek bestaat niet. Twitteraars, reaguurders en andere gezelligers, ze zullen ongetwijfeld denken – én gaan schrijven – dat recente publicaties mij tot dit besluit hebben gebracht. Ik moet ze teleurstellen. Dierbaar is mijn herinnering aan het moment in maart dat ik met mijn kinderen besprak dat ik dit najaar zou stoppen. Mijn dochter en zoon, beide puberende tieners, keken me opgelucht aan. "Goed zo pap, dan ben je mooi wat vaker thuis." Waarna meteen ook de bezorgdheid toesloeg: "Ga je ons huiswerk dan ook doordeweeks overhoren?"

Mijn kinderen vroegen ook: waarom nu? Een vraag die ik de afgelopen weken vaker kreeg. Een logische vraag. Na de verkiezingen van 2017 had ik één duidelijk doel. Mijn einddoel: D66 in het kabinet brengen. Vele jaren constructieve oppositie hadden mij gesterkt in het idee: we kunnen het aan. De partij was hongerig om de idealen te verwezenlijken.

We zijn een jaar verder. Onze bewindspersonen drukken hun stempel. Onze ideeën vinden hun weg naar de samenleving. Onze fractie van negentien is goed uit de startblokken gekomen. En is nu klaar voor een nieuwe fase. Na 12,5 jaar maak ik als partijleider de balans op en concludeer ik: ik heb alles gegeven, we hebben er alles uitgehaald, het is tijd voor nieuw leiderschap.

Het juiste moment om weg te gaan mag dan niet bestaan. De juiste plek wel. En dat is voor mij niet het Haagse Nieuwspoord of een Haags café. Ik wil hier de aankondiging doen. Bij de mensen die me in staat hebben gesteld deze functie te mogen uitoefenen. Bij jullie. En met jullie. De leden van D66.

Toen we de campagne in 2006 aftraptten in mijn achtertuin in Wageningen, stonden we er niet florissant voor. 12 jaren van verkiezingsnederlagen hadden hun tol geëist. Weggeschreven door de media. Weggehoond door het publiek. Weggestemd door de kiezers. Met Bert Bakker, toen onze campagneleider, zaten we in een klein hok op het partijbureau. Pijnlijk memorabel was die ochtend dat Bert me toefluisterde: "Alexander, zelfs de haatmail is gestopt."

Van de grond af hebben we onze partij weer opgebouwd. Met een basis van loyale partijgenoten. Door het hele land. Mensen als Rineke Gieske uit Almelo. Ruud Hoemakers met zijn altijd weer aardige mailtjes. Peter én Wim van Gool in Brabant. Marjan Brouwers uit Groningen. Paul Wessels in Gennep. Zij hielden afdelingen in leven. Traden mensen op straat met onvermoeibaar enthousiasme tegemoet. Wisten zaaltjes toch nog half gevuld te krijgen voor een politiek café.

Onze inhoudelijke wederopstanding kreeg vorm in Gent. Met partijvoorzitter Ingrid van Engelshoven en Gerard Schouw, toen fractievoorzitter in de Eerste Kamer, trokken we ons in 2009 een weekend terug. Een driemans-tandem aan de wandel. Aan de wijn. En aan de whisky. Maar vooral: praten. Discussiëren. Argumenteren. Waartoe zijn wij op aard? Langzaam kropen we uit het dal. Ledenaantallen stegen. Peilingen ook. Soms tot zulke grote hoogten dat we als de dood waren dat ze op korte termijn waar zouden worden.

Twee jaar later was ons verhaal weer op orde. Hervormen. Werken aan de toekomst. Aanpakken wat anderen niet durfden. Van het onderwijs tot de arbeidsmarkt. Van de huizen tot de pensioenen. Niet populair. Wel noodzakelijk. Op een avond stond ik op het balkon van onze fractie met Wouter Koolmees. We keken elkaar aan en zeiden: als we dit alles waarmaken, maar het zou ons de partij kosten, is dat het dan waard? Zonder aarzeling zei Wouter: "Absoluut."

Maar toch, als mensen me zouden vragen wat voor mij onze comeback symboliseert, zou ik dat allemaal niet noemen. Voor mij persoonlijk was dat iets heel anders. Een mooie nazomeravond in september 2010. Het Groningse Oldambt verwelkomde zijn nieuwe burgemeester: onze eigen Pieter Smit. We leverden eindelijk weer een burgemeester buiten de Randstad. Voor mij de bevestiging dat de partij weer op de weg terug was. In april van dit jaar maakte ik de rit naar Oldambt weer. Maar nu voor de begrafenis van Pieter. Zomaar uit het leven weggerukt. Ik heb hem daar geëerd voor wat hij voor mij was: niet zomaar een burgemeester, maar het symbool van de wederopstanding van D66.

Ik heb de afgelopen 12 jaar de erfenis van markante D66'ers verder mogen brengen. Hans van Mierlo, Jan Terlouw, Els Borst, Thom de Graaf. Wat heb ik veel van hen geleerd. Van Mierlo, die je altijd aan het denken zette. Niet oordeelde, maar een spiegel voor hield. Als ik 'm weer eens belde na afloop van een televisieoptreden, vroeg ie steevast: "Jongen, wat vond je er zelf van?" Een rol die Els

moeiteloos overnam na de dood van Hans. We missen haar nog iedere dag. Vermoord na terugkomst van een D66-congres. Aan de vooravond van misschien wel onze grootste overwinning van de laatste tien jaar: de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. De grootste in Amsterdam, de stad waar het allemaal begon. De erfenis van Els is in goede handen. Bij Pia, ons medisch-ethische kompas. En bij Annelien, onze nieuwe lijsttrekker voor de Eerste Kamer. Met Jan Terlouw en Thom de Graaf hebben we gelukkig nog twee klankborden van klasse.

We hebben een unieke plaats verworven. Natuurlijk, het gaat even wat minder met de kiezersgunst. Daar sluit ik de ogen niet voor. Maar dat hebben we eerder meegemaakt. Dat brengt ons niet in verwarring. Ik ben ervan overtuigd dat mensen weer gaan zien dat bij de verkiezingen een stem op ons een waardevolle stem is. Want vergeet niet wat we zijn. Een stabiele middenpartij. Regeringspartij. De grootste liberale ledenpartij. De grootste progressieve partij van Nederland.

We gingen van bijna nul naar negentien. Dat was geen rechte lijn omhoog. Dat was vallen en opstaan. Maar door jullie permanente vertrouwen konden we blijven bouwen. Ik gun mijn opvolgers diezelfde basis van vertrouwen. Zij hebben jullie steun hard nodig. Jullie kritisch meedenken. Maar zeker ook jullie incasseringsvermogen. Er staan de politiek grote opgaven te wachten. Een decennium van keuzes. Voor of tegen de omslag naar schone energie? Voor of tegen humane vluchtelingenopvang? Voor of tegen Europa? Fundamentele keuzes. De komende jaren is D66 harder nodig dan ooit.

In de politiek krijg je nooit 100 procent. Nooit alles wat je wilt. Niet binnen je partij. En al helemaal niet in een Tweede Kamer met dertien fracties. We zijn allemaal minderheden. De schoonheid van onze democratie zit voor mij dan ook niet in het eigen verkiezingsprogramma, maar in het compromis. In het samenwerken vanuit het brede midden. Al teveel partijen verdringen elkaar roepoeterend op het kerkhof van het eigen gelijk. Daar heb ik me nooit thuis gevoeld. Wij zijn geprezen om onze 'constructieve oppositie'. Omdat wij geloven dat Nederland alleen vooruit komt als we

samenwerken. Gedreven door eigen idealen, ideologie of geloof. Maar altijd met oog voor de ander. Met oog voor de samenleving als geheel.

Kinderen leren op school dat de verzuiling niet meer bestaat. Maar als we niet oppassen ontstaat een nieuwe verzuiling. De verzuiling van het eigen gelijk. Minder overzichtelijk, niet minder gevaarlijk. Tot in de jaren '60 werkten de toppen van de zuilen nog met elkaar samen. Ze stutten het beschermend dak van de samenleving. In het belang van het land. Maar deze nieuwe zuilen staan eenzaam in de gure wind. Verder van elkaar dan ooit. Ze dragen niks. En ze dragen niks bij.

Zelfgekozen gelijkgestemden omringen zich met elkaar. Soms zelfs zonder dat ze het in de gaten hebben. Op Twitter, Facebook en andere sociale media wordt alles afgestemd op jouw persoonlijke voorkeur. Op jouw profiel. Vroeger ging je naar de boekwinkel voor één specifiek boek. Maar liep je naar buiten met drie totaal andere exemplaren. Je liet je verrassen. Ontdekte nieuwe werelden. Nu ga ik naar bol.com en krijg ik bijna oogkleppen op tijdens mijn zoektocht. Begrijp me goed, ik heb niets tegen bol.com. Of Netflix. Of Google. En al die andere mediabedrijven die met je mee denken. Vóór je denken. Maar ik zou wel willen zeggen: blijf door de boekhandel dwalen. Blijf nieuwsgierig.

In een wereld waar feit, fakenews en mening dwars door elkaar lopen, voelt de eigen cocon zo veilig. Overzichtelijk. En wordt dus de eigen mening steeds meer feit. Gaan we harder schreeuwen. Ongenuanceerder. Onbeschaafder. Je ziet het aan de talkshowtafels. Waar extremen een vaste plek hebben gekregen. De kramp van de nieuwe politieke correctheid. Toen ik in 2006 als lijsttrekker begon, trof ik het extreme, het onbeschaafd geschreeuw en gediscrimineer, meteen tegenover me in de debatten. In 2010 werd het zelfs even onderdeel van de macht. We zien het ook in andere landen. In Italië, waar de migrant is ontmenselijkt. In Hongarije, waar de vrijheid van het individu op het spel staat. In de Verenigde Staten, waar de onafhankelijke pen tot vijand is verklaard. In het Verenigd Koninkrijk, waar Britse politici zich gedragen als Britse toeristen.

Met iedere vezel in mijn lijf heb ik mij daartegen verzet. En nog. Omdat ik niet wil dat door politiek stilzwijgen de intolerantie geleidelijk aan normaal wordt gevonden. Als er iets is dat ik jullie op het hart wil drukken, dan is dat het. Blijf waakzaam als anderen zich in slaap laten sussen. Blijf de openheid verdedigen waar anderen de geslotenheid omarmen. Blijf opstaan tegen het venijnig populisme, tegen onverdraagzaamheid. Ik heb met hart en ziel gewerkt aan een waardig alternatief. Tegen onrecht en onzin. Voor recht en redelijkheid. Vanuit de overtuiging dat de overgrote meerderheid van Nederland zich helemaal niet herkent in geschreeuw vanaf de zijlijn. Wij zijn geen land van extremen. Wij zijn het land van de nuance. Van de redelijkheid. Op twitter heb je tegenwoordig 280 tekens in plaats van 140. Laat dat voor ons allen een aanmoediging zijn om weer eens een komma te durven zetten, voordat we tot een punt komen.

Partijgenoten, ik ben dankbaar voor het vertrouwen dat jullie in mij hebben gesteld. Dankbaar voor de fractiegenoten met wie ik al die jaren een hechte club vormde. Dankbaar voor de mensen die al die jaren op de achtergrond hebben gezorgd dat ik op de voorgrond kon functioneren. En als laatste en meest belangrijke: dankbaar voor mijn kinderen Elske en Jacco, Froukje en mijn familie. Een thuisfront om trots op te zijn. Een thuisfront dat ik iedere politicus toewens.

Vandaag stap ik van het podium. Een tikkeltje weemoedig. De partij in m'n hart. Maar bovenal vastberaden. En nieuwsgierig naar wat morgen brengen zal. Een plan is er nog niet. Zin wel. Zin in een nieuw avontuur.

Het is mooi geweest.
Het ga jullie goed. ■

Lees, beluister of bekijk de volledige afscheidsspeech op: d66.nl/alexander

Hameroverdracht

Op 9 oktober werd **Rob Jetten** unaniem door de fractie verkozen tot nieuwe voorzitter van de 19-koppige Tweede Kamerfractie van D66. Scheidend fractieleider **Alexander Pechtold** droeg die dag meteen de voorzittershamer over aan zijn opvolger.

Voor wie hem nog niet kent: Rob Jetten (31) begint zijn D66-loopbaan als stagiaire bij de Eerste Kamerfractie en bij de Jonge Democraten (JD). In 2008 wordt de Nijmeegse student bestuurskunde gekozen tot landelijk JD-voorzitter. Daarna volgt de gemeentepolitiek; in 2010 wordt hij fractievoorzitter van D66 Nijmegen terwijl hij daarnaast een traineetraject bij ProRail volgt, waar hij uiteindelijk regiomanager wordt. In 2017 legt hij beide functies neer, als hij namens D66 in de Tweede Kamer gekozen wordt.

Hij krijgt een zware portefeuille toebedeeld, die hem op het lijf is geschreven: *Klimaat & Energie; Gaswinning; Spoor; Democratische Vernieuwing; Economische Zaken*. Daarin boekt hij al snel een groot succes door namens D66 te onderhandelen over de historische Klimaatwet, die in juni werd gepresenteerd. Ondertussen werkt hij samen met het Landelijk Bestuur en de Mr. Hans van Mierlo Stichting aan de resolutie *Democratie van Nu*, die tijdens het afgelopen congres werd aangenomen.

Jetten: "Dat soort stappen wil ik blijven zetten. Vooruit. Niet alleen maar kleine stapjes, maar het verwezenlijken van grote idealen. Het regeerakkoord wordt getekend door de idealen van D66. Het is aan de Kamerfractie zeker te stellen dat we van papier naar praktijk gaan. En er is meer dan het regeerakkoord. We gaan verder met onze eigen ideeën en met onze eigen agenda voor de toekomst. Ik heb er onwijs veel zin in!"

De nieuwe fractievoorzitter is niet automatisch ook lijsttrekker voor de volgende Tweede Kamerverkiezingen; die wordt gekozen door de leden van D66.

In de volgende editie leest u een uitgebreid interview met onze nieuwe fractievoorzitter.

En verder op het congres...

Congres 108

6 oktober 2018

's-Hertogenbosch

8.45 uur. Spitsuur: Na binnenkomst ontvangen alle congresbezoekers een polsbandje, stembescheiden en het programma. De eerste sessies beginnen al om 9.00 uur.

10.00 uur: Mike van der Geld, D66-wethouder te 's-Hertogenbosch, opent het 108ste D66-congres in de plenaire zaal.

Vrijdagavond laat. Generale repetitie: medewerkers en sprekers doen de 'doorloop' van het plenaire programma voor de volgende dag.

10.15 uur: Partijvoorzitter Letty Demmers draagt de voorzittershamer over aan Anne-Marie Spierings, die door de leden is verkozen tot nieuwe partijvoorzitter.

10.30 uur: Ook de Jonge Democraten (JD) hebben een nieuwe voorzitter: Dennis van Driel. In zijn congressespeech pleit hij o.a. voor een herkenbaarder D66-geluid binnen de regeringscoalitie.

11.00 uur: De tweede ronde sessies vangt aan: met o.a. een Q&A over de Klimaatwet en het Klimaatakkoord, een expertbijeenkomst over 'De vliegende Tesla' en een funsessie over 'Virtual Reality'.

17.00 uur: Han Polman, Commissaris van de Koning in Zeeland, doet het woord tijdens het plenaire afscheid van scheidend partijvoorzitter Letty Demmers en Thom de Graaf. De Graaf trad deze zomer terug als voorzitter van de tienkoppige D66-fractie in de Eerste Kamer. Per 1 november treedt hij aan als vicepresident van de Raad van State.

12.00 uur: Aanvang behandeling moties en amendementen in de plenaire zaal. De resolutie *Democratie van Nu* wordt aangenomen. Lees meer op: d66.nl/democratie-van-nu-aangenomen

Naast (de amendementen op) de resolutie *Democratie van Nu*, wordt er ook gestemd over organisatorische en politieke moties. Tijdens de behandeling van het motieblok 'Dividendbelasting' ontstaan er lange rijen voor de insprek-microfoons. Bekijk alle aangenomen en verworpen moties en amendementen op: congres.d66.nl/moties-amendementen

Tussen de bedrijven door ontmoeten leden elkaar op het Horecaplein, waar ook alle thema-afdelingen aanwezig zijn.

Welkom & bedankt!

Een nieuwe partijvoorzitter, twee nieuwe fractievoorzitters, een nieuwe én een herkozen lijsttrekker: kunt u het nog bijhouden? Hierbij een overzicht.

Landelijk Bestuur

Het 9-koppige Landelijk Bestuur van D66 heeft twee nieuwe gezichten: naast **Anne-Marie Spierings** 1, die tijdens het najaarscongres de voorzittershamer van **Letty Demmers** 2 overnam, werd **Aletta Hekker** 3 – oud-wethouder te Delft – door de leden gekozen tot bestuurslid met de nieuwe portefeuille ‘Projecten’. Daarnaast werd **Tjeerd Dierckxsens** 4 herkozen als bestuurslid Internationale Betrekkingen. Ook wil D66 hierbij de tegenkandidaten van Spierings graag bedanken voor hun inzet voor en deelname aan de interne verkiezingen voor een nieuwe partijvoorzitter: **Henk Beerten** 5, vicevoorzitter en politiek secretaris van het Landelijk Bestuur en **Wimar Jaeger** 6, wethouder te Hilversum.

Tweede Kamerfractie

Naast nieuwe fractievoorzitter **Rob Jetten** 7, verwelkomt de Tweede Kamerfractie van D66 ook een nieuw fractielid, vanwege de zetel die vrijkomt door het vertrek van **Alexander Pechtold** 8. Die wordt ingenomen door **Rutger Schonis** 9, jurist omgevingsrecht en sinds 2015 lid van de Provinciale Statenfractie van D66 Zeeland.

Eerste Kamerfractie

Afgelopen zomer werd bekend dat fractievoorzitter **Thom de Graaf** 10 – Eerste Kamerlid sinds 2011 – per 1 november zal aantreden als vicepresident van de Raad van State. **Hans Engels** 11 – Eerste Kamerlid sinds 2004 – werd door de fractie gekozen tot nieuwe voorzitter. Daarnaast werd **Annelien Bredenoord** 12 – sinds 2015 lid van de Eerste Kamer – met ruime steun van de leden verkozen tot D66-lijsttrekker voor de Eerste Kamerverkiezingen, die plaatsvinden op 27 mei 2019. Zij is sinds 3 oktober met zwangerschapsverlof en zal in die periode vervangen worden door jurist **Anita**

Vink 13, voormalig raadslid te Utrecht. De zetel die vrijkomt door De Graafs vertrek, is overgenomen door criminoloog **Margo Andriessen** 14. Zij is vicevoorzitter van de Raad van Toezicht van Hogeschool Inholland en lid van de Stadsdeelcommissie van Amsterdam-Noord, en was tot dit jaar voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor het Vrijwillig Levensende (NNVE).

Europese delegatie

De leden van D66 konden dit najaar ook stemmen voor een nieuwe D66-lijsttrekker voor de Europese Parlementsverkiezingen van 23 mei 2019. Zij hadden de keuze uit drie kandidaten: huidig Europarlementariërs **Sophie in 't Veld** 15 en **Marietje Schaake** 16, en nieuwkomer **Felix Klos** 17. In 't Veld werd herkozen met 55% van de uitgebrachte stemmen. Klos eindigde met bijna 1100 stemmen op de 3de plaats. Van die 1100 stemmers is de 2de keuze van de leden opgeteld bij de andere kandidaten met als eindresultaat 55% van de stemmen voor in 't Veld en 45% voor Schaake. ■

Mag ik aan u voorstellen...

foto Jeroen Mooijman

Tweede Kamerlid en campagneleider **Jan Paternotte** zou ze na afloop van zijn congresspeech op het podium presenteren; de **twalf D66-lijsttrekkers** voor de Provinciale Statenverkiezingen. Maar zijn optreden moest wijken voor de motiebehandeling die behoorlijk uitliep. Op de volgende pagina leest u een fragment uit zijn speechtekst en stellen wij onze lijsttrekkers graag (alsnog) aan u voor.

Democraten,

De eerste verkiezingen van 2019 zijn die voor de Provinciale Staten. Op 20 maart 2019. D66 regeert nu mee in driekwart van de provincies. En daar zie je nu wat er verandert.

Neem onze bestuurder hier in Brabant, tevens onze nieuwe partijvoorzitter: Anne-Marie Spierings. Brabant, altijd de provincie van de varkensflats en de megastallen. Altijd een CDA'er op de portefeuille landbouw. Nu voor het eerst een D66'er. Zij zorgde voor een trendbreuk. Minder megastallen, een kleinere veestapel en dus: een schoner Brabant. Dit soort verhalen hebben alle D66-bestuurders in de provincie. Van veel schonere bussen in Groningen, tot het redden van natuur in Noord-Holland.

Ik ben uw campagneleider voor de provinciale verkiezingen. Maar u kent mij misschien als Amsterdammer. En over Amsterdammers wordt wel eens gezegd dat ze niet zo heel goed begrijpen dat het land uit twaalf provincies bestaat. Dat ze Nederland zien als Amsterdam en 'De Provincie'.

Daarom is het misschien goed te weten dat ik er heel anders over denk. En laat ik hier dan ook maar meteen bekennen dat ik zelf uit de provincie kom. Ik ben hier in Den Bosch, Oeteldonk, geboren. En tóch dacht ik: laat ik wat bewijsmateriaal verzamelen. Dus ben ik bij onze lijsttrekkers op bezoek geweest. Van Leeuwarden tot Maastricht. Het is een gouden team dat ik graag aan u wil voorstellen.

Dus, mag ik uw aandacht voor...

“Uit Gelderland: Wie kent hem niet? De nestor van onze lijsttrekkers: Michiel Scheffer!”

“Wij streven naar een zo groen mogelijke coalitie in Gelderland”, zegt Michiel Scheffer (54). Nu werkt D66 samen met VVD, CDA, en PvdA, dus liever verder met GroenLinks? “Niet per se”, zegt hij. “GroenLinks moet het besturen nog leren, wij weten hoe we dingen voor elkaar kunnen krijgen.” Hij schuwt het woord Europa allerminst in de provinciale campagne. “We zijn voor open grenzen. Als grensprovincie kennen we de waarde daarvan. Vooral met onze Duitse burens zoeken we samenwerking. We vullen elkaar goed aan: wij zijn beter in experimenten, zij in het opschalen.” Als ex-ondernemer en nu gedeputeerde voor onder andere economie en onderwijs koppelt hij die portefeuilles om het mbo beter aan te sluiten op de beroepspraktijk. “Er liggen veel kansen op nieuwe soorten werk, vooral in de energietransitie.” Maar voor de kandidatenlijst die hij aanvoert, zoekt hij niet per se technen. “Ik hoop op een fractie die vooral goed luistert naar mensen.”

“Hier uit Brabant, de vrouw die het allereerste college vormde zonder het CDA: Anne-Marie Spierings!”

Vlak voor het najaarscongres werd Anne-Marie Spierings (42) door de leden gekozen tot landelijk partijvoorzitter. Daarnaast is ze voor de tweede keer provinciaal lijsttrekker, want ze wil graag verder met haar werk als gedeputeerde van Noord-Brabant. Ze heeft een opvallende portefeuille, voor een D66'er: agrarische ontwikkeling. “Toen we het CDA buiten het college konden houden, hebben we dat op ons verlanglijstje gezet, want het is een heel belangrijke sector in Brabant. D66 heeft geen traditionele banden met de lobby's van boeren en milieuorganisaties. Dus we staan open voor alle visies en we bekijken elkaar zonder vooroordelen.” De groei van de veestapel is tot staan gebracht, verouderde stallen moeten snel worden aangepast om de uitstoot van ammoniak te verminderen. Met steun aan innovatie hoopt ze ook op leuke dingen voor de boeren. De overgang naar duurzame energie zit ook in haar takenpakket. “Daar kunnen we nu flink mee aan de slag. Toen ik begon, had de provincie daar twee ambtenaren voor, nu twintig.”

“Uit Limburg, de gedeputeerde die werkloosheid liet kelderen: Hans Teunissen!”

In het tamelijk conservatieve Limburg scoort D66 ver onder het landelijk gemiddelde. “Dus liggen er ook kansen”, zegt Hans Teunissen (55). “Er is nog een wereld te winnen, maar we moeten er wel hard voor werken. Als middenpartij hebben we hier niet zo'n scherp profiel.” Hij leidde in de jaren negentig de raadsfractie in Venray waar hij later zes jaar lang wethouder was. Zijn gemeentelijke ervaring gaf hem een praktische blik: weinig woorden, veel daden.

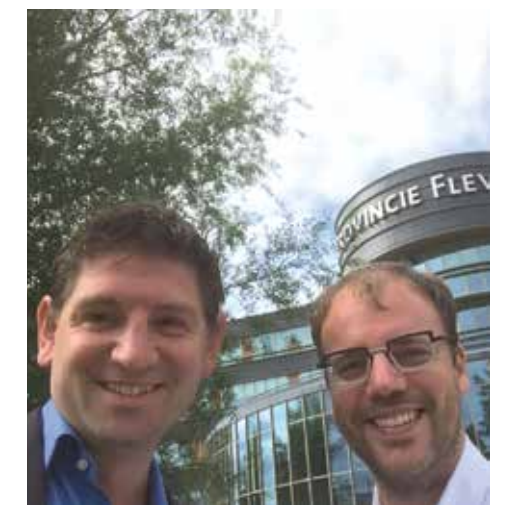
Sinds 2015 zit hij als gedeputeerde in een breed college, dat wat minder breed werd toen de SP er vlak voor de eindstreep de brui aan gaf. Hans kreeg er de zorg voor wonen en sociale zaken bij. Met de portefeuille ruimtelijke ordening had hij al met praktisch alles in de provincie te maken. Hij gaat er graag mee door. “Om D66 in het college te houden hebben we minstens drie Statenzetels van de huidige vier nodig. Dat staat er voor D66 op het spel.”

“De jongste provincie is Flevoland, en ook de jongste onder onze lijsttrekkers komt uit Flevoland: Tiko Smetsers!”

Hij groeide op in het nog dorpse Dronten, woonde vijf jaar in Almere en nu in de hoofdstad Lelystad. Dus de landelijke én stedelijke kanten van Flevoland zijn Tiko Smetsers (34) vertrouwd. Toch blijft hij zich verbazen hoe jong de provincie nog altijd is. “Daar moeten we gebruik van maken door ruimte te maken voor experimenten op allerlei gebied. Als we nu al vasthouden aan het bestaande, dan blijft Flevoland achterlopen op de rest van het land”, zegt hij. Hij denkt aan burgerinitiatieven, die de provincie zou moeten stimuleren. “Dat vind ik typisch iets voor D66.” Zo lanceerde hij als Statenlid vorig jaar het idee voor de Flevotop waar burgers konden meedenken over de toekomst van de provincie. Als eindverantwoordelijke voor een onderneming van interimmanagers heeft Tiko veel affiniteit met economische zaken. Maar zijn

belangstelling gaat ook uit naar duurzaamheid, klimaat en bestuurlijke vernieuwing.

“Uit Zuid-Holland, misschien wel de grande dame van D66: Ria Oosterop!”

Als raadslid, wethouder en burgemeester heeft ze een rijke gemeentelijke ervaring. Als fractieleider in Zuid-Holland werkt Ria Oosterop (66) nu op een minder zichtbaar niveau. “Daarom moeten we de straat op. Er gaat geen week voorbij of we gaan op werkbezoek. Je moet je laten zien en zo doe je ook bruikbare kennis op.” “D66 heeft met één gedeputeerde het verschil gemaakt met nieuwe fietspaden en stallingen”, zegt ze. Een gezonde leefomgeving is volgens haar de rode draad voor D66. “Dat is een flinke opgave in de dichtstbevolkte provincie, met veel grote steden en industrie, en ook nog een groot agrarisch gebied. Het is woekeren met de ruimte. We hebben veel geld en kennis gestoken in de regels voor vervuilende bedrijven. Met vergunningen hebben we grote stappen gezet, zo kunnen we problemen voorkómen.” In Zuid-Holland hebben ze ook een voordeeltje. “Regering en Tweede Kamer zitten om de hoek. We hoeven alleen maar de weg over te steken.”

“Uit Fryslân, de ondernemer met zijn eigen ijsfabriek: Romke de Jong!”

Een opvallende nieuwkomer in de Friese provinciale politiek: lijsttrekker Romke de Jong (34). In zijn woonplaats Gorredijk kennen ze hem al langer want hij zat ruim zeven jaar in de gemeenteraad van Opsterland en hij heeft er een succesvolle ijsfabriek.

Ook bij de Friese D66-leden stond hij goed bekend sinds hij op zijn 16de actief lid werd, zodat hij meteen doorstootte naar de top van de lijst. Hij verwacht dat hij zijn drukke bedrijf beter kan combineren met het provinciale werk dan met de raad. “Na de herindelingen zijn de gemeenten krachtiger geworden. Ze kunnen nu ook meer provinciale taken aan”, vindt hij. De energietransitie blijft vooral een provinciale zorg. “We hebben hier de rust en de ruimte om daar een succes van te maken, zonder dat we natuur en recreatie hoeven op te offeren.” Ook het taalbeleid staat hoog op zijn agenda. “Vooral de geschreven taal verdient ondersteuning. Voor jongeren is het belangrijk dat lokale apps ook in het Fries beschikbaar komen.”

“Misschien wel de meest ervaren bestuurder van Drenthe: Anry Kleine Deters!”

“Het is mooi geweest”, besloot ze dit voorjaar nadat ze in totaal twaalf jaar wethouder was geweest in haar woonplaats Emmen, in Westerveld en in Assen. “Ik wil geen pluchekleaver zijn.” Anry Kleine Deters (59) wilde weer volop aan de slag als zelfstandig coach, toch zocht ze voor een dringend beroep om provinciaal lijsttrekker te worden. Drenthe verdient D66, is haar leuze. “Drenthe heeft ooit de overgang van veen naar gas gemaakt, nu moeten we voorop lopen met de transitie van gas naar nieuwe energie. We hebben hier het hoofdkantoor van de NAM en daar denken ze ook na over de toekomst.” Een typisch Drentse kwestie zijn de wolven die schapen doodbijten. “Om te voorkomen dat we jarenlang gaan steggelen wie voor welke schade moet opdraaien, kunnen we beter zoeken naar preventieve maatregelen”, vindt ze. “Dat vereist een andere manier van denken en daar is D66 goed in.”

“Hij bevordert integriteit in het openbaar bestuur, en komt uit Utrecht: Marc de Droog!”

Utrecht heeft het de afgelopen decennia goed gedaan, vindt Marc de Droog (41). “We zijn de rotonde van Nederland en hebben ruim een half miljoen woningen. De natuur is prachtig, met veel ruimte voor recreatie en ontspanning. Rood en groen zijn helder gescheiden.” Mensen uit andere delen van het land willen graag in Utrecht wonen en dat vraagt om ruimte. “We hebben ook ruimte nodig voor windmolens en zonnepanelen, en voor mobiliteit. Dat kan niet zonder innovatie, anders lopen we vast.” Marc werkt bij KPN als adviseur ethiek, integriteit en vertrouwen, maar hij studeerde voor registeraccountant. “Ik ben vertrouwd met financiën en dat komt goed van pas in de politiek.” Samen met de VVD is D66 de grootste partij in de provincie Utrecht, die ze

met CDA en GroenLinks besturen. Om ook na de verkiezingen in het college te blijven, moet er stevig campagne worden gevoerd. “De zetels komen ons niet meer aanwaaien uit Den Haag.”

“Zorgbestuurder en Statenlid uit Overijssel Wybren Bakker!”

Als Friese boerenzoon heeft Wybren Bakker (60) extra oog voor Overijssel als ‘tuin van Nederland’. Als Statenlid zoekt hij naar mogelijkheden om natuur en landbouw met elkaar te verweven. Boeren kunnen met een nieuw verdienmodel natuur ontwikkelen, zegt hij. De rijke historie van de Twentse textielindustrie kan een vervolg krijgen in het hergebruik van textiel. “Daarmee kunnen we een mondiaal voorbeeld stellen. De provincie moet in de circulaire economie mee een aanjagende rol spe-

len, ook bij het hergebruik van kunststoffen.” Wybren begon op z’n 20ste als verpleegkundige. Hij klom op tot directeur van de beroepsorganisatie NU’91 en hij was bestuurder van diverse zorginstellingen in het land. Als interim-voorzitter redde hij in Amsterdam het landelijke COC van een bankroet. Sinds 2015 zit hij in de Staten van Overijssel en nu voert hij de verkiezingslijst aan. “In de politiek wil ik samen het verschil maken, voor een duurzaam Overijssel.”

“De derde ondernemer van de ploeg woont in Zeeland, werkt in de Rotterdamse haven: Ton Veraart!”

In Zeeland staat D66 tegenover een behoudende meerderheid, met CDA en SGP als geduchte machten. Met drie zetels in de Staten voert Ton Veraart (59) een ‘constructieve oppositie’. “Zo weten we succesjes te boeken, bijvoorbeeld met ruimte voor zonneakkers, stimulansen voor festivals en tegen verrommeling in ons mooie landschap. Het zijn nog geen grote stappen, wel duwtjes in de goede richting.” Hij was eerder raadslid in Vlissingen en hij is nu voor de tweede keer lijsttrekker voor de Statenverkiezingen. Tegelijk is hij ondernemer in ‘flexinúiteit’ en recruitment. Voor zijn grensprovincie bepleit hij een ‘grensontkennend’ beleid voor economie, openbaar vervoer, onderwijs, zorg en cultuur. De kerncentrale in Borsele moet in handen komen van de rijksoverheid. Zeeland moet zijn mooie stranden en duinen

koesteren, dus stoppen met bebouwing bij de kust, zegt hij. D66 zet in op deelname aan een nieuwe coalitie. “Om meer van ons programma te realiseren moeten we, ook met conservatieve partijen, samenwerken.”

“Onze onderwijsvrouw: universitair docent en fractieleider Noord-Holland: Ilse Zaal!”

Al acht jaar vormt D66 het midden in een breed college met VVD, CDA en PvdA in Noord-Holland. “Dat bevalt goed”, zegt fractievoorzitter Ilse Zaal (36). “We zijn goed herkenbaar als de groenste partij in de coalitie. We zijn ook de verbinder tussen economie en duurzaamheid.”

Noord-Holland is rijk aan contrasten: het rustige Gooi, het lawaaige Schiphol, het agrarische noorden, het Waddeneiland Texel en natuurlijk de grote steden. Ze werkt als universitair docent arbeidsrecht in het eigenzinnige Amsterdam, dat de provincie niet nodig lijkt te hebben. “Toch kan de provincie veel voor de stad betekenen, bijvoorbeeld met duurzame energie”, zegt ze. Bij alle strijdige belangen ligt bescherming van het open landschap en de natuur haar nauw aan het hart. Maar het toekomstgerichte D66 heeft ook oog voor cultureel erfgoed. Zo werd er met provinciaal monumentengeld bij Texel gedoken naar scheepswrakken, waarbij zelfs een jurk uit de Gouden Eeuw ongeschonden boven water kwam.

“En er gaat natuurlijk niets boven Groningen, met onze oud-voorzitter Fleur Gräper!”

Gedeputeerde Fleur Gräper (44) is trots op wat ze in Groningen heeft bereikt met de slimme & groene agenda. Vooral op het gebied van busconcessies. “Het openbaar vervoer is met tien procent gegroeid, en er is een proef gestart met waterstofbussen en zelfrijdend vervoer.” En daarom wil ze dóór als gedeputeerde. “Want al die pilots moeten nu worden omgezet in beleid.” De voormalig partijvoorzitter (2013-2015) is bepaald geen onbekende binnen de partij. Ze vertolkt graag de overkoepelende D66-boodschap voor deze verkiezingen: “We staan met z’n allen voor een enorme energietransitie. Hierin hebben de provincies een belangrijke rol; zij gaan over ruimtelijke ordening en mobiliteit. Onze grootste uitdaging is het circulairder maken van de infrastructuur.” Samenwerking is daarbij essentieel én typisch D66, zegt ze. “Tussen provincie en gemeenten, met het Rijk, maar ook onderling; zoals de noordelijke provincies al jaren doen. Zodat je niet allemaal het wiel opnieuw hoeft uit te vinden.” ■

ondertussen in Zeeland

In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen, reist redacteur Marcella Heijboer af naar de provincie met de meeste sterrenrestaurants per hoofd van de bevolking, waar grensoverschrijdend samenwerken de norm is, en waar D66'er Han Polman – “eigenlijk voorbestemd voor het bloemenvak” – al bijna zes jaar Commissaris van de Koning is.

foto Meechteld Jansen

Onder het genot van oesters, een van de *Zeeuwse Zilte Zaligheden*, ontmoeten ze elkaar in het prachtige Abdijcomplex in de provinciehoofdstad Middelburg: ruim 600 bestuurders, ondernemers en andere speciaal genodigden. Allemaal werken ze op de één of andere manier in of samen met de Zuidwestelijke Delta, een regio die de provincie Zeeland, de Zuid-Hollandse eilanden, het westelijk deel van Noord-Brabant én drie aangrenzende Vlaamse provincies omvat: West- en Oost-Vlaanderen en de provincie Antwerpen.

Welkom op de Nationale Zeeuwse Oesterpartij, een jaarlijks ontmoetings- en netwerkplatform, dat dit jaar voor de zestiende keer plaatsvindt met als thema ‘de kracht van de economische regio’.

Grensontkennende samenwerking

Han Polman, Commissaris van de Koning in Zeeland, heet de gasten van de jaarlijkse Oesterpartij welkom bij het plenaire gedeelte. “Blij dat je hier bent”, citeert hij uit de songtekst van *Zoutelande* – de grootste Nederlandstalige hit ooit – van de Zeeuwse succesband Bløf. “Vandaag kunnen we werken aan onze menskunde, elkaar in de ogen kijken en leren verstaan.”

De goede relaties die hier grensoverschrijdend zijn opgebouwd, hebben geresulteerd in een aantal mooie successen, waaronder de fusie tussen de havens van Zeeland en Gent tot *North Sea Port* in 2017. Het leverde een mooi compliment op van de Europese Commissie: de samenwerking is een voorbeeld voor heel Europa. Polman is er trots op. “We zijn de derde haven van Europa, met 13,4 miljard euro toegevoegde waarde voor onze regio. Daarnaast werken we gezamenlijk aan klimaatdoelstellingen, zoeken we

innovatieve oplossingen voor vraagstukken die samenhangen met de Delta en faciliteren we stages over de grenzen heen.”

Speciale gast Raymond Knops, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (met onder andere de portefeuille grensoverschrijdend samenwerken), is de volgende spreker. Hij onderstreept het verhaal van Polman. “Geen grenzen aan de groei, maar groeien aan de grens. De Randstad zit zo goed als vol. We hebben ruimte nodig en daar is deze regio aantrekkelijk voor.

Natuurlijk zijn er belemmeringen, in wetgeving en in het fiscale stelsel, maar we laten ons niet tegenhouden door mogelijke barrières en gaan praktisch aan de slag.” Grensontkennende samenwerking, noemt de staatssecretaris het. Zo zijn er in bepaalde sectoren al wederzijdse diploma-erkenningen gerealiseerd. Wat hij op deze portefeuille zou willen bereiken? “Dat je over een paar jaar de grens over rijdt en het niet eens merkt; dat het echt één regio is.”

Gastspreker Theo Camps, consultant bij Berenschot, ziet een toenemende zelfverzekerdheid bij regio’s buiten de Randstad. Een positieve ontwikkeling, vindt hij. Over de Zeeuwse Commissaris van de Koning zegt hij later: “Een nabije bestuurder, terwijl tegelijkertijd zijn gezag erkend wordt.”

Voorbestemd voor bloemenvak

Een paar dagen eerder gebruikte Han Polman – in de zonnige binnentuin van het Provinciehuis, gevestigd in het eerdergenoemde Abdijcomplex te Middelburg – precies dezelfde formulering om aan te geven waarom hij zijn functie met zoveel plezier uitoefent. “Het is een provincie zonder grote centrumsteden, ik ken de meeste wethouders van de dertien gemeenten. Hier kan ik

“Hier kan ik nabij besturen; het is een provincie zonder grote centrumsteden, ik ken de meeste wethouders van de dertien gemeenten”

nabij besturen, me af en toe de burgemeester van Zeeland voelen.” Zijn werk vindt voor een groot deel op de achtergrond plaats. “Al die eilanden met hun eigenheid met elkaar verbinden. Soms duwen, soms trekken, partijen samenbrengen.”

Mensen en partijen verbinden; het is Polman met de paplepel ingegoten. Hoe hij is opgevoed, vertaalt zich in zijn huidige bestuursstijl, zegt hij. “Thuis in het Overijsselse Ootmarsum, groeide ik op met mijn broer en zus. Mijn ouders deden niet moeilijk als we eens lage cijfers haalden. Maar er waren twee vakken waar we minimaal een ruime voldoende voor moesten halen: gedrag en vlijt. Dat is er bij mij goed ingeprent en geldt ook in bestuurlijk opzicht; je moet het gezag verdienen. Het openbaar bestuur gaat vooral over mensen; hoe je elkaar bereikt, weet te vinden. Kunnen inschatten wat iemand bedoelt. Dat geldt zeker ook in de samenwerking met Vlaanderen. Elkaar verstaan is meer dan dezelfde taal spreken.”

Han Polman
Ootmarsum, 1963
Woonplaats Middelburg

Loopbaan

1986-2000

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (diverse functies)

1994-2001

Gemeenteraadslid Den Haag

2000-2001

Directeur Dienst Welzijn, gemeente Vlaardingen

2001-2005

Burgemeester van

Noordwijkerhout

2005-2013

Burgemeester van Bergen op Zoom

2013-heden

Commissaris van de Koning in Zeeland

2014-heden

Voorzitter

Bestuurdersvereniging D66

2017-heden

Voorzitter Raad van het Openbaar Bestuur

Bestuurdersvereniging

Alle politici en bestuurders van D66, gekozen en benoemd, zijn automatisch lid van de Bestuurdersvereniging.

Han Polman: “Het voorzitterschap van de bestuurdersvereniging D66 is goed te combineren met mijn functie als Commissaris van de Koning. Ik heb altijd iets voor de partij willen doen en dit is geen politiek geprofileerde rol. Ik kan bestuurders en vertegenwoordigers op de achtergrond helpen. Jaarlijks organiseren we onder meer een ontmoetingsweekend, waar de doelgroepen elkaar tegenkomen, van elkaar leren, deelnemen aan vaardigheidstrainingen en er afstemming tussen de verschillende bestuurslagen plaatsvindt.”

d66.nl/partij/bestuurdersvereniging

Eigenlijk was Polman voorbestemd om zijn vader, eigenaar van een bloemenzaak, op te volgen. “Maar mijn ouders zeiden: *ga eerst maar studeren*. Op aanraden van een vriend koos ik voor bestuurskunde, een brede opleiding. Toen ik stage liep bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken schreef ik een notitie en ging ik mee naar een overleg in de Tweede Kamer. Mijn antwoorden op vragen van Kamerleden gingen rechtstreeks naar de minister; ik merkte dat wat ik deed, invloed had – een mooi moment. ’s Avonds belde ik enthousiast naar mijn vader; dat mijn toekomst niet in het familiebedrijf lag, werd toen wel duidelijk. Mijn ouders vonden het prima. Gelukkig hebben ze mijn installatie als Commissaris van de Koning meegemaakt.”

Diversiteit brengt kwaliteit

De Commissaris van de Koning – kortweg: de CvdK – wordt benoemd door de regering voor een periode van zes jaar. Hij of zij is voorzitter van Provinciale Staten en voorzitter (en lid) van het College van Gedeputeerde Staten – het dagelijks bestuur van de provincie. Specifieke commissaristaken zijn bijvoorbeeld: interbestuurlijk toezicht, coördinatie van grensoverschrijdende samenwerking en bemiddelen bij bestuurlijke geschillen in de gemeenten. Ook het bevorderen van bestuurlijke integriteit zit in het pakket. Hoe ziet dat er in de praktijk uit? Polman: “Voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 hebben we met alle dertien burgemeesters een *Zeeuwse baseline* vastgesteld. Ik heb daarover een brief naar alle gemeenten gestuurd. Over screening van wethouders, borgen hoe we respectvol met elkaar, met rolvastheid en dilemma’s omgaan. De uitgangspunten zijn

door alle gemeenten overgenomen. Belangrijk, want we willen dat inwoners vertrouwen in het bestuur houden.” CvdK’s hebben ook bevoegdheden op het gebied van toezicht op veiligheidsregio’s en in de selectieprocedure van nieuwe burgemeesters. Toen Polman in 2013 aantrad waren alle dertien burgemeesters in de provincie man. Inmiddels zijn er vier vrouwelijke burgemeesters in Zeeland. “Het is belangrijk dat het burgemeesterskorps divers is”, zegt Polman. “Diversiteit brengt kwaliteit.”

Op 20 maart 2019 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats. Het is heel belangrijk om te gaan stemmen, zegt Polman. En niet alleen omdat je stem dubbelt telt (de gekozen Statenleden kiezen de leden van de Eerste Kamer). “In Zeeland is de opkomst vaak relatief hoog. Dat komt door de herkenbaarheid van het provinciebestuur en omdat we geen grote centrumsteden hebben. Gemeenten kunnen het niet alleen, er zijn veel bovenlokale opgaven op het gebied van verduurzaming, energie, klimaat, zorg en arbeidsmarkt, die op de schaal van Zeeland moeten worden georganiseerd. De provincie kan gebiedsgericht werken, maatwerk leveren. Precies hetzelfde als bij de samenwerking met Vlaanderen: veel vraagstukken stoppen niet bij de grens en vereisen een bredere aanpak.”

“Zeeland is niet het einde van het land, maar het begin van de wereld! Vanuit Zeeland ben je eerder in Gent en Brussel dan in Den Haag”

Brussel is dichterbij dan Den Haag

Zeeland is voor veel Nederlanders een ideale vakantiebestemming, maar ook: ver weg. Een beeld dat Polman vaak en graag nuanceert: “We zijn niet het einde van het land maar het begin van de wereld! We liggen in het centrum van de Kanaalzone, zijn georiënteerd op Brabant, de Randstad én op Vlaanderen. Vanuit Zeeland ben je eer-

Het Abdijcomplex in Middelburg, uiterst rechts: het Provinciehuis van Zeeland.

der in Gent en Brussel dan in Den Haag. Het toerisme is belangrijk voor ons; daarnaast zijn we ook een heel industriële regio, met veel innovaties op het gebied van circulaire economie, energietransitie en in onze unieke delta. Die zijn ook van betekenis voor andere delta’s in de wereld.”

Internationaal gezien staat Zeeland ook op de kaart. De helft van de studenten van de Roosevelt University in Middelburg komt uit het buitenland, en er zijn veel relaties met andere universiteiten. De prestigieuze *Four Freedoms Awards*, geïnspireerd op het gedachtegoed van Franklin D. Roosevelt, worden eens in de twee jaar uitgereikt in het Middelburgse Abdijcomplex. Daar is Commissaris Polman op 5 november opnieuw gastheer van een internationaal gezelschap: de Vlaams-Nederlandse regeringstop.

In 2019 loopt zijn eerste ambtstermijn af; graag zou hij nog een termijn van zes jaar in ‘zijn’ Zeeland blijven. Hij en zijn gezin voelen zich er thuis, ook al liggen hun roots elders. “Ik zeg altijd: *je hoeft hier niet geboren te zijn om er vandaan te willen komen.*” Aan de aanwezigheid op de Oesterpartij zal het niet liggen. Hij is een goede ambassadeur voor Zeeland, inspirerend, toegankelijk, geïnteresseerd en betrouwbaar, zeggen diverse gasten. Een lokale ondernemer vertelt: “Toen hij net Commissaris was, had ik een afspraak met hem. Hij zou langs komen bij mijn bedrijf en ik dacht: *dat zal wel afbellen worden, zo’n drukbezet man.* Maar wat denk je: stipt op tijd kwam hij binnen en hij toonde veel belangstelling. We kwamen elkaar vaker tegen en dan wist hij nog precies wie ik was en wat we de keer ervoor besproken hadden.” Het laatste woord is aan Han Polman, die graag de rol van provincie-ambassadeur op zich neemt. Waarom naar Zeeland komen? Moeiteloos somt hij op: “Zeeland is een geweldige vestigingsplaats, er is een heel divers aanbod aan werkgelegenheid, we hebben de meeste sterrenrestaurants per hoofd van de bevolking én – niet onbelangrijk: de meeste zonuren van Nederland!” ■

D66 in Zeeland

De Provinciale Statenfractie van D66 in Zeeland heeft 3 van de 39 zetels. Lijsttrekker voor de Provinciale Statenverkiezingen van 20 maart 2019 is huidig fractievoorzitter Ton Veraart (zie p.14). Provinciale Staten en het College van Gedeputeerde Staten (CDA, VVD, SGP en PvdA) worden voorgezet door Commissaris van de Koning Han Polman (D66).

Foto: Hein Athmer

V.l.n.r.: Maryem van den Heuvel, Nederlands ambassadeur te Brussel; staatssecretaris Raymond Knops; Han Polman; Jan Briens, gouverneur van Oost-Vlaanderen tijdens de Oesterpartij dit najaar.

Op 20 maart 2019 vinden de waterschapsverkiezingen plaats. D66 doet als partij niet mee aan deze verkiezingen, maar u kunt uiteraard wel op een D66’er stemmen. Dat kan via de lijst van de landelijke waterschapspartij Water Natuurlijk. Bijvoorbeeld op Tineke Clevering (25), fractievoorzitter én lijsttrekker van Water Natuurlijk Fryslân.

6 vragen aan...

Wat doet een waterschap eigenlijk?

“Elk waterschap – we hebben er 21 in Nederland – heeft drie taken: gezond, veilig en voldoende water. Zij zorgen ervoor dat er geen wateroverlast is, de waterkwaliteit goed is en er niet teveel of te weinig water is. Over wat dat in de uitvoering betekent is de Waterschapswet vrij beperkt, maar in de praktijk komt er veel bij kijken. Denk aan het onderhoud van de dijken, het managen van peilvakken en de aanleg en onderhoud van gemalen. Een grote taak van het waterschap is het zuiveren van het rioolwater.”

Waar gaan de waterschapsverkiezingen over?

“Hier in Fryslân wordt de CO₂-uitstoot door de veenweide het belangrijkste punt. Water Natuurlijk vindt het belangrijk dat die uitstoot wordt verlaagd door het waterpeil op te schroeven. De boeren willen dat waterpeil voor de landbouw juist laag houden. Dit speelt overigens ook bij andere waterschappen. Een tweede punt is de belastinghoogte. Waterschappen hebben geen waterschapsfonds, zoals provincies en gemeenten, maar een eigen belastingstelsel. Nu betalen ingezetenen naar verhouding veel meer belasting dan boeren, terwijl de agrarische sector de grootste belanghebbende is. Een ander belangrijk onderwerp is de vraag in hoeverre het waterschap over duurzaamheid gaat. Is het bijvoorbeeld haar taak om windmolens te plaatsen? Water Natuurlijk vindt dat hier veel kansen liggen.”

Waar staat Water Natuurlijk nog meer voor?

“Onze partij staat voor gezond water met goede flora en fauna. We willen een goede balans tussen ecologie en economie, waarbij de vervuiler betaalt. Water is niet alleen een last of iets wat te hoog kan staan, maar juist iets moois om in of bij te recreëren en van te genieten. En zo moeten de beheergebieden ook worden ingericht. Daarbij vinden we dat de functie het natuurlijk peil volgt en niet het peil de functie.”

Hoe is het waterschapsbestuur georganiseerd? Lijkt het op het provinciaal bestuur?

“Nee, het waterschapsbestuur is niet dualistisch. De dagelijks bestuurders zijn namelijk ook lid van het algemeen bestuur. Tweederde van die zetels wordt gekozen via de waterschapsverkiezingen. De overige leden van het algemeen bestuur worden benoemd door drie organisaties die de belastingcategorieën binnen het waterschap vertegenwoordigen: de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (*natuur, red.*), de Kamer van Koophandel (*bedrijven, red.*) en de Land- en Tuinbouworganisatie (*agrariërs, red.*). In de praktijk heeft de agrarische sector dus dubbel invloed: ze hebben het grootste gedeelte van de geborgde zetels én ze zijn vertegenwoordigd in meerdere gekozen fracties.”

D66 wil het provinciaal- en waterschapsbestuur samenvoegen. Hoe kijk jij daar tegenaan? “Voor *Wetterskip Fryslân* zou een samenvoeging prima kunnen. Voor andere waterschappen is dat wellicht lastiger omdat stroomgebieden vaak niet overeenkomen met de grenzen van de provincies. In principe ben ik vóór samenvoeging, vooral omdat ik geen goede tegenargumenten hoor. Het belangrijkste tegenargument dat steeds wordt genoemd, is dat de waterschappen een eigen belastingstelsel hebben. Dit stelsel kan echter prima via geoormd geld in een apart programma blijven bestaan binnen de provinciale overheid. Ook het argument dat de oudste overheid niet verloren mag gaan, is niet erg inhoudelijk onderbouwd. Bepaalde partijen willen de waterschappen ook graag behouden omdat ze veel leden op die geborgde zetels hebben zitten. Wél vind ik dat de waterschappen veel meer het voortouw nemen in de klimaatdiscussie – meer dan de meeste gemeenten en provincies.”

Waar ga jij je hard voor maken de komende vier jaar?

“Ik ga me inzetten voor de verlaging van de CO₂-uitstoot door de veenweide. Daarnaast vind ik dat de waterschappen met de tijd mee moeten gaan en blijf ik me hardmaken voor bestuurlijke vernieuwing. Voor een dualistisch en democratisch systeem. Tot slot is voor mij een eerlijke kostenverdeling tussen boeren en ingezetenen belangrijk.” ■

... Tineke Clevering

Het eerste vrouwelijke Kamerlid kwam uit de Hoeksche Waard

Op 21 november vinden er herindelingsverkiezingen plaats. Miranda den Tuinder is D66-lijsttrekker voor de verkiezingen in Hoeksche Waard. Daar was ze ook het gezicht van de succesvolle Suze Groenewegcampagne. Het leverde haar een nominatie op voor de Els Borst Inspiratieprijs – en hopelijk ook meer vrouwen in de nieuwe gemeenteraad!

Vanaf 1 januari 2019 vormen de Zuid-Hollandse gemeenten Binnenmaas, Cromstrijen, Korendijk, Oud-Beijerland en Strijen samen de gemeente Hoeksche Waard. De nieuwe gemeente heeft ruim 85.000 inwoners en beslaat een gebied dat anderhalf keer zo groot is als Rotterdam.

Een gemeentelijke herindeling maakt vaak veel los. Ook het samenvoegen van de gemeenten op het Zuid-Hollandse eiland de Hoeksche Waard was jarenlang omstreken. Jij was de afgelopen jaren fractievoorzitter van D66 in Cromstrijen. Hoe heb je dit proces ervaren?
“Het onderwerp maakt inderdaad veel los. D66 staat al ruim twintig jaar achter deze herindeling. Omdat een groot deel van de inwoners ertegen was, moesten we telkens goed uitleggen waarom de herindeling volgens ons beter is voor de Hoeksche Waard. Het is een proces van jaren geweest, en het verliep niet zonder problemen. De discussie leidde tot splitsingen binnen partijen en gemeenteraden. De sfeer was niet altijd leuk. Andere partijen namen het ons kwalijk dat wij vóór de herindeling waren. Voor ons was het echter duidelijk dat niets doen geen optie was. Uiteindelijk moest de provincie ingrijpen om de herindeling voor elkaar te krijgen. De vijf gemeenten waren al begonnen met het harmoniseren van bepaalde taken. Ook dat was niet altijd makkelijk, omdat de herindeling toen nog geen feit was. Daarom moesten we bij elke nieuwe stap beredeneren of een beslissing ook verstandig was als de herindeling er niet zou komen.”

De leden van D66 Hoeksche Waard hebben jou gekozen tot lijsttrekker. Wat zijn jouw ambities?
“D66 Hoeksche Waard is héél druk geweest met de herindeling. We zijn er langzaam naar toe gegroeid om het eiland tot één gemeente te maken. Ik vind het waanzinnig tof dat ik als politicus aan de wieg mag staan van deze ontwikkeling. Ik wil de komende drie jaar graag besteden aan het vormen van een team, en aan het positioneren van D66 in de nieuwe gemeenteraad. Ik ben heel blij met deze functie. Ik houd van samenwerken. Bovendien heb ik al gezegd dat ik geen wethouder wil worden. Ik vond het belangrijk daarover vast duidelijk te zijn. Straks zijn we na Dordrecht de grootste gemeente in de regio. De herindeling vergroot onze bestuurskracht. De nieuwe gemeente is er klaar voor. Natuurlijk zullen er *hick-ups* zijn, maar dat geeft niet.”

In 2021 zijn er weer reguliere gemeenteraadsverkiezingen, dus we hebben drie jaar de tijd om rust te creëren.”

Leden van het Els Borst Netwerk kennen jou om een heel andere reden. Jij was één van de genomineerden voor de Els Borst Inspiratieprijs 2018 vanwege jouw initiatief en inzet voor de Suze Groenewegcampagne. Wat was dat voor campagne?

“In 2017 werd tijdens een bijeenkomst van het Els Borst Netwerk aandacht gevraagd voor honderd jaar vrouwenkiesrecht in 2019. Ik dacht toen aan Suze Groeneweg. Zij werd in 1918 als eerste vrouw in het parlement gekozen. Suze kwam uit de Hoeksche Waard; ze werd geboren in Strijensas. Na omzwervingen kwam ze terecht in Rotterdam, waar de SDAP haar naar voren schoof voor de Tweede Kamerverkiezingen. Daar zijn we natuurlijk trots op, al is het verhaal in de Hoeksche Waard ook wat weggestopt. De gedachte aan Suze bleef na die netwerkbijeenkomst hangen. In de Hoeksche Waard zijn namelijk bijna geen vrouwen actief in de politiek. In de gemeenten van de Hoeksche Waard is slechts 16 van de 83 raadsleden, 2 van de 15 wethouders en 1 van de 5 burgemeesters vrouw. Dat vond ik een pijnlijke conclusie. Tijdens de behandeling van de kadernota in Cromstrijen heb ik vervolgens *Het Suze Groeneweg Manifest* aangeboden.”

“Door de Suze Groenewegcampagne ontstond een heel andere dynamiek, die tegengesteld was aan de politieke verharding rondom de herindeling”

Wat was het doel van deze campagne? En hoe heb je die gevoerd?

“Om vrouwen op te roepen politiek actief te worden – in welke vorm dan ook – zijn we, naar aanleiding van het manifest, met vrouwen van verschillende politieke partijen een jaar lang campagne gaan voeren. We zijn de dorpen langsgegaan om gesprekken te voeren met vrouwen. De campagne was partij-overstijgend, dus onze eigen politieke kleur deed er op dat moment niet toe. Samen wilden we meer vrouwen in de politiek. Overigens was een deel van de vrouwen vóór de herindeling en een deel tegen. Door de campagne kwamen we beter met elkaar in contact. Daardoor ontstond een heel andere dynamiek, die tegengesteld was aan de politieke verharding die plaatsvond door de herindeling. Op Internationale Vrouwendag hebben we een dag georganiseerd voor twintig middelbare scholieren. We vroegen hen digitale beelden te maken van Suze Groeneweg. Ze kwamen met de ludiekste ideeën. Zo maakten ze een foto van Suze die bestond uit kleine foto's van powervrouwen van nu. Ze pakten dus iemand uit 1918 op en vertaalden haar naar het nu. Dat raakte me: zij snappen waar het om gaat.”

Suze Groeneweg (1875-1940)
Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)

Suze Groeneweg
EERSTE VROUWELIJKE KAMERLID

Wat heeft de campagne opgeleverd?

“Op 30 juni 2018 vond de slotmanifestatie plaats. Ons eigen Tweede Kamerlid Salima Belhaj gaf een lezing. Ik vond het daarnaast bijzonder dat Lilian Janse uit Vlissingen aanwezig was. Zij was in 2013 de eerste vrouw die zich voor de SGP verkiesbaar stelde. De campagne is voor mij nu afgesloten, maar we hebben er wel voor gezorgd dat ons concept beschikbaar is voor andere D66-afdelingen. En ik maak natuurlijk nog steeds gebruik van mijn netwerk om het gesprek met andere partijen op gang te houden. Bij de komende verkiezingen zijn er overigens maar liefst vier vrouwelijke lijsttrekkers. Veel partijen hebben een vrouw op de tweede plaats. Ik heb nog niet alle lijsten gezien, maar ik heb goede hoop dat er straks meer vrouwen in de gemeenteraad van de Hoeksche Waard zitten!” ■

Lees op pagina 48 wie de Els Borst Netwerk Inspiratieprijs 2018 heeft gewonnen.

Herindelingsverkiezingen

Op woensdag 21 november vinden 12 gemeenteraadsverkiezingen plaats als gevolg van gemeentelijke herindelingsverkiezingen die op 1 januari 2019 ingaan. Het gaat om de (nieuwe) gemeenten: Groningen, Hoeksche Waard, Het Hogeland, Westerkwartier, Noardeast-Fryslân, Haarlemmermeer, West Betuwe, Molenlanden, Noordwijk, Altena, Beekdaelen en Vijfheerenlanden.

d66.nl/agenda/herindelingsverkiezingen-2018

Bruggen bouwen in Rhenen

De Rijnbrug bij Rhenen

foto beeldbank.rws.nl / Rijkswaterstaat / Joop van Houtd

In Rhenen is een klein wonder geschied. Na de gemeenteraadsverkiezingen won D66 niet alleen een tweede zetel, de partij maakte ook haar debuut in het Rhenense college. **Democraat reisde af naar deze biblebelt-gemeente met grootstedelijke problemen en sprak met wethouder Hans Boerkamp en fractievoorzitter Jan-Willem Langenbach.**

Geen auto? Geen probleem: twee keer per uur rijdt er een sprinter over enkelspoor naar kopstation Rhenen. Het stadje aan de Nederrijn ligt – in de zuidoostpunt van de Utrechtse Heuvelrug, omringd door groen – op slechts een paar kilometer afstand van de provincie Gelderland. “En dat merk je. Men leest hier *De Gelderlander*; niet het *Utrechts Nieuwsblad*”, zegt D66-wethouder Hans Boerkamp. Ook bijzonder aan deze Utrechtse gemeente met bijna 20.000 inwoners: grootstedelijke problematiek. En die heeft Boerkamp, met ‘mobiliteit’, in zijn portefeuille: “Alle issues die hier op dit vlak spelen, zijn feitelijk terug te voeren op de kruising van twee provinciale wegen die uitkomt op de Rijnbrug. Elke middag staat het hier, dwars door het centrum, muurvast. Dat heeft grote impact op de bereikbaarheid en de leefbaarheid. Voor inwoners, die in de

stinkende uitlaatgassen moeten winkelen; voor ondernemers, die niet kunnen laden en lossen; voor ouders, die hun kinderen niet veilig buiten kunnen laten spelen.” Daarnaast ijvert Boerkamp voor meer en veiligere fietsroutes. De wethouder geeft het goede voorbeeld, door overal op zijn elektrische vouwfiets naartoe te fietsen. Maar hij geeft ook toe: “Een gewone stadsfiets is hier geen alternatief voor de auto, vanwege het heuvelachtige landschap – je moet echt een berg over als je ergens naartoe wilt.”

Wonder in de biblebelt

Eerst even terug naar dat kleine wonder, hier in de Utrechtse *biblebelt*, waar de SGP al jaren een van de grootste partijen is. Want D66 zit sinds dit voorjaar voor het eerst in het Rhenense college. Terwijl de partij vrijwel overal minder zetels haalde dan vier jaar geleden, verdubbelde D66 Rhenen bij de gemeenteraadsverkiezingen van één naar twee zetels. Lijsttrekker en student scheikunde Jan-Willem Langenbach was met zijn 19 jaar een van de succesfactoren. “Ik heb vier jaar in de jongerenraad gezeten en twee jaar achter de servicebalie van de Albert Heijn gestaan, dus ik heb, denk ik, best wat jongeren naar de stembus weten te praten.” Maar misschien nog wel belangrijker was oud-raadslid Willy Hoorn, die al sinds 1994 hét D66-gezicht is in Rhenen. Na jarenlange afwezigheid in de raad, haalde D66 in 2014 weer één zetel. Langenbach: “Willy heeft onze partij de afgelopen vier jaar echt weer een herkenbaar gezicht en geluid gegeven.” Daarnaast heeft de kleine afdeling (“21 leden, inclusief ikzelf en mijn ouders”) flink campagne gevoerd op duurzaamheid.

Langenbach: “Ik weet zeker dat D66-stemmers daar op aangeslagen zijn, want wij zitten daar veel pragmatischer in dan de andere progressieve partij hier (*Progressieve Combinatie Rhenen/GroenLinks, red.*). Zij willen over vijftig jaar energieneutraal zijn; wij in 2022.” Boerkamp: “Wij vragen ons af: hoe kan het duurzamer, en wel zo snel mogelijk? Je hebt nu bijvoorbeeld de discussie over de WOZ en zonnepanelen. Ik denk dan: dat is niet uit te leggen, hoe kunnen we voorkomen dat die worden meegenomen in de taxatie? Zodat je mensen die duurzaam proberen te zijn, daar niet financieel voor straft. Daar op korte termijn een praktische oplossing voor bedenken, is effectiever dan eerst vier jaar aan een grote duurzaamheidsvisie schrijven.”

“Het is geen lieve raad. Als het nodig is komt het mes op tafel, maar de strijd wordt echt op inhoud gevoerd”

Opgelucht over de klik

Langenbach was naar eigen zeggen “de enige die op twee zetels rekende”, en wilde vóór de verkiezingen een wethouderkandidaat hebben. Boerkamp stond op zijn lijstje, en Rhenen stond op het lijstje van Boerkamp. Maar pas ná de verkiezingen kwam het tot een eerste gesprek, terwijl de informatiegesprekken met SGP (3 zetels), ChristenUnie (2 zetels) en PCR/GroenLinks (3 zetels) al begonnen waren. Daarna ging het razendsnel: bij het derde informateursgesprek ging Boerkamp mee om de kandidaten van de andere drie partijen te ontmoeten. Boerkamp: “Er was meteen een klik. Dat was een enorme opluchting, voor iedereen. We voelden allemaal: *ja, dit kan werken.*” Terwijl Boerkamp met zijn gezin halverwege de onderhandelingen op vakantie ging (“tja, die was al geboekt”), onderhandelde Langenbach diens portefeuille verder uit. Naast financiën, een zware post die veelal door de

D66 Rhenen (21 leden) is een zelfstandige afdeling, maar bestuurlijk gefuseerd met D66 Utrechtse Heuvelrug (157 leden). Op de voorste rij: bestuurslid Liesbet Dreeuws, raadsleden Mirjam Rijnsburger en Jan-Willem Langenbach en oud-raadslid Willy Hoorn. Linksachter: wethouder Hans Boerkamp.

SGP wordt opgeëist, werd dat mobiliteit, onderwijs en erfgoed. “Die laatste was een beetje een gok. Ik dacht: *Hans moet ook lekker naar buiten kunnen, haha.*”

De sfeer in de coalitie en in de raad is heel erg goed, zeggen beiden. Boerkamp: “Het is geen lieve raad. Als het nodig is komt het mes op tafel, maar de strijd wordt echt op inhoud gevoerd. Na afloop is iedereen weer even goede vrienden.” Langenbach: “Dat merkte ik ook tijdens de formatieperiode. Hoewel er grote verschillen zijn, was alles bespreekbaar. Ja, ook bij een onderwerp als de koopzondag, die bij de achterban van de christelijke partijen gevoelig ligt. We zijn elkaar tegemoet gekomen door de status quo te handhaven: zij wilden geen uitbreiding, wij wilden geen terugdraaiing van de regelgeving – de supermarkten blijven op zondag dus gewoon open.” Boerkamp: “Gert van Laar, fractievoorzitter van de SGP, zei het bij de presentatie van het coalitieakkoord heel mooi: *We hebben geprobeerd elkaar te verstaan.*” Boerkamp koos ervoor om de eed (*Zo waarlijk helpe mij God Almachtig!, red.*) af te leggen. “Dat werd enorm gewaardeerd. Dat zie ik ook als bruggen bouwen.”

Lobbyen in de provincies

Bruggen bouwen doet Boerkamp ook met de provincies en de regio's. Van 2011 tot en met 2018 was hij lid van de Statenfractie van D66 in Utrecht. Dat leverde hem veel ervaring én een uitgebreid netwerk op, dat hij nu inzet om de belangen van Rhenen op de kaart te zetten. “De verbreding van de Rijnbrug bijvoorbeeld, kost 60 miljoen; dat kan Rhenen natuurlijk niet zelf betalen. Het is een provinciale weg tussen Utrecht en Gelderland, een toegangspoort voor de regio *Food Valley* waar we met diverse gemeenten in samenwerken. De provincies kunnen hun geld maar één keer uitgeven, dus moet je zorgen dat jouw wensen daar op de agenda komen te staan. Dat doe je door te lobbyen, door Statenleden persoonlijk te benaderen. Dat deed Willy Hoorn destijds heel goed; ik ben als Statenlid vaak op werkbezoek in Rhenen geweest.”

Ook Langenbach is actief aangehaakt bij de provincie Utrecht. Hij heeft veel contact met de lijsttrekker en de Statenfractie én hij staat op de kandidatenlijst. Ook heeft D66 Rhenen input geleverd voor het verkiezingsprogramma. “Over de noodzakelijke verbreding van de Rijnbrug, maar ook over de bescherming van de groene leefomgeving en ons cultureel erfgoed: onze binnenstad is een uniek wederopbouwgebied. Een andere wens is onlangs al in vervulling gegaan: een nachtbusverbinding. De bestaande lijn van Utrecht naar Veenendaal wordt – als pilot – doorgetrokken naar Rhenen en Wageningen. Jongeren die daar in het weekend uitgaan, hoeven dus 's nachts voorlopig niet meer over de ventweg terug te fietsen.” ■

Deze zomer trad oud-minister van Justitie Winnie Sorgdrager in de voetsporen van Els Borst: ze werd door de Koning benoemd tot minister van staat. *Democraat* sprak met haar over kunst, moederschap, opvoeding, *MeToo*, strafzaken en drugs. En over D66, natuurlijk.

Minister van Staat

foto Jeroen Mooijman

Terwijl Winnie Sorgdrager voor koffie zorgt, heeft de bezoeker in haar woning in Amsterdam voldoende om naar te kijken. Een omvangrijke boekenkast bijvoorbeeld, en kunst – veel kunst. Staand en hangend, niet hoogdravend, maar wel met een verhaal. Een prachtige foto met vier jonge Syrische vrouwen, die Sorgdrager zelf maakte tijdens een werkbezoek, vlak voor de burgeroorlog uitbrak. “Het was toen al onrustig en een week later stond het land in brand. We waren net op tijd weg.”

Liefde voor de kunst

De liefde voor de kunsten is ook terug te vinden in haar cv: ze deed de vooropleiding piano aan het conservatorium en speelt altviool in een Amsterdams amateur-symfonieorkest. Ze schreef de kinder-serie *Een leven vol muziek*, over beroemde componisten zoals Vivaldi en Mozart. En ze heeft een roman, *Ongeschreven wetten*, op haar naam staan, onder het pseudoniem Victor ten Hove. “Ik wilde laten zien hoe de dingen werken op een ministerie. Ik schrijf graag; het helpt om je gedachten goed onder woorden te brengen.” Ze stoort zich aan het gemak waarmee de politiek de kunsten laat verschrallen. “Wij laten gewoon gebeuren dat een minister zegt: *kunst is een hobby*. Ja, voor velen een belangrijke hobby, maar kunst is een vak. We hebben ook professionals nodig. Ik vind de manier waarop daar nu mee omgegaan wordt zo slordig. In de eerste plaats in de taal die gebruikt wordt, maar ook financieel. In Nederland werkt het filantropische model, zoals dat in Amerika gebruikelijk is, niet. Particulieren mogen best meer doen, heel graag zelfs, maar daar los je het probleem niet mee op. Er wordt hier veel belasting betaald en we mogen daar ook cultuur voor terugverwachten. Die voor iedereen toegankelijk is. De overheid moet kunst en cultuur steunen, in woord en daad.”

Trots op eretitel

Haar kinderen moesten het wel even googelen, vertelt ze. “Minister van staat is een eretitel. Ik ben er best trots op. Het doet me ook wel wat dat ik op deze manier in de voetsporen tred van Els Borst, die in 2012 werd benoemd.”

“De oorlog was nooit weg in het gezin. Niet zeuren, doorwerken, was de rode draad in mijn opvoeding”

Samen met oud-ministers Sybilla Dekker en Jaap de Hoop Scheffer treedt ze toe tot een select gezelschap van vooraanstaande oud-politici en oud-bestuurders. Over de functie, waar een diplomatiek paspoort bij hoort, wordt wel gezegd dat men er veel voor moet weten, maar weinig voor hoeft te doen. Maar de functie kan allereerst krijgen door omstandigheden. Voor het huwelijk van Willem-Alexander en Máxima onderhandelde minister van staat Max van der Stoep bijvoorbeeld over de aanwezigheid van de omstreden vader van de bruid, Jorge Zorreguieta. Met succes: hij kwam niet. Maar niet alle inzet wordt aan de grote klok gehangen. “Ik weet dat Els Borst een aantal keer op reis is geweest, of bij ontvangsten aanwezig was. Maar het is geen baan waar je in je agenda rekening mee moet houden.”

Tot dit voorjaar was Sorgdrager lid van de Raad van State. Ze is blij met de benoeming van partijgenoot Thom de Graaf tot vice-president van het hoogste adviesorgaan in ons staatsbestel. “Burgers, maar ook politici, zijn zich vaak niet bewust van de belangrijke rol van de Raad. Elke wet moet eerst langs de Raad voor advies. Ik heb met veel plezier meegedacht en geschreven aan de adviezen. Toen ik daar twaalf jaar geleden kwam, was het taalgebruik niet erg toegankelijk. De Raad is nu moderner, meer naar buiten gericht en de taal is minder hermetisch geworden. Dat geldt ook voor de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak.”

Onverzettelijk rolmodel

Sorgdrager was één van de eerste vrouwelijke officieren van justitie en advocaat-generaal; de eerste vrouwelijke procureur-generaal én de eerste vrouwelijke minister van Justitie – in het eerste ‘paarse’ kabinet-Kok (1994-1998). Bij medisch-ethische kwesties en drugsbeleid had ze veel te maken met partijgenoot en minister van Volksgezondheid Els Borst. Twee vrouwen die een stevige politieke stempel hebben gedrukt op die periode. “D66 heeft altijd veel vrouwen op belangrijke posities gehad. Nu ook; je ziet op kandidatenlijsten veel goede vrouwen staan.” Maar Sorgdrager weet ook dat dat sommige vrouwen een duwtje in de rug nodig hebben. “Als ik naar mezelf kijk, dan zie ik ook een zekere ambivalentie. Je bent altijd op twee sporen bezig – dat gold voor mij tenminste. Je wilt én het moederschap én je werk goed doen, waardoor je altijd een latent schuldgevoel naar beide kanten hebt.”

Thuis hebben ze het er eigenlijk nooit zo specifiek over gehad, zegt ze. “Het was zo normaal voor mijn kinderen dat ze een werkende moeder hadden, daar is nooit over gediscussieerd.” Maar dat gold niet voor iedereen. “Toen ik officier van justitie werd in 1979, kreeg ik een brief van een vrouw, die schreef: *Het is een schande dat u deze functie aanneemt, want u neemt de plaats in van een man*. En mijn overbuurvrouw zei: *Vind je het niet verschrikkelijk dat je kinderen door een ander worden opgevoed?*”

foto Jeroen Mooijman

Haar doorzettingsvermogen en onverzettelijkheid heeft Sorgdrager meegekregen van thuis. Ze is een kind van de wederopbouw, geboren in 1948. Haar vader werkte als krijgsgevangene aan de Birmaspoorweg, haar moeder zat in een Japans vrouwenkamp in Indië. “De oorlog was nooit weg in het gezin. *Niet zeuren, doorwerken*, was de rode draad in mijn opvoeding. Ik denk wel dat dat een voordeel is, maar je mist natuurlijk ook wat; mijn ouders waren niet echt warme ouders. Ze waren wel begaan, maar we moesten vooral presteren. Een soort overcompensatie; ik moest laten zien wat ik kon.”

“Als ik van tevoren had geweten wat me als minister te wachten stond, had ik het niet gedaan”

#MeToo

Het magazine *HP/de Tijd* schreef in 2012: *Waren er in de jaren negentig parlementair journalisten die niet verliefd waren op Justitieminister Winnie Sorgdrager?* En over de ruzie met Arthur Docters van Leeuwen, die tijdens haar ministerschap voorzitter was van het College van Procureurs-Generaal: *Nooit eerder beleefde Den Haag een zo realistische krachtmeting tussen een beauty en een beast*. In het huidige *MeToo*-tijdperk, klinkt dit nogal merkwaardig. Sorgdrager lacht. “De tijden zijn gelukkig veranderd, maar ik had er toen wel mee te maken. Ik weet nog goed dat ik op het hoogtepunt van de IRT-affaire (*over opsporingsmethoden bij zware drugscriminaliteit, red.*) met collega-minister Hans Dijkstal de Kamer uitliep. Veel persfotografen natuurlijk. Stond er de volgende dag in de krant: *Ze had er een mooi pakje voor aangetrokken*. Niks over het jasje van Dijkstal.”

Met de *MeToo*-discussie waait er plotseling een andere wind en dat vindt Sorgdrager heel goed. “Maar je moet ook wel iets kunnen hebben. Als ik iets niet prettig vind van een man, zeg ik: *joh, doe even niet*. Maar als er ongelijke machtsverhoudingen in het spel zijn, dan kan ik me best voorstellen dat het lastig is om daar tegenin te gaan, want je stelt je werk in de waagschaal. Daarom is het ook zo oneerlijk.”

Sorgdrager heeft als lid van het Openbaar Ministerie veel zedenzaken onder ogen gehad. “Ik herinner me een geval dat mij behoorlijk aangegrepen heeft. Een meisje had contact met de zedenpolitie in Enschede. Ze wist niet of ze aangifte zou doen tegen haar vader. Die misbruikte haar en gebruikte ook geweld, echt een verschrikkelijk verhaal. Die rechercheur zat daar ook mee, die haalde mij erbij. Ik heb met dat meisje gesproken en haar uitgelegd wat er gebeurt als je aangifte doet. Natuurlijk moet er gestraft worden, maar het moet voor een slachtoffer duidelijk zijn wat ze moet doormaken vóórdat dat dan zo ver is. En ik begreep heel goed dat ze dat niet wilde. Mijn hoofdofficier was het daar niet mee eens, die zei: *Er moet gestraft worden*. Op zich is dat juist, maar niet ten koste van het slachtoffer. Het meisje heeft uiteindelijk geen aangifte gedaan. Het misbruik en de bedreigingen zijn door toedoen van de politie wel gestopt. Belangrijk en ook lastig was het om de profes-

Het eerste ‘paarse’ kabinet: Kok I (1994-1998)

sionele afstand te bewaren. Via haar politiecontact bleef ik wel op de hoogte hoe het haar verging. Ze heeft twee kinderen gekregen met behulp van kunstmatige inseminatie. Later hoorde ik dat ze zelfmoord had gepleegd. Ik zal dat verhaal nooit vergeten.”

Stormachtig ministerschap

Ook haar ministerschap zal ze niet snel vergeten. Dat was stormachtig. Vooral de crisis met het Openbaar Ministerie, over de mogelijke belangenverstreming van een procureur-generaal, vergde veel van haar. “Dat was politiek – maar ook voor mij als mens – heel naar. Als ik van tevoren had geweten wat me als minister te wachten stond, had ik het niet gedaan. Heb ik er spijt van? Nee, dat ook niet. Ik vond het fascinerend en heb er veel van geleerd. Wat ik het mooist aan het werk vond, was de Europese Unie. Op elk vakgebied is er een Raad van Ministers die op dat terrein beslissingen neemt. Zo is ook het Europese programma voor de aanpak van grensoverschrijdende criminaliteit tot stand gekomen. Je realiseert je dat de loop van de geschiedenis soms door een of twee individuen bepaald kan worden – in Brussel zag ik dat gebeuren.” Maar ze is geen politiek dier, zegt ze. “Ik ben er achteraf gezien tamelijk naïef ingestapt, nadat Hans van Mierlo mij, tijdens mijn vakantie in Frankrijk, vroeg als minister. Ik had vijf uur de tijd om erover na te denken. Ik heb het gedaan, omdat ik het idee had dat ik daar een zekere meerwaarde aan kon geven vanuit wat ik in de praktijk had meegemaakt. Ik had ideeën over wat er moest gebeuren. Dat waren ook wel typische D66-ideeën. Een aantal zaken is ook best voor elkaar gekomen, maar ik was erin gestapt met de gedachte van: *het is een goed idee, het argument moet het doen*.” Maar Sorgdrager was onvoldoende voorbereid hoe die ideeën gebracht moesten worden, hoe je de Kamer voorbereidt. “Tegenwoordig heeft iedereen een politiek adviseur, maar als je in mijn tijd zo iemand had, werd je meteen neergezet als een zwakke minister. Terwijl het ontzettend handig is. Als ik er een had gehad, had hij of zij op tijd kunnen zeggen: *prima idee maar je moet eerst even met die praten, of dat verder onderbouwen*. Maar we waren – als partij – absoluut los zand, zonder enige structuur. We waren nog steeds een beweging. Heel sympathiek, maar je moet toch een zeker evenwicht zien te vinden, er moet leiding en tegelijkertijd vrijheid zijn. D66 is inmiddels geprofessionaliseerd, talent wordt begeleid en er is opleiding. Maar het mag allemaal nog steeds wel wat steviger.”

Ministers Winnie Sorgdrager van Justitie en Els Borst van VWS in 1996. ANP PHOTO / foto Toussaint Kluiters (anp-archieff.nl)

Zoeken naar de balans

Haar relatie met D66 is ook stormachtig. Ze werd eind jaren zestig lid, maar stapte in de jaren zeventig over naar de VVD. “D66 zat toen echt in het slop, en lokaal in Enschede, waar ik woonde, al helemaal.” Later, toen ze officier van justitie werd, veranderde haar maatschappijbeeld, en zegde ze haar VVD-lidmaatschap op. Om uiteindelijk weer bij D66 terug te keren. “Ik had jeugdrecht in mijn portefeuille en daarin zie je een kant van de maatschappij waarvan de meeste mensen die ik ken geen weet hebben. De VVD was vooral gericht op: criminelen aanpakken en opsluiten. Ik probeerde die jongeren juist uit de gevangenis te houden, en via allerlei projecten op het rechte pad te brengen. Wat een enkele keer ook lukte. Daar lag echt wel mijn hart. Wat ik toen deed, heb ik als minister eigenlijk ook gedaan. Preventie en repressie moeten samengaan, met elkaar in verband staan. Nu zie je het beleid steeds meer naar repressie gaan, ik vind dat niet echt zinvol.” Ze staat langzamerhand wel wat ambivalent tegenover de tolerante houding ten opzichte van drugs. “Wat er in Nederland omgaat is natuurlijk ernstig. De criminaliteit in wiet en pillen is enorm en echt ondermijnend. We hadden echt niet voorzien dat bijvoorbeeld in Brabant bestuurders vrijwel dagelijks invloed ondervinden van criminele groeperingen. Er wordt ook ontzettend veel coke gebruikt, vooral in hoogopgeleide kringen. Amsterdam wil nog steeds de stad zijn waar alles kan, maar je moet ook je verantwoordelijkheid daarin nemen; het is niet normaal, je houdt een criminele keten met uitbuiting en geweld in stand. D66 doet daar te luchtig over. Oók over softdrugs. We moeten ons realiseren dat daar niet meer die lieve sfeer van de jaren zeventig heerst.”

D66 moet blijven zoeken naar de balans, vindt Sorgdrager. Dat brengt het sociaal-liberalisme met zich mee. Ze vindt ook dat het sociale meer aandacht moet krijgen. “Wij zijn soms heel erg liberaal, gericht op vrijheden en kansen van kansrijken. Ik ben er zeer van overtuigd dat iedereen die kansen moet hebben, en dat we die ook moeten blijven faciliteren. Maar er zijn ook mensen die die kansen niet kunnen pakken. Voor hen moet je ook zorg hebben. We moeten de mensen die tussen wal en schip raken niet uit het oog verliezen.” ■

De gemeente Midden-Drenthe (ca 33.000 inwoners, 29 kernen) ontstond in 1998 na de samenvoeging van de gemeenten Beilen, Smilde en Westerbork.

Kiek'n wat wordt

Ruim elf jaar was **Mieke Damsma** actief in de Maastrichtse politiek: als raadslid, als fractievoorzitter en als wethouder. Vorig jaar werd ze beëdigd tot burgemeester van Midden-Drenthe. Daar gaan de dingen net even anders. “Op mijn eerste nieuwjaarsreceptie kreeg ik een een kruiwagen met agrarische producten cadeau.”

Tijdens je installatiespeech op 14 december 2017 citeerde je Pippi Langkous: “Ik heb het nog nooit gedaan, dus ik denk dat ik het wel kan”. En, kun je het, na bijna een jaar? “Ik vind dat het aardig lukt. Ik had me goed op het burgemeesterschap voorbereid, ik ben trots dat ik het geworden ben en het voelt erg passend. Ik heb het ontzettend naar m'n zin!”

Was het een voordeel dat je vóór de gemeenteraadsverkiezingen burgemeester werd?

“Ja. Door mijn ervaringen als raadslid, als lijsttrekker en als wethouder wist ik bijvoorbeeld hoe belangrijk het is om vooraf na te denken over het onderhandelingsproces in de periode na de verkiezingen. Samen met de lijsttrekkers en de griffier hebben we daarop geanticipeerd. Dat is heel goed verlopen. Als raad, als college en als griffie bekijken we nu het raadsproces, met als centrale vraag: *hoe kunnen we meer betrokkenheid van inwoners bewerkstelligen?* In mijn eerste honderd dagen heb ik op het gemeentehuis vooral veel vragen gesteld, zoals: *waarom doe je dit, waarom is dat zo, kan het anders of beter?* Het is belangrijk om aan te voelen wat er speelt en niet als een olifant door de porseleinkast te gaan. Ook al sta je boven de partijen, je neemt je democratisch hart altijd mee.”

Hiervoor was je raadslid, fractievoorzitter en twee periodes wethouder. Maakt die jarenlange politieke ervaring de overstap naar het burgemeesterschap makkelijker?

“Zeker. Daarnaast heb ik veel gehad aan een aantal trainingen. Tijdens *Driebergen*, het toptalentenprogramma van D66, ontdekte ik namelijk dat ik meer een bestuurder ben dan een vertegenwoordiger. Door deelname aan de burgemeestersleergangen van zowel D66 als in Limburg heb ik veel geleerd van ervaren burgemeesters: wat houdt het ambt nu écht in? Voor mij staat voorop dat

burgemeester zijn fundamenteel verschilt van het wethouderschap, waarbij de politieke inhoud de boventoon voert. Als burgemeester coach je meer, lever je persoonlijke inbreng en zijn representatie, jubilea en onderscheidingen een wezenlijk onderdeel van je functie. Veiligheid is ook een vast onderdeel van het takenpakket. Bij crises zijn het burgermoederschap en de sociale dynamiek heel belangrijk. Daarnaast heb ik bewust gekozen voor de portefeuille personeelszaken.”

Je verhuisde vrijwel meteen naar Smilde. Hoe is je overstap van Zuid-Limburg naar Drenthe bevalen?

“Ik heb achttien jaar in Maastricht gewoond. Midden-Drenthe is een heel andere gemeente, met een eigen dynamiek. Van de stad naar het platteland is voor mij de grootste stap, maar er zijn ook overeenkomsten. Beide gebieden liggen letterlijk en gevoelsmatig ver van de Randstad; inwoners kijken de kat uit de boom: eerst zien, dan geloven. *Kiek'n wat wordt* is hier bijvoorbeeld een gevleugelde uitspraak.”

Waarom heb je voor deze gemeente gekozen?

“Een belangrijke onderdeel in de burgemeestersleegang van D66 was: *welk type gemeente past bij mij?* Ik heb bewust gesolliciteerd op een plattelandsgemeente met veel kernen. Ik ben opgegroeid in Brabant en ken het leven in een dergelijke gemeenschap goed. Er spelen andere thema's dan in een grote stad. In Midden-Drenthe werken veel jonge agrariërs, met hart voor hun bedrijf. Op mijn eerste Nieuwjaarsreceptie als burgemeester kreeg ik van hen een kruiwagen met agrarische producten uit de regio cadeau. Dat zal in Maastricht minder snel gebeuren. Achterom lopen als je op bezoek komt; het is de symboliek van *naoberschap*, de deur staat altijd voor je burens open. Ik vind dat mooi.”

“Het burgemeester zijn verschilt fundamenteel van het wethouderschap, waarbij de politieke inhoud de boventoon voert”

Je was deelnemer aan de eerste burgemeestersleegang van D66; twee edities later was je begeleider. Welke tips heb je voor D66'ers met burgemeestersambitie?

“In de leergang is veel aandacht voor het persoonlijke aspect van het burgemeesterschap en dat wil ik hier ook extra benadrukken. Zowel tijdens de sollicitatie als in het ambt willen de mensen weten wie jij bent: waar je woont, met wie, wat je hobby's zijn. D66'ers kunnen nogal bestuurlijk overkomen en de nadruk op inhoud leggen; op de portefeuilles die ze als wethouder hadden bijvoorbeeld. Maar burgemeester ben je 24 uur per dag, zes jaar lang; een hele verantwoordelijkheid. Het is dus belangrijk dat je jezelf bent en dat het burgemeesterschap en de gemeente bij jou passen. Zorg ook dat je een plan B hebt: een andere gemeente of loopbaanrichting. Pin je niet teveel vast op één vacature.”

Je bent de enige vrouwelijke burgemeester in Drenthe. Zie jij jezelf als voorbeeld voor andere vrouwen?

“Een mooi evenwicht tussen mannen en vrouwen is belangrijk. Ik voel me wel boegbeeld en daar hoort een bepaalde verantwoor-

Mieke Damsma begon haar politieke loopbaan in 2006 als D66-raadslid in Maastricht.

delijkheid bij. Ik roep vaak tegen vrouwen: *gewoon ja zeggen, je vinger opsteken en die stap naar voren zetten.*”

Jij bent benoemd door de Koning. Die benoemingswijze gaat waarschijnlijk binnenkort veranderen. Waar sta jij in de discussie over ‘de gekozen burgemeester’?

“Ik vind het een belangrijk onderwerp. Het gaat om het democratisch principe; je bent vertegenwoordiger van alle inwoners. In veel landen om ons heen wordt de burgemeester rechtstreeks gekozen en werkt dat prima. Daar moeten we naar kijken. En als we het gaan doen moeten we het ook goed doen, met meerdere kandidaten. Zodat er ook echt iets te kiezen valt.”

Je kreeg bij je installatie een fietstenu met de namen van de 29 kernen van Midden-Drenthe erop. Een hint om ze allemaal te gaan ontdekken. Hoe ver ben je met de tour?

“Haha, ik heb al zo'n 2000 kilometer afgelegd. In oppervlakte is Midden-Drenthe de vierde gemeente van het land; groter dan Rotterdam of Amsterdam. Het is een prima manier om het gebied te leren kennen. Soms ga ik op de fiets naar een officiële gebeurtenis, met mijn jurk in de rugzak. *Kan ik me ergens omkleden?*, vraag ik bij aankomst. Dat wordt erg gewaardeerd. *Ze is heel gewoon, onze burgemeester*, zeggen de mensen dan goedkeurend.” ■

Ambitie voor het burgemeesterschap?

U kunt voor een adviesgesprek terecht bij de Burgemeesterscommissie van D66.

Mail uw motivatie naar: burgemeesterscommissie@d66.nl

Mister & Miss Europa

Voor de vierde keer kozen de leden van D66 Sophie in 't Veld tot lijsttrekker voor de Europese Parlementsverkiezingen, die plaatsvinden op 23 mei 2019. Tijdens het najaarscongres sprak ze met voorganger Jan Willem Bertens, die de D66-delegatie in Brussel tien jaar aanvoerde. “Je hebt mijn record verbroken.”

Wat is veranderd, wat is hetzelfde gebleven en hoe zien zij de toekomst van de Europese Unie? Van tevoren heb ik hen een lijst met vragen doorgestuurd. Maar Sophie zegt, vlak voor we beginnen: “Kleine tip: van dit interview gaat waarschijnlijk weinig terechtkomen. Schrijf maar gewoon mee.” Haar voorspelling komt uit; er volgt een zeer geanimeerd gesprek, waar de interviewer nauwelijks een speld tussen krijgt...

JB - “Weet je dat ik bij de allereerste zitting van het Europees Parlement in Luxemburg was? Dat was als woordvoerder van minister van Buitenlandse Zaken Chris van der Klaauw. Die zei: *Jan Willem, ik vind het dat het hier stinkt naar een begraafplaats in Cheops. Ik hoorde dat deze zaal een halffaar niet open is geweest.*”

SV - “Oh, dat is nu ongeveer veertig jaar geleden! Ik heb nog helemaal niet gehoord of er iets van een jubileum gaat komen. Je zou zeggen van wel, maar ze zijn op dit moment zo druk. De focus ligt nog niet eens op de Europese Verkiezingen. Het is nu vooral Brexit en migratie; krijgen we die zaken ‘af’ voor het einde van het mandaat?”

JB - “Ik kwam na vijf jaar D66-droogte in 1989 in het Europees Parlement en zat daar tot 1999. Eerst alleen, tot we er in 1994 drie zetels bij kregen. Jij bent inmiddels langer actief dan ik. Je hebt mijn record verbroken. Ach, dat is je ook gegund. Ik heb het inmiddels geschopt tot vicevoorzitter van de Vereniging van Oud-Parlementariërs, dus ik blijf betrokken.”

SV - “1989, dat waren echt andere tijden. Ik weet nog dat ik in 1994 als medewerker van jouw collega-Europarlementariër Johanna Boogerd begon. Toen waren er nog twaalf lidstaten. Finland,

Zweden en Oostenrijk kwamen er een jaar later bij. Pas in 2004 volgde de vijfde uitbreiding, met maar liefst tien nieuwe lidstaten, waaronder Polen en Hongarije.”

“Toen ik in 1994 begon als medewerker van jouw collega Johanna Boogerd, waren er nog maar twaalf lidstaten”

– Sophie

Het gesprek komt op fractievorming in Europa. Een ingewikkelde puzzel waarbij politieke stromingen, nationaliteit en macht samenkomen. Met de aanstaande entree van En Marche, de partij van de Franse president Macron, een heel actueel thema.

JB - “Ik werd in 1989 het vijftigste lid van de ELDR-fractie (*voorzitter van ALDE, red.*). Dat ging op persoonlijk titel; D66 was toen nog geen lid van ELDR. Ik moest me eerst bij de toenmalige fractieleider Giscard d’Estaing melden, die mij meteen voorstelde fractiewoordvoerder Buitenlandse Zaken te worden: *Dan blijft U, naar ik weet, wat u was.* Ik heb die starre man nog nooit zo vriendelijk gezien. Hij wilde natuurlijk de 50 halen, want dat aantal fractieleden stond borg voor extra fondsen en posities. Zo werkt dat met al die berekeningen, waar ik nooit wat van begrepen heb.”

SV - “Dat soort dingen speelt nog altijd een rol.”

JB - “Een half uur later, aan de bar, dronk ik met mijn nieuwe ELDR-fractiegenoot en VVD’er Florus Wijsenbeek op de liberale toekomst. Komt mijn kersverse assistent Arjen Bouter binnen: *Als de sodemieter Van Mierlo bellen!* Het leek erg serieus. Dus ik zoek via de bartelefoon contact. *Jezus Christus, jungske, nu zitten we bij die godverlaten VVD in de ELDR! Daar hebben wij toch helemaal niks mee!* Het kostte wat moeite om hem te overtuigen, maar uiteindelijk gaf hij morrend akkoord.”

SV - “Ik weet nog dat we tijdens een partijcongres moesten stemmen over lidmaatschap van ELDR. We hadden toen iets van dertien jaar een waarnemersstatus gehad. Niet iedereen was enthousiast, maar ik was voor. Uiteindelijk was er – als ik het me goed herinner – iemand van Radikale Venstre (*Deense progressieve zusterpartij, red.*) die insprak op dat congres. Die heeft de leden overgehaald; het congres dacht echt: *ja, maar als die lui erbij zitten, en ook de Britse Liberal Democrats, dan kan het zo erg niet zijn.* Inmiddels zijn we binnen ALDE dominant geworden. We zitten daar ook met meer mensen dan de VVD.”

JB - “Dat is erg goed nieuws!”

Niet alleen de positie van D66 in Europa heeft een grote ontwikkeling doorgemaakt; dat geldt ook voor de positie van het Europees Parlement als geheel. Wat is veranderd en wat is hetzelfde gebleven?

SV - “Het heeft ook wel even mogen duren. Er is ook zoveel veranderd in de tussentijd. Toen jij begon waren er 525 leden, dat zijn er inmiddels 751. De wetgevende bevoegdheden zijn nu bijna volledig. Er ontbreken hier en daar nog wel wat dingen, maar de instelling is enorm ontwikkeld.”

ALDE – voorheen ELDR

D66 heeft vier zetels (leden) in het Europees Parlement en is aangesloten bij de fractie (en de partij) van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa (ALDE). De ALDE-fractie heeft momenteel 70 van de 751 zetels, en is daarmee de op drie na grootste fractie in het Europees Parlement.

europa.d66.nl

JB – “Het is ook een fascinerende werkplek. Ik weet nog dat ik in de *Joint Parliamentary Committee* EU/Zuid- en Midden-Amerika zat. Labour-man Stan Newens was een Europarlementariër van het eerste uur, en schopte het uiteindelijk tot vicevoorzitter van die commissie. Die man had een geschiedenis! Hij had in de mijnen gewerkt vanaf zijn zevende, en begon pas te leren lezen en schrijven op zijn dertiende. Een fantastische vent. Hij hield destijds uitvoerig een dagboek bij, waaruit hij vaak citeerde. *Ben je nou nog steeds aan het oefenen*, grapte ik dan. Hij nam zijn taak bloedserius. Iedere kerst geniet ik nog van zijn prachtige volzinnen en keurige handschrift.”

SV – “Prachtig. Het is iets dat je meer ziet als je kijkt naar de levensverhalen van veel Europarlementariërs. Die zijn vaak veel uiteenlopende dan die van nationale parlementariërs. We hebben nog veel vrijheidsstrijders uit de tijd van de Europese dictaturen. En veel mensen die er zitten voor een bepaalde bevolkingsgroep, zoals de Roma.”

JB – “De thema’s waar ik me op Europees niveau mee bezig heb gehouden zijn terug te vinden in mijn rapporten. Een persoonlijke greep: oceaanvervuiling door tankers, de toetreding van Cyprus tot de EU, een verbod van landmijnen en nucleaire wapens, een partnerschap tussen EU en Latijns-Amerika en de fysieke veiligheid van journalisten. Laatstgenoemde rapport had ik opgedragen aan de vier IKON-journalisten, die in maart 1982 in El Salvador waren vermoord. De persconferentie hierover in Nieuwspoort (*in 1995, red.*) telde geen bezoekers; buiten de koffiejuffrouw en de bewakers kwam er niemand op af. Er was geen interesse. Onlangs werd de IKON-affaire toch weer nieuws; het brein achter de aanslag zou zijn opgespoord.”

SV – “Zo zie je maar, sommige thema’s blijven actueel. Ik hou me nog steeds veel bezig met de veiligheid van journalisten. Nu is de aandacht daarvoor overigens enorm. Zo zijn er recentelijk in Slowakije en Malta twee onderzoeksjournalisten vermoord. Ik ben direct na die moord, als lid van het team dat zich hiermee bezig hield, naar Slowakije gereisd. NRC en NOS sturen dan gewoon journalisten mee. En er is ook lokale pers. Twee weken geleden gingen we opnieuw, en toen zat dus iedereen van de nationale pers

daar in de zaal. Helemaal vol. En ook hier merk ik dat journalisten er belangstelling voor hebben, omdat het heel dichtbij komt.”

JB – “Merk je dat nou meer, dat je serieus wordt genomen? En het parlement?”

SV – “Er is daar echt een enorme evolutie geweest. Het Europees Parlement wordt steeds meer een politieke arena en heel veel burgers weten ons te vinden. Met vragen, of om je te belobby’en. Europa gaat ook over méér. Bijvoorbeeld over een sociaal Europa! Ik weet nog dat in de jaren negentig de Deense Europarlementariërs de commissie van Sociale Zaken boycotten, want zij vonden dat geen Europese aangelegenheid. Inmiddels is het omstreden om er niet voor te zijn. Weet je wat het is? Mensen denken onterecht dat Europese integratie iets volkomen ideologisch is. Dat je voor of tegen bent, los van de consequenties. Dat is niet zo. Europese integratie is een antwoord op dingen

die er gebeuren in de wereld. Het idee van een sociaal Europa heeft een enorme impuls gekregen door de financiële crisis en alles wat daarop volgde.”

JB – “Ik vind, voor zover ik dat dan nog volg, het verschil tussen toen en nu erg groot. Er is nu meer aandacht voor ontwikkelingen binnen de Europese politiek. In mijn tijd was dat minder. De politieke verwerking van de val van de Berlijnse Muur in 1989 ging redelijk traag. Alle ogen waren toen ook meer gericht op de oorlog in Joegoslavië. Mijn betrokkenheid bij die oorlog heeft er uiteindelijk toe geleid dat ik me regelmatig heb ingezet als verkiezingswaarnemer.”

SV – “En kijk nu eens: Kroatië is lid, Servië en Montenegro onderhandelen over toetreding. Dat is toch ongelofelijk. Niet voor te stellen. Het is alsof je nu naar Syrië kijkt en dan bedenkt dat die mensen ooit weer vreedzaam met elkaar moeten samenleven. Dat lijkt toch onmogelijk? Dat is in Europa dus gewoon gebeurd. En dan kan je zeggen: de EU is bureaucratisch en er is een democratisch gat, en dat klopt allemaal tot op zekere hoogte. Maar als je even nadenkt: die Joegoslavië-oorlog, dat is helemaal niet zo lang geleden (*1991-2001, red.*). De Balkan heeft een lange geschiedenis van conflict. En dat vind ik mooi aan mijn werk: ik ben me altijd bewust van waar iedereen vandaan komt. Dat je met z’n allen – met alle verschillen, en met die lange geschiedenis – op een vreedzame manier politiek bedrijft en op die manier een continent bestuurt. Dat is fenomenaal.” ■

Tijdspad Europese verkiezingen 2019

Op 23 mei 2019 vinden de verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement plaats. De kandidaatstellersperiode hiervoor is inmiddels verstreken. D66-leden kunnen van 10 t/m 21 januari 2019 stemmen over de interne lijstvolgorde.

d66.nl/partij/verkiezingen

Sinds deze zomer is D66 een afdeling rijker: D66 Frankrijk. *Democraat* sprak met oprichters Nadine Bongaerts en Jan Schoonis, twee ondernemende en ambitieuze D66’ers die wonen en werken in Parijs. “Het is geen borrelclub; daarvan zijn er hier al voldoende.”

D66

Frankrijk

Waarom een D66-afdeling in Frankrijk?

Jan: “Als ondernemer help ik digitale bedrijven uit Nederland om de overstap naar Frankrijk te maken. Dat wilde ik ook graag doen voor politici. Frankrijk was lang het tweede land van de Europese Unie. Nu de Duitse bondskanselier zich meer is gaan richten op binnenlandse zaken, heeft Frankrijk dat stokje overgenomen. Parijs is weer *the place to be!* Via Frankrijk kan Nederland veel invloed uitoefenen op Europa.”

Nadine: “Ik werk in Parijs aan mijn promotieonderzoek. Daarnaast werk ik voor een non-profitorganisatie die bruggen slaat tussen de wetenschap en het bedrijfsleven. Ik help technologische startups bijvoorbeeld aan een relevant netwerk. Jan en ik kwamen elkaar voor het eerst tegen tijdens een netwerkbijeenkomst voor Nederlanders in het buitenland, georganiseerd door Eelco Keij. We bleken allebei bruggenbouwers te zijn en vroegen ons af wat we konden doen om Frankrijk en Nederland nog beter met elkaar te verbinden.”

Waar willen jullie je als D66-afdeling mee bezighouden?

Jan: “We willen graag de juiste mensen bij elkaar brengen. In juni hebben we als eerste activiteit een themadiner georganiseerd over kunstmatige intelligentie. Daarvoor hebben we wetenschappers en politici uitgenodigd, zowel van D66 als van En Marche, de partij van de Franse president Macron. Het is ons doel om politici van D66 en En Marche met elkaar in gesprek te laten gaan, zodat zij ook gezamenlijk kunnen optrekken in aanloop naar de Europese parlementsverkiezingen van volgend jaar.”

Nadine: “We hebben sterke ideeën over het verbeteren van de relaties tussen Frankrijk en Nederland, maar ook over thema’s zoals het klimaat. D66 biedt ons de kans onze doelen uit te voeren. De afdeling is niet opgericht als borrelclub; daarvan zijn er hier al voldoende. Al staat het leden natuurlijk vrij borrels te organiseren.”

Jan: “Officieel hebben we nu dertig leden, al kijken we niet op die manier naar de afdeling. We zijn actief via sociale media en e-mail. Iedereen is welkom.”

Jullie hadden het net over de Europese verkiezingen. Hoe zou jullie afdeling een bijdrage kunnen leveren voor D66?

Jan: “We merken dat En Marche graag contact wil met D66. Ze willen praten over gezamenlijke hoofdlijnen voor de verkiezingen. Dat D66 lid is van de Europese ALDE-fractie en En Marche niet, zien zij niet als een probleem. Maar hoe die samenwerking tussen D66 en En Marche er precies uit gaat zien, weten we nog niet.”

Wat kan D66 volgens jullie leren van een partij als En Marche?

Jan: “Ik herken in En Marche iets van D66 uit de beginjaren terug. De partij heeft de energie om dingen te veranderen. Dat doet ze ook echt.”

Nadine: “Juist in deze tijd is een tegengeluid nodig. Mensen voelen de positieve energie van En Marche. Al moet ik zeggen dat veranderingen in Frankrijk niet incrementeel gaan, maar met revoluties: het is het één of het ander. Maar misschien kan Europa wel een revolutie gebruiken...” ■

Regio Buitenland is in 2013 opgericht om D66-leden in het buitenland te ondersteunen en met elkaar in contact te brengen. Er zijn momenteel vijf buitenlandse afdelingen: België en Luxemburg; Berlijn; Londen; USA, en sinds kort: D66 Frankrijk.

Informatie: buitenland.d66.nl

Contact: secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Van welvaart naar waarden

Op 8 december wordt het conceptverkiezingsprogramma van D66 voor de Europese Parlementsverkiezingen gepresenteerd. De Permanente Programmacommissie licht alvast een tipje van de sluier op: “Wij willen een progressief Europa dat een deuk in een pak boter kan slaan.”

Verkiezingsprogrammacommissie (VPC) ondersteunt bij het schrijven van de landelijke en Europese verkiezingsprogramma's van D66. Het driekoppige PPC-team (zie foto) is een geoliede machine: Aris was als VPC-voorzitter al verantwoordelijk voor het programma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017; commissielid Jieskje Hollander schreef als secretaris mee aan de programma's voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 en de Europese Parlementsverkiezingen van 2014. Susanne Dallinga is de huidige secretaris van beide commissies vanuit de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Proces van twee jaar

Hoe komt zo'n verkiezingsprogramma tot stand? Susanne Dallinga: “We zijn in de herfst van 2017 al begonnen met de ophaalfase. Daarin vroegen we alle fracties, thema-afdelingen en themaspecialisten om input. Ook hebben we een digitale postbus opge-tuigd waarin leden hun ideeën over diverse thema's konden deponeren. En tijdens het voorjaarscongres in Rotterdam hebben we ook nog een drukbezochte ophaalsessie georganiseerd. Aan het begin van de zomer zijn we begonnen met schrijven. Nu het grove concept klaar is, gaan we de consultatiefase in en vergaderen we maandelijks met de VPC over toonzetting en fundamentele keuzes.”

Annet Aris is door het Landelijk Bestuur ook benoemd tot voorzitter van de VPC. Aris: “Het klinkt allemaal heel ingewikkeld, al die commissies, maar de taakverdeling is duidelijk: De PPC heeft een operationele rol. Zij haalt de input voor het programma op en schrijft de hoofdstukken. De grote lijnen, fundamentele keuzes en samenhang worden bewaakt door de VPC. In november leggen we het programma ter goedkeuring voor aan het Landelijk Bestuur en op 8 december presenteren we het conceptprogramma, waarop leden vervolgens amendementen kunnen indienen. Het definitieve programma wordt vastgesteld op het verkiezingscongres dit voorjaar.”

Na de welvaart, nu de waarden

Terug naar de inhoud. Wat zijn de grote thema's? En waarin verschillen die van het vorige programma, *Sterk Nederland Sterk Europa*? Commissielid Jieskje Hollander: “In ons vorige programma lag de nadruk meer op welvaart. Op de economische voordelen van Europa voor Nederland. We gebruikten in dat pro-

gramma veel voorbeelden met cijfertjes om dat uit te leggen, zoals: hoeveel euro levert de Europese handel op voor Nederlandse bedrijven? Nu ligt de nadruk meer op waarden. Waarden die D66 heel belangrijk vindt, zoals een sterke democratie en persoonlijke vrijheden; waarden die soms onder vuur liggen. Nu is hét moment om die discussie gezamenlijk op te pakken, want over de economische noodzaak van de Europese Unie bestaat – zeker na de Brexit – wel een zekere consensus.”

“Dit is hét moment om die waardendiscussie op te pakken, want over de economische noodzaak bestaat nu wel een zekere consensus”

Voorzitter Aris vult aan: “Ook willen we scherpere keuzes maken in wat voor soort Europa we willen. Dat is niet per se méér Europa, maar wel een goed ingericht Europa. Een progressief Europa dat een deuk in een pak boter kan slaan. Veiligheid, klimaat, digitalisering en migratie – dat zijn de grote, grensoverschrijdende thema's van nu. Thema's die ook die waardendiscussie raken. Veiligheid gaat bijvoorbeeld niet alleen over defensie, maar gaat ook over privacy en bescherming van grondrechten. Dat willen we op Europees niveau goed kunnen regelen. Hollander: “Daarnaast zijn we resultaatgerichter in het nieuwe programma. Dat betekent niet dat we onze idealen laten varen, maar wel dat we andere keuzes maken om die deuk in dat pak boter te kunnen slaan. Neem bijvoorbeeld de defensie-discussie. Daarbij vinden we het prima dat een aantal landen het voortouw neemt bij het verbeteren van de Europese samenwerking, bijvoorbeeld door gezamenlijke inkoop, betere mobiliteit en cyberveiligheid. Ook op het gebied van klimaat en migratie is het denkbaar dat een aantal landen het voortouw neemt bij bepaalde initiatieven. Natuurlijk wel altijd onder de voorwaarde van adequate democratische controles.”

Random raadpleging

Na de ophaalfase en de schrijffase, bevindt de PPC zich nu in de consultatiefase. Tijdens het najaars-

Susanne Dallinga, Jieskje Hollander en Annet Aris

congres op 6 oktober konden D66-leden tijdens een Q&A in gesprek met de VPC en andere D66'ers die nauw betrokken waren bij het schrijven van het programma. Daarnaast werden individuele leden *random* geraadpleegd. Dallinga: “Daartoe hebben we iets nieuws uitgetoetst onder de naam ‘E66’: via een lotingprogramma hebben we 66 leden uitgenodigd om op een zaterdagmiddag – geheel onvoorbereid – mee te lezen en feedback te geven op de conceptteksten. Dit naar een idee van het Utrechtse D66-raadslid Has Bakker, die hier vorig jaar mee heeft geëxperimenteerd bij het lokale verkiezingsprogramma. We wilden weten: is de toon juist? Zijn de teksten begrijpelijk? Kunnen alle lagen binnen onze partij zich herkennen in de inhoudelijke keuzes die zijn gemaakt? Die bijeenkomst was erg geslaagd, we kregen veel feedback en de deelnemers waren enthousiast over deze manier van meedenken. We willen dat zoveel mogelijk leden participeren in dit proces. Dit was een mooi testmoment voor de volgende verkiezingen, want dit programma is met 25 pagina's een stuk overzichtelijker dan het programma voor de Tweede Kamerverkiezingen, dat meer dan 200 pagina's telde.” ■

Lees het conceptprogramma vanaf 8 december op: d66.nl/europa

Amendement indienen

Elk conceptverkiezingsprogramma van D66 is amendeerbaar. Dat wil zeggen: elk lid kan een voorstel voor een tekstaangepassing indienen. Hiervoor heeft u de steun (handtekeningen) nodig van een afdeling óf van tenminste 25 leden. Wilt u een amendement indienen voor het conceptverkiezingsprogramma voor de Europese Parlementsverkiezingen? Verstuur deze (met de handtekeningen) via het standaardformulier op de congreswebsite. Een deel van de amendementen wordt via e-voting voorgelegd aan de leden; fundamenteel-inhoudelijke wijzigingsvoorstellen worden altijd plenair behandeld op het verkiezingscongres, dat op 10 maart 2019 plaatsvindt.

d66.nl/congres

Ondernemen op het gebied van duurzaamheid is een uitdaging. Tweede Kamerlid en voormalig raadslid te Utrecht Matthijs Sienot heeft er ervaring mee. Evenals Jan-Govert van Gilst, oud-raadslid te Hellevoetsluis en oprichter van een bedrijf dat olifantsgras produceert. Een goed gesprek tussen twee D66'ers – over belemmeringen én over kansen.

Matthijs: “Waar komt jouw interesse voor duurzaamheid vandaan?”

Jan-Govert: “Het milieu heeft al heel lang mijn interesse. Ik heb de opleiding milieutechniek gedaan, maar daar heb ik helaas weinig mee gedaan; ik werkte tot een paar jaar geleden in de ICT bij een grote gemeente. Acht jaar geleden was ik op Borneo en daar zag ik een enorme kaalslag in het oerwoud, en veel vervuiling en industrie. Ik realiseerde me dat de vernietiging van de leefomgeving dáár eigenlijk alleen maar plaatsvindt omdat er hiér vraag is naar hun grondstoffen, zoals palmolie. Dat had een enorme impact op me. Eenmaal thuis heb ik ontslag genomen en ben ik me helemaal gaan richten op het lokaal telen van duurzame grondstoffen. Vervolgens heb ik een plan ingediend bij de provincie en daarmee won ik de Zuid-Hollandprijs van vijftigduizend euro, waarmee ik verder aan de slag kon.”

Matthijs: “Ik heb op je website gekeken: olifantsgras. Vertel daar eens iets over.”

Jan-Govert: “Het is een gewas uit Zuid-Azië, het wordt zo'n vier meter hoog, het groeit als kool en het heeft weinig onderhoud nodig. Ik teel het op braakliggende gronden die niet geschikt zijn om gewone voedingsgewassen te verbouwen, en die dus geen geld opleveren. Groot bijkomend voordeel is dat het gewas in staat is om vervuilde grond te zuiveren door de vervuiling in de wortels op te slaan. Van dit gewas maak ik vervolgens hoogwaardige kunststofproducten die op den duur volledig biologisch afbreekbaar zijn. Hoe kwam jij als ondernemer in de groene economie terecht?”

Matthijs: “Mijn achtergrond ligt in de communicatie. Op een zeker moment kwam ik bij Microsoft terecht, waar ik verantwoordelijk was voor msn.nl. Ook bij mij begon het met de constatering dat de manier waarop we met de aarde omgaan fundamenteel verkeerd is. Dat begon steeds meer te knagen. Ik heb daarom samen met een vriend in 2005 een blog opgezet: hetkanwel.nl, met artikelen over hoe je groener, eerlijker én leuker kunt leven. Optimistisch

nieuws over de groene economie. We waren een van de eersten die schreven dat zonnepanelen op je dak rendabel kunnen zijn. Nu klinkt dat misschien logisch, maar toen moest je er eens om komen.”

Jan-Govert: “Hoe heb jij die overstap ervaren?”

Matthijs: “Het was een behoorlijke overgang: van twee miljoen bezoekers *per dag* op msn, naar een website met uiteindelijk twee miljoen bezoekers *per jaar*. Maar die bezoekers waren me wel dierbaar en ik deed het met hart en ziel. Dat werd steeds serieuzer, zozeer dat ik me er helemaal op ben gaan richten. Mijn vrienden en collega's vonden dat eerst vreemd, maar ik beschouw het klimaat echt als een van de grootste uitdagingen van deze tijd. Het was mij deze stap dus waard. Door mijn website sprak ik heel veel ondernemers. Ik hoorde hun succesverhalen, maar ook de zaken waar ze tegenaan liepen. Bijvoorbeeld een lokale energieleverancier in Utrecht, Lombboxnet, die zonnepanelen op schooldaken heeft liggen en de opgewekte stroom direct doorzet naar elektrische laadpalen voor auto's. Dat is winst, want op die manier ontlasten ze het elektriciteitsnet. Maar wat gebeurt er vervolgens? Op het moment dat je het net even gebruikt om die energie naar je accu te sturen, betaal je netbelasting. Dus dan betaal je dubbel belasting, terwijl je ervoor zorgt dat er veel minder geïnvesteerd hoeft te worden in energie-infrastructuur! Hoe gek kun je het hebben...”

“Ik beschouw het klimaat als een van de grootste uitdagingen van deze tijd”

– Tweede Kamerlid Matthijs Sienot

Jan-Govert: “Ik herken dat heel erg. Regelgeving loopt bijna per definitie achter op de technologische ontwikkelingen. Waar wij bij vibers.nl bijvoorbeeld tegenaan lopen, is dat we bij het produceren van voedselverpakkingen niet alleen aan de wettelijke eisen van de voedselveiligheid moeten voldoen, maar ook aan die van de afvalverwerkende industrie. Zo is er een grote supermarktketen die *home compostable*-verpakkingen wil hebben. Klinkt goed, maar als startend bedrijf moet je daar allerlei certificaten voor halen van 12.000 euro per stuk. Dat is één ding. Maar daarnaast is dat *home compostable* eigenlijk een slechte ontwikkeling, want daarmee creëer je allemaal kleine afvalbergjes. Die stoten methaan uit – een sterker broeikasgas dan CO₂ – en dat gaat stinken in je achtertuin. Waar we ook tegenaan lopen, is dat allerlei biologische begrippen, zoals *biobased* (*gemaakt op basis van biologische grondstoffen, red.*) en *bio-degradable* (*geheel biologisch afbreekbaar, red.*) door elkaar gebruikt worden. Ook binnen overheidsbeleid. Daarmee zet je mogelijk een rem op het succesvol op de markt brengen van bepaalde milieuvriendelijke materialen.”

Links Jan-Govert van Gilst, rechts Matthijs Sienot

Matthijs: “Oh ja, en voor je het weet, moet je dan concurreren met veel minder milieuvriendelijke alternatieven die wel in dezelfde categorie gestopt worden. Deze kende ik nog niet, maar er zijn helaas wel meer voorbeelden waarbij wet en regelgeving – met de beste intenties opgesteld – hun doel voorbij schieten. Denk maar eens aan de belastingvoordelen voor schoner rijden, die geleid hebben tot meer sjoemeldiesels. Of leaserijders die goedkoop een grote plug-in hybrid rijden, maar praktisch nooit de moeite nemen om deze op te laden.”

Jan-Govert: “Hoe zouden we dit soort zaken kunnen voorkomen, denk jij?”

Matthijs: “Wij willen om deze reden geen geld meer uitgeven aan tussendoelen; we willen ons alleen nog richten op de uiteindelijke norm die we willen bereiken. In het geval van auto's is die norm: in 2030 moeten alle nieuwe auto's helemaal emissievrij rijden, dus zonder vervuulende uitlaatgassen. Dat zou altijd de richtlijn moeten zijn bij het maken van beleid: focussen op de einddoelen.”

Jan-Govert: “Heel verstandig. Want er is een enorme behoefte aan, zeker als het om duurzaamheid gaat, een duidelijke koers. En daar moet je je beleid op vaststellen. Dan weet iedereen waar-ie aan toe is. Nu gaat het jammer genoeg vaak nog alle kanten uit.”

Matthijs: “Mooi gezegd: dit is echt iets waar wij als politiek goed rekening mee moeten houden. Ik ben optimistisch, maar ik realiseer me ook heel goed dat mensen zoals jij de voortrekkers van verandering zijn, en dat die met de nadelige effecten van slecht beleid geconfronteerd worden. Blijf ons dus scherp houden, ook als het te traag gaat!” ■

Meer weten? vibers.nl en hetkanwel.nl

In gesprek met...

D66

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Pieter ter Veer en Louise Groenman uit Groningen, die samen ruim 28 jaar voor D66 in de Tweede Kamer hebben gezeten.

Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

Louise – “Tijdens de kandidaatstellingsperiode voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1981. Samen hebben we in totaal ruim 28 jaar in de Kamer gezeten; ik was Kamerlid van 1981 tot 1995 en Pieter tussen 1981 en 1982 en van 1989 tot 2002.”

Pieter – “Het was toen een geheel open kandidaatstellingsprocedure: iedereen kon zijn vinger opsteken. Dat leidde tot wel 144 kandidaten. Na een ingewikkelde procedure met interne verkiezingen kwam er dan de rangorde uit die je op de verkiezingsposter terugziet die hier aan de muur hangt. Niet gek dat dat ook meteen de laatste keer geweest is.”

Sloeg de vonk meteen over?

Louise – “Je kwam elkaar in die periode regelmatig tegen, en dan zag ik die aardige melkveehouder uit Renkum weer – Pieter dus. Nee, wat mij betreft was er toen nog niets. Ik was weliswaar vanaf 1975 gescheiden, maar zo leuk vond ik hem ook weer niet. Maar jij...”

Pieter – “Ik vond je *smashing*... Maar ik was toen al getrouwd dus niets van dat al. Ook in de jaren dat ik niet in de Kamer zat, bleven we contact houden. Ook doordat Louise elk jaar een weekend onze 12-persoonsboot huurde: de *Galjas Marieje*, een houten Deense tweemaster uit 1898. Mijn vrouw Marijke en ik voeren dan ook mee, net als Louises zoons.”

Hoe zijn jullie dan toch een stel geworden?

Pieter – “Begin 2008 overleed Marijke. Omdat we zo veel contact hadden met Louise heeft zij dat hele proces ook van dichtbij meegemaakt. Wat er daarna tussen ons gebeurde, is eigenlijk een logisch vervolg geweest op ons goede contact, waardoor onze relatie op een ander niveau terecht kwam.”

Louise – “Wat voor onze relatie heel fijn was, was dat we al dezelfde mensen kenden; mijn kinderen kenden Pieter ook. In 2009 zijn we getrouwd; van mij hoefde dat niet, maar Pieter wilde dat heel graag. Een van mijn kleinkinderen vond het maar raar dat haar oma ging trouwen. Zo raar, dat ze een brief naar het VPRO-programma *Taarten van Abel* heeft gestuurd. Daarin heeft ze met Abel een bruidstaart gemaakt. Het maken, aanbieden en aansnijden van de taart is daardoor minstens drie keer op televisie te zien geweest. Wie had dat kunnen denken in 1981!”

OPROEP:

Heeft u uw partner (ook) leren kennen bij D66? En wilt u samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Burgerschap is in de mode. Maar wat is burgerschap eigenlijk? Volgens rechts is burgerschap een kwestie van ‘zijn’; bij links gaat het meer over ‘hebben’. In een sociaal-liberale opvatting is burgerschap in de eerste plaats gericht op ‘doen’, betoogt Daniël Boomsma.

Vrijheid behoeft WEDER KERIGHED

Een sociaal-liberale visie op burgerschap

Burgerschap is in de mode. Van links tot rechts wordt het gepresenteerd als oplossing voor de meest uiteenlopende vraagstukken. Met ‘meer’ of ‘beter’ burgerschap kan de sociale samenhang in Nederland worden hersteld, kunnen migranten beter integreren, kunnen radicalisering en extremisme worden tegengegaan, en kan jonge mensen meer kennis van de democratie worden bijgebracht.

Vage burgerschapsopdracht

Het huidige regeerakkoord spreekt zwaarwichtig en geheel in de geest van de huidige mode van een ‘burgerschapsopdracht’. Maar wat die opdracht volgens het kabinet precies inhoudt, blijft vaag. Neem het onderwijs, waar een belangrijk deel van de ‘burgerschapsopdracht’ zich op richt. Minister van Onderwijs Arie Slob (ChristenUnie) probeerde met het conceptwetsvoorstel *Verduidelijking burgerschapsopdracht in het funderend onderwijs* meer helderheid te scheppen over hoe dat burgerschapsopdracht

wijs er uit moet zien. Maar die ‘verduidelijking’ bleek vooral luchtfietserij. De Onderwijsraad wees er terecht op dat er verschillende opvattingen van burgerschap in het wetsvoorstel kriskras door elkaar lopen. Het gaat over kernwaarden, maar geregeld is er sprake van een andere opsomming van die waarden. De scherpste mist, met inconsistentie en onduidelijkheid tot gevolg.

En toch – alle verwarring daargelaten – mag het geen verrassing heten dat burgerschap zo in trek is. Globalisering, individualisering, grootschalige immigratie, en vragen over de plaats van de natiestaat binnen een Europese Unie, werpen vragen op over wat het betekent Nederlander te zijn. De grenzen van de verzorgingsstaat dwingen tot bezinning op de vraag welke lasten de overheid kan dragen en wat mensen zelf moeten doen. De staat van de democratie is aanhoudend onderwerp van discussie. De Nederlandse samenleving is bovendien diverser geworden, er is wrijving

tussen hoog- en laagopgeleid, tussen stad en platteland, en tussen autochtone Nederlanders en Nederlanders met een migratieachtergrond.

Niet gek dus dat de vraag aan belang wint wat burgers onderling bindt en wat hen tot een gemeenschap maakt. En dat is waar burgerschap over gaat.

zijn – hebben – doen

Op rechts is het antwoord op de vraag wat burgers onderling bindt gericht op een 'zijn'. De nadruk ligt op identiteit, cultuur en Nederlandse normen en waarden. Tekenend was de H.J. Schoo-lezing van 2017, waarin CDA-leider Sybrand Buma pleitte voor een herstel van christelijke waarden en normen en tradities van de ontheemde 'gewone Nederlander'. Individuele vrijheid is geworden tot 'collectieve versplintering'. Immigratie, voornamelijk van moslims, heeft de *clash of civilizations* in ons 'huis' gehaald. Voor links was burgerschap lange tijd een 'hebben': iedere burger heeft een aantal fundamentele rechten die vrijheid garanderen. Die rechten zijn de afgelopen decennia gestaagd uitgebreid.

Waar staan sociaal-liberalen? In een sociaal-liberale opvatting is burgerschap in essentie een 'doen'. Die gedachte begint bij vrijheid.

Een burger is niet alleen formeel ingezetene of belastingbetaler; hij heeft de samenleving mede in beheer

In tegenstelling tot sommige soms oppervlakkige liberale visies, waarin vrijheid een eenzijdig recht is van het individu om zonder bemoeienis van anderen te kunnen leven, stellen sociaal-liberalen dat vrijheid niet alleen 'Respecteer mijn rechten!' behelst. Vrijheid is in het beheer van alle burgers gezamenlijk. Een burger is niet alleen formeel ingezetene, consument of belastingbetaler; hij heeft de samenleving mede in beheer. Wat burgers onderling verbindt en tot een gemeenschap maakt, is dus dat besef: dat we elkaar in staat stellen om in vrijheid te leven. Dat laat zich omschrijven als de even eenvoudige als belangrijke gedachte dat vrijheid wederkerigheid nodig heeft.

Vrijheid en wederkerigheid

Liberalen staan doorgaans sceptisch tegenover publieke zedenmeesters die burgers willen vertellen hoe de vork in de steel zit. Bovendien is burgerschap niet een beleidsmiddel dat stichtelijk kan worden ingezet voor allerlei politieke doeleinden. Burgerschap is niet iets voor een exclusieve club, een project van mensen die graag zien dat iedereen zich gedraagt zoals zichzelf. Maar het idee dat vrijheid om

wederkerigheid vraagt, stelt wel een 'norm', schept verwachtingen. Elkaar in staat stellen vrij te leven, vereist een 'doen', hoeveel ongemak zo'n vaststelling liberalen soms ook kan opleveren.

Het uitgangspunt dat vrijheid en wederkerigheid samenhangen, vraagt om het vormgeven van een bepaald pluralisme. Nederland is een divers land, is dat altijd geweest, en zal dat ook in toenemende mate worden. Sociaal-liberalen verwachten dat burgers ruimte laten voor andere meningen en waarden. Aan de andere kant verdraagt een sociaal-liberale visie op burgerschap geen intolerantie ten aanzien van verschil door bijvoorbeeld een beroep te doen op een hogere (ideologische of religieuze) waarheid. Zo kan een eenzijdige verbondenheid met een (geloofs)groep of het geradicaliseerde smaldeel ervan (zoals in deze tijd bij islamitisch-radicalisme) ontaarden in het afwijzen van de maatschappij als geheel.

Maatschappelijk zelfbestuur

Omdat vrijheid en wederkerigheid samenhangen, is het belangrijk dat burgers ook een zekere mate van betrokkenheid tonen door zichzelf te organiseren, vrijwilligerswerk te doen, of zich via burgerinitiatieven in te zetten voor de samenleving. Dit maatschappelijk zelfbestuur van burgers zónder de overheid – van zorg, verkeer, onderwijs tot sport – voorkomt dat er teveel onder centraal beheer komt. Het vergroot hun vrijheid. Bovendien kunnen burgers onderling alleen vaak tot betere en rechtvaardigere oplossingen komen dan de overheid.

De verwevenheid van vrijheid en wederkerigheid heeft bovendien zeggenschap over en participatie in het bestuur. De overheid voert het beleid en de wetten uit, die ieders leven mede vormgeven. Burgers dienen daar volwaardige sturing aan te kunnen geven. De overheid dient de voorwaarden daartoe te scheppen, onder andere via adequate controle op de macht, toegang tot bestuurlijke functies en het publieke debat. En het is aan burgers om van die voorwaarden gebruik te maken.

Te midden van de spraakverwarring die de huidige discussie over burgerschap kenmerkt, vormt het zo in wezen de onderstroom van talloze andere debatten. Die richten zich op de vraag hoe we *zouden moeten* samenleven, een vraag die in Nederland op het scherpst van de snede wordt bediscussieerd. In dat debat kunnen sociaal-liberalen het zich niet veroorloven afzijdig te blijven. ■

Daniël Boomsma is wetenschappelijk medewerker van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

De Van Mierlo Stichting werkt momenteel aan een essay over sociaal-liberaal burgerschap: vanmierlostichting.d66.nl/projecten-gedachtegoed

Aanbieding!

Bestel de drie meest recente publicaties van de Mr. Hans van Mierlo Stichting samen voor slechts €19,95!

Bestellen via: vmswebshop.nl

Alle prijzen zijn excl. verzendkosten

Ordering in de dreiging €6,95

Over medische ethiek gesproken €9,95

Van nieuwkomer naar Nederlander €8,95

Oh My God! Het ongemak over religie

is het uitdagende thema van de laatste editie van *idee*, tevens het eerste nummer van de nieuwe hoofdredacteur Joost Röselaers. De centrale vraag luidt: is religie een verrijking of een bedreiging voor het sociaal-liberalisme? De redactie heeft daartoe diverse schrijvers, waaronder theologe Manuela Kalsky en rechtsgeleerde Maurits Berger, uitgenodigd om te reflecteren op een sociaal-liberale visie op religie. In de hoop dat de primaire reactie van een sociaal-liberaal op religie niet *oh my God* zal zijn, maar dat op basis

van kennis en zonder ongemak het gesprek gevoerd kan worden over concrete onderwerpen waar religie een rol in speelt.

idee is het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting en verschijnt vier keer per jaar. **Abonneren?** Ga naar de website en vul het formulier in. Kosten: €36,- per jaar (€21,- voor een digitaal abonnement).

vanmierlostichting.d66.nl/idee

Marchantlezing 2019 Yascha Mounk

How to save democracy?

Koop nu uw ticket!

Onze democratie is in gevaar. Steeds vaker zijn individuele rechten en de wil van de meerderheid, de twee fundamentele uitgangspunten van onze democratie, met elkaar in conflict. Waar technocraten politieke vragen steeds vaker depolitiseren, willen populistische leiders zoals Trump of Orbán een democratie zonder oog voor minderheden.

Tijdens de 9e Marchant-lezing *How to save democracy?* gaat **Yascha Mounk** in op de vraag waarom deze ontwikkelingen onze democratie in gevaar brengen en hoe we haar kunnen redden.

Harvard-wetenschapper Yascha Mounk schreef de internationale bestseller *The People versus Democracy – Why Our Freedom is in Danger and How to Save It*. Hij is één van 's werelds meest vooraanstaande auteurs over de liberale democratie en de opkomst van het populisme.

Donderdag 7 februari 2019
zaal open **19.00 uur** aanvang **19:30 uur**
voertaal Engels

TivoliVredenburg
Vredenburgkade 11, Utrecht
(5 minuten lopen vanaf Utrecht Centraal)

Entree: €15,00
Voor studenten: €10,00

Tickets en meer informatie
marchantlezing.nl

[@VMSstichting](https://twitter.com/VMSstichting)
facebook.com/vanmierlostichting

Mr. Hans van Mierlo Stichting

Vier jaar geleden trad de Transgenderwet in werking, waarmee transgenders het geslacht in hun geboorteakte veel makkelijker kunnen veranderen. Binnenkort wordt deze wet geëvalueerd door de Tweede Kamer. Robert Witte – redacteur van TRANS, transman en vader – sprak erover met onze fractiewoordvoerder emancipatie: Sjoerd Sjoerdsma.

Geslacht:

○ m ○ v

Soms is een nieuwe wet van grote invloed op je leven. Voor mij was dat de Transgenderwet, die op 1 juli 2014 in werking trad. Op de avond voor het kerstreces van 2013 stemde de Eerste Kamer ermee in. Ik gebruikte toen een paar weken testosteron en mijn vrouw was twee maanden zwanger. Als de wet zou worden aangenomen, zou ik bij de geboorte van ons kind als vader kunnen worden geregistreerd. Werd de wet niet aangenomen, dan zou ik ‘meemoeder’ worden, en zou ik mijn geslacht pas kunnen laten aanpassen na een jaar hormoongebruik en het laten verwijderen van mijn baarmoeder en eierstokken.

In januari publiceerde het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) het rapport *Recht doen aan genderidentiteit. Evaluatie drie jaar Transgenderwet in Nederland. 2014-2017*. Hierin worden twee belangrijke verbeterpunten genoemd. De eerste is het afschaffen van de deskundigenverklaring. Hoe denkt u hierover? “Die wens snap ik heel goed. Het voelt alsof alleen een deskundige kan bepalen of jouw overtuiging tot het andere geslacht te behoren, standhoudt. Die paternalistische houding moet weg. Uit de cijfers blijkt dat de deskundigenverklaring slechts twee keer is geweigerd en dat mensen zelden voor de tweede keer hun juridische geslacht laten veranderen. Dat bewijst dat de verklaring niet nodig is.”

LHBTI staat voor...
Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel,
Transgender en Interseksue personen

Het tweede verbeterpunt is de minimumleeftijd van zestien jaar. Zowel transjongeren als hun ouders gaven in het onderzoek aan dat die leeftijdsgrens moet worden verlaagd of zelfs helemaal geschrapt. Zodat jongeren op de middelbare school al kunnen beginnen met de officiële papieren van het wensgeslacht. Hoe kijkt u daar tegenaan? “De middelbare school... ik vond het er zelf al ingewikkeld. En dat terwijl ik in het meest comfortabele hokje pas: witte hetero cisgender man (*cisgender betekent dat iemands seksuele identiteit overeenkomt met het biologische geslacht bij geboorte, in tegenstelling tot transgender, red.*). Als ik me dus probeer in te leven in een transgender jongere, dan zou ik zeggen: helemaal geen leeftijdsgrens aanhouden. Lhbtj-jongeren zijn kwetsbaar, het aantal zelfmoorden in deze groep ligt vijf keer zo hoog als bij niet-lhbtj-ers. Hoge drempels om jezelf te kunnen zijn, moet je dus wegnemen.”

Als de leeftijdsgrens wegvalt, moet er dan toestemming van de ouders zijn? “Dat vind ik ingewikkeld. Toestemming van de ouders, dat is haast ook een soort deskundigenverklaring. Waar ik me zorgen over zou maken, is een kind dat opgroeit in een SGP-gezin in een identiteit die is opgelegd door de ouders. SGP-Kamerlid Roelof Bisschop noemde de emancipatienota griezelig. Ik was ontdaan, want hij weet dat er ook in zijn gemeenschap lhbtj-jongeren zijn. Dat iemand anders is dan jouw ideaalbeeld, dat kun je toch niet griezelig noemen? In feite zei hij: *Als we mensen toestaan zichzelf te zijn, gaat het volledig mis*. Dat mogen we niet stilzwijgend aanhoren. We moeten er voor blijven vechten dat jongeren zichzelf kunnen zijn, ongeacht op wie ze verliefd zijn of hoe ze zich voelen.”

foto Jasmine de Vries

Robert Witte (1972) is schrijver en redacteur van TRANS, het jaarblad over genderidentiteit, gemaakt door transpersonen. TRANS is o.a. te koop bij boekhandels Athenaeum en Scheltema (Amsterdam), Savannah Bay (Utrecht), De Feeks (Nijmegen), of online via: magvilla.nl.

Meer info: transmagazine.nl

Tweede Kamerlid Sjoerd Sjoerdsma (Buitenlandse Zaken & Emancipatie): “Ik pas in het meest comfortabele hokje: witte hetero cisgender man”

Nieuwe fractiewoordvoerder emancipatie

Vlak voor het ter perse gaan van dit nummer, werd bekend dat Tweede Kamerlid Vera Bergkamp de portefeuille emancipatie van fractiegenoot Sjoerd Sjoerdsma overneemt.

Bergkamp is al jaren de grote pleitbezorger van de Familie van Nu. “Veel mensen herkennen zich niet meer in het huidige familierecht, daarom wil D66 dat het gemoderniseerd wordt.” Tijdens het 101ste D66-congres werd de gelijknamige resolutie aangenomen. Wat hebben we inmiddels bereikt?

Voorlichting leefvormkeuze
Iedereen moet in vrijheid zijn of haar leefvormkeuze kunnen vastleggen. Trouwen

is allang niet meer de norm. Er zijn veel juridische mogelijkheden en alternatieven, maar die zijn niet bij iedereen bekend. D66 heeft ervoor gezorgd dat mensen zich hier beter over kunnen informeren door flyers bij het gemeentehuis, of websites zoals: notaris.nl/samen-verder.

Meerouderschap & -gezag
Er zijn gezinnen die er bewust voor kiezen om met drie of vier ouders een gezin te stichten. D66 wil dat deze gezinnen juridisch beter beschermd worden. In het regeerakkoord is afgesproken om te onderzoeken hoe dit het beste in ons rechtssysteem past. Volgend jaar zijn de onderzoeken klaar, en op verzoek van D66 volgt daarop snel een kabinetsstandpunt.

Toen ik er zelf achter kwam dat ik transman ben, merkte ik dat ik een aantal vooroordelen had over transgenders. Herkent u dit? “Jazeker, en ik weet ook nog wanneer ik hier mee te maken kreeg. Ik zat op een rooms-katholieke school in Limburg, met een priester als directeur. Niemand was er openlijk lhbtj, ook de docenten niet. Het was begin jaren negentig maar ik kende zelfs niemand op afstand die het was. Er was een gala waar een jongen uit mijn vriendengroep met een meisje naartoe ging. Zij was verliefd op hem en toen zei hij dat hij niet op vrouwen viel. Dat was een schok; hij was niet wie wij dachten dat hij was. Toch was er niets veranderd, hij was nog steeds een vriend. Ik ging erover nadenken waarom ik hem dan toch ‘anders’ vond en kwam tot de ontdekking dat ik altijd in mijn eigen bubbel had gezeten. Dat was pas raar!”

Hoe doet u dat – qua opvoeding – met uw eigen kinderen?
“Mijn dochters groeien op in Hollands Spoor, een wijk met veel meer diversiteit dan mijn witte dorp in Limburg. Daar heb ik van geleerd dat afkeer van ‘de ander’ vooral voorkomt bij mensen die ‘die ander’ nooit zien. Racisme komt het meest voor in streken waar nauwelijks mensen met een migratieachtergrond wonen. Het is een mechanisme dat ik ook zag toen ik als diplomaat in Israël en Palestina werkte. Mensen zagen elkaar niet meer, waardoor de angst voor de ander groot werd. De grote uitdaging is dat we elkaar blijven tegenkomen. Letterlijk en figuurlijk. Dan nemen vooroordelen af en kunnen deze niet verder groeien.”

Hoe staat u tegenover het loslaten van de geslachtsregistratie? “Positief! We zijn dan ook nog niet zover als ik zou willen. In het regeerakkoord is opgenomen dat geslachtsregistratie zoveel mogelijk moet worden beperkt. Daar ben ik een groot voorstander van.”

Ik keek op de website van D66 en daar wordt naar je geslacht gevraagd als je lid wilt worden. De opties zijn: ‘man’, ‘vrouw’ of ‘niet opgegeven’... “Dit noteer ik, want daar moet natuurlijk kritisch naar gekeken worden.” ■

Erkenning gezag
D66 wil dat ongetrouwde vaders en meemoeders automatisch ouderlijk gezag over hun kind krijgen als zij hun kind erkennen bij de gemeente. Dat is nu niet goed geregeld in de wet. Daarnaast wil D66 gelijke rechten voor ongetrouwde ouders. Dat is ook in het belang van het kind. Daarvoor heeft D66 een initiatiefwet ingediend. Momenteel worden alle adviezen verwerkt; volgend jaar wordt het voorstel behandeld door de Tweede Kamer.

Lees meer op: d66.nl/familie-van-nu

Wie heeft welke portefeuille?
d66.nl/personen

Save the date
Congres 109
10 maart 2019

Lees meer over dit verkiezingscongres op pagina 34.
Meer informatie: d66.nl/congres

D66 Internationaal

Interesse in de Balkanregio? Kom op 22 november naar filmtheater Springhaver in Utrecht voor de screening van *Srbrenka*.

Deze Balkan Filmavond wordt georganiseerd door D66 Internationaal. *Srbrenka* toont hoe in een door oorlog verscheurde regio, de naoorlogse generatie moet omgaan met de donkere kanten van het verleden. De documentaire is genomineerd voor *European Documentary 2018*. Aansluitend is er gelegenheid voor een Q&A met de filmmakers en een gezamenlijk drankje in het café. Start film: 20.00 uur (inloop vanaf 19.30 uur). Voertaal Engels, deelname gratis.

Reserveren & info:
internationaal.d66.nl/agenda

Jubileum

In september had het Landelijk Bureau van D66 een feestje te vieren: Hans Zijdenbos en Tina Schulte samen vijftig jaar in dienst!

Hans zorgt al dertig jaar voor een schoon kantoorpand, terwijl Tina al twintig jaar de financiële administratie op orde houdt. Ze verhuisden mee van de Noordwal, via de Laan van Meerdervoort, naar de huidige locatie aan de Hoge Nieuwstraat. En ze versleten

Nieuw ledenportaal

Het D66-ledenportaal MijnD66.nl wordt vernieuwd! En dat is goed nieuws voor u.

De afgelopen maanden is er achter de schermen hard gewerkt aan een nieuw digitaal ledenportaal dat past bij deze tijd. U kunt documenten delen, uw e-mailvoorkeuren gemakkelijker aanpassen en u kunt uw afdelingsbestuurders beter vinden. Bovendien komen alle dashboards achter één inlogcode. Binnenkort ontvangt u meer informatie per e-mail. Is uw e-mailadres gewijzigd? Pas uw gegevens aan in MijnD66.nl of mail naar: ledenadministratie@d66.nl

Vragen of opmerkingen? Mail naar:
online@d66.nl

meer dan negen directeuren. Huidig directeur Sander Bus sprak in zijn speech de wens uit dat hij niet de laatste zal zijn. "Ik hoop dat jullie dus nog lang bij ons blijven!"

D66 Academie

In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen van 20 maart organiseert de D66 Academie een opleidingstraject voor kandidaat-Statenleden. De deelnemers krijgen trainingen op het gebied van communicatie, gedachtegoed en provinciale financiën. De opleidingsdagen vinden plaats op 1 en 15 december 2018. Aanmelding loopt via de provinciale lijsttrekker.

d66.nl/partij/talentontwikkeling-opleiding

Maak kennis met D66!

Vrijdag 14 december
Tweede Kamer der
Staten-Generaal

D66 organiseert regelmatig kennismakingsbijeenkomsten in de Tweede Kamer. U maakt kennis met de partij, het sociaal-liberale gedachtegoed en de mogelijkheden om actief te worden. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Leden die al langer lid zijn, zijn ook welkom.

Meer info & aanmelden:
d66.nl/nieuweleden/maak-kennis-met-d66

(Stage-)vacatures!

Altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toegaat?

Het Landelijk Bureau heeft – evenals het wetenschappelijk bureau en de fracties (Eerste en Tweede Kamer, Europese delegatie) – regelmatig stage-vacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn. Daarnaast vindt u ook vacatures voor medewerkers en vrijwilligers op onze vacaturepagina: d66.nl/werken-bij-d66

Route66 in Brussel

Een half jaar voor de Europese verkiezingen reisde een Route66-delegatie af naar Brussel.

Een weekend lang bezochten de deelnemers van het D66-talentprogramma diverse instellingen en spraken daarbij met hoofdrolspelers, waaronder het Europese Parlement, de Europese commissie, de NAVO, de permanente vertegenwoordiging, de Brexit-

onderhandelaar en lobbyisten. En natuurlijk ALDE-fractieleider Guy Verhofstadt, die – zoals altijd – bevlogen vertelde waarom een sterk en verbonden Europa hard nodig is!

route66.d66.nl

tekst en foto Marcella Heijboer

Fractiewerk D66

Na acht jaar neemt Stichting Fractiewerk D66 afscheid van medeoprichters Joost Komen (voorzitter; links op de foto) en Stefan Pinkus (secretaris).

Lokale fracties hebben het al druk genoeg, vond Robert Strijk, destijds directeur van het Landelijk Bureau van D66, ruim acht jaar geleden. "Laten we hen ontzorgen op het gebied van personeelszaken, zodat ze hun handen vrij hebben voor de politiek." Strijk deed een oproep in een nieuwsbrief aan partijgenoten met expertise, waarop Stefan Pinkus en Joost Koomen reageerden. In 2010 was Stichting Fractiewerk D66 een feit. Nu hun (maximale) bestuurstermijn erop zit, is

het tijd voor afscheid (en een terugblik). "Het was pionieren en puzzelen in het begin", herinnert Stefan zich. "We wilden een interne payroll-organisatie opzetten en de HR-ondersteuning professionaliseren. Daar komt veel bij kijken: Arbowetgeving, belastingzaken, later de discussie over het pensioenstelsel, de nieuwe Flexwet." Op het Landelijk Bureau nam Martijn Bordewijk de praktische ondersteuning van de fracties op zich; een soort HR-consulent op afstand. In het begin betrof dat vooral inschaling, verloning en verzekering van medewerkers. Later kwamen daar ook andere aspecten rondom goed werkgeverschap bij: tips voor voortgangs- en functioneringsgesprekken, advies bij ziekte en reïntegratie. Joost Koomen was in die beginperiode zelf raadslid van D66 Haarlemmermeer; inmiddels is hij fractievoorzitter. "Die praktijkervaring is belangrijk, want je weet zelf precies wat er speelt rondom het in dienst hebben van medewerkers of stagiairs."

Stichting Fractiewerk D66 verzorgt administratieve, fiscale en wettelijke aangelegenheden m.b.t. personeel (ook stagiairs) voor D66-fracties in gemeenteraden, Provinciale Staten en in de Eerste Kamer. De penningmeester van de stichting is tevens de penningmeester van het Landelijk Bestuur van D66. Op dit moment ondersteunt de stichting 23 D66-fracties in het hele land.

Interesse? Mail of bel Martijn Bordewijk: fractiewerk@d66.nl / 070-3566066

Jubileum Jonge Democraten 2/3 maart 2019

Op 3 maart is het 35 jaar geleden dat de Jonge Democraten (JD) werd opgericht in café Eik en Linde te Amsterdam.

Op zaterdagavond 2 maart 2019, vanaf 20.00 uur, bent u van harte welkom om dit jubileum met de Jonge Democraten te vieren in café Eik en Linde te Amsterdam. De jubileumborrel wordt georganiseerd door de Vrienden van de Jonge Democraten.

jongedemocraten.nl/vjd

Van Mierlo Stichting

Aan de hand van de publicatie *Van nieuwkomer naar Nederlander*. Een sociaal-liberale visie op migratie, asiel en integratie, organiseert de Mr. Hans van Mierlo Stichting, in samenwerking met lokale D66-afdelingen, een reeks bijeenkomsten in/op:

Enschede – 16 november 2018
Doetinchem – 19 november 2018
Arnhem – 20 november 2018
Alphen a/d Rijn – 21 november 2018
Utrecht – 30 januari 2019

vanmierlostichting.d66.nl/agenda

Weleens gehoord van een schenkingsovereenkomst? Daarmee legt u uw contributie (én uw extra bijdrage) voor vijf jaar vast. Voordelig voor u én voor D66: de partij heeft financiële zekerheid en u heeft meer belastingvoordeel. Beter nog: u kunt méér geven zonder dat het u meer kost!

Geef meer aan D66 (en betaal minder)

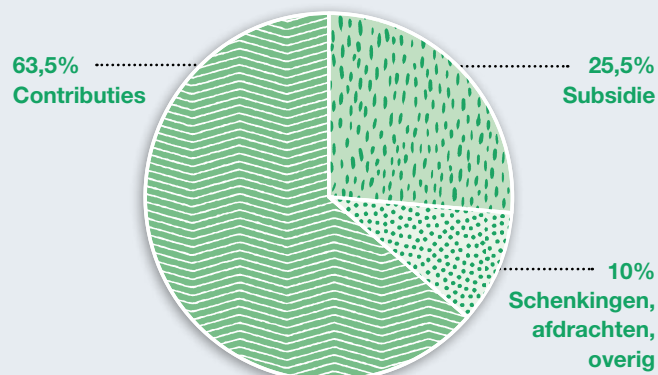
Hoe werkt dat dan? D66 heeft ANBI-status (algemeen nut beogende instelling). Daarom beschouwt de Belastingdienst uw jaarlijkse contributie (én uw extra bijdrage) als een gift. Voor die gift geldt een niet-afrekbare drempel. **Maar...** als u uw bijdrage voor minimaal vijf jaar vastlegt (periodieke schenking), dan is deze drempel niet van toepassing en is uw bijdrage volledig fiscaal aftrekbaar. Daarbij geldt: hoe meer u geeft, hoe groter uw belastingvoordeel.

Wat is mijn belastingvoordeel? Ga naar anbigift.nl/d66 en vul uw jaarinkomen en uw gift (contributie plus extra bijdrage) in in de rekenmodule. U ziet meteen welk belastingvoordeel u heeft, én hoeveel u extra kunt schenken terwijl u netto evenveel blijft betalen als nu!

Hoe regel ik dit? Door een schenkingsovereenkomst met D66 af te sluiten. Die vindt u hier: d66.nl/schenkingsovereenkomst. Invullen, opsturen en klaar!

Meer weten: Mail of bel met Marijn Makker via: fondsenwerving@d66.nl of 070 356 60 66.

- Bekijk de richtlijnen voor uw contributie via: d66.nl/overzicht-bijdrage-lidmaatschap
- Wilt u op een andere manier doneren? Bijvoorbeeld nalaten aan D66? Kijk eens op: d66.nl/doneren-aan-d66

Inkomsten 2017

Bekijk de Jaarrekening 2017 van D66 via: d66.nl/jaarrekening-2017-d66

Laura Wytema (29) uit Haarlem betaalt haar jaarlijkse contributie sinds 2014 in de vorm van een schenkingsovereenkomst. Uit principe: "Ik weet dat de partij gaat voor maximale impact per euro."

"Ik werd lid in 2007, toen de klim begon. De partij lag op z'n gat en dat was aan alles te merken: weinig leden, weinig zetels, weinig geld. Ik was student in Delft, en de lokale afdeling belde voor elke activiteit de hele ledenlijst af. Na het zoveelste belletje ben ik meegegaan met de jaarlijkse fietstocht langs politieke hotspots. De sfeer was enorm goed, strijdustig ook – al snel zat ik er middenin. Ik deed ook mee aan de campagne van 2010 én stond direct op de kandidatenlijst – ja, zo ging dat toen. Toen zag ik hoe er met heel weinig geld keihard campagne werd gevoerd. Het was ijskoud en wij stonden wekenlang met onze bakfiets onze zelfgemaakte flyers en thuis opgewarmde chocomel van de Aldi uit te delen. Elk dubbeltje werd drie keer omgedraaid. Alles om maar zo zichtbaar mogelijk te zijn. Dat jaar kwam ik in de raad. Raadsleden en wethouders dragen een percentage van hun salaris af ten behoeve van de lokale afdeling. Daar leerde ik dat je die bijdrage bij de belasting op kunt geven als gift. Maar pas toen ik stopte als raadslid, in 2014, heb ik de schenkingsovereenkomst getekend. Omdat ik even niet actief was voor de partij, wilde ik op een andere manier bijdragen. Ik had geen idee hoe het werkte, op de website stond ook geen informatie, dus toen heb ik het Landelijk Bureau maar gebeld. Daarop kreeg ik een mailtje met de overeenkomst in de bijlage. Die heb ik ingevuld en opgestuurd – zo gepiept. Waarom ik mijn bijdrage voor vijf jaar wil vastleggen? Zoals Jan Terlouw onlangs zei in NRC: *Right or wrong, it's my party*. En zo is het. Ik weet hoe weinig geld D66 in kas heeft in vergelijking met andere partijen, en ik weet hoe goed het wordt besteed. Ik heb de campagnes steeds groter en professioneler zien worden, maar de insteek blijft: we gaan voor maximale impact per euro. Het is voor de partij belangrijk om te weten dat bepaalde inkomsten stabiel zijn – dáárom heb ik het gedaan. En je hoeft er niet rijk voor te zijn; je geeft hetzelfde maar je legt het alleen vast voor een periode van vijf jaar. Dat je daardoor éxtra kunt geven, omdat je meer belastingvoordeel hebt, is natuurlijk helemaal mooi meegenomen."

Ledenpagina

D66

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar MijnD66.nl en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'contributie' en uw 'lidnummer' (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'gift'. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Wilt u iemand lid maken? Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of stuur hem of haar deze link door: d66.nl/word-lid

Maak kennis met D66

D66 organiseert regelmatig een kennismakingsbijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 109) is op zondag 10 maart 2019. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagneteam via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl. Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen. U kunt zich aanmelden voor een TA via: MijnD66.nl

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl. Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Politiek inhoudelijke vragen?

WhatsApp: 06 11 91 25 48 | mail: d66@tweedekamer.nl

De jaarlijkse Els Borst Netwerk Inspiratieprijs ging dit jaar naar... het Amsterdamse D66-raadslid **Yasmine el Ksaihi** (33).

Wat betekent deze prijs voor jou? “Het Els Borst Netwerk richt zich in het bijzonder op de emancipatie van vrouwen binnen en buiten D66. Ik ben lid geworden van het netwerk om hier mijn steentje aan bij te dragen. Dat die inzet is gezien, en op deze manier gewaardeerd wordt, stimuleert mij enorm hier mee door te gaan.”

Waar komt jouw motivatie vandaan? “We moeten allemaal voor onze plek knokken, maar voor sommigen geldt dat misschien meer dan voor anderen. Ik krijg bijvoorbeeld standaard de vraag: *wat doe jij bij D66?* Wel op een geïnteresseerde en positieve manier, maar ik voel nog altijd dat ik iets uit te leggen heb. Ook al ben ik een rasechte Amsterdamse. Mijn hoofddoek maakt mij niet minder liberaal of minder geëmancipeerd. Bij het ontvangen van de prijs voelde ik de waardering en de geborgenheid van het netwerk. Heel bijzonder.”

Wie was jouw eigen inspiratiebron? “Mijn moeder is in het kader van gezinshereniging naar Nederland gekomen. Ze had zich opgewerkt tot een gewaardeerde kracht in de verzorging, maar moest – nadat er steeds meer diploma's vereist waren voor die functie – na achttien jaar terug naar een baan in de schoonmaak, waar ze ooit begon. Dat heeft een enorme impact gehad op haar en op ons gezin. De politiek moet menselijk en in balans blijven. Daar wil ik mij voor inzetten. Ik zet mij in het bijzonder in voor jonge vrouwen en voor vrouwen met een andere culturele achtergrond. Met mijn achtergrond heb ik *feeling* voor de moeilijkheden die deze vrouwen ervaren om zich te emanciperen en om te participeren. Voor hen wil ik een inspiratiebron, een aanmoediging, zijn.”

De jury was ook vol lof over je raadswerk. Wat is jouw focus? “Ik heb een brede portefeuille, maar mijn focus in de Amsterdamse gemeenteraad ligt op armoede en participatie. Het sociale van sociaal-liberaal vind ik daarbij heel belangrijk. Ik wil de toegankelijkheid van hulp verbeteren en verborgen problemen meer zichtbaar maken. Laaggeletterdheid is bijvoorbeeld een groot probleem en komt in alle geledingen van de samenleving voor. Zorgen dat iedereen mee kan doen, op dat gebied is er veel te winnen.”

Ook lid worden? Kijk op: d66.nl/elsborstnetwerk

**Ik ben
D66**

Foto: Jeroen Mooijman

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veelevoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur
Jessica Hoogenboom

redactie
Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Marcella Heijboer
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties
Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde
Jeroen Mooijman

ontwerp / vormgeving
de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk
Senefelder Misset

oplage
27.000 exemplaren
Den Haag, november 2018

redactieadres
Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

